UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

SESIUNEA NAŢIONALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINŢIFICE STUDENŢEŞTI

Ediţia a XXIX-a

24 martie - 10 aprilie 2025

Volumul II

ŞTIINŢE UMANISTICE
ŞTIINŢE JURIDICE
ŞTIINŢE SOCIALE ŞI ALE EDUCAŢIEI

Chișinău, 2025

CZU 082=135.1=111=161.1
S 50

SESIUNEA NAŢIONALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINŢIFICE STUDENŢEŞTI

Ediţia a XXIX-a

24 martie - 10 aprilie 2025

Despre eveniment

Ediţia a XXIX-a a Sesiunii naţionale de comunicări ştiinţifice studenţeşti a fost organizată în trei etape. Primele două etape s-au desfăşurat în perioada 24 martie - 4 aprilie 2025, iar etapa finală – pe data de 10 aprilie 2025. Evenimentul a fost organizat pe 35 de ateliere de lucru, în cadrul cărora şi-au prezentat comunicările ştiinţifice 450 de studenți și masteranzi.
În etapa finală a sesiunii au fost antrenați 14 câștigători, reprezentanți ai tuturor facultăților din cadrul Universității de Stat din Moldova.

Culegerea înglobează rezumatele comunicărilor studenților participanți cât și câștigători ai Sesiunii naționale de comunicări științifice studențești, Ediția a XXIX-a. Responsabilitatea asupra conținutului textelor aparține în exclusivitate autorilor și îndrumătorilor acestora.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Sesiunea naţională de comunicări ştiinţifice studenţeşti, Ediţia a 29-a, 24 martie - 10 aprilie 2025 / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]. – Chișinău: Editura USM, 2025 – . – ISBN 978-9975-62-941-6.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Vol. 2: Ştiinţe umanistice. Ştiinţe juridice. Ştiinţe sociale şi ale educaţiei. – 2025. – 366 p.: fig., tab. – Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova. – Texte: lb. rom., engl., rusă. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – ISBN 978-9975-62-943-0 (PDF).

082=135.1=111=161.1

S 50

ISBN 978-9975-62-943-0 (PDF)

© Universitatea de Stat din Moldova, 2025

Comitetul științific:

Igor ȘAROV, dr., prof.univ.	Rector
Georgeta STEPANOV, dr.hab., prof. univ.	Prorector pentru activitate ştiinţifică
Veronica PRISACARU, dr., conf.univ.	Șef Departament Cercetare și Inovare
Viorel DORGAN, dr.hab., prof.univ.	Director Institutul de Educație Fizică și Sport
Gheorghe BRANIȘTE, dr., conf.univ.	Director adjunct Institutul Educație Fizică și Sport
Liliana DMITROGLO, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Fizică și Inginerie
Vitalie SOCHIRCĂ, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Biologie și Pedologie
Viorica GLADCHI, dr., prof.univ.	Decan Facultatea Chimie şi Tehnologie Chimică
Angela NICULIȚĂ, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Matematică și Informatică
Sergiu BĂIEȘU, dr., prof.univ.	Decan Facultatea Drept
Igor BERCU, dr., lect.univ.	Decan Facultatea Istorie şi Filosofie
Victoria BULICANU, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării
Ludmila USATÂI, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Litere
Maia ȘEVCIUC, dr., prof.univ.	Decan Facultatea Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie şi Asistenţă Socială
Alexandru SOLCAN, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative
Maria HĂMURARU, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Ştiinţe Economice
Mariana GÎDEI, dr., lect.univ.	Decan Facultatea Educație Fizică și Sport
Serghei RACU, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Kinetoterapie
Andrei NASTAS, dr., conf.univ.	Decan Facultatea Științe ale Securității

Membrii cu atribuții de coordonare generală a evenimentului științific:

Carolina ȚURCANU, dr., conf.cerc.	Șef Secție Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice, Departamentul Cercetare și Inovare, Universitatea de Stat din Moldova
Marianna SAVVA, dr.	Specialist principal, Secția Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice, Departamentul Cercetare și Inovare, Universitatea de Stat din Moldova
Liliana BUDEVICI- PUIU, dr.hab., conf.univ.	Șef Centrul de Cercetare în Educație Fizică și Sport, Institutul de Educație Fizică și Sport
Ghenadie SÎRBU, dr.	Director Editura Universității de Stat din Moldova
Liliana DOGOTER	Director Biblioteca centrală a Universității de Stat din Moldova
Alexandru MIHALACHI	Președinte ASUSM, Universitatea de Stat din Moldova

Membrii cu atribuții de coordonare pe facultăți a evenimentului științific:

Anna MOLDOVAN, dr., lect.univ.	Facultatea Biologie și Geoștiințe
Patricia MORARU, anul I, master	Facultatea Biologie și Geoștiințe
Ecaterina LUPU, anul I, licență	Facultatea Biologie și Geoștiințe
Nelea POPA, dr., lect.univ.	Facultatea Chimie și Tehnologie Chimică
Andrei CIURSIN, anul II, master	Facultatea Chimie și Tehnologie Chimică
Larisa MOCANU, dr., cerc.șt.sup.	Facultatea Chimie și Tehnologie Chimică
Ciprian COJOCARU, anul I, master	Facultatea Chimie și Tehnologie Chimică
Alisa CURLICOVSCHI, asist.univ.	Facultatea Fizică și Inginerie
Ludmila LECA, anul I, licență	Facultatea Fizică și Inginerie
Alina RUSU, reprezentant ASUSM	Facultatea Fizică și Inginerie
NOVAC Ludmila, dr., conf.univ.	Facultatea Matematică și Informatică
Alexandru BEJENARU, lect.univ.	Facultatea Istorie și Filosofie
Diana MOCANU, anul II, licență, președinte ASUSM	Facultatea Istorie și Filosofie
Angela POPA, lect.univ.	Facultatea Istorie și Filosofie
Maxim TUCHILUȘ, anul III, licență	Facultatea Istorie și Filosofie
Laura MÎRZAC, dr., conf.univ.	Facultatea Litere
Mădălina SAMOIL, anul I, licență	Facultatea Litere
Ionela GAIBU, reprezentant ASUSM	Facultatea Litere
Daniela PASCARU, dr., conf.univ.	Facultatea Litere
Victoria FONARI, dr., conf.univ.	Facultatea Litere
Inga CERNAT, asist. univ., prodecan	Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării
Gabriela STRATU, anul II, master	Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării
Anastasia RUSU, anul I, licență, reprezentantă ASUSM	Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării
Tatiana MIHAILOV, dr., lect.univ., prodecan	Facultatea Drept
Cristian LUCA, anul IV, licență, președinte ASD	Facultatea Drept
Svetlana GHERJAVCA, dr., lect.univ.	Facultatea Științe Economice
Vasile BALAN, anul I, licență, membru ASUSM	Facultatea Științe Economice
Viorica ȘAITAN, dr., lect.univ.	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Olga BONDARENCO, dr., lect.univ.	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Nadejda BUTNARI, dr., lect.univ.	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială

Larisa ELINEȚCHI, asist.univ.	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Bianca MANOLII, anul III, licență	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Olga DODAN, anul I, master	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Tatiana CANTARJI, anul II, licență	Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Cristina MORARI, dr., lect.univ.	Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Carolina MACOVEȚCHI, dr., lect.univ.	Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Anatolie BREDINSCHI, asist.univ.	Facultatea Științe ale Securității
Irina DANILA, anul I, licență	Facultatea Științe ale Securității
Victoria LEȘCO, dr.	Facultatea Educație Fizică și Sport
Nicoleta STOLEAR, anul I, licență	Facultatea Educație Fizică și Sport
Aurica ZAVALIȘCA, dr., conf.univ.	Facultatea Kinetoterapie
Dan CALUGHER, anul I, licență	Facultatea Kinetoterapie

CUPRINS

Atelierul Arheologie, Patrimoniu cultural, Istorie medie și modernă

Daniela NEAGA
LUTUL CARE VORBEȘTE: DESPRE FUNCȚIONALITATEA VASELOR CERAMICE ÎN CULTURA SAHARNA 15
Ion BEJENARI
VALORIFICAREA PATRIMONIULUI NATURAL ȘI CULTURAL AL REZERVAȚIILOR PEISAGISTICE RUDI-ARIONEȘTI ȘI PARCUL ȚAUL ... 17
Vlada CONDREA
STRUCTURA CADRELOR GLAVLIT-ULUI RSSM (1944-1953) 21
Piotr MINACUL
ИСТОРИЯ В TELEGEAM: СОВРЕМЕННЫЙ ФОРМАТ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ПРОШЛОГО 24
Camelia DAMIAN
BAROCUL ÎN ARTELE VIZUALE DIN MOLDOVA SECOLULUI AL XVII-LEA. PERSPECTIVE ISTORIOGRAFICE..... 27
Diana MOCANU
ROLUL ZEMSTVEI ÎN PROTECȚIA ȘI EDUCAREA ORFANILOR DIN BASARABIA (STUDIU DE CAZ: ANII 1899-1901) 30
Adriana MOCAN
POLONEZII DIN BASARABIA: ÎNTRE MOȘTENIRE ȘI RESTAURARE CAZUL FAMILIEI OHANOWICZ 33
Maria RAILEANU
SALVGARDAREA PICTURII MONUMENTALE A CHIȘINĂULUI, MOȘTENITĂ DIN PERIOADA SOVIETICĂ (1960-1990) 36
Maria MEDVEDEVA
INSTITUȚIILE PIRATERIEI ÎN EPOCA MODERNĂ TIMPURIE: ORIGINI, EVOLUȚIE, INFLUENȚĂ..... 39
Svetlana ȘIȘCOVA
EVOLUȚIA LUPTELOR FEMININE DIN REPUBLICA MOLDOVA..... 42
Cristina RATA
DANSUL MORȚII: CIUMA DANSULUI ȘI SIMBOLISMUL MIȘCĂRII ÎN FAȚA CRIZEI 46

Atelierul Limba, literatura și cultura română

Anghelina UNGUREANU
NE(REGULI) ÎN COMUNICAREA DE TIP CHAT 49
Anastasia CARAULAN
LA PÉDAGOGIE DU PROJET : CONCEPTION ET MISE EN ŒUVRE DANS L'ENSEIGNEMENT DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE (FLE) 52

Ксения-Александра ПОТЁМКИНА
ФОЛЬКЛОРНЫЕ МОТИВЫ И ЛИТЕРАТУРНЫЕ АЛЛЮЗИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ГРУППЫ «КОРОЛЬ И ШУТ» 55
Alexei SANDUL
ANALIZA SEMANTICĂ A TEXTULUI: ÎNTRE LITERALITATE ȘI INTERPRETARE 58
Daria LEBEDEVA
PROSE, RHYTHM, AND MUSICALITY: BASED ON RAGTIME BY E.L. DOCTOROW 61

Atelierul Multiculturalitate, traducere și universalizarea valorilor

Ilia CHIRNIȚCHII
TRANSLATION OF EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES FROM ENGLISH INTO RUSSIAN EXEMPLIFIED BY ROBERT LOUIS STEVENSON'S SHORT PROSE 64
Crina LAZARIUC
DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION IN TRANSLATING SYMBOLS IN DAN BROWN'S "THE DA VINCI CODE" 68
Valentina URSU
THE ROLE OF TERMINOLOGY IN POLITICAL SPEECHES. WAYS AND MEANS OF TRANSLATING TERMINOLOGICAL UNITS 71
Pînar YÎLDÎZ
L'ACTUALISATION DES JEUX DE MOTS DANS LE LANGAGE PUBLICITAIRE 74
Bianca-Ionela BUCUR
GRADUL DE CREATIVITATE AL TRADUCĂTORULUI ÎN INTERPRETAREA ȘI TRANSFERUL INTERCULTURAL AL IMAGINARULUI COSMOGONIC ÎN POEMUL „LUCEAFĂRUL" DE MIHAI EMINESCU 77

Atelierul Relații Internaționale

Roman DONOS
RĂSPUNDEREA ȘI INTEGRITATEA ELECTORALĂ: ABUZUL DE RESURSE ADMINISTRATIVE ÎN SCRUTINUL PREZIDENȚIAL ȘI REFERENDUMUL CONSTITUȚIONAL DIN 2024 80
Savina GOLAN
EFECTELE JURIDICE ALE RUDENIEI ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ 83
Mihaiela MIGAIEȘ
FUNCȚIONARUL PUBLIC ȘI NORMELE DE CONDUITĂ: DE LA ABATERE LA RĂSPUNDERE DISCIPLINARĂ 86

Zinaida CHITOROAGĂ
PROCEDURA DE ACHIZIȚII PUBLICE ÎN CADRUL APL:EXEMPLE ȘI SOLUȚII 89
Victoria GRIGORCEA
MODALITĂȚI DE CREȘTERE A VENITURILOR DIN BUNURILE PUBLICE 93
Alexandrina STAROV
VULNERABILITĂȚILE SISTEMULUI TAXELOR LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA 96

Atelierul Științe Politice și Administrative

Cornelia URSU
SIRIA - ARENA RIVALITĂȚILOR INTERNAȚIONALE ȘI COSTUL UMAN AL ACESTUI JOC DE PUTERE 100
Stela PARA
INTERFERENȚA ELECTORALĂ STRĂINĂ ÎN ERA DIGITALĂ 103
Oxana, MANOLI
MUZICĂ, ORGOLII ȘI GEOPOLITICĂ: IMPACTUL EUROVISION ASUPRA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE 106
Ruslan GRAUR
AMENINȚĂRILE HIBRIDE ALE FEDERAȚIEI RUSE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL CRIZEI ENERGETICE 109
Valentina-Cristiana, OLTEAN
VALORIFICAREA POTENȚIALULUI INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII INFORMAȚIONALE 112

Atelierul Științe Economice

Sabina BORȘ
ROLUL DIGITALIZĂRII INFORMAȚIEI FINANCIARE ÎN SISTEMUL BANCAR 115
Lavinia-Sofia LUNGU
ISTORIA DEZVOLTĂRII CONTABILITĂȚII 119
Olivia-Cristina LUNGU
PRACTICI CONTABILE SPECIFICE ÎN ACTIVITATEA DE TURISM ȘI PROBLEMELE ACTUALE ALE CONTABILITĂȚII ACESTORA 123
Valeria SAVA
EVAZIUNEA FISCALĂ. IMPACT ECONOMIC ȘI SOLUȚII PENTRU COMBATERE 127
Rufina SITMATOV, Ana GÎȘTEMULTE
GENERAȚIA ZEN ȘI CONTABILITATEA 129

Elena DVOREȚCHI
POLITICA VALUTARĂ ȘI ROLUL BNM ÎN MENȚINEREA STABILITĂȚII CURSULUI VALUTAR EURO/MDL 131
Măriuța POPESCU, Valentina ROMAN
DIGITALIZAREA ACTIVITĂȚILOR FINANCIARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ABORDĂRI MICRO ȘI MACROECONOMICE 134
Valentin URSU, Anatol VAZIAN
TEHNOLOGIILE INFORMAȚIONALE UTILIZATE ÎN MANAGEMENTUL FINANCIAR..... 137
Andreea BEGAL
ANALIZA PERCEPȚIEI TINERILOR ASUPRA INFLUENȚEI MARKETINGULUI REALIZAT PRIN INTERMEDIUL INFLUENCERILOR 140
Eugenia ALCEDAREVSCAIA
ANTREPRENORIATUL SUSTENABIL: STRATEGII PENTRU UN MODEL DE AFACERI CIRCULAR 143
Andreea BULGARI
STRATEGII INOVATIVE PENTRU OPTIMIZAREA CAMPANIILOR ONLINE ÎN MARKETINGUL DIGITAL, APLICATE ÎN CADRUL COMPANIEI „LE BURO” 146
Mădălina BUȘAN
SCENT IN MARKETING: CREATING EMOTIONAL CONNECTIONS AND ENHANCING BRAND IDENTITY 149
Diana GÎRBU, Vlada BURACICOVSCHI
INTEGRAREA EUROPEANĂ ȘI IMPACTULACESTEIA ASUPRA STRATEGIILOR DE MARKETING ÎN REPUBLICA MOLDOVA..... 152
Mădălina - Mihaela ANTOCI
CHATBOTS FOR STUDENT SUPPORT: BRIDGING THE GAP BETWEEN TECHNOLOGY AND MENTAL HEALTH CARE 155
Татьяна АНГЕЛИ
ПРАВИЛЬНОЕ РЕЗЮМЕ: КЛЮЧ К УСПЕШНОЙ КАРЬЕРЕ..... 157
Vergilia URSU
INFLUENȚA NEUROMARKETINGULUI ASUPRA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI ÎN MEDIUL DIGITAL ... 160
Vlada GOLBAN
USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A HUMAN RESOURCE MANAGEMENT TOOL 162

Atelierul Drept

Sofia DORUL
EMBRIONUL IN VITRO: PROPRIETATE BIOLOGICĂ? 165
Chiril ȘEVȚOV
PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII JURIDICE PENTRU DEFĂIMARE 169

Daniil FLORIN
PERSPECTIVELE DEVENIRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE UN SUBIECT AL PROFESIILOR JURIDICE 172
Vladislav LUTENCU
ACORDUL DE COOPERARE ÎN PROCEDURA PENALĂ 175
Anastasia MANIUC, Cătălina PURICI
MEDIEREA INTERCULTURALĂ – CUM SE GESTIONEAZĂ CONFLICTELE ÎNTRE PERSOANE DIN CULTURI DIFERITE 178
Elena MAMALIGA, Iuliana ROBU
STATUTUL JURIDIC AL GEMENILOR SIAMEZI ÎN DREPTUL PENAL. 181
Anastasia REȘULSCHI
GRAȚIEREA – REGLEMENTARE NORMATIV-JURIDICĂ CONTEMPORANĂ 185
Maxim CARABET
PARIURILE ARANJATE: ANALIZĂ JURIDICĂ, SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ 188
Sandu SARACUȚA
TRĂDAREA DE PATRIE 191
Valeria LUPU, Cornelia COȘCIUG, Andreea-Sofi DUBIȚA
LIMITELE RĂSPUNDERII PENALE PENTRU MALPRAXIS MEDICAL ÎN CHIRURGIA ESTETICĂ ȘI COSMETOLOGIE 193
Vlada MÎȚĂ
MALPRAXIS MEDICAL ÎN NEONATOLOGIE 197
Vladislava BATÎRU
ATENTAREA LA PERSOANĂ ȘI LIBERTATEA RELIGIOASĂ: CONFRUNTAREA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ÎN FAȚA LEGISLAȚIEI PENALE 201
Camelia GUȘEVATÎI, Elena COMANICI
DIGITALIZAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: TRANSPARENȚĂ SAU BARIERĂ DIGITALĂ? 204
Steliana COȘCODAN, Valeria GOJAN
PLĂȚILE CU NUMERAR. IMPACT, TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA 208
Mihail SOSIDCA
PROCEDURA LEGISLATIVĂ 212
Maxim CEBAN
COMPANIILE MILITARE PRIVATE ÎN DREPTUL UMANITAR INTERNAȚIONAL 215
Steliana COȘCODAN
REFORMELE LEGISLATIVE ÎN DOMENIUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE. DRUMUL REPUBLICII MOLDOVA CĂTRE EUTRALITATEA CLIMATICĂ ÎN CONTEXTUL PACTULUI VERDE EUROPEAN 218

Atelierul Psihologie

Daniela POPOVICI
ROLUL SECURITĂȚII PSIHOLOGICE ASUPRA DEZVOLTĂRII UMANE 222
Adriana-Mirabela GAJOS
CULTURA HUSTLE ȘI SĂNĂTATEA MINTALĂ: IMPLICAȚII ȘI EFECTE PSIHOLOGICE 225
Dragoș-Florin TRUPCA
INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI ÎNCREDEREA ÎN SURSELE DE INFORMAȚIE 228
Olivia COJOCARI
FENOMENUL GHOSTING CA FORMĂ DE ÎNCHEIERE A RELAȚIILOR DE CUPLU 231
Maria FETESCU
NARCISISMUL ÎN CONTEXT PSHOPATOLOGIC: CORELAȚII CLINICE ȘI IMPLICAȚII ÎN SĂNĂTATEA MENTALĂ 234
Larisa IURAȘCO
INTERDEPENDENȚA DINTRE DISTORSIUNILE COGNITIVE ȘI IMATURITATEA EMOȚIONALĂ ÎN RELAȚIILE DE CUPLU 236
Cătălina BALAN
RELAȚIA DINTRE STIMA DE SINE ȘI ADAPTAREA PSIHOSOCIALĂ LA PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI LOCOMOTORII 239
Eduard BORTA
APLICAREA NEUROȘTIINȚELOR ÎN DEZVOLTAREA NEUROCONSILIERII PSIHOLOGICE. SINTEZE TEORETICE 242
Anastasia COLESNICENCO
RELAȚIA DINTRE TENDINȚELE NARCISISTE ȘI DEPRESIE LA TINERI 245
Bianca MANOLII
MANIFESTĂRI ALE DEPENDENȚEI EMOȚIONALE ÎN FUNCȚIE DE TIPUL DE ATAȘAMENT LA TINERII ANGAJAȚI ÎNTR-O RELAȚIE DE CUPLU 248
Corina ANDRIȚCHI
RELAȚIA DINTRE EXPERIENȚELE ADVERSE DIN COPILĂRIE ȘI ATITUDINILE ALIMENTARE LA ADULȚI 251
Livia CIUBOTARU
MATURITATEA EMOȚIONALĂ ȘI SATISFACȚIA MARITALĂ LA CUPLURILE CE AU RELAȚII LA DISTANȚĂ 254
Valentina MACAREVICI
TULBURAREA AFECTIVĂ BIPOLARĂ ȘI COMORBIDITATEA MIGRENELOR LA ADULȚI 257

Nicoleta TAFUNI
SCHEMELE COGNITIVE ŞI MECANISMELE DE COPING LA PACIENŢII CU DIABET DE TIP II 260
Ana POPOV
CARACTERISTICI ALE AGRESIVITĂȚI ȘI ACCENTUĂRILOR DE CARACTER LA PREADOLESCENȚI 263
Артём ИВАННИКОВ
ОСОБЕННОСТИ САМООТНОШЕНИЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У НАРКОЗАВИСИМЫХ С РАЗНОЙ СТЕПЕНЬЮ САМОСТИГМАТИЗАЦИИ 266
Диана ПАНТЕЛЕЕВА
ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРИЗНАКОВ ПОСТТРАВМАТИЧЕСКОГО СТРЕССОВОГО РАССТРОЙСТВА, КОПИНГ-СТРАТЕГИЙ И ЧУВСТВА ВИНЫ У ВЕТЕРАНОВ АФГАНИСТАНА 268
Прасковья РУССУ
ВЗАИМОСВЯЗЬ СТИЛЕЙ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ И СКЛОННОСТИ К ДЕВИАНТНОМУ ПОВЕДЕНИЮ У ПОДРОСТКОВ 270
Екатерина МИКИТЕНКО
ВЗАИМОСВЯЗЬ ВНУТРИЛИЧНОСТНЫХ КОНФЛИКТОВ И ПОДВЕРЖЕННОСТИ СТРЕССУ У ЖЕНЩИН В ПЕРИОД РАННЕЙ ВЗРОСЛОСТИ 272
Виктория ГЕРМЕК - ЧОЛАК
ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТРЕССА И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У МЕДРАБОТНИКОВ 274
Александра ЧЕБОТАРЬ
ВЗАИМОСВЯЗЬ АКЦЕНТУАЦИЙ ХАРАКТЕРА И СТИЛЕЙ ЮМОРА У СТУДЕНТОВ 276
Diana KHACHATUROVA
PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF A MODERN TEENAGER THROUGH PSYCHODRAMATIC TECHNIQUES 278
Darya LUPINOVA
DEVELOPING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN SOCIAL ENTREPRENEURS 281
Olena LOZHENKO
FEATURES OF YOUTH'S ATTITUDE TOWARDS DEATH IN THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICT 284

Atelierul Științe ale Educației

Alexandru ȚURCAN
STRATEGII MANAGERIALE DE EFICIENTIZARE A MOTIVĂRII ELEVILOR LA LECȚIILE DE EDUCAȚIE FIZICĂ 287

Iana BUCUR
ETICA ȘI AUTO-JERTFIREA: DIMENSIUNI ALE RESPONSABILITĂȚII PROFESIONALE LA CADRELE DIDACTICE DIN IET 291
Iulia COGUT
DEZVOLTAREA COMPETENȚEI DE COMUNICARE ÎN LIMBA ENGLEZĂ LA ELEVI PRIN PROIECTE COLABORATIVE 294
Victoria COJOCAR
ABORDĂRI MANAGERIALE ÎN DEZVOLTAREA COMPETENȚEI DE CERCETARE LA CADRELE DIDACTICE 297
Viorica COZMULICI
PARTICULARITĂȚI ALE COMUNICĂRII NONVERBALE LA CADRELE DIDACTICE DIN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE 301
Oxana BOTEA
MANAGEMENTUL PARTENERIATULUI GRĂDINIȚĂ-FAMILIE ÎN PREGĂTIREA COPIILOR PENTRU ȘCOALĂ..... 304
Maria ANDREI
MANAGEMENTUL PROIECTELOR CULTURALE ȘI INTERCULTURALE IMPLEMENTATE ÎN COOPERARE CU AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE 307
Valeria ANTON
MANAGEMENTUL COMUNICĂRII ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE 311
Ina IORDACHI
MANAGEMENTUL ADAPTĂRII PSIHOSOCIALE A ELEVILOR ÎN CICLUL PRIMAR..... 314
Nina JOCOT
STRATEGII DE EFICIENTIZARE A MANAGEMENTULUI EDUCAȚIONAL ÎN GIMNAZIU 317
Aurelia MALCIUC
STRATEGII MANAGERIALE DE VALORIFICARE A TRADIȚIILOR ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE 320
Veronica MEAUN
MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE DIN PERSPECTIVA ASIGURĂRII STĂRII DE BINE..... 323
Doina RADUL
MANAGEMENTUL DEZVOLTĂRII COEZIUNII ORGANIZAȚIONALE ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT..... 326
Nadejda BEȚIVU
STRATEGII DE STIMULARE A MOTIVAȚIEI PENTRU ÎNVĂȚARE LA ELEVII DIN CICLUL PRIMAR..... 329
Alina HĂBĂȘESCU
MANIFESTĂRI ALE EMPATIEI LA COPIII AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC 332

Irina RUTCOVSCHI
RELAȚIA DINTRE INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI ANXIETATE LA STUDENȚI – VIITOARE CADRE DIDACTICE 335
Violeta SICORSCHI
PARTICULARITĂȚI ALE STILULUI DE ATAȘAMENT LA ELEVI 338
Илона ВИЗИТИУ
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ 341

Atelierul Sociologie și Asistență Socială

Geta-Alexandra GRUIA
INTERVENȚIA ASISTENTULUI SOCIAL ÎN DIMINUAREA ABANDONULUI ȘCOLAR ÎN RÂNDUL COPIILOR DIN MEDIILE DEFAVORIZATE 343
Мария КЫВЫРЖИК
РОЛЬ ЧАСТНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СЕТЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ БИЛИНГВИЗМА 346
Tatiana CANTARJI
FACTORI DETERMINANȚI AI SCĂDERII INTERESULUI PENTRU SOCIOLOGIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: O ANALIZĂ A PERCEPȚIILOR PĂRINȚILOR, STUDENȚILOR ȘI ELEVILOR 349
Mariana BADIA
ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ – O PROVOCARE PENTRU O VIAȚĂ MAI ÎNDELUNGATĂ ȘI MAI PROSPERĂ 352
Maria DURLESCU
ASISTENȚA PERSONALĂ PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI: SPRIJIN ȘI INDEPENDENȚĂ 355

Atelierul Educație fizică

Valeria POLȚCHI
ABORDĂRI MODERNE ÎN RECUPERAREA KINETOTERAPEUTICĂ A GENUNCHIULUI ENDOPROTEZAT 358
Anatolie MALÎI
ASIGURAREA ORDINII PUBLICE ÎN CADRUL UNUI MECI DE FOTBAL 361
Ecaterina STEPANOV
IMPACTUL PRACTICĂRII ÎNOTULUI ASUPRA NIVELULUI PREGĂTIRII FIZICE ȘI A IMUNITĂȚII COPIILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR . 363

LUTUL CARE VORBEȘTE: DESPRE FUNCȚIONALITATEA VASELOR CERAMICE ÎN CULTURA SAHARNA

Daniela NEAGA,
studentă anul III, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 903.2'1.02(478)
E-mail: neaga.daniela@usm.md

Conform ultimelor hărți elaborate, siturile atribuite culturi Cozia-Saharna se concentrează între Prut și Siret, iar într-un spațiu mult mai compact acestea se regăsesc în regiunea Nistrului Mijlociu din Republica Moldova [2, fig. 1], unde evoluează grupul Saharna. Acestui orizont cultural îi pot fi atribuite cca 61 de situri, dintre care 9 fortificații, 43 de așezări deschise și 9 necropole. Siturile se grupează în trei microzone: Nistru-Ciorna, Saharna și Horodiște-Țipova [2, p. 65].

Cât privește vestigiile arheologice descoperite în timpul săpăturilor, cea mai numeroasă categorie de artefacte este ceramica, descoperită, în cea mai mare parte, în stare fragmentară. În pofida stării de fragmentare, a fost posibilă reconstituirea grafică integrală sau parțială a recipientelor utilizate de comunitățile din perioada timpurie a primei epoci a fierului. La momentul de față, pot fi evidențiate următoarele tipuri de vase: chiupuri, oale, străchini, cupe/ cești, pixide etc.

Ceramica culturii Saharna era folosită în mai multe scopuri: în domeniul casnic, funerar și ritual. Modul confecționării unui vas depindea de scopul utilizării recipientului. Destinația sa determină alegerile olarului încă de la extragerea materii prime, continuă apoi cu prepararea pastei, modelarea vasului, arderea, finisarea și, nu în ultimul rând, cu decorarea acestuia [1, p. 61].

După caracteristicile tehnologice și proprietățile pastei, sortimentul ceramic atribuit culturii Saharna poate fi divizat în trei grupe de ceramică: grosieră, semifină și fină. Vasele din această primă categorie (grosieră) au fost lucrate dintr-o pastă prost frământată, cu diverse ingrediente, precum: șamotă, calcar, scoică, pietricele sau materii vegetale. Arderea este neuniformă și incompletă, iar culoarea variază de la cărămiziu-închis la negru. Cele din a doua grupă au fost modelate dintr-o pastă bine frământată, în a cărei compoziție se atestă șamotă măruntă, nisip sau scoică, pisate mult mai mărunt decât în ceramica grosieră. Din categoria ceramicii semifine se evidențiază fragmente de la vase-chiup și de la străchini. Ceramica fină este reali-

zată din lut, în amestec cu nisip și, mai rar, cu scoică și șamotă pisate foarte mărunt. Un aspect deosebit de important al acestei categorii este lustrul aplicat pe suprafața recipientelor – fie pe partea exterioară sau interioară, sau în unele cazuri pe ambele părți. În urma analizei ceramicii, acestei categorii i-au fost atribuite ceștile, cupele, pixidele și unele vase cu corpul bombat [3, pp. 67-70].

Un aspect important referitor la cercetarea ceramologică este arderea ceramicii. S-a stabilit că temperatura variază în dependență de grupul tehnologic. La ceramica din situl Saharna Mare „Dealul Mănăstirii", temperatura de ardere oscilează între 650 și 700°C. Pentru situl Glinjeni „La Șanţ" tratarea termică variază și în funcție de atmosfera de ardere: 650-700°C (oxidantă), 700-800°C și chiar 900° (reducătoare). Procesul tehnologic de confecționare a ceramicii poate fi reconstituit și în baza analizelor fizico-chimice. În acest context, recent, au fost realizate cercetări interdisciplinare asupra ceramicii, provenite din mai multe situri din prima epocă a fierului din nordul Mării Negre, inclusiv din regiunea Nistrului Mijlociu. Astfel, una din rețetele tradiționale în pregătirea pastei de lut la Saharna Mare/ „Dealul Mănăstirii" era adăugarea intenționată a șamotei și a nisipului. Însă cu excepții, această tehnologie nu este atestată pe promontoriul Glinjeni „La Șanţ". Singurul recipient cunoscut are o compoziție geochimică asemănătoare cu cea a exemplarelor de argilă din aflorimentele din apropierea așezării Saharna Mare/ „Dealul Mănăstirii", ceea ce poate indica faptul că a fost fabricat în acel sit [5, pp. 21-24].

Un aspect important este faptul că vasele descoperite în contexte funerare, după compoziția pastei sunt de o calitate mai joasă [4, pp. 276, 279] decât ceramica descoperită în limita așezării sau cele utilizate în scopuri ritualice.

Referințe:

1. AILINCĂI, S.,C. Ceramica din siturile culturii Babadag. Cu privire specială asupra descoperirilor din Dobrogea. In: *Peuce*, s. n, nr. IX. Tulcea, 2011, pp. 55-178.
2. BĂȚ, M. *Regiunea Nistrului Mijlociu în secolele XI-III a. Chr.* Teză de doctor în istorie, Chișinău 2022 [accesat: 1 aprilie 2025]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58362/mihail_bat_thesis.pdf
3. NICULIŢĂ, I., NICIC, A. *Aşezarea şi necropola din prima epocă a fierului Saharna-Ţiglău*. Chişinău: Bons Offices, 2014.
4. КАШУБА, М. Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия Сахарна). В сб.: *Stratum plus*, 3, 2000, сс. 241-488.
5. BĂŢ, M., ZANOCI, A. Despre olăritul culturii Cozia-Saharna (în baza descoperirilor din bazinul Nistrului Mijlociu). In: (Eds. A. Zanoci, M. Băț) *Economie și mediu în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului.* Chișinău: Bons Offices, 2021, pp. 7-30.

Recomandat
***Mihail BĂȚ**, dr., conf.univ.*

VALORIFICAREA PATRIMONIULUI NATURAL ȘI CULTURAL AL REZERVAȚIILOR PEISAGISTICE RUDI-ARIONEȘTI ȘI PARCUL ȚAUL

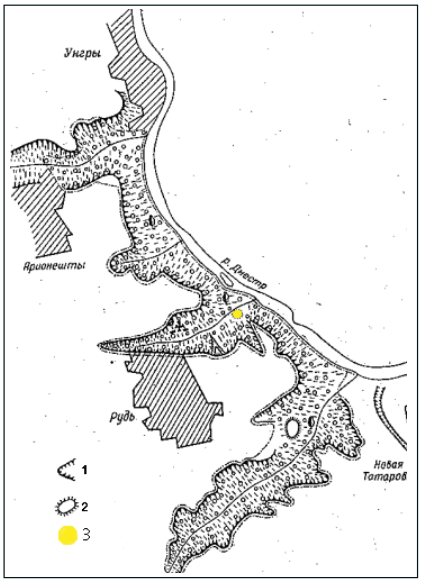
Ion BEJENARI,
student anului II, Facultatea de Biologie și Geoștiințe, Instituția: USM

CZU: 902.034:502.1(478) E-mail: ionbejenari13@gmail.com

INTRODUCERE

Patrimoniul natural și cultural al Republicii Moldova reprezintă o resursă valoroasă pentru dezvoltarea durabilă, turism și educație ecologică. Rezervațiile peisagistice Rudi-Arionești și Parcul Țaul sunt exemple reprezentative ale integrării armonioase dintre componentele naturale și elementele culturale, oferind oportunități pentru cercetare, recreere și valorificare turistică. În prezent, există potențial pentru includerea acestor rezervații nu doar în circuite turistice naționale dar și celor internaționale, ceea ce ar contribui la atragerea investițiilor datorită cărora va putea fi posibilă dezvoltarea durabilă a regiunilor respective.

Rezervația peisagistică Rudi-Arionești

Rezervația peisagistică Rudi-Arionești (Fig.1) este localizată la Nord-Estul Republicii Moldova, cu suprafața totală 916h. Statutul special de rezervație peisagistică zona dată îl primește în anul 1956, și îl păstrează până actualmente. Prima specificare în lucrare științifică al zonei date a avut loc în lucrarea științifică „Заповедники и Памятники Природы Молдавии” unde această zonă a fost denumită în traducere „Defileul harpei Eladei”. Relieful acestui ecosistem este unic din motivul alipirii de el al teraselor fluviului Nistru și prezența a trei canioane mari cu lungimea 2-5km, adâncimea 140-250m și cu lățimea maximală 700m. Iar prezența canioanelor permite studierea geologică a pantelor abrupte unde sunt ușor vizibile în straturile inferioare urme de zăcăminte Paleozoice, Mezozoice și Cenozoice iar stratul superior este format din zăcămintele de calcar sarmațian găurite în urma eroziunii hidrice și eoliene sau formate în urma activității organismelor vii. Datorită acestor găuri rezervația a primit denumirea sa, în zile cu direcționare deosebită a vântului aceste găuri ele emană sunete ce formează melodii. De asemenea pe teritoriul rezervații sunt prezente două situri

arheologice precum „Farfuria Turcului” poziționată în canionul rudi, structura dată prezintă rămășițe ale unei cetăți de sol atribuite culturii Getice cu vârsta ne definitivată, un alt sit arheologic este „Așezarea Getică” datată cu secolul 7-8 înaintea erei noastre, atribuit culturii Getice cu poziționarea pe teritoriul canionului Tătărăuca.

Rezervația de arhitectură peisagistică Parcul Țaul

Istoria parcului dendrologic din satul Țaul a început nu de la o anumită dată, nu de la un anumit teritoriu ci din dragostea lui Andrei Iacob Pommer față de soția sa Alexandra care era originară din Basarabia. Dragostea față de soție și vizitele frecvente în Basarabia țaristă ea trezit sentimente de admirație asupra peisajelor din zonele vizitate. Parcul dendrologic a fost fondat în anul 1900 de către Andrei Iacob Pommer, care la rândul său cu acest scop la angajat ca arhitect principal al acestui proiect pe Ipolit Vladislavski-Padalko. Parcul Țaul este localizat pe teritoriul r. Dondușeni cu suprafața totală de 46,2h. Localizarea Parcului Țaul în zona actuală se datorează reliefului, A.I. Pommer dorea să poziționeze parcul în zona unui amfiteatru natural. Anume în s. Țaul a fost regăsită cea mai aproape de ideal formă de relief cerută de Pommer. Anume o vale înconjurată din trei direcții de dealuri cu direcția sudică deschisă. Lucrările de amenajare al parcului au început în anul 1902 după revenirea primelor expediții cu puieți de arbori și arbuști. În anul 1912 când și a fost finalizate lucrările de amenajare, de asemenea în proiectul parcului a fost inclus și ridicat ansamblu de construcții cum ar fi conacul A. I. Pommer care este monument de arhitectură a secolului XX, o mică școală pentru copiii din Țaul și spital disponibil sătenilor.

METODOLOGIE

În vederea realizării lucrării au fost utilizate următoarele metode: Metoda transectelor lineare; Metoda scării DAFOR; Metoda interviului-structurat. Atenție sporită pe parcursul cercetării a fost acordată evaluării resurselor naturale, contribuind astfel la o mai bună înțelegere a potențialului turistic a regiunilor analizate. În acest context, s-au efectuat cercetări floristice, iar gradul de raritate și periclitare al speciilor de floră a fost determinat conform Cărții Roșii a Republicii Moldova.

REZULTATE

Rezervația peisagistică Rudi-Arionești este valoroasă din motivul activității acestea ca habitat pentru o coaliție vastă din 15 specii cu diferit statut de raritate:

- Specii vulnerabile: Hepatica nobilis (Popâlnic-Nobil) (Fig.2); Galanthus nivalis (Ghiocel); Cephalanthera damasonium (Capșunică); Poa versicolor

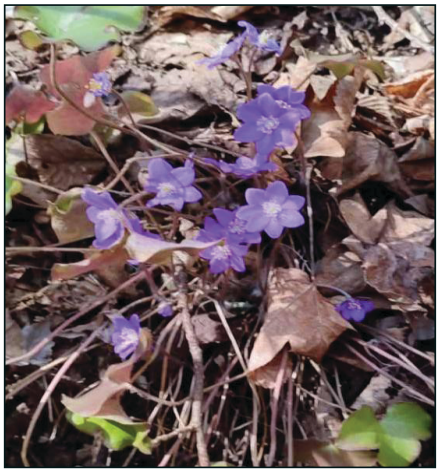

Figura 2. Popâlnic-Nobil regăsit la data de 22:03:2025 în zona Rezervației peisagistice Rudi-Arionești

(Firuța diversicicolară); Athyrium filix-femina (Ferigă feminină); Dryopteris filix-mas (Feriga-masculiă).

- Specii periclitate: Lembotropis nigricans (Bobițel-Nigrescent); Aconitum lasiostomum (Omag Lasiostom); Ornithogalum flavescens (Celnușă-gălbuie); Phyllitis scolopendrium (Năvalnic/Limba cerbului); Peltigera canina (Lichenul cânelui).
- Specii critic periclitate: Hypericum montanum (Sunătoarea Montană); Melittis sarmatica (Mentă de pădure); Gymnocarpium Dryopteris (Gimnocarpiu Ferigoideu); Dryopteris carthusiana (Feriga Cartusiană).

Valoarea rezervația de arhitectură peisagistică Parcul Țaul este deosebită din motivul prezenței pe teritoriului acestea unei colecții vaste de plante alogene. Actualmente pe teritoriul Parcului Țaul vegetează 162 de specii dintre care 125 sunt alohtone, 28 dintre ele provin de pe continentul Americii de Nord, 97 au originea de pe continentul Euroasiatic. Printre speciile cruciale a expoziției dendrologice din parc se menționează: Sophora japonica(Soforă japoneză); Amygdalus nana (Migdal pitic); Abies balsamea (Brad de balsam).

RISCURI ȘI AMENINȚĂRI

În procesul de evaluare a rezervației peisagistice Rudi-Arionești și Parcul Țaul au fost identificate două pericole majore care amenință integritatea și activitatea stabilă a acestor ecosisteme.

- Invazia speciilor alogene Ailanthus altissima (Oțetar fals) și Acer negundo (Arțar american). Speciile date cresc rapid formând desișuri dense care împiedică regenerarea speciilor autohtone, producerea cantităților mari de semințe, ceea ce permite o răspândire mai rapidă. Sistemele radiculare agresive destabilizează structura solului și secretă substanțe alopatice ce nu permit dezvoltarea altor specii din apropiere. Eradicarea acestora este costisitoare din motivul regenerării rapide.
- Pentru determinarea gradului de cunoaștere a problemelor cu care se confruntă aceste rezervații, a fost efectuat sondaj. Din 120 de persoane intervievate cu vârsta cuprinsă între 16 și 77 de ani, s-a depistat că doar 24% de respondenți cunosc despre existența rezervației Rudi-Arionești în timp ce despre existența Parcului Țaul cunosc 84%.

CONCLUZII

Ariile protejate cercetate reprezintă veritabile laboratoare naturale, oferind un habitat pentru specii valoroase de floră și faună, dar și mărturii istorice și arhitecturale deosebite. Ecosistemele date prezintă o adevărată comoară pentru efectuarea studiilor interdisciplinare (biologice, istorice, arheologice, etc). Iar valorificarea patrimoniului rezervațiilor „Rudi-Arionești” și „Parcul Țaul” nu este doar o necesitate ecologică, ci și o oportunitate strategică pentru dezvoltarea durabilă a regiunii.

Referințe:

1. Cartea Roşie a Republicii Moldova. - Ed. a 3-a. - Chișinău: Î.E.P. Ştiinţa. 2015. p.- 492
2. Tomescu C.V. Taxonomie vegetală. Suceava: Universitatea “Ștefan cel Mare”. 2020 p. -188
3. Кравчук Ю.П. Заповедники и Памятники Природы Молдавии. Академия Наук Молдавской ССР. 1976 с. 61-63.
4. Bulat N. Pogorâre la Rughi. Soroca: BM „M. Sadoveanu”. 2020 p. 9-11.
5. Parcul Țaul [accesat: 10.03.2025]. Disponibil https://s9.ro/2bgb .

Recomandat
***Ana BÎRSAN**, dr., conf.univ.*

STRUCTURA CADRELOR GLAVLIT-ULUI RSSM (1944-1953)

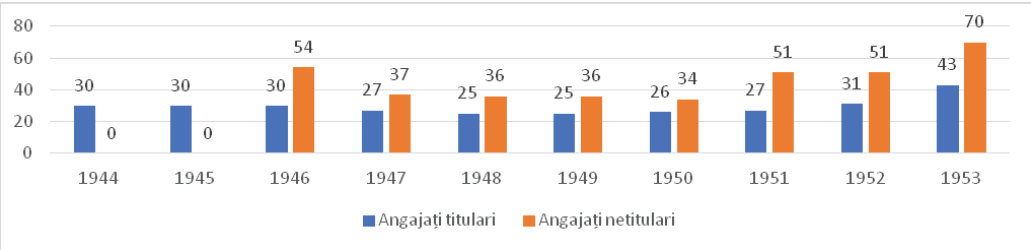
Vlada CONDREA,
masterand, anul I, Facultatea de Istorie și Filosofie

CZU: 94(478)"1944/1953" E-mail: condreavlada055@gmail.com

Principalul organ al cenzurii sovietice a fost „Direcția Generală pentru Literatură și Edituri" (denumire folosită la fondarea sa), cunoscută mai ales prin acronimul „Glavlit". Această instituție a fost fondată la 6 iunie 1922 prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al RSFSR [6, p.32]. Ulterior au fost create subdiviziuni locale: gorlite, railite, oblite, dar și Glavlit-uri republicane, precum Glavlit-ul RSSM care fost creat în august 1940 [1, p.16], fiind subordonat șefului Glavlit-ul URSS.

Deși primii cenzori au fost angajați în anul 1943, abia în anul 1944 avem o statistică a angajaților instituției date. În anul 1944 aparatul Glavlit-ului RSSM era compus 11 unități de personal pentru cenzorii de bază, 6 pentru județe și 6 pentru raioane [2, f.2 verso], activând de facto 30 de persoane. Abia în 1946 sunt indicați și lucrătorii netitulari, stabilindu-se 54 de unități de personal [3, ff.3, 12]. După reducerea personalului din iulie 1947, la 1 decembrie 1947 în Glavlit-ul RSSM activau 63 de persoane în total [5, ff.8-9]. Scăderea numărului angajaților s-a produs în urma directivei Glavlit-ului URSS adresată tuturor organelor locale de cenzură [4, f.10]. În perioada 1950-1952 are loc o creștere treptată a numărului cenzorilor netitulari, pentru ca în 1953 să observăm o bruscă creștere a numărului angajaților titulari, fiind înregistrați 43 de angajați titulari și 70 de cenzori netitulari (Tabelul 1). Presupunem că această creștere a numărului angajaților se datorează creșterii volumului de muncă, fiind publicate mai multe ziare și reviste, editată mai multă literatură, deschise noi muzee etc.

Tabelul 1. Numărul angajaților Glavlit-ului RSSM în perioada 1944-1953

Tabelul a fost întocmit în baza rapoartelor statistice (ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.1, f.2 verso; d.4 f.2 verso; d.6 ff.3,12; d.8, ff.5,6,10; d.11, ff.5,8,9; d.13, ff.3, 3 verso, 28, 29, 40, 41; d.14, ff.1-2; d.16, f.2; d.20, ff.4 verso - 5)

Persoanele care activau în Glavlit erau diferite ca naționalitate. În baza rapoartelor disponibile, am stabilit că în anul 1949 printre angajații Glavlit-ului RSSM predominau

evreii cu 44%, pe al doilea loc fiind „moldovenii” cu 28%. Totuși situația se schimbă în anii 1950-1952, moldovenii situându-se pe primul loc după pondere, evreii pe al doilea, rușii pe al treilea, iar ucrainenii pe al patrulea. Remarcăm faptul că în 1950 din total de 73 de angajați titulari și netitulari în Glavlit activau 1 bulgar, 1 belarus și 1 găgăuz. În 1952 crește numărul moldovenilor angajați (46,42%) și scade numărul angajaților de alte etnii (Tabelul 2). Numărul mare de moldoveni în aparatul Glavlit-ului era dictat de necesitatea cenzurării materialelor publicate în limba „moldovenească”.

Tabelul 2. Structura etnică a angajaților Glavlit-ului RSSM

	Naționalitatea										**Total:**
Anul	**Moldoveni**		**Ucraineni**		**Ruși**		**Evrei**		**Alte naționalități**		
1.01.1949	7	28 %	3	12 %	3	12%	11	44%	1	4%	25
1.01.1950	40	54,79%	10	13,69%	10	13,69%	10	13,69%	3	4,10%	73
1.01.1951	10	41,66%	1	4,16%	4	16,66%	9	37,5%	-	-	24
1.01.1952	13	46,42%	1	3,57%	4	14,28%	10	35,7	-	-	28

Tabelul a fost întocmit în baza rapoartelor statistice și de personal (ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.13, ff.3, 3 verso, 10-12 28, 29, 40, 41)

Pentru a activa în Glavlit-ul RSSM nu era nevoie de studii pe specialitate, angajații fiind atât cu studii superioare, cât și cu studii medii. În baza rapoartelor analizate de noi am stabilit că în 1949 în structura Glavlit-ului predominau angajații cu studii medii, ei reprezentând 28%, doar 6 persoane aveau studii superioare (24%), alte 6 persoane având finisate doar clasele primare. După o scădere semnificativă a angajaților cu studii superioare în 1950, către anul 1951, numărul acestora este de 5 persoane, totuși continuă să predomine angajații cu studii. În 1952 crește numărul angajaților în proces de studiu, fiind 8 persoane cu studii superioare neterminate și reprezentând 28,57% (Tabelul 3).

Tabelul 3. Structura cadrelor Glavlit-ului RSSM conform studiilor

	Studii					
Anul	**Superioare**	**Superioare neterminate**	**Medii**	**Medii neterminate**	**Primare**	**Total:**
1.01.1949	6 (24%)	4 (16%)	7 (28%)	2 (8%)	6 (24%)	25
1.01.1950	1 (3,44%)	13 (44,82%)	9 (31,03%)	5 (17,24%)	1 (3,44%)	29
1.01.1951	5 (22,72%)	3 (13,63%)	10 (45,45%)	4 (18,18%)	-	22
1.01.1952	3 (10,71%)	8 (28,57%)	13 (46,42%)	2 (7,14%)	2 (7,14%)	28

Tabelul a fost întocmit în baza rapoartelor statistice și de personal (F.3209, inv.1, d.13, ff.3, 3 verso, 10-12, 28, 29, 40, 41)

Rolul imens pe care-l deținea partidul în instituția de cenzură este demonstrat și de apartenența la PC(b)M a angajaților Glavlit-ului RSSM. Dacă în anul 1949 mem-

bri de partid erau 64%, atunci către anul 1952 ponderea lor crește până la 91,30%. Printre angajații titulari erau și candidați în membru de partid, numărul acestora în 1949 fiind de două persoane, iar către 1952 părăsind acest statut. O situație similară am observat-o și în cazul membrilor Uniunii Tineretului Comunist (Comsomol). Se remarcă și cazurile angajaților care nu au aderat la PC(b)M au continuat să existe în perioada 1949-1952. În anul 1949 aceștia reprezentau tocmai 20% din numărul total al angajaților, pentru ca în 1952 această categorie de angajați să reprezinte 8,69% din totalul angajaților Glavlit-ului RSSM (Tabelul 4). Această fluctuație de cifre poate fi explicată atât prin intrarea în partid a unor angajați, cât și prin fluctuația cadrelor.

Tabelul 4. Structura cadrelor Glavlit-ului RSSM conform apartenenței la PC(b)M

	Apartenența la partid				
Anul	**Membru de partid**	**Candidat în membri**	**Comsomolist**	**Fără partid**	**Total:**
1.01.1949	16 (64%)	2 (8%)	2 (8%)	5 (20%)	25
1.01.1950	70 (93%)	1 (3,44%)	-	2 (3,44%)	73
1.01.1951	20 (86,95%)	1 (4,34%)	1 (4,34%)	1 (4,34%)	23
1.01.1952	21 (91,30%)	-	-	2 (8,69%)	23

Tabelul a fost întocmit în baza rapoartelor statistice și de personal (F.3209, inv.1, d.13, ff.3, 3 verso, 10-12, 28, 29, 40, 41)

În **concluzie**, putem spune că în perioada 1944-1953 o dată cu extinderea sferei de influențe a cenzurii sovietice, are loc și o creștere a numărului angajaților Glavlit-ului RSSM de la un minim de 30 de persoane ajungându-se la cifra de 113 angajați. Printre angajații Glavlit-ului RSSM predominau moldovenii și evrei, după naționalitate, majoritatea însă având încheiate doar studiile medii. Interdependența dintre partid și organul cenzurii devine evidentă la o analiză a apartenenței de partid a angajaților cenzurii, preponderent cenzorii fiind membri de partid. Prin urmare, considerăm că activitatea cenzurii sovietice poate fi analizată și prin oamenii care au activat în cadrul acestui organ.

Referințe:

1. ALEXANDREANU-SÎTNIC Zinaida. *Constituirea organelor de cenzură în RSSM*. În: Știința, nr.1-2, 1997, p.16.
2. ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.1;
3. ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.6;
4. ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.8;
5. ANA DGAN, F.3209, inv.1, d.11;
6. *Цензура в Советском Союзе. 1917—1991. Документы*. Сост.: БЛЮМ Арлен. Москва, «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 576 с. ISBN 5-8243-0520-X.

Recomandat
***Liliana ROTARU**, dr., conf.univ.*

ИСТОРИЯ В TELEGEAM: СОВРЕМЕННЫЙ ФОРМАТ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ПРОШЛОГО

***Piotr MINACUL*,**
student, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 94:004.738.5
E-mail: peterminakul@gmail.com

Современные технологии играют важную роль в распространении знаний. Интернет открыл доступ к огромному количеству информации, включая исторические источники, статьи, курсы и архивы. Мы с однокурсником Максимом, увлечённые историей, заметили высокий интерес к этой теме в интернете. Нам захотелось делиться знаниями в доступной форме, и 11 октября 2024 года мы создали Telegram-канал. Уже через три дня появился первый пост. Сейчас у нас более 1000 подписчиков, а средний охват публикаций – около 750 просмотров.

Цель этой работы – рассказать об опыте ведения канала и оценить развитие исторического контента в русскоязычном сегменте Telegram.

Сначала мы рассматривали разные платформы – YouTube, Instagram, TikTok. Оптимальным выбором оказался Telegram. Он не требует сложного видеопроизводства, позволяет публиковать тексты, а также привлекает более вдумчивую аудиторию. Отсутствие системы рекомендаций в Telegram усложнят процесс продвижения канала, хотя и позволяет привлекать действительно заинтересованную аудиторию.

Приступив к детальному изучению платформы, мы обратили внимание, что в Telegram существует огромное количество исторических каналов, которые можно разделить на несколько категорий: 1) каналы с историческими картинками или цитатами известных личностей. Такой формат не несет особой ценности для читателей, а аудитория таких каналов, как правило, пассивна. Подобные проекты создаются в основном для рекламы и быстро теряют подписчиков. 2) Каналы с короткими историческими заметками. Их контент чаще всего упрощен и ориентирован на массового читателя. 3) Каналы с лонгридами, основанными на различных источниках. Их, как правило, ведут историки, журналисты, публицисты – люди с определенной подготовкой. Таких каналов гораздо меньше, они публикуются нерегулярно и часто посвящены узким темам.

Учитывая это, мы определили для себя две ключевые цели: 1. создавать регулярный контент. В отличие от большинства каналов, которые публикуют материалы нерегулярно, мы стремимся поддерживать стабильный график. 2. Не ограничиваться одной тематикой. Мы освещаем широкий спектр исторических событий и явлений, уделяя внимание как популярным, так и менее известным темам.

Чтобы лучше показать наш подход к работе над каналом, расскажу, как именно мы с Максимом подходим к созданию материалов. У каждого из нас – свой стиль.

Я предпочитаю основательные источники. Обычно начинаю с чтения книг, конспектирую ключевые идеи, а затем на основе этих заметок формирую текст поста. Если статья получается слишком короткой – добавляю дополнительные детали. А если наоборот выходит за пределы лимита в 4000 символов, стараюсь сократить второстепенные моменты, сохранив при этом основную суть.

Максим чаще работает с материалами из интернета – это могут быть статьи из исторических журналов и специализированных платформ. Такой подход позволяет находить темы, которые редко освещаются в популярных источниках. Он воспринимает ограничение по объёму не как помеху, а как стимул формулировать мысли лаконично и выразительно – иногда даже добавляет акценты, чтобы сделать текст более захватывающим.

Самым успешным материалом на канале на 4 апреля 2025 г. является пост от 7 марта 2025 г. «Японские подлодки и камикадзе Второй мировой войны». Статья рассказывает о технологическом отставании Японии в создании радиолокационных систем для подводного флота и неудачных попытках их модернизации. В поисках альтернативы японское командование сделало ставку на подводных камикадзе – пилотов кайтенов, чьи жертвы так и не оправдали ожиданий. Пост набрал более 1000 просмотров и 7 репостов, став топ-1 на канале.

Теперь немного о трудностях в работе. Их несколько и их можно описать следующим образом. Во-первых, ограничение по времени. Мы стремимся выпускать посты ежедневно, что требует строгого планирования. Иногда подготовка качественного материала занимает больше времени, чем запланировано, из-за чего нарушается график.

Во-вторых, активная и требовательная аудитория. Многие из наших подписчиков обладают глубокими знаниями в узких темах, таких как Наполеоника, вооружение или история СССР. Это заставляет нас уделять больше времени изучению источников, чтобы не допустить ошибок и быть готовыми к аргументированным дискуссиям.

В-третьих, ограничение по символам. Лимит в 4000 символов для публикации вынуждает нас сокращать тексты, удалять второстепенные детали или делать посты максимально лаконичными. Это может приводить к пропуску некоторых важных нюансов или недостаточной полноте изложения.

Таким образом, основными вызовами для нас являются нехватка времени, высокий уровень ожиданий со стороны читателей и необходимость постоянной работы с текстовыми ограничениями.

Что касается исторической литературы, которую мы используем при написании постов, то она максимально разнообразна. Вот лишь некоторые авторы, чьи работы мы уже успели прочитать или продолжаем изучать, используя их

в наших постах: Джон Киган, Александр Шубин, Роберт Шервуд, Марк Раев, Евгений Тарле, Александр Филюшкин, Альфред Манфред и другие.

Наши первоначальные переживания о том, что аудитории интересны только популярные темы, такие как Вторая мировая война, Наполеон и другие, не оправдались. Аудитории интересны и неожиданные, малоизвестные сюжеты. Однако есть один момент, который стоит учитывать: посты, посвященные редким событиям и личностям, интересны людям в большинстве случаев только в контексте общеизвестных тем. Например, Первая мировая война является популярной и притягательной темой. Наши материалы о немецком плане на войну (план Шлиффена), французском плане (План XVII) и австро-сербских столкновениях 1914 года стали интересны читателю, потому что они являются частными историями одного большого события. В то же время, история малоизвестной личности в отрыве от большого исторического контекста не привлекает такого внимания со стороны аудитории.

Что касается самых популярных тем на просторах русскоязычного Telegram, то здесь безусловным лидером является Наполеоновская эпоха. Наполеону и его времени посвящено огромное количество каналов, и многие из них просто дублируют друг друга. Несмотря на отсутствие уникальности, они всё равно набирают свою аудиторию, просмотры, лайки и комментарии. Также большое количество каналов посвящено советской тематике, часто в ностальгическом стиле. Обычно это каналы, основанные на картинках, которые не несут научной ценности. Далее по популярности идут каналы, посвященные политической истории стран Центральной Европы, особенно Германии. Эти каналы зачастую ведутся людьми с определённым багажом знаний, что, естественно, отражается на качестве материала, который они публикуют.

Сейчас у канала стабильная активная аудитория. Мы начали формировать тематические подборки и постепенно создаём архив публикаций. В планах – расширение аудитории через рекламу и коллаборации, выход на другие платформы, а в будущем – проведение лекций, эфиров и интервью с историками.

Telegram доказал свою пригодность как инструмент для интеллектуального общения и популяризации истории. Мы продолжим развивать наш проект, адаптируясь к запросам аудитории и сохраняя научную добросовестность в подаче материала.

Recomandat
***Sergiu BOȚOLIN**, dr., asist.univ.*

BAROCUL ÎN ARTELE VIZUALE DIN MOLDOVA SECOLULUI AL XVII-LEA. PERSPECTIVE ISTORIOGRAFICE

Camelia DAMIAN,
studentă, anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM

CZU: 930.1:73.034(478)7"16" E-mail: cameliadamian.303@gmail.com

Barocul este perceput ca un stil artistic occidental, cu origini în Italia și o răspândire în întreaga Europă de Vest, iar prin intermediul europenilor, de asemenea și pe alte continente. Cu toate acestea, barocul, este stilul artistic care-și face drum și spre orientul european (de exemplu, așa-numitul „baroc Narâșkin", sau „baroc Golițân" în Rusia Moscovită). În acest context, prezența sa în Moldova se află la intersecția dintre influențele apusene și orientale pe terenul unor tradiții locale ortodoxe. O problemă care se impune în discuție este aceea legată de definirea barocului în artele vizuale ale Moldovei sec. XVII, având ca reper de culminație epoca lui Vasile Lupu (1634-1653) și marile ctitorii ieșene ale sale, bisericile Trei Ierarhi și Golia. Analiza contribuțiilor istoricilor de artă Răzvan Theodorescu, Ana Dobjanschi, Victor Simion și Gheorghe Macarie evidențiază perspective diverse asupra „barocului moldovenesc". Studiile acestor savanți evidențiază particularitățile stilistice și inovațiile artistice ale acestui fenomen, definindu-l ca o expresie distinctă în peisajul artistic european al secolului al XVII-lea. Pornind de la aceste observații, „barocul moldovenesc" poate fi conceput ca un fenomen artistic inovator și original în cadrul artei europene a epocii.

Istoricii Ana Dobjanschi și Victor Simion aduc în atenție termenul de *umanism baroc*, punând accent pe procesul treptat de desprindere a artei aulice moldovenești de universul arhitecturii și artei de tradiție bizantino-slavă, ortodoxă. Epoca lui Vasile Lupu marchează un moment de tranziție, în care artele vizuale, în special, broderia liturgică și pictura murală, preiau elemente stilistice specifice barocului occidental, dar rămân ancorate într-un cadru medieval. De aceea, A. Dobjanschi și V. Simion nu atribuie „barocul moldovenesc" în întregime acestui curent artistic vest-european, întrucât prezența elementelor sale, nu aduc la renunțarea completă la fundamentele sale tradiționale. De asemenea, această perioadă este marcată de o schimbare în perspectiva artistică și culturală, în care omul și problematica sa existențială devin teme centrale. Această nouă tendință a favorizat procesul de redimensionare a problematicii destinului uman în cadrul cultural moștenit de la medievalitate, contribuind la transformarea artei ortodoxe moldovenești.

Arta apelează la ornament, care oferă artistului medieval, un plus de libertate de exprimare. Se remarcă în pictură trecerea de la o artă profund ancorată în modele consacrate, spre una ce acordă un spațiu mai variat de exprimare, marcată de sensu-

rile umane ale vieții. Și dacă până în sec. XVII-lea direcțiile principale de expresie ale artei se îndreptau către arhitectura lăcașului de cult, în epoca lui Vasile Lupu, pe prim plan trec artele decorative, care devin tot mai somptuoase, care vor oferi celorlalte genuri artistice modele de compoziție, ornament și interpretare, mai ales în cazul broderiilor-portret. Se pot remarca similitudini de motive, de ornamente și de principii decorative între diferitele categorii de opere de artă, ceea ce dă le acordă o notă de unitate (fig. 1; fig. 2).

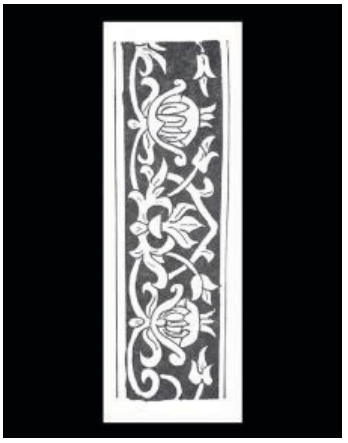

Figura 1. Frunze și fructe de rodie realizate în relief pe rama unei icoane de la Sucevița. Începutul secolului al XVII-lea

Figura 2. Buchete cu flori de garoafă pe broderiile de la Trei Ierarhi, Iași, 1638

Răzvan Theodorescu propune un alt cadru de interpretare, formulând ipoteza existenței unui *baroc ortodox postbizantin*. În viziunea sa, „barocul moldovenesc", împărtășește trăsături comune cu barocul european, dar dezvoltă o identitate proprie, conturată de influențele ortodoxe și de reinterpretarea fastului imperial bizantin. Pentru a defini acest fenomen, el introduce termenii *barochus orientalis* și *baroc postbizantin*, care descriu această sinteză între tradiție și inovație. R. Theodorescu consideră că „barocul moldovenesc" trebuie interpretat nu doar ca o influență artistică occidentală, ci ca o expresie originală a unei civilizații aflate la răscruce de drumuri între Orient și Occident.

Dintre cercetările dedicate Barocului moldovenesc, lucrarea lui Gheorghe Macarie se distinge prin analiza detaliată a mentalităților epocii și a interacțiunii dintre stil, formă și ideologie. Inspirându-se din teoria lui Heinrich Wölfflin, Gh. Macarie identifică în arta moldovenească a secolului al XVII-lea caracteristici baroce precum tensiunea, dinamismul, masivitatea, exagerarea dimensiunilor și efectele dramatice de lumină. Un aspect esențial al viziunii lui Macarie este accentul pus pe materialitate și lux, elemente definitorii ale „barocului moldovenesc". Autorul analizează în detaliu decorul sculptat în piatră al bisericii Trei Ierarhi, evidențiind utilizarea marmorei policrome, a sculpturilor bogate și a „broderiilor" ornamentale (fig.3), si-

milare celor din arta imperială romană și elenistică. Consideră acest edificiu drept prima capodoperă integrală a „barocului românesc”, datorită sintezei dintre decorul arhitectural și artele decorative.

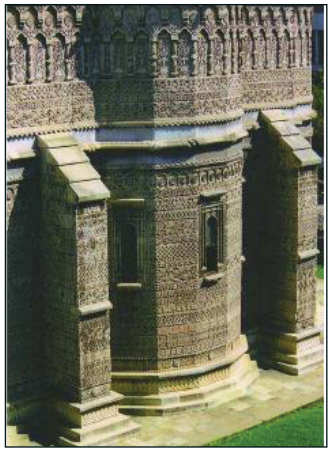

Figura 3. Broderia în piatră a bisericii „Trei Ierarhi”, Iași

Epoca lui Vasile Lupu marchează un moment esențial în evoluția artei moldovenești, în care elementele tradiționale sunt reinterpretate prin prisma noilor tendințe artistice. Dacă A. Dobjanschi și V. Simion subliniază caracterul de tranziție al artei din epoca lui Vasile Lupu, iar R. Theodorescu definește un baroc postbizantin distinct, Gh. Macarie propune o integrare mai fermă a acestuia în fenomenul baroc european, punând accent pe inovațiile artistice și pe modificările de mentalitate. Deși interpretările acestor savanți variază, toate converg asupra faptului că „barocul moldovenesc” nu este doar un stil artistic, ci o expresie unui prim pas către modernitate.

Referințe:

1. DOBJANSCHI, A., SIMION, V. *Arta în Epoca lui Vasile Lupu*. București: Editura Meridiane, 1979.
2. MACARIE, G. *Trăire și Reprezentare. Barocul în Artele Vizuale ale Moldovei secolului al XVII-lea*. Iași: Editura Tehnopress, 2008.
3. THEODORESCU, R. *Civilizația românilor între medieval și modern*. București: Editura Meridiane, 1987.
4. THEODORESCU, R., OPREA, I. *Piatra Trei Ierarhilor*. București: Editura Meridiane, 1979.

Recomandat
***Emil DRAGNEV**, dr., prof.univ.*

ROLUL ZEMSTVEI ÎN PROTECȚIA ȘI EDUCAREA ORFANILOR DIN BASARABIA (STUDIU DE CAZ: ANII 1899-1901)

Diana MOCANU,
studentă, anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM

CZU: 94(498.7)"1899/1901" E-mail: dianaamocanu144@gmail.com

În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Imperiul Rus, a cărui parte integră a fost și Basarabia, a trecut printr-un val de reformare, dictat de necesitatea de a se adapta la noile condiții ale dezvoltării. În teritoriul dintre Prut și Nistru, reformele imperiale au fost introduse într-un decalaj cronologic apropiat cu cel din metropolă – reforma agrară (1861, 1868, 1869, 1871), reforma zemstvelor (1868), reforma învățământului (1864) sau noua organizare a orașelor (1870). Aplicarea reformelor au avut drept scop modernizare societății, inclusiv sub aspect politico-administrativ, judiciar, economic și social.

Un subiect de actualitate în domeniul cercetării sunt problemele abordate de către instituția zemstvei în domeniul social, cultural, medicină, cât si mecanismul de funcționare în administrație. Fiind organe cu funcții bivalente, pe de o parte politice, pe de altă parte cu implicații în domeniul social, zemstva inclusiv viza protecția anumitor categorii sociale vulnerabile, cum ar fi orfanii. Această tematică permite o abordare prin prisma istoriei sociale, creând o arie *umanizată* a acestui subiect, contribuind la înțelegerea societății și mentalității diferitor categorii sociale în Basarabia secolului al XIX-lea.

Cercetarea istoriografiei ne permite să constatăm că problema reformelor liberale din Basarabia din anii 60-70 ai sec. XIX-lea este abordată tangențial. Reforma zemstvelor în ultima perioada a fost abordată în istoriografie de către cercetătorii L. Coadă [2], S. Cornea [3], V. Tomuleț [4] etc. în special prin prisma analizei funcțiilor administrative a acestor instituții. Istoricul Ludmila Coadă, în baza cercetărilor realizate, concluzionează că prin introducerea zemstvelor, deși a reprezentant intrarea regiunii în sistemul rusesc al instituțiilor de guvernare, acestea au depus eforturi și au reușit să contribuie, cel puțin tangențial, la îmbunătățirea situației din Basarabia în domeniile adiacente [2, p. 348]. Astfel, instituția zemstvei a fost preponderent studiată din perspectiva structurii și funcționării sale, rolul ei în domeniul protecției sociale – mai ales față de orfani – rămâne puțin abordat în istoriografie. Considerent din care la baza prezentei cercetări au fost plasate rapoartele anuale ale zemstvei guberniale cu privire la activitatea acesteia, depozitate în Fondul de Carte Rară a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și la Agenția Națională a Arhivelor.

Totodată, pentru abordarea complexă trebuie să explicăm termenul de *orfan* în felul cum era perceput în secolul al XIX-lea în Basarabia. Deci, *orfan* era de-

numit, atât copilul care nu avea ambii părinți, cât și cei care putea să aibă doar un singur părinte. Astfel, în documentele analizate, copiii care își pierduseră doar tatăl erau adesea înregistrați ca „orfani" – mai ales dacă mama nu avea mijloace materiale de a-i întreține singură (principalul motiv). Acesta era un mecanism interesant, mama devenea *tutoare plătită,* iar zemstva oferea un minim suport financiar pentru creșterea copilului, în dependență de necesitățile copilului, starea financiară aferentă și vârsta acestuia. Alte motive ale *instituționalizării* copiilor erau - vârsta tânără a solicitanților, situația lor morală și materială necorespunzătoare, moartea părinților, lipsa unor persoane ce ar putea sa le asigure strictul necesar existenței De aceea, administrația a considerat să primească sub ocrotirea zemstvei un număr mai mare de orfani numai în măsura în care acest lucru a fost posibil în limitele bugetului aprobat. Fapt menționat și în cercetările realizate de istoricului modern Boris Veselovschi, care abordând importanța zemstvelor guberniale în politicile sociale, specifică că *zemstvele acordau ajutor sistematic orfanilor, fie trimițându-i în azile, fie lăsându-i în grija rudelor, cu acordarea unor alocații în funcție de vârsta și starea copilului* [12, p.208].

Astfel, atât zemstva gubernială, cât și zemstvele județene erau obligate să întrețină un număr de orfani, pentru anii 1899-1901, analizați în prezentul studiu, acest număr era câte circa 40 pentru zemstva gubernială și câte 5 de fiecare zemstvă județeană. Respectiv, în grija zemstvelor în anul 1899 erau 88 de orfani [6, p. 21-27], în anul 1900 - 81 de orfani [7, p. 24-29], iar în 1901 - 82 de orfani [8, p. 44-51]. Aceștia aparțineau la diverse categorii sociale: nobili, funcționari, cetățeni de onoare, profesori, negustori, cler, țărani, soldați în rezervă [*a se vedea detaliat*: 7, p. 24-29]etc.

Acești copii fie rămâneau în îngrijirea părintelui sau tutorilor lor (fiecare dintre aceste familii primind o plată lunară de la zemstvă pentru întreținerea copilului), fie erau repartizați în diverse instituții de învățământ, spre exemplu: Azilul de copii „Balș" din Chișinău, Școala agricolă din Chișinău, Școala agricolă din Purcari, Școala agricolă din Grinăuți etc. [6, p. 28]. Sumele alocate pentru întreținerea orfanilor variau între 75 de ruble și 132 ruble anual pentru un orfan [6, p. 21-27].

Anual se realizau numeroase schimbări în componența și situația orfanilor aflați sub protecția zemstvei, atât datorită evoluției naturale (copii care au crescut și au absolvit instituțiile), cât și a unor evenimente speciale (probleme de sănătate, disciplină, transferuri). Eliberarea tinerilor a creat locuri *vacante* în programul de întreținere a orfanilor, permițând zemstvei să primească alții noi în locul lor, astfel după suplinirea locurilor, la sfârșitul anului 1899 erau 88 de orfani sub îngrijirea zemstvei, dintre care 36 stipendiați (adică complet întreținuți de către zemstvă). În raport cu vârsta orfanilor, erau repartizate și sumele de bani în dependență de vârstă și necesitățile acestora. În 1901 au intervenit anumite schimbări în componența lor, fiind aceleași motive indicate anterior. Cele mai multe cheltuieli vor fi pentru categoria de orfani cu vârsta între 13-16 ani, deoarece trimiterea lor în instituții educaționale specifice

era mai costisitoare decât întreținerea acasă. Făcând o analiza comparativă, cheltuielile dintre 1899-1901 s-au orientat treptat spre vârsta adolescenței, fiind introduse taxe bugetare noi pentru a motiva orfanii. Deci, este prezentat un argument al unei continuități instituționale în Basarabia.

Din perspectivă teoretică, concluzionez că zemstva a prefigurat, în mod rudimentar, elemente ale unui sistem de asistență socială de tip modern, articulat în jurul noțiunii de responsabilitate publică față de categoriile defavorizate. Deși controlată de elitele nobiliare și cenzitară în organizare, zemstva a contribuit la înrădăcinarea unor practici administrative care urmăreau nu doar întreținerea fizică a copiilor, ci și educarea, formarea profesională și integrarea lor socială.

Referințe:

1. CIACHIR, N. *Basarabia sub stăpânirea ţaristă (1812-1917)*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1992. 136 p.
2. COADA, L. *Zemstva în Basarabia*. Chișinău: Pontos, 2009, 348 p.
3. CORNEA, S. *Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812-1917)*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", 2019, p. 157.
4. TOMULEȚ, V. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918), (Instituții, regulamente, termeni)*, Chișinău: Lexon Prim, 2014. 672 p.
5. ВЕСЕЛОВСКИЙ, Борис, *История земства за сорок лет*, т. I, Санкт-Петербург: Типография В. Демакова, 1909.
6. *Губернское земство Бессарабии. Отчет о деятельности Земского губернского управления Бессарабии за 1899 год*. Кишинев: Типография Земства Губерниале, 1900. 265 с.
7. *Губернское земство Бессарабии. Отчет о деятельности Земского губернского управления Бессарабии за 1900 год*. Кишинев: Типография Земства Губерниале, 1901, 488 с.
8. *Губернское земство Бессарабии. Отчет о деятельности Земского губернского управления Бессарабии за 1901 год*. Кишинев: Типография Земства Губерниале, 1902, 532 с.

Recomandat
***Cristina GHERASIM**, dr., conf.univ.*

POLONEZII DIN BASARABIA: ÎNTRE MOȘTENIRE ȘI RESTAURARE CAZUL FAMILIEI OHANOWICZ

***Adriana MOCAN*,**
studentă, Facultatea Istorie și Filosofie

CZU: 94(498.7)(=162.1)"18/19" E-mail: mocanadriana1@gmail.com

Istoria prezenței polonezilor în teritoriul dintre Prut și Nistru își are originile încă din secolul XVIII. Pentru început putem menționa perioada dintre 1709-1713, atunci când a avut loc „emigrația de la Bender", unde susținătorii lui Stanisław Leszczyński, pretendent la tronul Poloniei, s-au refugiat în tabăra regelui suedez Carol al XII-lea, aflată în cetatea turcească Bender, după înfrângerea de la Poltava. Războiul ruso-turc din perioada 1806–1812 a indus transformări demografice semnificative în Basarabia, generând un context geopolitic și social propice colonizării acestui spațiu teritoriu parțial depopulat, dar caracterizat prin resurse naturale și potențial economic substanțial. Un alt val de migrație al polonezilor în Basarabia a avut loc în anii '40 ai secolului XIX, ca rezultat al represiunilor politice din Polonia în urma revoltei din 1830. În 1844, în documentele administrației basarabene se poate vorbi deja pentru prima dată de naționalitatea „polonezi". De aici putem deduce că situația politică din teritoriile poloneze după revoltă, precum și „motivația" polonezilor de a-și îmbunătăți condițiile materiale, au contribuit la intensificarea migrației acestora din Polonia.

Satul Mândâc reprezintă nucleul istoric al familiei armeno-poloneze Ohanowicz, stabilită în această regiune la începutul secolului al XIX-lea, migrând din Galiția. Documente de arhivă, precum testamentul lui Petru Kaetanovici Ohanowicz (1898), atestă prezența familiei și structura acesteia, care număra 32 de membri la sfârșitul secolului al XIX-lea. Printre aceștia se remarcă Caetan Ohanowicz (tatăl), urmat de fiii săi — Ivan (Ian), Petru, Mihail, Iosif, Grigore — și fiicele: Franciska, Petrunelia, Maria și Ignatia. De-a lungul timpului, moștenitorii au administrat mai multe proprietăți, printre care moșia principală Mândâc (județul Soroca), Drăgănești (județul Soroca), Dubrovenii-Rădoaia (județul Bălți) și Văsieni (județul Chișinău).

Trebuie să remarcăm că ocupația de bază a acestei familii a fost încă de la începuturi agricultura, fiind recunoscuți ca mari proprietari funciari promovând metode occidentale. De exemplu, Ivan (Ian) Oganovici a prezentat la expoziția din 1889 la categoriile „Agricultură și grădinărit", „produse ale prelucrării tehnice" și „animale domestice". Dintre exponatele culturilor sale se numărau: secara „Klafterbrunner" și „Saxonă", orzul „Chevalier" și „Hanatic", ovăzuk „Probstey", „Francez" și „Carpatic", porumbul „Cinquantino", mazărea „Engleză".

Pentru a demonstra caracterul dezvoltator al moșiei pe parcursul anilor, am analizat arhiva împrumuturilor pe numele Ian Kaetanovici Ohanowicz. Astfel, lui Ivan

Caetanovici Oganovici, în baza dispoziției Băncii de Stat din 8 august 1892, nr. 16734, i s-a acordat un credit rural-general („selo-vseselinskii kredit") în valoare de 30.000 de ruble pentru moșia Mândâc, împreună cu teritoriile Slăninei și Maramonovcii, cu o suprafață de 4.042 desetine. Acest credit a fost temporar majorat, cu aprobarea Ministrului Finanțelor, în august 1893, la 60.000 de ruble, în conformitate cu dispoziția Băncii de Stat din 14 iunie 1894, nr. 64629. După moartea sa (28 aprilie 1895), plata acestui credit este transferată către soția sa Eugenia.

Totodată, ne putem referi și la starea edificiilor de la Mândâc pe parcursul secolelor. Astfel, conform informațiilor oferite de Muzeul de Istorie Etnografie și Artă din or. Drochia, cei care au expropriat averea familiei, găsiseră „camera de vânătoare" unde se aflau trofee împăiate de păsări și animale, care mai târziu au devenit materiale didactice la școala locală din Mândâc. Spiritul aristocratic a fost regăsit și în interior. Mesele și scaunele din casă erau tapițate cu piele, iar sobele erau decorate cu faianță albă, având modele elaborate. Într-una dintre camere, comisia a descoperit un spațiu de depozitare cu materiale textile și piele. Acolo se realizau haine noi pentru oamenii care lucrau la moșie. Deși erau de confesiune catolică, stăpânii le ofereau servitorilor costume și rochii cu ocazia Paștelui ortodox și a Crăciunului.

În 1944 „Vila Mândâc" a fost naționalizată și devine proprietatea obștească a satului Mândâc, transmisă gospodăriei piscicole „Cubolta". Între 1955-1992 „Vila Mândâc" se afla sub egida sindicatelor fabricii de zahăr din Drochia, care au organizat și tabăra republicană de pionieri „Saliut". La moment, pe teritoriul conacului se regăsesc simbolurile URSS, adică steaua roșie cu cinci colțuri plasată pe clădiri, copii-statui, pionieri, cu un steag și o trompetă în mâini ce simboliza puterea și ideologia comunistă. Din 1997 și până în prezent în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr.196 din 3 martie 1997 ansamblul arhitectonic „Vila Mândâc" este denumit Complexul Muzeal „Vila cu parc Mândâc", fiind filială a MNEIN.

Primele directive de conservare au fost efectuate la sfârșitul lunii iulie 2002, unde un reprezentant al Ministerului Ecologiei din Republica Moldova și directorul Administrației pentru Protecția și Conservarea Ansamblurilor Palat-Garden ale Muzeului Național din Polonia au semnat un acord privind restaurarea Parcului Mândâc. Ulterior, în anul 2012, un grup de specialiști din Polonia a efectuat o vizită în Republica Moldova pentru a evalua starea actuală a ansamblului „Vila Mândâc". În 2014, la inițiativa Ministerului Culturii din Polonia, Fundația Patrimoniului Cultural a organizat o expediție de specialiști din diverse domenii, inclusiv topografi, restauratori de artă și arhitecți peisagiști. În domeniul arhitecturii peisagistice, specialiștii Andrzej Michałowski și Barbara Werner au elaborat primele directive de conservare. Echipa formată a analizat, în cadrul lucrărilor de reabilitare din anii 2014 și 2015, elementele și caracteristicile peisajului, precum și valorile biocenotice ale parcului.

În urma studiului efectuat, consider că Vila Mândâc poate fi reabilitată, chiar dacă lucrările de restaurare au fost amânate pe un termen nedeterminat de timp. Însă, acest demers este caracterizată de o serie de perspective și impedimente. Privitor la

perspective, putem menționa conservarea elementelor legate de funcția reprezentativă și recreativă din perioada familiei Ohanowicz pentru o posibilă construcție a unui muzeu al localității satului Mândâc sau valorificarea terenului situat la vest de actuala alee de acces, care a fost utilizat anterior ca livadă. Impedimentul principal rămâne, însă, starea fizică a vilei care necesită intervenții urgente, ceea ce presupune viitoare costuri ridicate.

Prin urmare, povestea familiei Ohanowicz reflectă nu doar moștenirea unei comunități alogene în Basarabia, ci și lupta dintre uitare și restaurare, dintre decădere și speranța renașterii unui patrimoniu cultural de valoare.

.

Referințe:

1. Tomuleț V. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni).* Vol. I. – Chișinău: Lexon-Prim, 2014. – 672 p.
2. Тарнакин В., Соловьева Т. *Бессарабские истории: Тайна виллы Мындык,* Chișinău: Pontos, 2011, 300 p.
3. Казимирович В. *Страницы истории поляков Молдавии*. În: Русский: Конференция «Этнокультурное многообразие Молдавии», 2006, nr.4 (6), pp. 183-190.
4. Ozimkowska L., Wojtatowicz J. *Zespół dworsko-parkowy „Willa Mindic" jako szczególny element w krajobrazie i przemiany jego struktury jako znaków czasu.* În: MAZOWSZE Studia Regionalne, nr 18, 2016, pp. 49- 69.
5. ANA, fondul 36, dosarul nr. 4985, pp. 12-15.
6. ANA, fondul 36, dosarul nr. 50233, p. 49.

Recomandat
***Mihail BĂȚ**, dr., conf.univ.*

SALVGARDAREA PICTURII MONUMENTALE A CHIȘINĂULUI, MOȘTENITĂ DIN PERIOADA SOVIETICĂ (1960-1990)

Maria RAILEANU,
masterandă, Facultatea Istorie și Filosofie

CZU: 94(478-25)”1960/1990”m E-mail: raileanu.maria111@gmail.com

Până în prezent, Chișinăul păstrează o serie de picturi monumentale create în tehnica mozaic, realizate între anii 1960-1990. Aceste opere de pictură monumentală prezintă valoare nu doar prin expresia artistică propriu-zisă, ci sunt și documente istorice complexe ce ilustrează modul de percepere a lumii înconjurătoare, etapele evoluției comunității umane, posibilitățile materiale și tehnice, gustul și aspirațiile artistice ale creatorilor. În această perioadă, lucrările erau executate, de regulă, la comanda de stat, pictorii fiind obligați să imprime lucrărilor un conținut ideologic. Începând cu anul 1940, circa 50 de ani a funcționat aparatul de cenzură comunistă, care a supravegheat dezvoltarea artelor plastice în Moldova, inclusiv arta monumentală. La baza fiind *Planul leninist de propagandă monumentală*, aprobat prin decret la 12 aprilie 1918 [1, p. 107].

În perioada anilor 60 se pune accentul pe sporirea valorii estetice a lucrărilor. Monumentalitatea lucrărilor era creată prin structuri compoziționale și emoționale, prin modalitatea de tratare și prin atitudinea autorului exprimată în opera respectivă. În această perioadă s-au evidențiat artiști plastici, precum: Vladislav Obuh, Gavriil Vaşcenco, Aurel David și Mihai Burea. Lucrările realizate de acești artiști plastici se caracterizau prin imaginea narativ-lirică, dar și prin coloritul activ, gama caldă, linii plastice. De exemplu: panoul de mozaic „***Moldova ospitalieră***” (1966) de pe peronul gării feroviare din Chișinău, autor M. Burea; Mozaicul „***Dansul Muzelor***” (1960), realizat de Alexandr Kuzmin, amplasat pe peretele teatrului de vară din Parcul „Valea Trandafirilor”; Panoul de ***mozaic*** amplasat pe fațada clădirii Moldtelecom **(**1967), autor Mihail Burea și Nicolae Coțofan; Mozaicurile ***Sportul*** (1962) de pe fațadele clădirilor administrative de la intrarea principală în Parcul Valea Morilor, executate de Vladimir Novikov și Filip Notovici; Mozaicul ***Orașul înflorește, în plină construcție***, amplasat în sala cu ghișee al Autogării Chișinău, autori Mihail Burea, Vladislav Obuh; ***Panourile de mozaic*** amplasate pe peretele lateral al Companiei ,Teleradio Moldova”; Mozaicul ***Valurile Vânturile***, amplasat pe peretele lateral al Uniunii Scriitorilor din Moldova, autor Aurel David [2, p.16].

În perioada anilor 1970-1991, pictura monumentală devine genul solicitat și promovat insistent, devenind un instrument în formarea mediului ambiental sovietic. În această perioadă artiștii plastici explorează la maximum mijloacele plastice specifice picturii monumentale. Monumentalitatea formelor picturale este obținută

și grație dimensiunilor mari ale lucrărilor. Cele mai reprezentative lucrări: Mozaicul ***Arta*** (1972) de pe peretele auxiliar al Teatrului Național de Operă și Balet „Maria Bieșu", autor Mihai Burea; ***Panoul de mozaic*** (1970) amplasat pe peretele ÎS „Moldelectrica", autor Aurel David; Mozaicul amplasat pe fațada școlii **profesionale nr. 10**, autor necunoscut; Faimosul mozaic ***„Plugarul Universului"*** (1972), realizat de Aurel David, amplasat pe suprafața clădirii fostului Centru de Tineret „Iurie Gagarin", cândva un centru cultural de nivel internațional care a găzduit numeroase festivaluri de muzică și dans, la moment un spațiu abandonat [2, p. 22].

AO Centrul pentru Artă Contemporană, Chișinău KSA:K și un grup de artiști plastici, în comun cu Primăria mun. Chișinău își propun, printr-un proiect, salvgardarea, restaurarea și readucerea în circuit public a mozaicului „Plugarul Universului". Pasul crucial în realizarea acestui proiect fiind transmutarea mozaicului de pe clădirea originală și amplasarea acestuia pe peretele unui alt obiectiv, într-o stare de conservare bună și ușor accesibil publicului. Exemplul elocvent este reamplasarea panoului de mozaic ARTA, un exemplu de rezultat pozitiv, care demonstrează posibilitatea și fezabilitatea transmutării unui obiectiv de tip dat, ca o metodă validă și funcțională de salvgardare.

Începând cu anii '80, în pictura monumentală, se observă o anumită depolitizare și un suflu nou, fapt care se reflectă asupra tematicii, stilului și manierei libere de realizare a lucrărilor. Un număr impunător de panouri de mozaic au fost realizate în această perioadă: Mozaicul ***File și trandafiri*** sau ***Labirintul cunoștințelor*** (1980) de pe fațada Liceului „Nicolae Gogol", precum și ***panoul de mozaic*** amplasat pe peretele lateral al Liceului „Nicolae Sulac", realizate de Filimon Hămuraru; Pictura monumentală ***Îngerii păzitori*** (1990) de pe peretele decorativ exterior al fostului oficiului stării civile din sectorul Botanica, realizate de Pavel Guțu; Faimoasele ***panouri de mozaic*** amplasate pe pereții exteriori ai blocului de studii nr. 9, al Universității Tehnice din Moldova, realizate de Alexandr Kuzmin; Mozaicul ***Pace, muncă, artă,*** amplasat pe fațada fostului Palat de Cultură al Combinatului „Pielart" (Искож), creat de Pavel Obuh; Mozaicul ***Îmblânzirea focului,*** (1988) amplasat pe fațada clădirii .A „Termocom", realizat de către Alexander Kuzmin ș.a. [2, p. 18]. Din punct de vedere topografic, constatăm prezența mozaicurilor în diverse spații exterioare ale edificiilor publice de cultură, de învățământ și industriale. După anul 1991 pictura monumentală se reduce considerabil din cauza costului mare al materialelor și a incapacității structurilor de stat de a le achita.

Salvgardarea a circa 30 de panouri de mozaic amplasate în spațiile publice ale Chișinăului, care nu dețin protecție de stat, constituie un proces complex care implică mai multe etape și abordări, având în vedere atât importanța lor culturală, cât și riscurile de deteriorare la care sunt expuse. Una din formele de salvgardare este clasarea, conform criteriilor de clasare aprobate de cadrul normativ de referință, și înscrierea acestora în Registrul local al monumentelor de for public. Astfel, Consiliul Național pentru Monumentele de For Public, organism științific de specialitate în do-

meniul monumentelor de for public, care funcționează pe lingă Ministerul Culturii a examinat și clasat 26 de panouri de mozaic, cele cu o valoare artistică și urbanistică excepțională pentru orașul Chișinău**.** Ulterior acestea au fost înscrise în Registrul local al monumentelor de for public, și sunt asigurate cu protecție de stat.

În concluzie, Arta monumentală este un element cheie al identității culturale naționale și regionale, fiind adesea un simbol al unui moment istoric, al unei perioade de înflorire artistică sau al unor evenimente semnificative. Contribuie la formarea memoriei colective și la legătura între generații. Prin urmare, salvgardarea acesteia ajută la menținerea coeziunii sociale și la respectarea tradițiilor. Ele sunt esențiale pentru menținerea legăturii între trecut și viitor, pentru promovarea diversității culturale și pentru dezvoltarea unei societăți care apreciază și respectă istoria sa.

Consider că sunt necesare măsuri de reglementare juridică și organizatorică, de schimbare a atitudinii individuale și colective față de patrimoniul cultural, de promovare a interesului pentru salvgardare și conservare. Protejarea patrimoniului cultural trebuie să constituie o normă imperativă pentru toți cetățenii comunității, iar statul, prin cadrul său legal, trebuie să asigure realizarea acestui deziderat.

Referințe:

1. CAȘU, I. Orașul Chișinău în perioada sovietică: Chișinău-artă, cercetare în sfera publică. Chișinău: Centru pentru Artă Contemporană – [KSA:K], 2011. pp. 106-114.
2. PODLESNAIA, N. Pictura murală din Basarabia și RSSM: autoref. tezei de dr. în studiul artelor și culturologie. Cu titlu de manuscris. [online]. Chișinău, 2015. pp.16-23. [accesat 24.03.2025]. Disponibil:http://www.cnaa.md/i/theses/2015/09/natalia_podlesnaia_abstract.pdf

Recomandat
***Andrei PROHIN**, dr., lector univ.*

INSTITUȚIILE PIRATERIEI ÎN EPOCA MODERNĂ TIMPURIE: ORIGINI, EVOLUȚIE, INFLUENȚĂ

Maria MEDVEDEVA,
studenta anului 1, licență USM, Facultatea de Istorie și Filosofie

CZU: 94(100)"05/…" + 341.225.5 E-mail: medvedeva.maria@email.com

Когда царь спросил его, какое право имеет он грабить на море, тот дерзко отвечал: «Такое же, какое и ты: но поскольку я делаю это на небольшом судне, меня называют разбойником; ты же располагаешь огромным флотом, и потому тебя величают императором».

Блаженный Аврелий Августин

Пиратство, будучи неотъемлемой частью морской истории, прочно закрепилось в коллективной памяти человечества как символ свободы, насилия и беззакония. Однако за этим хаотическим образом скрывается феномен, обладающий сложной институциональной структурой, собственной правовой логикой и социальной организацией. Появление пиратских сообществ не было аномалией, а, напротив, отражало системный кризис морской логистики, имперской власти и легитимности. Историк Крис Лейн утверждает, что деятельность пиратов между 1500 и 1750 годами стала логическим следствием расширяющихся морских империй Европы и их неспособности контролировать отдалённые рубежи торговли.

Сам термин "пират" происходит от греческого "peirates", что означает "тот, кто нападает". В римском праве уже присутствовало понятие *hostis humani generis* — "враг рода человеческого", применяемое к морским разбойникам. Это определение легло в основу будущих правовых категорий, в которых пират становился субъектом вненационального права. Как подчёркивает Лейн, пират не был ни преступником, ни солдатом — он был вне закона и вне права.

Первые упоминания о морских разбойниках, известных впоследствии как пираты, восходят к глубокой древности и связаны с систематическим насилием в морских пространствах, где не действовали ни сухопутные армии, ни устойчивое право.

В Новое время, с расширением океанических маршрутов, пиратство приобрело глобальный масштаб. От Карибского моря до Индийского океана появлялись устойчивые пиратские базы — Тортуга, Порт-Ройал, Нассау, Мадагаскар, острова в Юго-Восточной Азии. Расширение пиратской активности сопровождалось институциональной эволюцией. Там, где ослабевал контроль метрополий — на отдалённых островах и оживлённых морских перекрёстках, — начали формироваться протопиратские сообщества. Уже в XVII веке Кариб-

ский бассейн становится новым центром морского разбоя: в Тортуге и Порт-Ройале буканьеры и каперы образовывали устойчивые социумы с элементами самоуправления, делением обязанностей и внутренними соглашениями. Здесь определялись доли добычи, коллективно принимались стратегические решения и заключались временные альянсы. К середине столетия пираты переходят к более оформленным структурам: базы, распределение функций, нормы дисциплины и даже зачатки морского «бюджета». Эти элементы институциональной зрелости воплотились в Пиратской республике в Нассау, ставшей символом перехода от стихийных налётов к организованному морскому сообществу.

Брюс Бакан подчёркивает, что пиратские республики возникали как ответ на «гибель легитимности имперских законов в периферийных морских зонах» и воспроизводили элементы государственности в анархической форме. Именно поэтому, несмотря на отсутствие международного признания, подобные образования могли существовать годами.

Пиратские кодексы, или “Articles of Agreement”, были социальными контрактами, регулирующими распределение добычи, поведение, наказания и компенсации. В кодексе Робертса, например, запрещались азартные игры, пьянство, ссоры и насилие, а за нарушения предусматривались строгие кары. Капитанов выбирали голосованием, важные решения принимались коллективно, что придавало пиратскому обществу черты прямой демократии. Кодексы также предусматривали компенсации за ранения и в обязательном порядки были подписанны всей командой.

Законы так же имели региональные особенности. На Мадагаскаре, где в начале XVIII века существовали временные пиратские колонии, они адаптировались под условия долгосрочного проживания. В колонии, основанной капитаном Миссоном, действовал кодекс, запрещавший рабство, насилие и устанавливавший общее владение имуществом.

Институционализация пиратства не ограничивалась морским укладом: она затрагивала экономику, идеологию и культуру.

Экономическое воздействие пиратства было двойственным. Например, в первой половине XVIII века флотилия Чжэн И Сао в Южно-Китайском море фактически парализовала торговлю между Гуанчжоу и Юго-Восточной Азией, что, по словам Роберта Энтони, вынудило чиновников империи Цин избегать конфликта с пиратами из-за их влияния на транспортную инфраструктуру. Вместе с тем, пираты нередко способствовали перераспределению ресурсов: захваченные грузы продавались местным торговцам, создавая устойчивую теневую экономику. Как отмечает Дженнифер Гейнор, в Юго-Восточной Азии пиратские набеги выполняли функцию, схожую с налогообложением. Кроме того, рост пиратской активности стал стимулом для развития морского страхования, военных флотов и международной координации торговой защиты, сыграв значимую роль в становлении капиталистических морских империй.

Актуальность изучения институциональных структур пиратства подтверждается не только их значением в истории, но и продолжением пиратской активности в современности — от Сомали до Гвинейского залива. Современное пиратство сохраняет черты организованных сообществ с внутренней иерархией и стратегией, что делает исследование их исторических аналогов важным для понимания природы нелегитимной власти и её взаимодействия с глобальными системами.

Referințe:

1. Lane, Kris. *Pillaging the Empire: Global Piracy on the High Seas, 1500–1750*. Routledge, 2016.
2. Amirell, Stefan Eklöf, Hans Hägerdal, Bruce Buchan. *Piracy in World History*. Amsterdam University Press, 2021.
3. Ganser, Alexandra. *Crisis and Legitimacy in Atlantic American Narratives of Piracy, 1678–1865*. Springer, 2020.
4. Head, David. *The Golden Age of Piracy: The Rise, Fall, and Enduring Popularity of Pirates*. University of Georgia Press, 2018.
5. Sherry, Frank. *Raiders and Rebels: A History of the Golden Age of Piracy*. Harper Perennial, 2008.
6. Thucydides. *Historia belli Peloponnesiaci* / Фукидид. История Пелопоннесской войны. Пер. с древнегреч. Р. Кроули. — М.: Наука, 1910.
7. Plutarch. *Vitae parallelae. Pompeius* / Плутарх. Сравнительные жизнеописания. Помпей. Пер. Дж. Драйдена. — М.: Мысль, 1859.
8. Augustine, Aurelius. *De Civitate Dei* / Аврелий Августин. О граде Божием. Пер. Г. Беттенсона. — СПб.: Питер, 2008.
9. Appian. *Historia Romana. Bella Mithridatica* / Аппиан. Римская история. Митридатовы войны. Пер. Г. Уайта. — М.: Наука, 1913.
10. Maspero, Gaston. *The Struggle of the Nations: Egypt, Syria and Assyria* / Масперо Г. Борьба народов. — М.: СПХК, 1896.
11. Августин Аврелий. *De Civitate Dei* [О граде Божием]. Пер. с лат. Г. Беттенсона. — СПб.: Питер, 2008. — 832 с.

Recomandat
***Virgiliu PÂSLARIUC**, dr., conf.univ.*

EVOLUȚIA LUPTELOR FEMININE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Svetlana ȘIȘCOVA,
studentă anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 94(478):796.81/.82-055.2 E-mail: svetlanasiscova2004@gmail.com

Pentru a înțelege percepția asupra luptelor feminine în Republica Moldova, am realizat un sondaj. *Sunteți informați despre luptele feminine?*, 75,3% - Da, 12,3% - Nu, 12,3% - Posibil, nu sunt sigur(ă), ceea ce indică o lacună informațională în rândul un ei părți a populației. *Credeți că luptele feminine au un rol istoric important pentru Moldova și genul feminin?*, 50,7% - Foarte mult, 45,1% -Posibil, 4,2% -Nu, ceea ce reflectă faptul că peste 95% recunosc valoarea acestui sport pentru promovarea imaginii femeii și a valorilor naționale. *În ce an credeți că luptele feminine au fost introduse în programul olimpic?,* cele mai frecvente răspunsuri au fost: 2000 – 18,2%, 1996 – 13,6%, 1990 – 12,1%, Nu știu – 12,1%, iar doar 6,1% au indicat corect anul 2004 (Atena), ceea ce subliniază necesitatea unei educații istorice și sportive mai solide. *Cine a fost prima moldoveancă ce a reprezentat Republica Moldova la Jocurile Olimpice la luptele feminine?*, 50,7% -Anastasia NICHITA, 23,9% -Ludmila CRISTEA(răspuns corect), 12,7% -Svetlana SAENKO și 12,7% -Irina RÎNGACI, ceea ce arată că imaginea publică este asociată mai ales cu sportivele din prezent, în detrimentul pionierilor. *Ce impediment din punct de vedere istoric, după părerea voastră, au întâmpinat luptele feminine în Republica Moldova în debutul lor?,* Lipsa sprijinului oficial– 61,4%, Prejudecățile despre fete în sport– 59,1%, Lipsa infrastructurii– 29,6%, 1,4% -„Nu știu”. Aceste date reflectă clar că lupta pentru recunoaștere a fost îngreunată de bariere culturale și instituționale, iar promovarea acestei discipline rămâne o necesitate.

Luptele feminine au parcurs un drum lung, de la scepticismul inițial față de acest gen sportiv şi până la recunoașterea internațională. În Republica Moldova, acest domeniu sportiv a devenit o platformă de afirmare pentru multe sportive talentate, care au demonstrat că determinarea și perseverența nu au gen. Apariția și dezvoltarea luptelor feminine au oferit sportivelor moldovene oportunitatea de a concura pe cele mai mari scene ale lumii, de la campionate europene și mondiale, până la Jocurile Olimpice. *Când spui lupte, te gândești la un sport dominat de bărbați. Dar ce se întâmplă atunci când femeile își câștigă locul pe saltea?*

Luptele feminine au început să prindă contur în Republica Moldova la începutul anilor 2000, într-un context în care această disciplină era percepută aproape exclusiv ca fiind destinată bărbaților. Deși luptele feminine au fost incluse oficial în programul Jocurilor Olimpice abia în anul 2004, la Atena, interesul pentru prac-

ticarea acestui sport de către fete a apărut în Moldova cu câțiva ani mai devreme, în perioada 2001–2002. La acea vreme, în cadrul Liceului Internat Republican cu Profil Sportiv din Chișinău funcționa deja o grupă de băieți luptători de stil liber. Pe măsură ce au început să apară tinere dornice să practice luptele, acestea se antrenau inițial alături de băieți, neexistând încă o structură organizată dedicată fetelor. Un rol esențial în dezvoltarea luptelor feminine l-a avut BURNICHI Mirela Marcela, care activa ca antrenoare voluntară în Liceul Internat Republican cu Profil Sportiv din martie 1999 și până în 2006. Observând interesul în creștere din partea fetelor, ea a venit cu ideea formării unei grupe de lupte libere feminine și i-a propus lui Petru CHIPERI să inițieze acest demers. Astfel, în anul 2001 a fost formată prima grupă de fete, marcând începutul oficial al luptelor feminine în Republica Moldova. Deși numărul practicantelor era redus, acestea veneau din diferite raioane ale țării, iar pentru cantonamente și antrenamente se reuneau la Școala Sportivă a Rezervelor Olimpice sau la Liceul Internat Republican cu Profil Sportiv, care a devenit primul centru important de formare a luptătoarelor. Pe măsură ce timpul trecea, tot mai multe fete pasionate de acest sport se adunau în cadrul instituției. Până în anul 2003, la Liceul Republican se formase deja un nucleu de aproximativ 15 sportive, printre care se numărau Angela DOROGAN, Natalia BUDU, Ludmila CRISTEA, și alte sportive, iar mai târziu avea să se alăture și Svetlana SAENKO, însă nu în cadrul acestei instituții. În ciuda scepticismului inițial, fetele au demonstrat rapid că acest sport nu este exclusiv masculin. Luptele s-au răspândit, fiind formate treptat grupe și în alte colțuri ale Republicii Moldova, iar luptătoarele au început să obțină rezultate promițătoare la competițiile internaționale.

Luptele feminine erau practicate internațional din anii ’80, iar recunoașterea oficială a venit în 2004 după includerea lor în programul Jocurilor Olimpice de la Atena. Primele Campionate Mondiale au fost organizate de FILA în 1987, iar ulterior sportul a crescut semnificativ în popularitate. Acest progres a influențat pozitiv și Republica Moldova, unde, începând cu anii 2000, au fost create primele structuri de antrenament pentru fete. Ludmila CRISTEA a fost prima sportivă care a reprezentat Republica Moldova la lupte libere la Jocurile Olimpice, în 2008 (cat. 55 kg), clasându-se pe locul 10. A participat anterior și la judo, în 2000, și a devenit triplă vicecampioană europeană (2006, 2008, 2011), obținând și un bronz în 2012. A fost antrenată de Victor PEICOV. Svetlana SAENKO, sportivă ucraineano-moldoveană, a reprezentat Ucraina la JO din 2004 (locul 5) și Moldova în 2012 (locul 10). A câștigat bronz la Jocurile Europene din 2015 și s-a clasat pe locul V la CM din Budapesta, fiind și ea antrenată de Victor PEICOV. În 2003 s-a remarcat și Angela DOROGAN vicecampioană europeană la juniori în 2009 (Georgia) și locul 5 la Cupa Mondială. A fost antrenată de Petru CHIPERI și, ulterior, de Victor PEICOV. Din 2010, a reprezentat Azerbaidjanul. Tot în 2003, Natalia BUDU a început antrenamentele, devenind medaliată cu bronz la Europenele din 2011 și 2014. A fost pregătită de Petru CHIPERI și Petru MARTA, iar astăzi activează ca antrenoare de

lupte libere. Participarea acestor sportive la competiții internaționale a confirmat potențialul luptelor feminine din Republica Moldova și a deschis drumul pentru generațiile următoare.

Dezvoltarea luptelor feminine în Republica Moldova nu ar fi fost posibilă fără implicarea unor antrenori dedicați, care au crezut în potențialul acestui sport și au format generații de campioane. Într-o perioadă în care luptele erau considerate exclusiv masculine, antrenorii, ca de exemplu Petru MARTA (maestru al sportului în URSS de clasă națională și internațională), Petru CHIPERI (antrenor emerit al Lotului Național de Lupte Feminine) și BURNICHI Mirela Marcela (antrenor maestru a luptelor libere). La fel l-am menționat pe antrenorul Victor PEICOV (de 8 ori campion al Moldovei (1993-2000)). Datorită muncii lor, Republica Moldova a avut primele reprezentante la competiții de anvergură. Odată cu succesul primelor generații, noi antrenori au preluat ștafeta și au contribuit la creșterea luptei feminine în Moldova. Ca de exemplu, fiul lui Petru CHIPERI, Andrei CHIPERI, (antrenor emerit al Lotului Național de Lupte Feminine), Tudor CÎRLAN (maestru al sportului și antrenor emerit), desigur sunt și alți antrenori de lupte ce au contribuit până în prezent, ei au fost printre cei care au modelat noile talente, ajutând la formarea unor sportive de top.

Anastasia NICHITA este o eroină a sportului moldovenesc, care a pășit pentru prima dată pe saltea în 2007 și a început să cucerească medalii importante începând cu 2015, devenind campioană europeană la cadete. În anii următori, a obținut performanțe remarcabile: aur european și argint mondial la tineret în 2016, trei medalii de argint în 2017, iar în 2018 a luptat în finala Campionatului European U23 împotriva bulgăroaicei Bilyana DUDOVA. În 2019, a câștigat medalia de bronz la Jocurile Europene de la Minsk, învingându-le pe Lenka HOCKOVA (Cehia) și Irina CHYKHRADZE (Ucraina), dar pierzând în semifinale cu Irina KURAKHINA (Belarus). În 2020, a devenit campioană europeană la Roma, învingând-o din nou pe Bilyana DUDOVA. După locul 7 la Jocurile Olimpice de la Tokyo 2021, unde a fost învinsă de Evelina NIKOLOVA (Bulgaria), dar a trecut de Odunayo ADEKUOROYE (Nigeria), Anastasia a revenit în forță: a devenit campioană europeană și mondială în 2022, a luat argintul mondial în 2023 și a obținut cea mai mare performanță din carieră în 2024 – medalia de argint la Jocurile Olimpice de la Paris, în categoria de 57 kg, pierzând finala cu Tsugumi SAKURAI (Japonia). În același an, a fost desemnată cea mai bună luptătoare din Europa și a urcat pe primul loc în clasamentul mondial, potrivit United World Wrestling, confirmându-și statutul de legendă în luptele feminine.

În concluzie pot să menționez că luptele feminine din Republica Moldova au evoluat de la începuturile timide din anii 2000 la performanțe notabile pe plan internațional, culminând cu includerea acestora în programul olimpic în 2004. Pionierii și sportivii, precum Anastasia NICHITA, au demonstrat talent și determinare, iar rezultatele obținute au consolidat statutul Moldovei pe scena mondială. Aceste

realizări subliniază nu doar succesul în sport, ci și lupta împotriva stereotipurilor de gen, fiind un exemplu de perseverență și curaj.

Referințe:

I. Izvoare istorice

1. Interviu realizat de Svetlana ȘIȘCOVA cu Anastasia NICHITA (vicecampioana olimpică), 22 martie 2025.
2. Interviu realizat de Svetlana ȘIȘCOVA cu Natalia BUDU (în prezent antrenoare de lupte libere), 3 aprilie 2025.

II. Lucrări enciclopedice

1. Ambrosi Nicolai, Brădescu Pavel. Sport: Mică enciclopedie / Red. şt.: Constantin Manolache; resp. ed.: Ion Xenofontov; Acad. de Ştiinţe a Moldovei, Bibl. Şt. Centrală „Andrei Lupan" (Inst.). Ed. a 2-a, rev. şi ad. Chișinău, Bibl. Şt. Centrală „Andrei Lupan" (Inst.), 2015, 408 p.

III. Articole ştiinţifice

2. Xenofontov Ion Valer. Cultura fizică și sportul. În: Liliana Corobca (coord.), Panorama postcomunismului în Republica Moldova. Vol. 2, București, Editura Institutului Cultural Român, 2024, pp. 445-469.

Recomandat
***Ion Valer XENOFONTOV,** dr., conf.univ.*

DANSUL MORȚII: CIUMA DANSULUI ȘI SIMBOLISMUL MIȘCĂRII ÎN FAȚA CRIZEI

Cristina RATA,
studenta anului 1, licență USM, Facultatea de Istorie și Filosofie

CZU: 94(3):292
E-mail: rata.cristina@usm.md

Prima apariție a acestui fenomen are loc în anul 1017/1021 în Kolbigk, în curtea bisericii sfântului Magnos. Un grup de tineri au început sa interpreteze un dans de nuntă, la care preotul a reacționat negativ, aruncând asupra lor un blestem care ia impus să danseze un an întreg, după au fost eliberați, unii murind, alții păstrând ca lecție un tremurici toată viața.

O continuare a acestui fenomen are loc abia în secolul XV în orașul Strasbourg, când o doamnă a început să danseze fără oprire pe stradă. Aceasta primi numele de sărbătoarea sfântului Vitus sau Sfântului Ioan Botezătorul, fiind acordat, totodată, termenul de choreomanie. Acest termen fiind folosit pentru prima dată de Paracelsus pentru a descrie ciuma dansului. El a clasificat variantele tulburării în funcție de cauza de bază, o starea mentală anormală sau un factor fizic neidentificat. Boala putea apărea spontan sau în epidemii, fiind descrisă ca o boală psiho-fizică ce se deosebea de bolile nervoase organice. Aceasta era caracterizată de un impuls incontrolabil de a dansa și de o dragoste morbidă pentru muzică. Contactul fizic cu o persoană afectată nu era o condiție prealabilă pentru contractarea bolii, vederea sau auzul unei persoane deja afectate puteau fi suficiente. În forma sa epidemică, boala se manifesta prin simptome fizice și deces. În urma cercetărilor putem determina mai multe explicații ale acestui fenomen.

În primul rând avem posesia demonica rezultată din botezurile invalide ale unui cler corupt, deoarece în focarele de ramanenjana se pretindea că botezul creștin protejează împotriva apariției bolii.

O alta explicație propusă este epilepsia observată de Temkin prin anumite asemănări între epileptici și victimele ciumei dansului. Membrele acestora tresăreau și când se prăbușeau sforăiau inconștient și spumegau. Această explicație fiind explicată prin desenul lui Bruegel despre boala sfântului Ioan, fiind intitulată „Femeile epileptice din Muelebeek”.Privind retrospectiv, este ușor să-i criticăm pe primii scriitori, într-o perioadă în care se știau puține despre patologia exactă a epilepsiei. Crizele de epilepsie, sau boala căderii, așa cum era cunoscută atunci, au dus la mișcări similare ale membrelor în timpul etapelor inițiale ale epidemiilor de ciumă dansantă. Cu toate acestea, caracteristicile epilepsiei au fost bine descrise și cu siguranță nu includ dansul incontrolabil.

Una dintre cele mai fascinante etiologii postulate şi care a dăinuit cel puțin în mitologie este Tarantismul. Această variantă a ciumei dansante a fost descrisă în

regiunea Apuliană din Italia în secolele XV-XVII. În această perioadă, o populaţie de păianjeni mari a prosperat ca urmare a defrişărilor din zona şi o climă caldă și uscată. Aceasta ar putea explica tendința celor afectați de tarantism de a pretinde că au fost muşcaţi de un păianjen și al caracterului generalizat al afecţiunii. În plus, caracterul recurent al acestui fenomen ar putea fi explicat prin activarea veninului rămas în organism de către căldura excesivă din această regiune. Cu toate acestea, asocierea coreomaniei cu muşcătura unui păianjen nu a fost descrisă pentru alte episoade de coreomanie și chiar și în cazul tarantismului dovezile nu au fost convingătoare. O altă explicație ar fi otravirea cu ergot, printre manifestările rare ale ergotismului acut se număra un sindrom caracterizat prin greaţă, crampe abdominale, mâncărimi, dureri musculare, spasme, tulburări vizuale și auditive, toate acestea putând fi succedate de convulsii epileptice. Majoritatea acestor simptome au fost descrise în relatările celor afectați de ciuma dansantă. Paradoxal, cele mai frecvente manifestări ale intoxicației cu ergot (cum ar fi gangrena care duce la pierderea degetelor de la mâini și de la picioare din cauza deteriorării și constricției vaselor mici) nu au fost asociate cu această boală. Faptul că coreomania a apărut cel mai frecvent în rândul femeilor și al persoanelor sărace susține ideea că otrăvirea epidemică cu ergot de secară ar fi cauza acestei afecţiuni. Atunci când carnea era rară, aceste grupuri erau cele mai predispuse să înlocuiască secara în alimentația lor. Un consum mai mare de secară ar crește riscul de a consuma cereale contaminate și, în consecinţă, probabilitatea de a suferi o intoxicaţie cu ergot. Chiar și caracterul recurent al afecţiunii ar putea fi atribuit repetării condiţiilor meteorologice umede în care claviceps purpura este susceptibilă să se dezvolte. Deşi argumentele în favoarea otrăvirii epidemice cu ergot ca și cauză a ciumei de dans sunt destul de solide, trei aspecte rămân fără răspuns. În primul rând, deşi secara a fost o sursă importantă de hrană în Europa Centrală și de Nord, aceasta nu a fost niciodată o cultură obișnuită în Italia. În al doilea rând, aceasta nu explică calendarul strict al reapariției maniei dansului la aniversarea sărbătorii Sfântului Vitus. În al treilea rând, înnegrirea părţilor periferice ale braţelor și picioarelor din cauza gangrenei, deși este o caracteristică a otrăvirii cronice (mai degrabă decât acute) cu ergot, nu a fost un element constant al rapoartelor de Dans Mânia.

De-a lungul perioadei medievale, episoadele de dans continuu nu purtau numele de ciumă dar de blesteme. Această diferență lingvistică indică percepția medievală a maniei dansului ca o boală spirituală cauzată supranatural. Cronicile relatează despre inundații, temperaturi scăzute, foamete, izbucniri de ciumă bubonică și ciudatele semnificații cerești ale pieirii, cum ar fi cometa din 1492, care au dus la așteptări apocaliptice și tulburări civile. Astfel, mania dansului era doar un alt factor ceresc care determină apropierea apocalipsei. Făcând o paralelă între prezent și viitor, putem afirma ca atât figurile medievale, cât și cele moderne au văzut dansul ca fiind legat de păcat şi de comportamentul lasciv, iar dansul a rămas la marginea acceptabilității.

O altă percepție medievală a dansului, ca păcat asociat în special cu femeile, a rămas în vigoare în timpul evenimentului din 1518 şi de-a lungul secolului al XVI-

lea. Relatarea lui Paracelsus despre păcătoșenia şi dorinţa de dans a lui Lady Troffea, pe care autorii cronicilor au identificat-o drept cauza inițială a ciumei dansului, evidențiază această legătură între gen, transgresiune şi dans. În cele din urmă, deși noi interpretări vor predomina începând cu 1518, concepțiile mai vechi despre dans ca obicei păcătos și feminin ar rămâne. Abordând remediile folosite pentru îndepărtarea bolii facem referința la cuvintele lui Gregor Rohmann *„nu dansul de un an este cel care eliberează dansatorii, ci preotul sau arhiepiscopul care face acest lucru, şi nu prin inspirație ca comunicare directă cu transcendental, ci prin puterile de vindecare mediate de Ecclesia”*. În discuțiile medievale despre dansul continuu, se menționează că acesta provenea din intervenția divină directă și nu putea fi vindecat decât prin aceeaşi, nu exista o conceptualizare a plăgilor dansante ca boli naturale care i-ar putea lovi pe nevinovați.

Choreomania, inițial percepută în Evul Mediu ca o manifestare patologică, a evoluat în secolele XIX-XXI, fiind reinterpretată ca o formă de expresie culturală. Dansurile afro-americane, odinioară considerate primitive, au fost integrate în stiluri populare, precum jazz-ul, iar în a doua jumătate a secolului XX, breakdance-ul a continuat această tradiție ca formă de exprimare socială și politică. Astfel, fenomenul choreomaniei, odată văzut ca o epidemie, a fost resemnificat, devenind o formă de artă apreciată global, simbolizând libertatea și identitatea culturală. **În concluzie**, evoluția choreomaniei reflectă schimbările în percepția asupra dansului și comportamentului colectiv, de la o manifestare temută la o expresie artistică celebrată.

Referințe:

1. Donaldson, L. J., J. Cavanagh, and J. Rankin. *The Dancing Plague: A Public Health Conundrum.* Public Health, vol. 111, no. 4, August 1997, pp. 201–204.
2. Kabir, Ananya Jahanara. *From the Black Death to Black Dance: Choreomania as Cultural Symptom.* Cambridge Journal of Postcolonial Literary Inquiry, vol. 8, no. 2, Apr. 2021, pp. 270–276.
3. Miller, Lynneth J. *Divine Punishment or Disease? Medieval and Early Modern Approaches to the 1518 Strasbourg Dancing Plague.* Dance Research, vol. 35, no. 2, 2017, pp. 149–164, https://doi.org/10.3366/drs.2017.0199.
4. Rohmann, Gregor. *The Invention of Dancing Mania: Frankish Christianity, Platonic Cosmology and Bodily Expressions in Sacred Space*. The Medieval History Journal, vol. 12, no. 1, 2009, pp. 13–45, https://doi.org/10.1177/097194580901200102.

Recomandat
***Alexandru BEJENARU**, drd., asist.univ.*

NE(REGULI) ÎN COMUNICAREA DE TIP CHAT

Anghelina UNGUREANU,
masterandă, anul I,
Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81'271.1:316.77:004.738.5 E-mail: roe20ungureanu.anghelina@gmail.com

Comunicarea digitală a cunoscut o transformare semnificativă în ultimii ani, în special, în contextul platformelor de tip chat. Trecerea de la normele lingvistice tradiționale la un limbaj adaptat mediului online este un fenomen tot mai vizibil, reflectând nevoia de rapiditate, eficiență și expresivitate în interacțiunile cotidiene. Aceste schimbări se manifestă prin:

- ✓ *utilizarea abrevierilor:* „f2f" (face to face), „OMG" (Oh My God) etc.;
- ✓ *omiterea diacriticelor:* „multumesc", „rand", „voua " ș.a.;
- ✓ *înlocuirea expresiilor verbale cu emojiuri:* 😊 (exprimă un zâmbet cald și sincer), 😊 (exprimă o reacție pozitivă la ceva amuzant), 😊 (transmite încântare, entuziasm și admirație) etc.;
- ✓ *prezența anglicismelor*: „turn off'', „yes'', „well''etc.

Pentru a înțelege aceste fenomene, ne-am propus să realizăm un sondaj, care a implicat 55 de elevi cu vârsta de 11-13 ani și mai mulți adulți cu vârsta între 30 și 63 de ani. Cercetarea a urmărit compararea trăsăturilor lingvistice ale comunicării între cele două categorii de vârstă, relevând diferențe esențiale în stilul, forma și conținutul mesajelor. Tinerii au demonstrat o preferință clară pentru un limbaj prescurtat, flexibil și adesea vizual, în timp ce adulții au manifestat o predilecție pentru exprimarea structurată, formală, corectă din punct de vedere gramatical.

Această diferență între generații este susținută și de distribuția preferințelor în utilizarea platformelor sociale și de stilurile specifice fiecărei generații. Potrivit sursei *seodigital.ro*, *Generația Baby Boomers* (născuți între 1946–1964), de exemplu, utilizează preponderent *Gmail*, *Facebook* și *YouTube*, având un stil de comunicare formal, structurat, cu fraze complete. *Generația X* (1965–1980) manifestă un echilibru între stilul formal și informal, utilizând unele abrevieri și emojiuri într-un mod moderat, iar platformele lor preferate includ *Facebook*, *WhatsApp* și *Gmail*. În schimb, *Generația Millennials* (1981–1996) adoptă un stil informal, caracterizat de utilizarea frecventă a emojiurilor și mesajelor vocale. Reprezentanții ei sunt activi pe *Instagram*, *WhatsApp* și *Snapchat*. *Generația Z* (1997–2012), dominantă în mediul digital, are un stil extrem de informal, bazat pe mesaje scurte, simboluri, emojiuri

multiple și o comunicare preponderent vizuală, folosind platforme precum *TikTok*, *Instagram* și *Discord*. Cea mai tânără categorie, *Generația Alfa* (născuți după 2013), preferă platformele video și de realitate virtuală precum *YouTube*, *TikTok* și *Snapchat*, exprimându-se mai ales prin interacțiuni vizuale și vocale, bazate pe emojiuri și clipuri scurte [1].

Conform raportului „Digital 2024: Moldova", publicat de *DataReportal*, în ianuarie 2024 existau 1,58 milioane de utilizatori activi ai rețelelor sociale în Republica Moldova [2]. Această utilizare extinsă a platformelor sociale confirmă că spațiul digital este un mediu dinamic, în care normele de comunicare se redefinesc constant în funcție de generație și de tehnologie.

Un alt aspect important al comunicării online este construirea unei identități virtuale. În mediul digital, utilizatorii pot alege să se prezinte diferit față de identitatea reală, apelând la nickname-uri, filtre, conținut editat și selecționat atent. D.Bodiu afirmă că „Nick-ul pare să fie o expresie a unei libertăţi unanim recunoscute: îmi aleg un nume după bunul meu plac, mi-l asum, mă ataşez de el şi îl las să-mi însoţească opiniile în spaţiul virtual. În timp, el devine la fel de important fiinţei mele pe cât este numele din buletin." [apud 3, p. 273], subliniind astfel componenta de autonomie și control asupra propriei imagini digitale.

Tinerii, de exemplu, preferă pseudonime cu influențe din cultura gaming și fantasy, precum *Xx_GamerDudex* sau *Toxic_Queen98*, acesta din urmă fiind o combinație între un termen provocator și o etichetă puternică, reprezentând dorința de a adopta un „alter ego" virtual. Alte nickname-uri, precum *Moldavian.girl*, reflectă o combinație între identitatea regională și gen, fiind totodată expresive și personale.

Pe de altă parte, persoanele de vârstă a doua adoptă un stil mai sobru și funcțional. Nickname-uri ca *Ion_Pensiune* sau *muzicantulmihai* reflectă o abordare simplă și practică, deseori legată de ocupație sau interese personale. De asemenea, combinații precum *Botanica_unghii* indică o asociere între numele unei locații și un hobby sau o activitate profesională, sugerând o identitate virtuală mai apropiată de realitate. Astfel, comunicarea de tip chat nu este doar un instrument de transmitere a informației, ci și un spațiu de exprimare identitară și socializare personalizată.

Avantajele acestei forme de comunicare sunt evidente: acces rapid la informații esențiale, oportunitatea de a împărtăși idei și inițiative sociale, precum și creșterea gradului de conștientizare asupra unor probleme globale. Pe de altă parte, există riscuri semnificative, precum răspândirea rapidă a informațiilor false (fake news), manipularea opiniei publice prin campanii coordonate și suprasolicitarea informațională care poate genera stres și confuzie în rândul utilizatorilor.

Comunicarea de tip chat devine, așadar, nu doar o necesitate în epoca digitală, ci și o zonă complexă de interacțiune socială, modelată de tehnologie, context cultural și preferințele generaționale.

Adaptarea limbajului la noile medii de comunicare nu înseamnă o degradare a limbii, ci o expresie a flexibilității și a capacității acesteia de a răspunde nevoilor reale ale comunicării contemporane.

Referințe:

1. Ce platforme preferă Boomers, Generația X, Millennials și Gen Z**.** [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://seodigital.ro/ce-platforme-prefera-boomers-generatia-x-millennials-si-gen-z/
2. Digital 2024: Moldova. [accesat: 25 martie 2025]. Disponibil: https://datare-portal.com /reports/digital-2024-moldova
3. UNGUREANU, E., Numele oficial și numele virtual (nickname-ul). În*: Oliviu Felecan (ed.), Numele și numirea. Actele ICONN*, 2011. pp. 269-278. [accesat: 23 martie 2025].Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Ungureanu_Elena_ICONN_2011.pdf

Recomandat
***Aliona SOBOL**, dr., lector univ.*

LA PÉDAGOGIE DU PROJET : CONCEPTION ET MISE EN ŒUVRE DANS L'ENSEIGNEMENT DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE (FLE)

Anastasia CARAULAN,
studentă, anul IV, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.131.1'243:378.147 E-mail: socican1609s@gmail.com

Dans le contexte des nouvelles orientations éducatives, la pédagogie de projet représente une alternative innovante et efficace dans l'enseignement des langues étrangères, notamment du français langue étrangère (FLE).

L'enseignement du FLE s'appuie aujourd'hui sur la perspective actionnelle du Volume Complémentaire du CECRL (2022), qui considère l'apprenant comme un acteur social qui mobilise la langue pour agir dans des contextes réels et accomplir des tâches significatives.

La présente recherche propose d'*analyser la mise en œuvre de la pédagogie du projet dans l'enseignement du FLE à visée professionnalisante et interculturelle, en lien avec la perspective actionnelle du VC CECRL (2022), à travers une initiative internationale.*

La recherche poursuit les objectifs suivants :

– Étudier les fondements théoriques de la pédagogie du projet ;
– Analyser la pertinence de l'enseignement par projet appliqué à un thème du Curriculum (CFCBF);
– Documenter les modalités d'un projet international en FLE.

L'étude actuelle vise à analyser la mise en њuvre de cette pédagogie dans un projet international d'orientation professionnelle - « Cap sur l'avenir : de la classe à la carrière pro » - réalisé entre février et mai 2024, avec la participation des élèves de la classe de 10e A du Lycée théorique Gheorghe ASACHI de Chișinău.

L'innovation de cette étude repose sur plusieurs éléments :

– une orientation pro : elle permet d'enseigner autrement un sujet du curriculum national pour les classes bilingues en mettant l'accent sur l'accès aux études et à l'emploi ;
– une recherche-action : elle répond à une demande réelle et s'adapte aux besoins concrets des enseignants et apprenants ;
– un projet international : il réunit 13 étudiants moldaves, 14 étudiants ghanéens, 6 enseignants de FLE et 4 volontaires de l'Organisation Internationale de la Francophonie (OIF) ;
– un impact fort : il favorise le développement des compétences linguistiques et pragmatiques des élèves et renforce également leur interculturalité et l'employabilité.

Les bases théoriques de cette recherche s'appuient sur les travaux de chercheurs tels que Z.H. KILPATRICK, Ch. PUREN, Y. HAMON, N. GUICHON, J.-P. ROBERT, J.-D. BELLONIE, qui ont exploré l'impact de la pédagogie du projet sur l'apprentissage des langues.

Les théoriciens définissent la pédagogie du projet en FLE comme *un outil qui permet aux apprenants de développer des compétences linguistiques, plurilingues et (pluri/inter)culturelles à travers des tâches contextualisées et significatives. Elle met l'accent sur une approche dynamique, où l'apprentissage est motivé par des objectifs réels et tangibles.*

Les experts proposent également des typologies de projets selon :

- les finalités pédagogiques : projets de production, de consommation, etc.
- l'approche pédagogique : projets disciplinaires, autonomes, etc.
- l'intégration du numérique : projets hybrides, entièrement à distance, médiatisés, etc.
- l'intégration de la perspective actionnelle (CECRL) : projets « situation authentique », immersifs, etc.

Selon cette classification, le projet d'orientation professionnelle internationale « Cap sur l'avenir : de la classe à la carrière pro » se présente comme un projet de production et d'amélioration technique, disciplinaire et autonome, mené en binômes et en mode hybride, avec une situation authentique.

Dans le cadre de la mise en њuvre du projet, nous avons suivi une approche méthodique, en nous conformant aux six étapes clés de la pédagogie du projet, définies par les théoriciens comme PH. MEIRIEU, M. LEBRUN, ET JH. DEWEY :

- **Lancer le projet** : identification d'une problématique motivante, constitution des groupes, répartition des rôles. Actions : *brainstorming, discussion guidée.* Outils : *Padlet, MindMeister.*
- **Concevoir et planifier** : définition des objectifs, choix des outils, élaboration d'un calendrier. Actions : *planification collective.* Outils : *Google Docs, Canva.*
- **Produire et expérimenter** : Réalisation concrète des tâches, tests et ajustements. Actions : *production multimédia, collaboration entre pairs.*
- **Présenter et partager** : diffusion du projet et interaction avec un public. Actions : *présentation orale ou numérique, participation à un événement.*
- **Évaluer et améliorer** : Analyse des réussites et limites, réflexion critique. Actions : *auto-évaluation, feedback collectif.* Outils : *Miro, Forms, Quizizz.*
- **Pérenniser** : Capitalisation et valorisation des productions. Actions : *publication, intégration dans des réseaux.* Outils : *blog, site web, YouTube.*

Ce projet a été conçu pour accompagner les élèves à un moment clé de leur scolarité. Par conséquent, il vise principalement à préparer les élèves à l'enseignement supérieur et à la vie professionnelle.

Les participants ont ainsi appris à :

– rédiger un CV et une lettre de motivation en français en respectant les normes académiques et professionnelles.
– se préparer à un entretien universitaire, en développant des stratégies de communication efficaces.
– présenter un produit final comprenant un CV, une lettre de motivation et une vidéo d'entretien simulé.

Cette approche a favorisé le développement de compétences linguistiques, tout en renforçant la confiance en soi des élèves et leur capacité à gérer de manière autonome leur orientation professionnelle.

En conséquence, l'efficacité de la pédagogie de projet, dans sa forme contextualisée et basée sur l'action, a été démontrée pour stimuler l'apprentissage par l'expérience et développer des compétences complexes. Les observations ont révélé une implication accrue des élèves, une autonomie renforcée et une collaboration interculturelle authentique et enrichissante.

Biblio-sitographie:

1. KILPATRICK, W. H. The Project Method. Teachers College Record, 1918.
2. HOUSSAYE, J. La pédagogie de projet. Paris: PUF, 2014.
3. LEBRUN, M. Former et apprendre à l'ère numérique : Humanisme et numérique en pédagogie. Louvain-la-Neuve: De Boeck Supérieur, 2017.
4. Projet d'orientation professionnelle internationale « Cap sur l'avenir : de la classe à la carrière pro ». Disponible sur *:* https://social.auf.org/posts
5. PUREN, C. Didactique des langues et cultures étrangères : Vers une perspective actionnelle. 2019.
6. PUREN, C. La pédagogie de projet en didactique des langues. 2020.

Recomandat
***Silvia GUȚU**, dr., conf.univ.*

ФОЛЬКЛОРНЫЕ МОТИВЫ И ЛИТЕРАТУРНЫЕ АЛЛЮЗИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ГРУППЫ «КОРОЛЬ И ШУТ»

***Ксения-Александра ПОТЁМКИНА*,**
студентка, III курс, филологического факультета

CZU: 398:785.16.071.2(0:82)=161.1 E-mail: alexandra.pierce.wr@gmail.com

Синтез искусств происходит в различных музыкальных жанрах, включая классические формы оперы, балета. Не является исключением здесь и рок-музыка. При этом авторы песен нередко обращаются к известным литературным произведениям и заимствуют из них идеи, мотивы и сюжеты. Таким образом влияние литературы на песенно-музыкальное творчество расширяется и становится все более разнообразным.

Стоит отметить, что существует определенная корреляция между литературными мотивами и музыкальными стилями, в которых создаются связанные с этими мотивами композиции, – иногда можно говорить даже о своего рода традиции. Довольно много рок-композиций содержат отсылки к произведениям в жанре фэнтези. Представители фолк-рока нередко отдают предпочтение мифологическим сюжетам и фольклорному эпосу. Другие жанры, вдохновляющие рок-поэтов, – это антиутопии, готические романы. Страшные и мистические образы довольно популярны в различных стилях рока (например, heavy metal, horror punk).

Группа «Король и Шут» — одна из культовых групп русского рока. Их творчество относится к жанру панк-рока, однако тексты песен представляют собой «разнохарактерные мини-истории», в основе которых лежат сюжеты из русского фольклора, фэнтези, мифов и легенд.

Фольклорные мотивы имеют давние корни в мировой литературе и культуре. Они представляют собой элементы искусства и мифологии, унаследованные от древних предков, и играют важную роль в формировании всемирной литературной традиции. Литературные аллюзии - это отсылки на общеизвестные факты, сюжеты или фразы. С помощью аллюзий авторы наполняют свои произведения новыми смыслами, переосмысляют мифологию, историю, литературу и философию или вступают в полемику с прошлым.

Образ Шута является визитной карточкой группы. Шут - главный персонаж, с которым ассоциируется и сам имидж коллектива. Это вполне логично, ведь музыкантов можно отчасти считать наследниками шутов и скоморохов: они вроде бы развлекают своим творчеством, но при этом часто говорят то, на что не решаются другие. Так, песня “Гимн шута” не только о придворном клоуне, который забавляет королевских особ своими плясками и прибаутками,

но и человек “который видит всех насквозь”, такой, каким был шут в Шекспировском “Короле Лире”, или же Шико, придворный шут и советник Генриха III, мастерски изображённый Александром Дюма в романах “Графиня де Монсоро” и “Сорок пять”, и являвшийся «живым хранилищем важных документов», чьи шутки, по воспоминаниям современников, были остры как шпага.

Шут, высмеивающий окружающих, критикуя их уклад жизни и лицемерие, появляется также в песне “Бал лицемеров”, на маскараде, где никто не является самим собой. Главный герой оказывается среди людей, которые носят маски не только физически, но и в переносном смысле («Бал лицемеров — фальшивый парад, Где каждый друг другу ужасно был рад!»). Это соответствует атмосфере «Ярмарки тщеславия» Уильяма Теккерея, где люди ведут себя лицемерно, преследуя собственные выгоды. Бал лицемеров подобен «ярмарке» тщеславных людей, где люди лгут, манипулируют и стремятся к успеху любой ценой.

Леший, образ духа защитника или воплощения леса, часто встречается в славянской мифологии. В творчестве «Короля и Шута» эти два образа предстают как нечто злое, страшное. Например, как тиран - правитель леса в песне «Хозяин леса», который после смерти утратил свою человечность и стал кровожадным лешим, жестоко управляя своими землями, или как обманщик, который кормит гостями волков в «Леснике». Так же можно и встретить и добрых леших и лесников: старика, танцующего с зверями в «Что видел малыш» или просто как ворчливого духа, который не желает помогать юноше, нарушившему покой тёмного леса в «Леший обиделся».

Ведьмы и колдуны - это люди, которые или обладают сверхъестественными способностями или же заключили договор с «нечистой силой». В песне «Тайна хозяйки старинных часов» встречается типичный эпизод из фольклора, связанный с ведьмами – это превращение молодой девушки в старуху. Подобный сюжет мы можем встретить в повести Н. В. Гоголя «Вий»: ведьма из панночки превращалась в старуху.

Песня «Кукла колдуна», где злой колдун превращает юную девушку в безвольную куклу, которая подчиняется всем его приказам, и песня «Ведьма и осел», где ведьма из-за ревности к любимому превращает его в осла, тесно перекликаются с «Обыкновенным чудом» Е. Л. Шварца, где скучающий волшебник превращает медведя в молодого юношу, и любовь для него становится не спасением, а приговором.

Сюжет песни «Отражение» напрямую соприкасается с творчеством Эдгара Аллана По в рассказе «Вильям Вильсон», где главный герой, сумасброд и раб дурных привычек, на протяжении своей жизни постоянно сталкивается со своим полным тёзкой, который является его полной противоположностью по характеру. Соперничество порока и добродетели длится долго, и только убив своего соперника в неравном поединке, Вильям Вильсон понял, что это было его второе «Я» и теперь он безвозвратно потерян для общества и жизни. Од-

нако в песне «Короля и Шута» мы можем лишь сами додумать, кто же пойдет под холодную воду - оригинал или копия. Даже при полной луне, в воде нет отражения лирического героя, ведь именно «певец» находится в мешке. Главные герои и песни и рассказа, отправив на смерть свое «отражение», убив свою совесть, погибают сами, убивая себя своими же руками.

Песня «Бунтарь» повествует о человеке, который сблизился с душевнобольными и захотел поднять революцию. Это именно тот образ шумного, скандального, веселого бунтаря, похожего на Рэндла Патрика Макмерфи, главного героя романа Кена Кизи «Пролетая над гнездом кукушки», повествующего о непростой жизни психологических больных в Америке. Главный герой песни, так же, как и Рэндл, не только борется за свободу, но и готов к самопожертвованию. Он согласен «слиться с безумием», потому что для него это единственный способ победить систему.

Мир песен «Короля и Шута» интересен и разнообразен. Причина их популярности и уникальности в том, что они использовали общеизвестные образы из массовой культуры. Кроме того, исполнители часто обращаются к литературным героям и сюжетам известных произведений мировой классики, связанных с тематикой хоррора, триллера или бунтарства.

Тексты песен «Короля и Шута» насыщены элементами фольклора, включая образы лесных духов, ведьм, нечистой силы и странствующих героев. Литературные аллюзии включают отсылки к классической литературе, а также мотивы готического романа. Сочетание рок-музыки с традиционными сюжетами и образами создает уникальную атмосферу, способствующую популярности группы среди разных поколений слушателей.

Библиография:

1. БОЙКО Е. «Баллады и легенды в рок-музыке: от традиции к современности» // Вопросы литературы, 2010, №5.
2. ДМИТРИЕВА О. В. «Фольклорные мотивы в рок-музыке: от народной баллады до метал-оперы». Культура и время, 2015, №2.
3. ЕКИМОВА С. А. «Сказочные образы и архетипы в текстах группы „Король и Шут“». Искусство и современность, 2019, №4.
4. ПРОПП В. Я. «Морфология волшебной сказки». Л.: Изд-во ЛГУ, 1928.
5. ПРОПП В. Я. «Исторические корни волшебной сказки». М.: Лабиринт, 2000.
6. СИГОВ А. В. «Фольклор и рок-музыка: традиции и новаторство». СПб.: Академия, 2013.

Рекомендовано
***ЧЕРНЕЛЕВ В. Д.**, доктор-конференциар,*
научный руководитель

ANALIZA SEMANTICĂ A TEXTULUI: ÎNTRE LITERALITATE ȘI INTERPRETARE

Alexei SANDUL,
student, anul I, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81'372 E-mail: sandulalexei1@gmail.com

Analiza semantică a textului urmărește investigarea construirii sensului, cuprinzând atât literalitatea, cât și multiplele perspective de interpretare. Este evident faptul că posibilitățile de interpretare nu sunt infinite. Totuși, acestea se articulează pe o serie de factori, la care ne vom referi în cele ce urmează.

În analiza semantică a textului, concepțiile lui Ferdinand de Saussure și Jacques Derrida sunt fundamentale. F. de Saussure afirma că „sensul unui cuvânt este determinat nu doar de structura internă a limbii, ci și de relațiile dintre cuvinte" [3, p. 137], iar J. Derrida, în teoria deconstrucției, pe care o formulează, subliniază că „semnificațiile nu sunt niciodată stabile, ci într-o continuă mișcare" [1, p. 89].

Unul dintre aspectele centrale ale subiectului în discuție este reprezentat de distincția între „literalitate" și „interpretare". Sensul literal al unui text se referă la semnificația directă, explicită a cuvintelor sau frazelor, în timp ce interpretarea se referă la înțelesurile mai adânci, implicite, care pot fi influențate de contextul cultural, istoric și personal al cititorului [5, p. 139]. Astfel, un text poate avea multiple niveluri de comprehensiune, iar analiza semantică contribuie la descoperirea acestor straturi de semnificație.

Având în vedere complexitatea procesului de interpretare a unui text, analiza semantică poate fi abordată din mai multe puncte de vedere. Din aceste considerente, am identificat o serie de perspective, care pot fi puse la baza acestui proces, și anume:

— *analiza transformărilor semantice ale unui concept* – identificarea modului în care un concept-cheie își schimbă semnificația, dezvăluind structura ideatică a textului;
— *cartografierea tematică a textului* – identificarea organizării tematice a textului și a relațiilor dintre idei;
— *analiza opozițiilor semantice* – identificarea structurilor contrastive din text și a efectului acestora asupra interpretării;
— *analiza ritmului semantic* – înțelegerea modului în care textul structurează progresia ideilor și a schimbărilor emoționale;
— *studiul sinonimiei selective* – înțelegerea subtilităților stilistice și a intenției autorului în utilizarea variațiilor lexicale;
— *analiza metaforelor dominante* – identificarea unei imagini centrale care structurează mesajul textului;

— *identificarea progresiei unui motiv recurent* – înțelegerea felului în care un simbol își schimbă semnificația pe măsură ce textul avansează.

În cele ce urmează, vom întreprinde o încercare de a elucida și exemplifica unul dintre aspectele, la care ne-am referit anterior. Este vorba despre analiza transformărilor semantice ale unui concept în baza piesei de teatru ”La vida es sueño” („Viața e un vis”, (1635)), a consacratului dramaturg spaniol Pedro Calderón de la Barca. Această lucrare reprezintă o alegorie filozofică, care reflectează pe marginea unor subiecte profunde, precum condiția umană, natura realității, misterele vieții, destinul, liberul arbitru și iluzia vieții reale. Piesa este centrată pe povestea lui Segismundo, un prinț încarcerat de propriul tată, pentru a-și proteja regatul de o profeție.

Cuvântul-cheie selectat pentru analiză este „sueño”, deoarece figurează în titlu și este esențial pentru decodificarea înțelesurilor piesei. Evoluția acestui concept se realizează paralel cu transformarea personajului principal, Segismundo. În primul act, conceptul „sueño” reflectă starea de ignoranță a lui Segismundo – adică viața este prezentată ca o iluzie, ca un vis trecător:

¿Qué es la vida? Un frenesí.
¿Qué es la vida? Una ilusión,
una sombra, una ficción;
y el mayor bien es pequeño:
que toda la vida es sueño,
y los sueños, sueños son. [4, p.404].

În actul al doilea, starea protagonistului este supusă transformărilor, denotând, de această dată, îndoieli profunde și întrebări tulburătoare cu privire la capacitatea sa de a-și controla destinul. Segismundo nu poate distinge dacă viața sa este reală sau doar un vis, adică „sueño” este prezentat ca o realitate incertă.

Yo sueño que estoy aquí
destas prisiones cargado,
y soñé que en otro estado
más lisonjero me vi. [4, p.434].

În actul al treilea, Segismundo accede la o nouă etapă a dezvoltării sale interioare, marcând o evoluție semnificativă ce se va concretiza în dobândirea unei forme superioare de înțelepciune. Visul capătă o dimensiune profund moralizatoare: chiar dacă viața nu este decât o iluzie efemeră, omul este dator să o trăiască cu virtute și demnitate

Yo actúo como si estuviera despierto,
aunque todo sea un sueño. [4, p. 466].

În cele din urmă, esența transformării lui Segismundo se condensează în ultimele sale cuvinte, marcate de o tautologie ce ascunde o profundă revelație existențială:

Si es verdad, porque es verdad, lo es;
si es mentira, por ser sueño, lo es. [4, p.490].

Această formulare circulară nu reflectă doar o resemnare în fața condiției umane, ci și subliniază paradoxul dintre iluzie și adevăr. Exemplul în cauză rezumă transformarea conceptului-cheie „sueño": inițial, Segismundo era pasiv și credea că viața este un vis fără consecințe; la final, el își asumă responsabilitatea și acționează virtuos, chiar dacă viața ar fi doar un vis. Aceasta este cheia morală a piesei: nu putem controla dacă viața e un vis, dar putem alege cum să o trăim.

În baza acestui exemplu, se poate evidenția polaritatea între sensul literal al conceptului „sueño" și sensul interpretativ, întrucât evoluând, conceptul capătă mai multe înțelesuri. Astfel, sensul unui text se află într-o continuă schimbare, fiind influențat de contextul istoric, cultural și social. Literalitatea nu poate fi separată de interpretare, deoarece fiecare cititor adaugă propriile înțelegeri subiective asupra textului. Contextul în care un text este receptat joacă un rol esențial în configurarea sensurilor sale. Anume din acest motiv, lectura nu este niciodată definitivă, ci permanent deschisă spre interpretări și reinterpretări.

Referințe:

1. GHIDIRMIC, Ov. *Hermeneutica literară românească.* Craiova: Scrisul Românesc, 1994. 348 p.
2. LARA BERMEJA, J. *Introducción a la semántica del español.* Madrid: Síntesis, 2002. 216 p.
3. SAUSSURE, F. *Curs de lingvistică generală.* Traducere de E. Coșeriu. București: Editura Științifică, 1977. 324 p.
4. *Teatro de los Siglos de Oro.* Edición de M. García. La Habana: Editorial Arte y Literatura, 1983. 580 p.
5. ȘCHIOPU, C. *Opera literară: receptare și interpretare.* Chișinău: S.n., 2022. 224 p.

Recomandat
***Laura MÎRZAC,** dr., lector univ.*

PROSE, RHYTHM, AND MUSICALITY: BASED ON RAGTIME BY E.L. DOCTOROW

***Daria LEBEDEVA*,**
studentă, anul II, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 821.111(73).09 E-mail: darialebedeva757@gmail.com

In a world where rhythm is often seen as a defining feature of poetry, the level of rhythmicity in prose is underestimated, and, unfortunately, not taken into consideration. However, E.L. Doctorow's outstanding novel "Ragtime" proves to be a unique piece of fiction the musicality and the rhythm of which distinguish it from other stories. "Ragtime" is the epitome of text which itself reproduces rhythm, and by using a musical form to represent simultaneous actions of characters, Doctorow creates a distinctive model of narrative in which time, space, action function as sound does in Ragtime – an American genre of music which appeared at the end of 19th century thanks to African-American communities [4]. Therefore, having analyzed Doctorow's literary work, it has been determined that literature can adopt musical techniques, thereby deepening readers' understanding of how storytelling can be created.

The innovative element and relevance of this research lie in drawing a parallel between Ragtime as a musical genre and "Ragtime" as a novel. This study applies such methods of research as analysis, synthesis, and comparison. It aims to define rhythm and musicality and to analyze its presence in Ragtime as a musical trend and as textual features in the novel of Doctorow, as well as to determine which musical and rhythmical features of Ragtime are present in the analyzed extract of novel.

So, what is rhythm? What value does it bring to prose? Rhythm is the measured flow of words and phrases in prose as determined by the relation of long and short or stressed and unstressed syllables [1, p.29]. It is worth noting that just like the notes in music convey the mood and style of it, the alternation of different types of sentences, sounds, and paragraphs reproduces rhythm and musicality in prose. Therefore, rhythm in prose necessarily demands oppositions that alternate: high and low, stressed and unstressed, long and short, and other contrasting segments of speech. Hence, writers use various stylistic devices and expressive means to produce musical effect in their narrative:

- *Stylistic devices* (parallelism, asyndeton, polysyndeton, enumeration, repetition);
- *Expressive means* (assonance, alliteration, consonance, onomatopoeia, pauses, stress, euphony, tone, pitch).

Musicians, on the other hand, create rhythmicity of their melodies by using particular professional techniques, such as:

- *Staccato* – in music, staccato is a playing technique where each individual note is sounded briskly; [3]

- *Legato* – in legato music, notes flow into one another, sometimes to the point of being slurred; [3]

- *Syncopation* – in music is the concept of playing rhythms that accent or emphasize the offbeats; [6]

- *Rubato* – is a way of performing music with changes of speed rather than keeping to a fixed rhythm. [5]

In order to apply these musical techniques to the text, Doctorow transforms them into stylistic devices and expressive means that establish rhythmicity of the text.

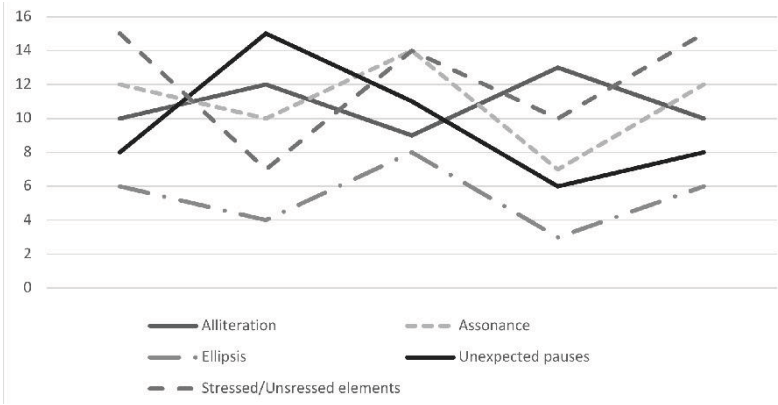
- *Stylistic devices:* **staccato** is transformed into **asyndeton** (e.g. "The girl said nothing. The girl shook her head"); **legato** into **polysyndeton** (e.g. "When the piece was over Coalhouse walker turned on the stool and found in his audience the entire family…"); **rubato & syncopation** into **alternation of long and short sentences** (e.g. "The piece was brought to a conclusion. Everyone applauded. Mother then introduced Mr. Walker to Grandfather and to Younger Brother, who shook the black man's hand..."); [2]

- *Expressive Means:* **legato** is transformed into **assonance** (e.g. "This piano is badly in need of a tuning, he said."); **staccato** into **consonance** (e.g. "…a vigorous music that roused the senses and never stood still a moment."); **rubato** into **ellipsis** (e.g. "It was important, he said, for a musician to find a place that was permanent…I am through travelling, he said."; **syncopation** into **unexpected pause** (e.g. "Everyone was standing. There was silence.")[2]

In addition, the analysis of expressive means in "Ragtime" has shown that they exist in tandem, are connected, and complement one another.

Graph 1: Expressive Means Usage and Connections

Alliteration	10
Assonance	12
Ellipsis	6
Unexpected Pauses	8
Stressed/ Unstressed elements	15

All in all, it has been proven that prose is as rhythmical as poetry, and Doctorow's "Ragtime" confirms this idea by transforming text into music. Using syncopation, sentence variation, and stylistic devices, he reproduces the Ragtime genre. Additionally, recognizing rhythm enhances literary analysis because it allows deeper insight into an author's style and artistic choices. Therefore, do not hesitate to experiment with rhythm in writing, and pay attention to it the next time you read prose.

References:

1. PONOMAREVA O., PONOMAREVA E., *A Manual in English Stylistics,* учебное пособие, Издательство Тюменского Государственного университета, Тюмень, 2012, 216 p.
2. АРАКИН, В. *Практический курс английского языка. 4 курс.* Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2012. 351 p.
3. *Music 101: What Is Staccato?* Learn How to Notate Staccato and Good Staccato Technique Written by Master Class, [accessed 05.03.2025] Available: https://www.masterclass.com/articles/music-101-what-is-staccato-learn-how-to-notate-staccato-and-good-staccato-technique
4. *Graphs of Linear Equations.* BBC Bitesize, [accessed 05.03.2025] Available: https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/z3q47p3/revision/3
5. *Rubato*. Cambridge Dictionary, [accessed 05.03.25]. Available: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/rubato
6. *What Is Syncopation in Music?* Icon Collective, [accessed 05.03.25]. Available: https://www.iconcollective.edu/what-is-syncopation-in-music

Recomandat
***Elena ȘAPA,** dr., conf.univ.*

TRANSLATION OF EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES FROM ENGLISH INTO RUSSIAN EXEMPLIFIED BY ROBERT LOUIS STEVENSON'S SHORT PROSE

Ilia CHIRNIȚCHII,
student, anul III, Litere - Traducere, Interpretare și Lingvistica Aplicată, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.111'255.4:821.111=161.1 E-mail: kirniljak2003@gmail.com

Peoples' expression through writing has always presented a great challenge for those who attempted to systematize and rationalize approaches that authors use to reach a certain effect – expressive means and stylistic devices have always played a big role in written media.

Expressive means can be characterized by the ease of their identification and their reliance on universal human experiences. According to Galperin, expressive means are more predictable and they follow a natural course of thought, relying on commonly used means of expression [2, p.27]. For example, personification adds qualifiers and characterization that we see in living things to non-living objects and environments – it relies on our ability to relate to things we find familiar for more unique writing. Similar reliance on our expectations can be seen in hyperbole, irony and oxymoron – they all base their impact on presenting readers with imagery unmatched by real life.

Stylistic devices, in turn, use indirect methods to impact readers. Galperin states that stylistic devices occur naturally through obtaining polyfunctionality as a language media develops. They are less predictable and play the role of a special code – their meaning is not easy to decipher [2, p.27]. Stylistic devices are concerned with influencing readers with nonstandard positioning or chaining of words (inversion emphasizes sentence members by "misplacing" them; attachment breaks down the message, allowing more weight for every entry; anticlimax is meant for humor, etc.) or repeating certain patterns to suggest associations, create atmosphere or rhyme (anaphora is when a group of closely positioned words start with the same letter or sound – used to create logical or thematic link).

In literature, EMs and SDs contribute to artistic and implicit qualities of the work – a good translation should be able to mimic the same effect with the tools

provided by target language system. Although there can be multiple strategies built for individual cases and categories of means and devises, an overall theoretical framework meant to help deal with expressiveness in the text is a challenge still to be solved; we suggest considering what Christiane Nord writes in her Functional Typology of Translation and applying the suggested framework to our study.

Translator's responsibility to convey what they perceive in the source text is called "loyalty" and it implies direct commitment to both source and target text. Essentially, loyalty is meant to be a balancing force to the Scopos theory of Reiss and Vermeer – their integration as a duo contributes to fulfilling translator's function to be a true mediator, looking for an acceptable degree of source text visibility in target text systems [5, p.48].

This approach finds balance between functionality and loyalty [5, p.48]: poor consideration of either one or another can lead to results that are nearly impossible to decode by target language speakers (excessive source text bias) or merely render the message without a trace of literary work's original artistic and implicit value (excessive functionality bias). Following this framework, a successful translation of EMs and SDs can be accomplished by recognizing their role and meaning in the source text (literal, metaphorical, hinting, allusive etc.), and, rendering, reproducing their artistic, implied and textual value accurately yet seamlessly, using common associations of target language speakers. This approach also allows flexibility in the choice of individual means of expressiveness – neither loyalty nor functionality are to be taken for absolute choices, yet the varying degrees of their fusions reach target language speakers successfully.

Examples of poorly conveyed stylistic traits from English into Russian typically come from lack of consideration for the style, tendency for neutralization or restricted volume set for the final product. To illustrate different cases we will use the translation of Robert Louis Stevenson's short story *The Sire de Maletroit's Door* performed by translator L. Shelgunova

Starting with the most successful examples, we see the following translation: "*…the night was as black as the grave; …"* - *"…на улице было черно, как в могиле, …"*. The expressive mean we are looking at is simile *"night as black as the grave"*. In this case we see message modulation as primary technique - *"the night"* became *"на улице",* here contextually related *"it was … outside*" substituted "*the night was"* as it is now seamlessly integrated into the syntactical structure the translator chose, at the same time the comparison *"as black as the grave"* became a complex object *"black like in a grave"* to better suit recognized forms in the target language. Here, the same image is preserved with simile being conveyed indirectly, the comparison is preserved in Russian. Another success came in the following example: "*He had put up his horse with due care, and supped with due deliberation; …"* - *"Дени с должной заботливостью поставил свою лошадь в конюшню гостиницы, с должной солидарностью поужинал, …"*. Repetition is simple to notice, but one

should understand its purpose – is it comedic or implying additional focus. Here it is ironic, showing "typical" and "proper" nature of the character, at the same time showing how "not fit" he is for it. The adjective *"должный"* chosen here represents the hinting nature of the original choice with care.

A partially successful translation can be seen in the following example: *"Denis de Beaulieu was not yet two-and-twenty, but he counted himself a grown man, ..." - "Дени де Болье не минуло ещё двадцати двух лет от роду, но он считал себя вполне взрослым ..."*. The source text includes a case of inversion for a comedic effect – the character is not as mature as he thinks of himself, being *"two-and-twenty"* years old. In translation, the feature is lost but semantically preserved via the ironic *"не минуло ещё" - "did not even turned"*. The meaning is preserved, yet syntactic peculiarity was lost in translation, this is thus a partial success since a part of the original text identity was lost.

Now looking at least successful examples, we see multiple cases of neutralization and even omission. The reasons for why expressiveness of the original work was ignored are unknown. All we know that the translation we are looking at has a stylistic and expressive identity very different from the source text. First, we look at the following: "*…the weather had fallen sharp;" - "Погода стояла отвратительная"*. An emotionally charged epithet showing hyperbolic imagery was substituted with a more standardized adjective without an imaginative association.

Another example of a neutralized expressive means is: "*and the noise of men-at-arms ... came forth in fits and was swallowed up and carried away by the wind " - "временами до слуха Дени доносились и быстро умолкали крики и гульба ..."*. The choice of words in the source text is remarkably memorable – it shows intensity. And the result almost resembles summary translation, that is how little there is of the original expressiveness.

In conclusion, we saw the impact of both heavy functionality-oriented approach and much more successful combined loyalty and functionality approach. The pattern suggests that expressive means are better rendered when semantic approach is combined with compensation or equivalence, if such option is possible, because they rarely coincide in the source and target languages. What is also important, one should not leave the stone unturned – the equivalent should be close in inventiveness and originality to the source text; otherwise, although the message is clear, value and identity of the source text remains incomplete.

Consulted literature:

1. BRADFORD, R. *Stylistics. The New Critical idiom*. Routledge. 29 West 35th Street, New York. 206 p.
2. GALPERIN, I. R. *Stylistics*. 1977. 294 p. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/42659675/The-Book-Stylistics-by-Galperin
3. HIKMATOVA, A.Q., SHUKUROVA, M.A. *Understanding Stylistic Devices In*

Literature: A Guide To Enhancing Expression. Theory and Analytical Aspects Of Recent Research. International scientific online-conference: Part 33 February 9th, 2025. 204-210 p.
4. MCCREADY E. *Expressives and Expressivity.* 18p. Disponibil: https://semanticsarchive.net/Archive/DZhNWQ2N/ExpExpMcc.pdf
5. NORD, C. *A Functional Typology of Translations. Text Typology and Translation*. John Benjamins publishing company. 1993. 45-65 p. 347 p.

Recomandat
***Gabriela ȘAGANEAN**, dr., conf.univ*.

DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION IN TRANSLATING SYMBOLS IN DAN BROWN'S "THE DA VINCI CODE"

Crina LAZARIUC,
studentă anul III, Facultatea de Litere

CZU: 81'255.4:821.111(73).09 E-mail: crina.lazariuc06@gmail.com

In literary translation, symbols are culturally and semantically charged elements. The present study investigates the translation of symbolic elements in Dan Brown's *The da Vinci Code*. We aim to explore how *domestication* and *foreignization* shape the reception of these symbols in the Romanian translation version of the novel. Foreignization, as discussed by Lawrence Venuti in *The Translator's Invisibility* [4], is a strategy that seeks to preserve the cultural identity of the source text by retaining culture-specific terms.

In this research study, we aim to analyse selected symbols that appear in the novel in light of L. Venuti's domestication and foreignization framework. Following this, we identify the specific techniques the translator used to render the symbols into the target language. For this purpose, we draw on two established classifications of translation techniques: Peter Newmark's taxonomy from *A Textbook of Translation* [2, p.81] and Mona Baker's model outlined in *In Other Words: A Coursebook on Translation* [1, p.195].

The practical component of this study consists of a corpus-based analysis of examples excerpted from *The da Vinci Code*, and their corresponding translations into Romanian. We examine whether the translator opted for domestication or foreignization in each case, explain the reasoning behind these choices, and determine which techniques are most suitable for translating culturally embedded symbols.

Table 1. Translation of Cultural Symbols in *The Da Vinci Code*: Illustrative Examples

Foreignization examples	Comment	Translation techniques
EN: "Leonardo da Vinci's Vitruvian Man was a perfect blend of art and science."(Prologue,p.7) RO: „Omul Vitruvian al lui Leonardo da Vinci era o îmbinare perfectă între artă și știință." (Prolog, p.11)	The term Vitruvian Man is kept in its original English form, even though it could have been translated descriptively (e.g., „Desenul proporțiilor umane"). Its retention maintains the symbolic and historical value of the original.	P. Newmark's *transference* + *descriptive equivalent*. M. Baker's use of the *SL concept which is not lexicalized in the TL*. Vitruvian Man is preserved with minimal adaptation (transference), and its meaning is made accessible through context.

EN: "The cryptex was a clever device for hiding secret messages." (p.133) RO: „Cryptexul era un dispozitiv ingenios pentru ascunderea mesajelor secrete." (p.160)	The neologism cryptex, invented by the author, is borrowed into Romanian without any modification other than grammatical adaptation (Cryptexul). This maintains the fictional and foreign nature of the object.	P. Newmark's *transference* + *descriptive equivalent.* M. Baker's use of the *SL concept which is not lexicalized in TL*. The function of the cryptex is explained descriptively in Romanian since the concept doesn't exist in TL.
Domestication examples	**Comment**	**Translation techniques**
EN: "The keystone — the legendary clef de voûte — was real." (Prologue, p.8) RO: „Cheia de boltă — legendara clef de voûte — era reală." (Prolog, p.12)	Here, *clef de voûte* (French) is preserved, but it is preceded by the Romanian equivalent *cheia de boltă*, making it immediately accessible. The target reader is given clarity first, followed by the exotic term.	P. Newmark's *couplets* (*through-translation* + *transference*). M. Baker: The TL lacks a specific term (hyponym). The Romanian term cheia de boltă is used alongside the French clef de voûte to clarify and preserve stylistic impact.
EN: "The blade—upward pointing triangle—symbolized masculine energy." RO: „Lama — triunghiul cu vârful în sus — simboliza energia masculină."	The translator explains the metaphor, making it easier for Romanian readers to interpret the symbol. This added clarity marks a domesticating intervention in the process of translation.	P. Newmark's *descriptive equivalent* + M. Baker's *differences in expressive meaning* The symbolic meaning (masculinity through geometric form) is made explicit through description, aiding understanding in TL culture.

By examining culturally and semantically charged symbols in the Romanian translation of *The Da Vinci Code*, this study provides insight into how *domestication* and *foreignization* impact meaning, interpretation, and culture. While certain dimensions of these strategies may remain unexplored, the present study offers a useful starting point for further research into the translation of symbolic language in literature. Additionally, by employing translation techniques P. Newmark and M. Baker, this study encourages would-be translators and researchers to reflect critically on the applicability and limitations of these classifications in different cultural and linguistic contexts.

Bibliography:

1. BAKER, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 1992, 320 p.
2. NEWMARK, P. A Textbook of Translation. Hertfordshire: Prentice Hall, 1988a, 292 p.
3. NEWMARK, P. Approaches to Translation. Hertfordshire: Prentice Hall, 1988b, 200 p.
4. VENUTI, L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. Routledge, 1995, 353 p.

Recomandat
***Ina SÎTNIC**, dr., lector univ.*

THE ROLE OF TERMINOLOGY IN POLITICAL SPEECHES. WAYS AND MEANS OF TRANSLATING TERMINOLOGICAL UNITS

Valentina URSU,
studentă anul III, Facultatea de Litere

CZU: 81'25:81'276.6:32 E-mail: valentina.ursu.work@gmail.com

Speech is a multifaceted notion that encompasses more than just act of speaking. The Britannica Dictionary defines speech as both the capacity to communicate and the act of expressing one's thoughts in front of others. E. Sapir, in his book *Language: An Introduction to the Study of Speech*, explains that speech is an auditory system composed of many interconnected components that produce meaningful sounds. A. H. Gardiner also challenges the narrow definition of speech, arguing that it requires to reflect on its collaborative and social role. In the opinion of A.H. Gardiner, speech is a means by which people express their desires and ideas to other people. Both linguists Sapir and Gardiner highlight that speech is not only about sound but also about meaning, social interaction, and human experience. As a result, speech can be viewed as a complex and multidimensional mode of communication that reflects both inner thoughts and connections with the world.

Speeches have clear organized structures which include a strong introduction, a well-developed body, and a conclusion that not only summarizes the main points but also calls for action or change. At the lexical level, they use formal language, political terminology, jargon, acronyms, and words from specialized fields. Stylistic devices such as repetition, metaphors, and rhetorical questions help emphasize key points and engage the audience emotionally. Grammatically, speeches often include the first person, modal verbs, simple or incomplete sentences, and parallel constructions to strengthen clarity and connection with the listeners.

The practical part of the research is based on the EU State of Union Address delivered by Ursula von der Leyen in 2023. The annual State of the Union Address delivered by the President of the European Commission offers a compelling case study for examining political terminology in context, covering a wide range of topics, each with its own specialist jargon, from politics and economics to climate change and technology, each with its own specialized vocabulary. This case offers considerable insight into the difficulties of translation and stresses the important role of translation techniques used to preserve accuracy and clarity across languages.

Functional equivalent and borrowing techniques are used in the translation process of political speeches to guarantee accuracy and clarity. Borrowings are

commonly applied for specialized or newly invented terms like *"start-up"* or *"supercomputer,"* while functional equivalents are used for common terms such as *"inflation" („inflație")* or *"bargaining" („negociere").* These strategies help maintain the intended meaning while adapting to the target language's linguistic norms. Abbreviations and names of international organizations, such as *IPCC* or *Europol*, are typically retained in their original form, reflecting global recognition and usage, they can be found in European terminology database called IATE (iate.eu).

A notable difficulty arises with simple English terms consisting from one word (e.g. *„livelihood", „guardrail", „policymaker")* that require longer Romanian phrases, affecting the conciseness and flow of the translation. For instance, *„livelihood"* is rendered as *„mijloc de subzistență al oamenilor", „guardrail" →„măsuri de protecție",* and *„policymaker" → „factor de decizie",* each involving multiple words to convey a single concept. This lexical asymmetry poses challenges for maintaining the original text's rhythm, clarity, and space limitations in specialized contexts such as political speech.

A common approach for translating political speech terminology is calque, or literal translation, aiming of preserving both structure and meaning by directly translating terms. It often involves the use of prepositions or additional explicative words, as seen in *„supply chain" → „lanț de aprovizionare"*, *„Directive on pay transparency" → „Directiva privind transparența salarială", or „IT specialist"* translated as *„specialist în domeniul IT".* This strategy preserves the conceptual framework of the original while ensuring clarity and consistency. In translation, ellipsis is often resolved by using the full form in the target language to ensure clarity, especially when the omitted element is essential for understanding (e.g., *labour (market) shortage → deficit de forță de muncă*). Clipped terms are typically translated by reconstructing or specifying the full term in the target language (e.g., *chip → cip electronic*), aligning with the context.

In conclusion, translating political speeches involves more than linguistic conversion, because it requires careful mediation between accuracy, clarity, and rhetorical impact. Strategic use of translation techniques such as functional equivalents, descriptive translation, and calques allows the translator to preserve meaning while adapting to linguistic differences. Ultimately, the translator must skilfully navigate ambiguity, ellipsis, and terminological complexity to ensure that the message remains both persuasive and faithful to the SL audience.

Bibliogrhapy:

1. RAXMATOVNA B.N., (2022), "Specific Features of Political Speech".
2. Available at: https://cajlpc.centralasianstudies.org

Online Sources:

3. State of the Union Address 2023 in English.
4. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_4426
5. State of the Union Address 2023 in Romanian.
6. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/speech_23_4426
7. Terminology database. Available at: https://iate.europa.eu/

Recomandat
***Rodica CARAGIA**, magistru, lector univ.*

L'ACTUALISATION DES JEUX DE MOTS DANS LE LANGAGE PUBLICITAIRE

Pînar YÎLDÎZ,
studentă anul III, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81'42:81'276.6:659.1 E-mail: yildiz.pinar1308gmail.com

Dans le domaine de la communication publicitaire, les mots constituent les pierres angulaires des messages transmis au public. Dans ce contexte, le jeu de mots devient un instrument essentiel, non seulement au service de l'objectif pragmatique de transmission de l'information, mais aussi pour enrichir le message publicitaire par ses subtilités et ses connotations sémantiques. Cet article aborde l'importance et la pertinence d'une étude approfondie des aspects théoriques et pratiques d'une technique stylistique telle que le calembour, ainsi que le développement d'une problématique clé dans la théorie de la traduction : la question de la traduisibilité. Dans le contexte de la linguistique, tant au niveau national qu'international, il existe encore des incertitudes concernant la compréhension de l'essence du jeu de mots, bien que de nombreuses études lui soient consacrées. La traduction des jeux de mots représente un défi sérieux, nécessitant une analyse rigoureuse sur les plans littéraire, psychologique et, en particulier, linguistique. Les jeux de mots ont la capacité d'accroître la mémorisation et l'attention du public, augmentant ainsi la probabilité que celui-ci retienne et réagisse au message publicitaire. En explorant les structures phonétiques, lexicales et sémantiques des mots, la publicité moderne peut créer des messages qui captent l'attention des consommateurs de manière unique et mémorable. Le contenu du message devient essentiel, tout comme la manière dont il est présenté et transmis, grâce à l'utilisation intelligente et créative du jeu de mots.

Les dictionnaires linguistiques tels que Le Grand Robert, Larousse et le portail lexical Centre National de Ressources Textuels et Lexicales : offrent diverses définitions et interprétations de ce concept. Selon Le Grand Robert, le jeu de mots se concentre sur « l'utilisation plaisante de mots ayant une similarité phonétique, mais des significations différentes » [1]. Cet aspect souligne l'importance du son et du sens des mots dans la création d'effets verbaux et esthétiques en publicité. D'autre part, les jeux de mots sont définis dans le dictionnaire Larousse comme étant « de nature ambiguë et ludique, résultant de la similarité entre les mots » [2]. Cette perspective met en évidence le caractère ludique du jeu de mots, capable de générer humour et intérêt dans les messages publicitaires. Le portail lexical Centre National de Ressources Textuels et Lexicales définit le jeu de mots comme « un jeu d'esprit fondé soit sur des mots pris à double sens, soit sur une équivoque de mots, de phrases ou de membres de phrases se prononçant de manière identique ou approchée mais

dont le sens est différent. » [3]. Cet aspect souligne la capacité du jeu de mots à créer ambiguïté et double sens dans la communication publicitaire. Au-delà de ces définitions, des théoriciens tels que Sigmund Freud, Pierre Guiraud et Dirk Delabastita ont proposé des perspectives intéressantes sur les fonctions et caractéristiques du jeu de mots dans le langage publicitaire. Selon Sigmund Freud, « les jeux de mots peuvent être une forme de libération et de fusion, mais peuvent aussi dissimuler des déclarations controversées ou obscènes » [4, p.185]. Pierre Guiraud soutient que « le jeu de mots est une technique linguistique et stylistique qui utilise des mots ou des expressions à multiples sens ou sons similaires pour créer des effets comiques, poétiques ou rhétoriques » [5, p.120]. Cette perspective souligne le rôle créatif et expressif du jeu de mots dans la communication publicitaire. Dirk Delabastita définit le jeu de mots comme « un terme générique pour différents phénomènes textuels qui exploitent les caractéristiques structurelles de la langue pour créer une confrontation significative entre des structures linguistiques ayant des formes et significations plus ou moins similaires, constituant pour les linguistes un problème important » [6, p. 210]. Cette approche met en lumière la diversité et la complexité du jeu de mots en publicité et la manière dont il peut influencer la perception et l'interprétation des messages publicitaires.

Les fonctions du jeu de mots en publicité sont essentielles pour la création de messages efficaces. Les jeux de mots peuvent synthétiser l'essence d'un message de manière concise et mémorable, évitant les sujets généraux et captant l'attention du public. Les messages publicitaires utilisant des jeux de mots doivent être intéressants et innovants pour être facilement retenus par le public. La créativité dans l'utilisation des mots est la clé du succès dans une communication efficace en publicité. Les phrases et expressions qui créent des images vives et émotionnelles sont cruciales pour avoir un impact fort en publicité.

Pierre Guiraud a identifié plus d'une centaine de thématiques liées aux jeux de mots, qu'il a réparties en trois types principaux [7, p. 428] : 1) Jeux de substitution : ils consistent à remplacer un mot ou une expression par un autre mot ayant une sonorité similaire, mais un sens différent, générant ainsi un effet comique ou un double sens. L'homonymie est la plus courante en publicité et comme un exemple : « *Souris à la vie* ». 2) Jeux d'enchaînement : ceux-ci opèrent sur l'axe syntagmatique de la combinaison, également connu sous le nom d'axe de contiguïté ou métonymique. Un exemple est l'allitération, comme dans la phrase : « *De nutella ton pain tu tartineras, de joie ton cœur tu empliras* ». 3) Jeux d'inclusion : ce sont des jeux de mots dans lesquels un message plus ou moins secret est incorporé dans un texte donné. Un exemple est l'utilisation de mots-valises, qui combinent deux ou plusieurs mots pour créer un sens nouveau et surprenant : *SPÛRE* (spontané et sûr). Enfin, il est important de souligner que le jeu de mots représente un outil puissant dans l'arsenal publicitaire, pouvant être utilisé avec succès pour transmettre des messages mémorables et influencer la perception et le comportement des consommateurs. L'étude

et la compréhension approfondies de ce phénomène linguistique et stylistique sont essentielles pour les professionnels de la publicité dans leurs efforts pour créer des campagnes efficaces et réussies.

Références:

1. Le dictionnaire *Le Grand Robert* disponibil la adresa https://dictionnaire.lerobert.com/definition/jeu
2. Le dictionnaire *Larousse* disponibil la adresa https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/jeu/44887
3. *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales* disponibil la adresa https://www.cnrtl.fr/definition/calembour
4. FREUD, Sigmund. *Le mot d'esprit et sa relation à l'inconscient*. Paris : Gallimard, 1992, 185 p.
5. GUIRAUD, Pierre. *Les jeux de mots*. Paris : Vendôme, 1976, 120 p.
6. MAVRIKAKIS, C., DELABASTITA, Dirk. *There's a Double Tongue: an Investigation into the Translation of Shakespeare's Wordplay, with Special Reference to Hamlet*. Amsterdam/Atlanta: Éditions Rodopi B.V., 1993, 522 p., disponibil la adresa https://www.erudit.org/fr/revues/ttr/1994-v7-n2-ttr1481/037186ar.pdf
7. *Jocuri de cuvinte* disponibil la adresa https://ro.scribd.com/document/503198242/jocuri-de-cuvinte

Recomandat
***Angela GRĂDINARU,** dr., conf.univ.*

GRADUL DE CREATIVITATE AL TRADUCĂTORULUI ÎN INTERPRETAREA ȘI TRANSFERUL INTERCULTURAL AL IMAGINARULUI COSMOGONIC ÎN POEMUL „LUCEAFĂRUL” DE MIHAI EMINESCU

Bianca-Ionela BUCUR,
studentă anul II, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81’253:159.954(0:821.135.1-1) E-mail: bucurbianca2004@gmail.com

Există texte care, odată create, nu mai aparțin întru totul limbii care le-a născut. Ele devin arhitecturi simbolice, fragile dar eterne, capabile să traverseze granițele culturale asemenea constelațiilor. Luceafărul lui *Eminescu*, poemul-simbol al gândirii poetice românești, este una dintre aceste structuri. Traducerea sa nu este un act de reproducere, ci o renaștere. Nu un simplu transfer lingvistic, ci o alchimie poetică în care traducătorul devine demiurg secund – capabil nu doar să transpună, ci să recreeze universul mitic al poemului.

În centrul acestui univers tronează *Hyperion* – simbolul geniului, al nemuririi reci și al ininteligibilului absolut. Traducerea acestui personaj în cultura franceză presupune nu doar păstrarea numelui, ci și a funcției sale simbolice. De aceea, majoritatea versiunilor franceze evită traducerea literală a numelui Luceafărul, preferând echivalarea mitologică „*Hypérion*”, un nume care transcende diferențele lingvistice și evocă, în mod natural, figura titanului solar. În ce privește metodologia – calitativă și comparativă – am studiat direct textul românesc și versiunile franceze, identificând atât fidelitatea semantică și lexicală, cât și procedeele poetice și stilistice prin care imaginarul cosmogonic este adaptat publicului francofon.

Imaginarul cosmogonic al lui Eminescu – cu Hyperion care „*Din chaos, Doamne, am apărut / Și m-aș întoarce-n chaos*” – impune traducătorului nu doar competență lingvistică, ci și o intuiție simbolică profundă. **George Pruteanu** propune o traducere fidelă, de tip *sourcière*, precum: « *Seigneur, du Chaos j’ai surgi – Je veux que j’y revienne* ». Păstrând lexicul original și ritmul solemn, el sacrifică uneori fluiditatea poetică. **Lahovary**, în schimb, traduce: « *Du chaos je viens, ô mon Maître – Et j’aspire au chaos* », o variantă rafinată, clară, poetică, care adaptează conținutul la gustul francez, dar fără a pierde esența metafizică.

Aceeași opoziție de viziune se regăsește și în traducerea momentului invocației: „*Cobori în jos, Luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază*” devine, în viziunea lui **Pruteanu**: «*Descends vers moi, Hypérion, / Sur tes rayons qui brillent »*, unde regăsim o intervenție creativă – adăugarea expresiei « **vers moi »** și pluralul « **rayons** », care amplifică imaginea cosmică. **Lahovary**, fidel atmosferei visătoare, scrie: « *Vers moi descends, astre suave, / L’échelle en diamant »*, introducând metafora scării de diamant – o adaptare stilistică de o frumusețe aproape mistică.

Traducerea devine astfel un act de alegere, de echilibrare între loialitatea față de text și înclinația către sensibilitatea estetică a cititorului-țintă. Nu putem ignora faptul că limba franceză are o istorie proprie a lirismului și o mitologie specifică. A traduce *Luceafărul* înseamnă a-l ancora într-un nou cer literar, fără a-i pierde strălucirea originară. Această tensiune este și mai evidentă în versul: „*Trăind în cercul vostru strâmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece*”. **Pruteanu** traduce: « *Dans votre vie sans horizon / Trop de hasard se mêle. / Dans l'univers à moi, je reste / Glacial et immortel ».* Păstrează semantica opunerii și introduce o metaforă spațială recognoscibilă în franceză: « *vie sans horizon ».* **Lahovary** poetizează cu grație: « *En ce petit monde vous êtes, / Le jouet d'un sort obscur, / Tandis que moi dessus vos têtes / Reste immortel et pur »* . Înlocuirea adjectivului „*rece*” cu „*pur*” nu e o simplă decizie stilistică, ci una profund culturală. În spațiul francez, „*rece*” poate părea ostil, în timp ce „*pur*” sugerează înălțare spirituală.

Dimensiunea mitico-filozofică a poemului este de o densitate rară. Dialogul cu Demiurgul, de pildă, este un test al capacității traducătorului de a reda nu doar idei, ci tonuri, tăceri și interogații cosmice. Versul: „*Tu vrei un om să te socoti / Cu ei să te-asameni* ?” capătă, la **Pruteanu**, o greutate teologică: « *Tu Me demandes des merveilles / Sans nom ni sens, et vaines* ! », în timp ce **Lahovary** îl echilibrează printr-o formulă clasică și gravă: « *Requiers-tu donc vraiment la grâce / Comme eux d'avoir un corps* ? ». Aici nu mai vorbim despre traducere, ci despre interpretare metafizică. Traducătorul se află în poziția lui *Hyperion* însuși: între două lumi, între sens și expresie, între adevăr și frumusețe. În acest sens, fidelitatea nu mai este o obligație, ci o negociere continuă între ceea ce se spune și ceea ce se simte.

Un ultim exemplu – poate cel mai fin – este imaginea paradoxală a Geniului: „*Un mort frumos cu ochii vii / Ce scânteie-n afară*.” **Pruteanu**: « *Un mort superbe aux yeux vivants / Qui ne savent que luire ».* **Lahovary**: « *Cernait sa pâle face d'ange / Un mort aux yeux profonds* ». Primul păstrează structura, al doilea o transcende. Și totuși, ambele versiuni comunică aceeași idee: viața din moarte, lumina din singurătate.

Traducerea Luceafărului este o operă de transcreație care cere nu doar cunoaștere, ci și viziune. Prin actul lor poetic, atât **Pruteanu** cât și **Lahovary** nu doar traduc, ci interpretează și re-creează. Astfel, *poemul eminescian* își păstrează strălucirea și în limba franceză, în forme variate, dar toate fidele unei idei comune: că Geniul, chiar și tradus, rămâne nemuritor și rece – sau, poate, pur.

Referințe:

1. LADMIRAL, Jean-René. Traduire: Théorèmes pour la traduction. Paris: Gallimard, 1994; « La stratégie sourcière vs cibliste », pp. 19–23.
2. NIDA, Eugene A. Toward a Science of Translating. Leiden: E.J. Brill, 1964; p. 159 „Types of Equivalence”

3. VENUTI, Lawrence. The Translator's Invisibility: A History of Translation. Routledge, 1995; p.19-21
4. MESCHONNIC, Henri. Poétique du traduire. Lagrasse: Éditions Verdier, 1999; p. 86–89
5. COHEN, Jean. Structure du langage poétique. Paris: Flammarion, coll. « Bibliothèque des idées », 1966; (pp. 184–191)
6. MASSON, Jean-Yves. La traduction littéraire. Paris: PUF, 2019, p. 112–118

Recomandat
Ludmila ZBANȚ, *dr. hab., prof. univ.*

RĂSPUNDEREA ȘI INTEGRITATEA ELECTORALĂ: ABUZUL DE RESURSE ADMINISTRATIVE ÎN SCRUTINUL PREZIDENȚIAL ȘI REFERENDUMUL CONSTITUȚIONAL DIN 2024

Roman DONOS,
student anul III, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

CZU: 324:342.846:351.9(478) E-mail: roman.donos.rd@gmail.com

Abuzul de resurse administrative în procesele electorale reprezintă o provocare majoră pentru integritatea democratică, afectând echitatea competiției și încrederea cetățenilor în alegeri. Codul electoral al Republicii Moldova, definește resursele administrative ca ansamblul de mijloace umane, financiare și materiale aflate la dispoziția, în mod egal, a persoanelor cu funcții de demnitate publică, a celor cu funcții de răspundere și a funcționarilor publici. Aceste resurse derivă din controlul exercitat de respectivele persoane asupra personalului, fondurilor publice și alocațiilor bugetare, din accesul la infrastructura și facilitățile publice, precum și din administrarea bunurilor mobile și imobile aparținând domeniului public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale.

În contextul scrutinului prezidențial și referendumului constituțional din 2024, Comisia Electorală Centrală a recepționat un număr semnificativ de sesizări privind utilizarea resurselor administrative în campania electorală. Printre aspectele semnalate se numără distribuirea de materiale informative de către instituții publice, utilizarea infrastructurii și resurselor administrative pentru promovarea unor mesaje politice și implicarea unor funcționari în activități electorale în afara atribuțiilor de serviciu. Aceste practici contravin principiilor fundamentale ale echității electorale, afectând atât concurența politică, cât și percepția publicului asupra imparțialității instituțiilor statului. Un element de interes îl reprezintă utilizarea canalelor oficiale de comunicare ale instituțiilor statului pentru diseminarea mesajelor referitoare la referendum și campania electorală, aspect care a generat dezbateri privind echilibrul competiției electorale. De asemenea, implicarea unor reprezentanți ai administrației publice în distribuirea materialelor de campanie a ridicat întrebări privind respectarea principiului neutralității instituționale, subliniind necesitatea unei delimitări clare între activitatea administrativă și propaganda electorală. Aceste aspecte sunt reglementate atât prin Codul electoral, cât și prin standardele internaționale privind desfășurarea alegerilor libere și corecte. Comisia Electorală Centrală, în analiza se-

sizărilor depuse, a atenționat actorii electorali asupra obligației de a respecta prevederile legale privind agitația electorală, publicitatea politică și utilizarea resurselor administrative. În conformitate cu Codul electoral și Codul administrativ, autoritățile competente au responsabilitatea de a monitoriza și sancționa eventualele încălcări, asigurând astfel echitatea procesului electoral și respectarea principiilor democratice. În raportul CEC cu privire la rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, Comisia a evidențiat necesitatea unor mecanisme mai eficiente de prevenire și control al utilizării resurselor administrative în scop electoral, subliniind că sancțiunile aplicate trebuie să fie proporționale și eficiente pentru a descuraja astfel de practici. În continuare, prin hotărârea CEC nr. 3209 din 9 noiembrie 2024, Comisia a subliniat necesitatea respectării regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților și a altor restricții prevăzute de legislația electorală, pentru prevenirea utilizării ilicite a resurselor administrative. În analiza Comisiei, s-a evidențiat că funcția de Președinte al Republicii Moldova implică obligații continue și neîntrerupte, motiv pentru care acesta nu cade sub incidența obligației de suspendare din funcție pe durata campaniei electorale. Totodată, s-a subliniat importanța separării clare între activitățile oficiale și cele de campanie electorală pentru a nu crea confuzii în rândul electoratului. Raportul Comisiei a inclus și recomandări pentru consolidarea mecanismelor de monitorizare și aplicare a sancțiunilor, în vederea sporirii transparenței și echității procesului electoral.

În ceea ce privește obiectul contestațiilor depuse, Comisia reține că acestea au vizat în mare parte aspectele privind utilizarea resurselor administrative fie direct de candidați, fie de autoritățile publice centrale și locale, în special prin lansarea sau participarea la lansarea proiectelor de infrastructură sau a achizițiilor efectuate din bugetul public național. În cadrul perioadei electorale a alegerilor prezidențiale din 20 octombrie 2024, Comisia a fost sesizată asupra presupuselor încălcări de utilizare a resurselor administrative în activitatea de agitație electorală, inclusiv prin organizarea evenimentelor publice cu tentă electorală, utilizarea echipamentelor, a mijloacelor și a bunurilor publice în perioada electorală, acțiuni care, în opinia contestatarului, contravin prevederilor Codului electoral și practicilor electorale echitabile recunoscute pe plan internațional.

În acest context, legislația Republicii Moldova prevede sancțiuni pentru utilizarea ilicită a resurselor administrative în scop electoral. Conform articolului 481, alineatul (7) din Codul contravențional, utilizarea ilicită de resurse administrative, inclusiv favorizarea sau consimțirea la utilizarea ilegală a acestora, se sancționează cu amendă de la 90 la 300 de unități convenționale și privarea de dreptul de a deține anumite funcții sau de a desfășura anumite activități pe un termen de la 3 luni la un an. De asemenea, Codul penal al Republicii Moldova, prin articolul 181, prevede că utilizarea resurselor administrative în perioada electorală, dacă au fost cauzate daune în proporții mari, se pedepsește cu amendă între 6000 și 8000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa

anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de până la 5 ani. Pentru persoanele juridice, sancțiunile includ amendă între 13000 și 15000 de unități convenționale, cu posibilitatea de a fi private de dreptul de a exercita o anumită activitate sau chiar cu lichidarea entității juridice.

Analiza fenomenului abuzului de resurse administrative subliniază necesitatea unor mecanisme de control mai eficiente și a unei aplicări riguroase a legislației. Consolidarea cadrului normativ și sporirea transparenței în gestionarea resurselor publice în perioadele electorale pot contribui la menținerea integrității procesului electoral și la protejarea principiului egalității de șanse pentru toți concurenții electorali. În acest sens, recomandările formulate în rapoartele internaționale privind bunele practici electorale, precum și concluziile raportului Comisiei Electorale Centrale privind alegerile din 2024, constituie puncte de referință esențiale pentru îmbunătățirea cadrului normativ și instituțional în Republica Moldova.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova: nr.1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr.78 din 29.03.2016
2. Codul Contravențional nr.218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr.78-74 din 17.03.2017
3. Codul Penal nr.985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr.72-74 din 14.04.2009
4. Codul Electoral nr. 325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr. 426-427 din 23.12.2022
5. Legea privind administrația publică locală: nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr.32-35 din 09.03.2006
6. Raportul cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024. Aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3209 din 9 noiembrie 2024
7. Raportul cu privire la rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024. Aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3147 din 25 octombrie 2024

Recomandat
***Livia ZAPOROJAN**, dr., lector univ.*

EFECTELE JURIDICE ALE RUDENIEI ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ

Savina GOLAN,
studentă anul II, specialitatea Administrație publică, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

CZU: 347.61/.64:343.54:340.5(478:498) E-mail: golansavina@mail.ru

Importanța efectelor juridice pe care instituția rudeniei o generează în întreg sistemul social a determinat legiuitorul să includă termenul de „rude" în reglementarea mai multor ramuri de drept, incluzând și anumite excepții în privința acestora.

Actualitatea temei și **noutatea științifică** este generată de frecvența infracțiunilor care ating drepturile rudelor, fiind esențial de evidențiat modul în care legislația națională reglementează responsabilitatea penală a rudelor, identificând privilegii și restricții specifice, precum și modul în care aceasta coroborează cu practica europeană.

Importanța și scopul studiului. Subiectul este important de analizat, luând în calcul datele statistice curente, care confirmă faptul că societatea Republicii Moldova s-a confruntat în anul 2024 cu un număr de infracțiuni în sfera relațiilor familiale cu 13% mai mare decât în 2023[1], având drept scop constatarea rolului rudeniei în stabilirea sancțiunii pentru subiecții criminali.

Obiectivele cercetării sunt: identificarea categoriilor de rude reglementate de legislația penală, analiza efectelor juridice ale rudeniei asupra gravității sancțiunilor aplicate pentru infracțiuni comise între rude sau asupra rudelor, compararea legislației Republicii Moldova și a României.

În calitate de **metode de cercetare** au fost utilizate metodele: documentării, analizei, comparației.

Familia, ca instituţie socială străveche, este mediul în care se produc acele interacţiuni şi procese complexe de devenire a personalităţii umane care îşi lasă amprenta asupra mentalităţii şi conduitei individului, asupra modului de gândire, percepere şi afirmare a sinelui, asupra sentimentelor cu care el va porni în lume [2]. Pentru a înțelege cum se intersectează rudenia și legislația penală, este necesar să definim noțiunile de dreptul familiei și dreptul penal. Dreptul familiei reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopţie şi raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii şi întăririi acesteia [3]. Pe de altă parte, dreptul penal implică totalitatea de norme juridice ce reglementează relaţiile dintre stat şi infractor care apar din momentul săvârşirii unei fapte social periculoase considerată drept infracțiune. Una din trăsăturile dreptului penal este autonomia conceptuală a acestuia, ce se referă la faptul că dreptul penal folosește termeni specifici altor ramuri de drept, dându-le un nou înțeles. Respectiv, rudele capătă un statut juridic complex odată ce devin subiecți de drept penal.

Codul penal al Republicii Moldova [4], în art. 134 intitulat „Rudenia" dublează prevederile art. 45 al Codului Familiei, introducând noțiunile de rudenie, rudenie în linie dreaptă, rudenie în linie colaterală, grad de rudenie și grad de afinitate. Însă, comparativ cu legiuitorul în reglementarea raporturilor de dreptul familiei, legiuitorul, în reglementarea raporturilor de drept penal, a decis să includă o categorie adițională în alin. (4) art. 134 C.P., numind-o „rude apropiate" și atribuindu-i acesteia *pe părinți, copii, înfietori, copii înfiați, frați și surori, bunici și nepoți*.

Această distincție între *rudă* și *ruda apropiată* are ca scop evidențierea legăturii psihologice care se stabilește între o persoană și rudele sale apropiate, deoarece unele infracțiuni comise împotriva unei persoane sau împotriva rudelor sale apropiate se sancționează la fel. Drept exemple putem aduce: omorul intenționat asupra unui reprezentant al autorităţii publice ori a unui militar, ori a *rudelor apropiate* ale acestora, în timpul sau în legătură cu îndeplinirea de către acesta a obligaţiilor de serviciu (art. 145 C.P.); șantajul săvârșit prin amenințare cu violență a persoanei, *rudelor sau apropiaţilor acesteia* (art. 189 CP), etc.

Într-o ordine inversă de idei, legiuitorul, sub aspect penal, a luat în considerare legătura psihologică puternică stabilită între persoana minoră și rudele sale drept temei pentru existența abuzului de influență din partea acestora, rudele apărând pe post de subiecți activi ai infracțiunii, și nu de victime. În acest sens, menționăm categoriile de infracțiuni cum ar fi: lipsirea de viață a persoanei (art. 148 CP) este pedepsită de legea penală dacă a existat dorința victimei sau, în cazul minorilor, a rudelor acestora, așa cum este pedepsită și răpirea minorului de către rudele sale apropiate (art. 164^1 CP), violența în familie (art. 201^1 CP), omorul (art. 145 CP), violul (art. 171 CP), acțiunile cu caracter sexual consimțite și neconsimțite (art. 172, 175 CP) săvârșite asupra unui membru de familie.

O altă componență de infracțiune de importanță majoră în dreptul penal este incestul (art. 201 CP), definit ca raportul sexual între rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv, precum şi între rude pe linie colaterală (fraţi, surori), fiind pedepsit cu închisoare de până la 5 ani. Însă, legea eliberează de răspundere penală persoanele menționate dacă, la momentul săvârşirii faptei, sunt minore şi diferenţa de vârstă între ei nu este mai mare de 2 ani. Există de fapt și alte situații în care legea penală devine blândă în raport cu rudele apropiate infractorului, în sensul în care îi scutește de răspunderea penală în cazul favorizării unei infracțiuni (art. 323 CP) și în cazul nedenunțării infracțiunilor contra autorităților publice și securității de stat (art. 325^2 CP).

Pentru a supune unei analize practice subiectul cercetat, se poate exemplifica cazul examinat de Judecătoria Hîncești [5], la 23 aprilie 2020, unde un bărbat a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzută de art. 27, 171 alin. (3) lit.a), b) și art.175 Cod penal al R.M. După examinarea cazului, instanța de judecată l-a recunoscut pe bărbat vinovat de săvârşirea infracţiunii prevăzute în art. 27, 171 alin. 3 lit. b), 175 CP, stabilindu-i-se pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 12 ani, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip închis.

Sub aspect comparat, Codul penal al României [6] reglementează sancțiunea în caz de viol în art. 218. Astfel, dacă aceeași infracțiune ar fi fost comisă în România, ar fi trebuit să cadă sub incidența art. 218 alin. 3 lit. b), c) a Codului penal român, care pedepsește infractorul pentru violul comis asupra minorului sau asupra unui membru de familie cu închisoare de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi, pe când în Republica Moldova violul săvârșit asupra unui membru de familie se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la 7 la 12 ani, și pe un termen de la 10 la 20 de ani sau detenție pe viață atunci când violul este săvârșit cu bună știință asupra unei persoane care nu a atins vârsta de 14 ani. Prin urmare, observăm rigurozitatea legislatorului moldav și diferențele semnificative în ceea ce privește politica reglementărilor în dreptul penal a statului în protejarea celor vulnerabili, în special a minorilor. Luând în considerare faptul că România este stat-membru al Uniunii Europene, iar Republica Moldova este în proces de armonizare a legislației cu cea europeană, se poate presupune, că în rezultatul armonizării legislației cu cea a UE, vom avea o ulterioară reducere a gravității sancțiunilor enunțate mai sus.

În **concluzie,** dreptul familiei și dreptul penal se intersectează într-un mod semnificativ prin reglementarea relațiilor de rudenie, evidențiind rolul crucial al acestora în protejarea valorilor sociale fundamentale. Prin sancționarea actelor de violență, abuzurilor sau altor acțiuni criminale produse în asupra sau între membrii familiei, rudelor, legea contribuie la prevenirea comportamentelor dăunătoare și la consolidarea securității și integrității relațiilor familiale, esențiale pentru stabilitatea socială.

Referințe:

1. Raportul Inspectoratului național de securitate publică al Inspectoratului General al Poliției: Fenomenul violenței în familie pe parcursul a XII luni a anului 2024 [accesat: 9 aprilie 2025]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/scvd_nota_12_luni_2024_8.pdf
2. Cuznețov, L. Filozofia practică a familiei ca fundament existențial al formării personalității copilului. În: Revista Didactica Pro…, revistă de teorie şi practică educaţională, 2011, nr. 3(67), pp. 12-18. ISSN 1810-6455.
3. Filipescu, I. P. Tratat de dreptul familei, Editura "ALL", Bucureşti, 1993, p. 6; M. Banciu, Dreptul familiei, Editura "Argonaut", Cluj-Napoca, 1998, p. 11.
4. Hotărârea Judecătoriei Hîncești, sediul central din 23.04.2020 (Dosarul Nr. 1-291/2019) [accesat: 9 aprilie 2025]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c5697b92-bfdf-413b-9a65-012b2870f3bd
5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2022. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 din 14.04.2009.
6. Codul penal al României nr. 286 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial Nr. 510 din 24.07.2009

Recomandat
***Mariana BORDIAN**, dr., lector univ.*

FUNCȚIONARUL PUBLIC ȘI NORMELE DE CONDUITĂ: DE LA ABATERE LA RĂSPUNDERE DISCIPLINARĂ

Mihaiela MIGAIEȘ,
studentă, anul II, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

CZU: 35.083:351.9:342.98(478) E-mail: mihaielamigaies1@gmail.com

Răspunderea disciplinară a funcționarilor publici reprezintă un element fundamental în arhitectura sistemului administrației publice din Republica Moldova, având un rol central în asigurarea integrității, eficienței și responsabilității în exercitarea funcției publice. Așadar, prezenta formă de răspundere juridică servește drept instrument de consolidare a disciplinei instituționale, urmare a nerespectării obligațiilor de serviciu ale funcționarului public, prin sancționarea abaterilor constatate, reprezentând în același timp un mijloc intermediar care reflectă nu doar angajamentul față de standardele de conduită în serviciul public, dar și susținerea funcționării transparente și performante a instituțiilor/autorităților statului.

Actualitatea temei derivă din contextul reformei administrației publice din Republica Moldova, precum și de parcursul european al țării.

Noutatea științifică a cercetării face referire la crearea unei autorități independente cu competențe exclusive în domeniul răspunderii disciplinare a funcționarilor publici, care să funcționeze atât central cât și local, asigurând uniformitatea aplicării normelor și prevenirea influențelor externe sau politice.

Scopul cercetării constă în analiza cadrului teoretic și normativ privind răspunderea disciplinară a funcționarilor publici în Republica Moldova, prin identificarea deficiențelor existente și formularea unor recomandări de îmbunătățire a sistemului, în aliniere cu Acordul de Asociere a Uniunii Europene.

Obiectivele cercetării urmăresc examinarea regimului juridic al răspunderii disciplinare a funcționarilor publici, identificarea cadrului normativ aplicabil în acest domeniu, analiza procedurilor de constatare și sancționare a abaterilor disciplinare, precum și evidențierea principalelor disfuncționalități întâlnite în practică.

Metodele de cercetare utilizate au fost metoda analizei, comparației și metoda analizei calitative.

Peter Druckers menționa, ***„Autoritatea fără responsabilitate duce la abuzuri, responsabilitatea fără autoritate duce la eșec”.*** Astfel, această afirmație subliniază importanța răspunderii disciplinare ca mecanism de echilibru între autoritatea conferită funcționarilor publici și responsabilitatea acestora față de societate și autoritățile/instituțiile statului.

Cadrul normativ aferent care reglementează mecanismul răspunderii disciplinare este Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [1]

(în continuare Legea nr.158/2008), dar și alte acte subsecvente, precum Legea nr. 25/2008 privind Codul de conduită al funcționarului public [2] și Hotărârea Guvernului nr. 201/2009 privind implementarea prevederilor Legii nr. 158/2008 referitoare la funcția publică și statutul funcționarului public [3]. Cu toate acestea, există lacune legislative care afectează aplicarea unitară a procedurii aferente.

Conex, Legea nr.158/2008 în art.56, stipulează că „Pentru încălcarea îndatoririlor de serviciu, a normelor de conduită, pentru îndeplinirea nesatisfăcătoare a sarcinilor, pentru pagubele materiale pricinuite, pentru contravențiile sau infracțiunile săvârșite în timpul serviciului sau în legătură cu exercitarea atribuțiilor funcției, funcționarul public poartă răspundere disciplinară, civilă, administrativă, penală, după caz". Totodată, art. 57 oferă o enumerare a abaterilor disciplinare, acoperind un spectru larg de comportamente neconforme, de la absențe nemotivate până la încălcarea regimului incompatibilităților și conflictelor de interese.

Urmare a celor expuse, constatăm faptul că nu există o noțiune clar definită privind răspunderea disciplinară și care dintre situațiile menționate în art. 57 a Legii nr.158/2008 se încadrează în această categorie. Deși legea prevede abaterile disciplinare, nu sunt stabilite anumite criterii pentru a distinge clar formele de răspundere, cum ar fi cea contravențională sau penală. Astfel, această lipsă de claritate poate genera confuzii în aplicarea corectă a sancțiunilor funcționarilor publici. Subsidiar, stabilim noțiunea generală a răspunderii disciplinară, ca fiind „un ansamblu de norme ce reglementează actele şi faptele (acţiunile şi inacţiunile) săvârşite de funcţionarul public în exercitarea atribuţiilor sale sau în legătură cu acestea (abateri disciplinare), sancţiunile care se aplică şi normele procedurale aferente.

Un alt aspect important de subliniat este sesizarea abaterii disciplinare, care poate fi făcută de conducătorul autorității publice, conducătorul subdiviziunii în care își desfășoară activitatea funcționarul public sau de orice persoană care consideră că drepturile și interesele sale legitime au fost lezate prin acțiunile unui funcționar public. După primirea sesizării, se inițiază o anchetă de serviciu ce trebuie să se finalizeze într-un termen de maximum 14 zile lucrătoare, cu posibilitatea de prelungire cu încă 7 zile în cazuri complexe. Ulterior, comisia de disciplină, o structură independentă și deliberativă, investighează faptele, propune anumite sancțiuni sau clasarea cauzei.

Potrivit datelor din Raportul privind funcția publică și statutul funcționarului public pentru anul 2023 al Cancelariei de Stat [4], în cadrul autorităților publice din Republica Moldova existau 453 de comisii de disciplină, reprezentând 43,8% din autoritățile care au furnizat date. Comisiile au examinat 197 de sesizări privind abateri disciplinare, dintre care 106 au fost clasate. Majoritatea sesizărilor (93,4%) au fost analizate de autoritățile centrale, iar doar 6,6% de cele locale. În urma examinării, 86 de funcționari publici au fost sancționați disciplinar, dintre care 74 în sectorul central și 12 în cel local, aceste sancțiuni reprezentând doar 0,6% din totalul funcționarilor publici, ceea ce sugerează un grad scăzut al abaterilor.

Raportul SIGMA privind administrația publică din Republica Moldova 2023 [5], recomandă crearea unei tipologii detaliate a abaterilor și stabilirea unor criterii obiective pentru evaluarea gravității acestora, similar cu bunele practici din statele UE, precum Estonia sau Polonia.

Urmare a celor analizate supra și în vederea soluționării deficiențelor identificate, propunem crearea unei autorități independente responsabile exclusiv de procedura disciplinară aferentă. Autoritatea ar trebui să dețină competențe clare și exclusive pentru o gestionare corectă a proceselor disciplinare. De asemenea, este necesară revizuirea cadrului normativ existent pentru a asigura coerența legislației și claritatea procedurilor, sancțiunilor și mecanismelor de monitorizare.

Deci, concluzionăm cu ideea că o reformă coerentă și instituționalizată a sistemului disciplinar este esențială pentru consolidarea responsabilității și integrității în administrația publică din Republica Moldova.

Referințe:

1. Legea nr. 158 din 04.07.2008 privind funcţia publică şi statutul funcţionarului public. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232, art.840 din 23.12.2009.
2. Legea nr. 25 din 22 februarie 2008 privind Codul de conduită al funcționarului public. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.74-75, art.243 din 11.04.2018.
3. Hotărârea Guvernului nr. 201/2009 privind implementarea prevederilor Legii nr. 158/2008 referitoare la funcția publică și statutul funcționarului public. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 55-56, art.249 din 17.03.2009.
4. *Raportul privind funcţia publică şi statutul funcţionarului public.* **Cancelaria de Stat,** *2023.* Disponibil:https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_fp_2023_spre_publicare_1_0.pdf [accesat: 04.04.2025].
5. Raportul SIGMA privind administrația publică din Republica Moldova, 2023. Disponibil: https://www.sigmaweb.org/publications/Monitoring-Report-2023-Republic-of-Moldova-ROM.pdf [accesat: 04.04.2025].
6. CREANGĂ I., Curs de drept administrativ, Chişinău: EPIGRAF, 2003. 328 p.

Recomandat
***Vladimir BORȘ**, dr., conf.univ.*

PROCEDURA DE ACHIZIȚII PUBLICE ÎN CADRUL APL:EXEMPLE ȘI SOLUȚII

Zinaida CHITOROAGĂ,
studentă anul II, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative

CZU: 351.712:352:336.25 E-mail: zinaidachitoroaga17@gmail.com

Procedura de achiziție publică în cadrul APL reprezintă un pilon fundamental al gestionării eficiente și transparente a fondurilor publice, având un impact direct asupra calității serviciilor oferite comunității. *Achiziţia publică* se definește ca procurarea, prin intermediul unui contract de achiziții publice, de bunuri, de lucrări sau servicii de către una sau mai multe autorități contractante de la operatorii economici selectați de acestea, indiferent dacă bunurile, lucrările sau serviciile sunt destinate sau nu unui scop public. Din punct de vedere istoric privind, existenţa contractelor de achiziţie publică, în special pentru întreţinerea curţilor regale și a armatei, este consemnată începând cu perioada Evului Mediu, în statele feudale europene. Odată cu delimitarea vistieriei ţării de averea personală a domnitorilor, începând cu secolul al XVI-lea, a crescut responsabilitatea acestora cu privire la modul de cheltuire a banilor publici. În Principatele Române, primul act normativ în care a fost tratată sistemic și unitar materia achiziţiilor publice este Regulamentul relativ la comptabilitatea publică, adoptat de domnitorul Alexandru Ioan prin Decretul nr.29 din 29 noiembrie 1860 a reprezentat un prim pas în formalizarea gestionării fondurilor publice și implicit, a modului în care erau realizate achizițiile de bunuri și servicii de către stat. În contrast cu acea perioadă, actualitatea aduce cu sine un cadru legislativ mult mai complex și detaliat în domeniul achizițiilor publice, influențat semnificativ de standardele și directivele Uniunii Europene. APL-urile de astăzi operează într-un mediu reglementat de legi specifice privind achizițiile publice, care stabilesc proceduri clare și transparente pentru atribuirea contractelor de bunuri, servicii și lucrări. Aceste legi detaliază tipurile de proceduri (cerere ofertă –preț, licitație deschisă, licitație restrânsă, achiziție de valoare mică,etc.), criteriile de calificare a ofertanților, criteriile de atribuire (cel mai bun raport calitate-preț sau prețul cel mai scăzut), termenele, modalitățile de publicare și mecanismele de contestare. Tot odată apare necesitatea unei instituții specializate care să gestioneze, să supravegheze și să dezvolte domeniul achizițiilor publice. Astfel, Agenția de Achiziții Publice a fost înființată ca autoritate administrativă de specialitate, subordonată Ministerului Finanțelor, cu scopul de a asigura buna funcționare a sistemului de achiziții publice și sectoriale în Republica Moldova, inclusiv la nivelul Autorităților Publice Locale.

Un instrument esențial aflat în gestiunea Agenției de Achiziții Publice și care a transformat semnificativ modul în care se desfășoară procedurile de achiziție este

platforma electronică MTender. Această platformă centralizată gestionează online întregul proces de achiziție publică, de la publicarea anunțului de participare până la atribuirea contractului. Prin intermediul MTender, toate etapele devin transparente și accesibile online, atât pentru autoritățile contractante (inclusiv APL-urile), cât și pentru operatorii economici interesați să participe la licitații. Acum, tot procesul de depunerea ofertelor, deschiderea lor, evaluarea și comunicarea rezultatelor – se realizează electronic, eliminând necesitatea deplasării fizice și reducând semnificativ birocrația și timpii de așteptare. Transparența este sporită prin faptul că toate documentele și etapele procesului sunt înregistrate și pot fi urmărite online, contribuind la o mai mare integritate și la prevenirea eventualelor nereguli. Etapele fundamentale, care asigură o gestionare transparentă și eficientă a fondurilor publice, includ: planificarea, inițierea, evaluarea, atribuirea, implementarea, monitorizarea și arhivarea dosarului de acest proces fiind responsabil grupul de lucru desemnat și aprobat prin decizia Consiliului Local**.** Cu toate acestea, în această perioadă, în special după publicarea rezultatelor evaluării și a deciziei de atribuire, pot apărea din partea viitorilor ofertanți contestații generate de diverse aspecte ale procedurii. Aceste nemulțumiri pot izvorî din neconcordanțe între documentația de atribuire și cadrul legal în vigoare, din percepția unor cerințe discriminatorii care ar limita participarea anumitor operatori economici, din suspiciuni privind corectitudinea evaluării ofertelor în raport cu criteriile stabilite, din eventuale nerespectări ale termenelor procedurale sau chiar din suspiciuni de practici neconforme cu integritatea procesului de achiziție. Pentru a asigura un mecanism independent și imparțial de soluționare a acestor potențiale dispute, în Republica Moldova funcționează Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor (ANSC). Aceasta reprezintă o autoritate administrativă autonomă, distinctă atât de Agenția de Achiziții Publice, cât și de autoritățile contractante implicate în proceduri. Implicarea ANSC este de a examina și de a se pronunța asupra contestațiilor depuse de operatorii economici care se consideră prejudiciați de deciziile adoptate în cadrul proceselor de achiziție publică.

Un exemplu relevant în acest sens este situația în care un ofertant care nu a fost declarat câștigător a depus o contestație împotriva deciziei autorității contractante de a desemna un alt ofertant ca fiind câștigător. Motivul principal al contestației era afirmația că ofertantul câștigător nu ar fi depus toate documentele solicitate în documentația de atribuire și, prin urmare, nu ar fi trebuit să fie declarat eligibil.

În urma examinării contestației, ANSC a analizat cu atenție prevederile Legii nr. 131 privind achizițiile publice. În răspunsul său, a clarificat faptul că Legea nr. 131 stipulează în mod obligatoriu depunerea a patru documente esențiale odată cu oferta inițială: DUAE, propunerea tehnică, propunerea financiară și garanția de bună execuție. În ceea ce privește restul documentelor solicitate, legea prevede o perioadă de clarificare ce oferă posibilitatea operatorului economic de a transmite documentele suplimentare solicitate de autoritatea contractantă într-un termen spe-

cificat. Prin urmare, a fost respinsă contestația ca fiind neîntemeiată, confirmând legalitatea deciziei autorității.

Un alt exemplu este situația în care un agent economic, deși se afla inclus în lista de interdicție de a participa la proceduri de achiziții publice, a reușit să depună ofertă și chiar a fost declarat câștigător.

Unul dintre ceilalți antreprenori participanți la aceeași procedură de achiziție a identificat această situație și a depus o contestație la Agenția Națională pentru Contestații, sesizând faptul că ofertantul câștigător se află pe lista de interdicție. În urma investigației efectuate, Agenția Națională pentru Contestații a constatat veridicitatea informațiilor prezentate în contestație. Aplicând strict prevederile legale care interzic participarea la achiziții publice a operatorilor economici aflați în această situație, ANSC a dispus anularea contractului atribuit ofertantului aflat pe lista de interdicție și a dat câștig de cauză contestatarului, contractul a fost atribuit următorului ofertant clasat în ordine, care îndeplinea toate cerințele și oferise prețul cel mai mic dintre ofertanții eligibili rămași.

Un alt caz s-a petrecut în etapa de implementare a unui contract având ca obiect extinderea sistemului de canalizare. Antreprenorul declarat câștigător a înlocuit anumite materiale prevăzute în deviz cu altele de o calitate inferioară. Comisia de recepție, a notificat antreprenorul cu privire la necesitatea de a executa lucrările conform specificațiilor inițiale. Întrucât nu s-a ajuns la un acord între autoritatea contractantă și antreprenor, iar autoritatea a refuzat să efectueze plata pentru lucrările considerate neconforme, autoritatea contractantă a sesizat ANSC ei menționând că nu au competența de a se implica în litigiile legate de executarea contractelor. Agenția a sugerat autorității contractante să se adreseze instanței de judecată pentru a soluționa disputa contractuală. În consecință, litigiul a ajuns în instanță, unde se desfășoară ședințe de judecată de aproximativ cinci ani până în prezent. Această situație a generat dezamăgire din partea autorității contractante față de reacția Agenției oferi o soluție directă la problema apărută în faza de implementare a contractului.

Specialiștii din primărie au subliniat necesitatea actualizării continue a legilor, a extinderii rolului grupurilor de lucru intern, a instruirii frecvente a personalului și a includerii experților în evaluare, ca măsuri pentru îmbunătățirea achizițiilor publice.

În **concluzie**, achizițiile publice reprezintă un proces vital și complex pentru administrația publică locală, esențial pentru furnizarea de servicii comunității prin procurarea transparentă și eficientă de bunuri, lucrări și servicii, conform unui cadru legal specific, monitorizat de Agenția Achiziții Publice. Fiecare etapă a procedurii este crucială pentru a asigura respectarea principiilor fundamentale de transparență, concurență, eficiență și nediscriminare, prevenind corupția și garantând utilizarea corectă a fondurilor publice. O procedură riguroasă conduce la servicii, bunuri și lucrări de calitate superioară și durabile.

Referințe:

Acte normative:

1. Legea privind achizițiile în sectoarele energeticii, apei, transporturilor și serviciilor poștale nr. 74 din 2020, publicat în Monitorul Oficial nr. 153-158 art. 278 din 26-06-2020;
2. Legea Nr. 121 din 05-07-2018 cu privire la concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii
3. Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 2015,publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 197-205 din 31-07-2015;

Surse Internet:

4. Agenția Achiziții Publice https://tender.gov.md/ro
5. Agenția pentru Soluționarea Contestațiilor https://ansc.md/
6. Platforma Achiziții https://achizitii.md/ro/
7. Platforma MTender https://mtender.gov.md/

Recomandat

***Carolina MACOVEȚCHI**, dr., lector univ.*

MODALITĂȚI DE CREȘTERE A VENITURILOR DIN BUNURILE PUBLICE

Victoria GRIGORCEA,
studentă, anul II, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

CZU: 351.711:336.25:330.564.6 E-mail: victoriagrigorcea@gmail.com

În contextul actual al reformei administrației publice din Republica Moldova [1] și al eforturilor de aliniere la standardele europene, gestionarea patrimoniului imobiliar public reprezintă o problemă de actualitate majoră. Din păcate, în practică, se constată că numeroase clădiri și spații neutilizate nu aduc beneficiile economice așteptate, iar lipsa unor strategii coerente de valorificare determină blocaje care afectează atât bugetele publice, cât și activitatea sectorului IMM.

Actualitatea temei derivă din necesitatea urgentă de a reforma și eficientiza administrarea patrimoniului imobiliar public în Republica Moldova, într-un context de tranziție economică prelungită, aliniere la standardele europene și criză acută de infrastructură accesibilă pentru întreprinderile mici și mijlocii. Ineficiența gestionării spațiilor publice neutilizate afectează nu doar economia locală, ci și capacitatea statului de a genera venituri și de a sprijini dezvoltarea durabilă. În același timp, politica de descentralizare și reformă administrativă reclamă soluții pragmatice care să transforme patrimoniul public degradat într-o resursă pentru inovare, angajare și creștere economică locală. Tema este, astfel, ancorată în agenda actuală de modernizare instituțională și urbană, precum și în parcursul de integrare europeană al Republicii Moldova.

Noutatea științifică a cercetării constă în formularea și argumentarea unui model inovator de parteneriat public-privat aplicabil în gestionarea și valorificarea spațiilor publice neutilizate. Acest model propune nu doar un mecanism funcțional de transmitere în folosință gratuită a clădirilor publice către IMM-uri în schimbul investiției în reparații, ci și introducerea unor condiționalități sociale (precum angajarea tinerilor NEET sau sprijinul pentru categoriile defavorizate) care amplifică impactul economic și social al măsurii. Totodată, cercetarea avansează ideea unei comisii administrative mixte, responsabilă de evaluare, selecție și monitorizare, ca instrument de garantare a transparenței și eficienței implementării. Prin această abordare, se aduce un aport teoretic și aplicativ la domeniul politicilor publice locale și al guvernanței participative în administrarea patrimoniului statului.

Scopul cercetării constă în analiza critică a cadrului actual de gestiune a clădirilor publice neutilizate în Republica Moldova [2], identificarea cauzelor structurale care împiedică valorificarea lor eficientă, precum și propunerea unei soluții instituționale fezabile, sustenabile și conforme cu bunele practici europene. Cercetarea urmărește formularea unui mecanism funcțional de colaborare între autoritățile

publice și mediul de afaceri, cu scopul revitalizării infrastructurii urbane și susținerii dezvoltării IMM-urilor.

Obiectivul principal al acestei cercetări constă în identificarea unei soluții durabile și echitabile pentru valorificarea spațiilor publice neutilizate din Republica Moldova, prin elaborarea unui mecanism de parteneriat public-privat care să permită transmiterea acestor spații către întreprinderile mici și mijlocii, în schimbul investițiilor asumate în reabilitarea și utilizarea lor economică, contribuind astfel la dezvoltarea locală, crearea de locuri de muncă și eficientizarea gestiunii patrimoniului public, în concordanță cu principiile unei economii de piață funcționale și cu angajamentele de integrare europeană ale țării.

Situația actuală a patrimoniului imobiliar public din Republica Moldova este caracterizată de existența unui număr semnificativ de clădiri neutilizate, care, deși sunt amplasate în zone strategice ale orașelor, nu sunt exploatate datorită unor constrângeri administrative și legislative. Cadrul normativ existent, impune ca valorificarea acestor clădiri să se realizeze la prețuri determinate pe baza evaluărilor pieței. Această abordare nu reușește însă să țină cont de starea tehnică a clădirilor și de necesarul de investiții în reparații, făcând astfel ca aceste spații să nu devină atrăgătoare pentru mediul de afaceri, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii. Analizând Legea Bugetului [3], înțelegem că sunt necesare surse de creștere a bugetului, iar schimbări semnificative în acest sens, ar putea fi realizate, o dată cu schimbarea cadrului normativ existent.

Dificultățile apar astfel dintr-o discrepanță între cadrul normativ și realitățile economice ale pieței. Pe de o parte, statul este obligat să respecte prevederile legale care reglementează închirierea și administrarea activelor publice, iar pe de altă parte, resursele financiare disponibile pentru reabilitarea acestor bunuri sunt insuficiente. Această situație conduce la un ciclu de inactivitate, în care beneficiile economice nu se materializează, iar spațiile rămân degradate, fără a aduce aportul dorit la creșterea economică și la modernizarea urbană.

În acest context, se conturează necesitatea implementării unui mecanism inovator de colaborare între sectorul public și IMM-uri. Propunerea constă în acordarea, pe bază de parteneriat public-privat, a dreptului de folosință [4] a unor spații publice neutilizate către întreprinderi mici și mijlocii. Aceasta se va realiza printr-un program pilot ce va începe la nivel local, de exemplu la nivelul municipiului Chișinău, și va prevedea atribuirea temporară a spațiilor pentru o perioadă determinată (de cinci până la șapte ani). În schimbul accesului gratuit la aceste bunuri, IMM-urile vor fi obligate să efectueze investițiile necesare reabilitării, transformând astfel clădirile degradate în spații funcționale, atrăgătoare și competitive.

Un alt aspect important al propunerii este integrarea unor condiționalități sociale, prin care beneficiarii programului vor avea obligația de a angaja tineri aflați în afara sistemului educațional și al pieței muncii (NEET) sau de a contribui la proiecte comunitare și sociale. Această abordare va asigura nu doar revitalizarea activelor

imobiliare, ci și generarea de un impact pozitiv asupra mediului socio-economic local.

Pentru o implementare corectă și transparentă [5], cadrul administrativ al proiectului va fi susținut de o comisie specializată, formată din reprezentanți ai Direcției Generale Economie, Comerț și Turism, Direcției Generale Arhitectură, Urbanism și relații Funciare, precum și din rândul autorităților locale. Această comisie va avea rolul de a monitoriza aplicarea normelor, de a evalua periodic stadiul reabilitării spațiilor și de a se asigura că condițiile contractuale sunt îndeplinite în mod corespunzător.

În **concluzie**, valorificarea eficientă a spațiilor publice neutilizate este esențială pentru modernizarea administrației publice și pentru stimularea dezvoltării economice în Republica Moldova. Prin integrarea unui mecanism de parteneriat public-privat, se poate transforma un potențial inactiv într-o resursă dinamică, capabilă să atragă investiții și să faciliteze crearea de locuri de muncă, contribuind astfel la creșterea competitivității economice pe plan local și național. Adaptarea cadrului normativ la realitățile pieței, combinată cu condiționalități sociale și o monitorizare continuă, va oferi garanția unui proces transparent și sustenabil de revitalizare. Această inițiativă, fundamentată pe sursele legislative relevante și pe bunele practici din spațiul european, reprezintă nu doar o soluție pragmatică, ci și o oportunitate strategică pentru reformarea și dezvoltarea administrației publice în beneficiul societății.

Referințe:

1. LEGE Nr. 121 din 04-05-2007 privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice Publicat : 29-06-2007 în Monitorul Oficial Nr. 90-93 art. 401
2. Strategia de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova pentru anii 2023 – 2030 disponibil: https://particip.gov.md/ro/download_attachment/18378 [accesat la 18.03.2025]
3. COD Nr.1107 din 06-06-2002 CODUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA, art. 500, Publicat : 01-03-2019 în Monitorul Oficial Nr. 66-75 art. 132
4. LEGEA bugetului de stat pentru anul 2025 nr. 310 din 26.12.2024 *(în vigoare 01.01.2025)* Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 556-559 art. 768 din 27.12.2024
5. LEGE Nr. LP239/2008 din 13.11.2008 privind transparenţa în procesul decizional Publicat : 05.12.2008 în MONITORUL OFICIAL Nr. 215-217 art. 798

Recomandat
***Carolina MACOVEȚCHI**, dr., lector univ.*

VULNERABILITĂȚILE SISTEMULUI TAXELOR LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Alexandrina STAROV,
studentă, anul III, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 352:35.08:336.22(478) E-mail: alexandrinastarov@gmail.com

Autoritățile publice urmăresc o tendință tot mai progresivă pentru unitățile administrativ – teritoriale în vederea dezvoltării infrastructurii, asigurării unei educații de calitate tinerilor, atragerii investițiilor, dezvoltării sectorului privat local, accelerării turismului rural, protecției sănătății, dezvoltării economice (de exemplu investiții în tehnologii agricole, oferirea de sprijin pentru afacerile locale), prin implicare comunitară, și, nu în ultimul rând, prin dezvoltare a protecției mediului. Aspectele și direcțiile menționate necesită resurse financiare pentru a le implementa, a le realiza și a le pune în utilizare, dar bugetele locale nu dispun de venituri suficiente pentru a acoperi așa categorii de cheltuieli și de a redistribui bugetul pentru astfel de programe, respectiv, în asemenea circumstanțe, se apelează la contribuția cu impozite și taxe locale din partea diferitor categorii de contribuabili. În esență, bugetul local este constituit în cea mai mare parte din impuneri. Totuși, sistemul taxelor prezintă anumite vulnerabilități care pot afecta principiile eficienței și echității instituirii acestora.

Responsabilitatea contribuabililor survine din prevederile art. 58 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, care stipulează că ,,Cetăţenii au obligaţia să contribuie, prin impozite şi prin taxe, la cheltuielile publice” [1], iar responsabilitatea autorităților reprezentative locale de administrare fiscală este reglementată de art. 132 alin. (1), care prevede că „Impozitele, taxele şi orice venituri ale BS şi ale BASS, ale bugetelor raioanelor, oraşelor şi satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective”. Rolul și competența de stabilire a acestor taxe revine autorităților deliberative ale APL conform specificului local, care sunt împuternicite în acest sens. Însă, conform prevederilor Constituției R.M. și Cartei Europene a Autonomiei Locale există necesitatea asigurării autonomiei locale, iar stabilirea unor limite de către autoritățile centrale poate împiedica gestionarea resurselor de către APL în funcție de necesitățile specifice ale unității. Spectrul taxelor locale de nenumărate ori este operat de modificări în Codul Fiscal al R.M. Actualmente, art. 289, alin. (2), prezintă componența sistemului taxelor locale ca fiind următoarea: taxa pentru amenajarea teritoriului; taxa de organizare a licitațiilor și loteriilor pe teritoriul UAT; taxa de plasare (amplasare) a publicității (reclamei); taxa de aplicare a simbolicii locale; taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii; taxa de piață; taxa pentru cazare; taxa balneară; taxa pentru prestarea

serviciilor de transport auto de călători pe teritoriul municipiilor, orașelor și satelor (comunelor); taxa pentru parcare; taxa pentru parcaj; taxa pentru salubrizare; taxa pentru dispozitivele publicitare [2].

În continuare dorim să abordăm paliera taxei de salubrizare la etapa actuală. Conform Legii nr. 1402 din 24.10.2002 serviciilor publice de gospodărie comunală, salubrizarea reprezintă totalitatea activităţilor şi lucrărilor de colectare, transportare, sortare, prelucrare, tratare, valorificare, neutralizare (incinerare) şi depozitare a deşeurilor menajere, precum şi măturatul, spălatul şi stropitul străzilor, înverzirea lor, lucrărilor de dezinfecţie, deratizare şi ecarisaj [3]. Conform art. 290, lit. p) al Codului fiscal al R.M., taxa pentru salubrizare are drept subiecți ai impunerii persoanele fizice înregistrate la adresa declarată ca domiciliu, conform situației din 1 martie a anului în curs [2]. Majoritatea contribuabililor nu percep corect semnificația acestei taxe, deoarece plata pentru salubrizare reprezintă achitarea serviciului de evacuare al deșeurilor, din fiecare gospodărie. Însă, taxa de salubrizare este plata pentru serviciul de salubrizare a locurilor publice [4]. Conform datelor statistice, în baza cărora putem releva că taxa pentru salubrizare va contribui la creșterea veniturilor în bugetul municipal este faptul că ,,populația municipiului a crescut de la 620.000 locuitori în 2014 la 720.000 locuitori în 2024, aceasta fiind o creștere spectaculoasă de 100.000 de locuitori, adică aproape 17%”[5]. Respectiv, în coroborare cu prevederile Legii privind finanţele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003, taxele locale sunt venituri generale ale bugetelor locale și se virează integral la bugetele respective.

Un exemplu prin care evidențiem vulnerabilitățile sistemului taxelor locale este taxa de la posesorii de câini, deja abrogată începând cu anul curent. Taxa respectivă avea ca obiect al impunerii câinii aflați în posesiune pe parcursul unui an, iar subiecți ai impunerii constituiau persoanele fizice. Cel mai relevant caz îl avem în mun. Chișinău, unde această taxă a fost instituită, dar nu a fost achitată de nimeni și nu a fost percepută niciodată. Autoritățile locale au recunoscut că, în lipsa unui sistem informatic de evidență, taxa nu este aplicabilă. Cota anuală a taxei pentru posesorii de câini în orașul Chișinău, conform Deciziei Consiliului municipal Chişinău nr.9/2 din 23.06.2024 constituia 120 lei, care a rămas aceeași ca și în anul 2023 [6]. În majoritatea unităților administrativ - teritoriale nu s-a aplicat această taxă, nu a fost colectată efectiv (contribuabilii nu au plătit taxa respectivă), deoarece lipsește un registru de evidență a animalelor de companie, lipsa personalului administrativ instruit pe acest aspect și informarea redusă a contribuabililor vizați, etc.

Un alt exemplu de vulnerabilitate o constituie valorificarea impozitului pe bunurile imobiliare, impozit care ar trebui și poate fi ajustat în vederea creșterii acestuia. Respectiv, autoritățile publice locale sunt în drept și obligate să estimeze și să aprobe o majorare a acestui impozit, justificând că prin aceasta se contribuie la modernizarea infrastructurii localității, însă din motive, probabil, mai mult

politice, deoarece majorarea impozitului nu va fi în grația locuitorilor, autoritățile publice locale nu depun efortul necesar pentru a explica eficiența acestor impozite și a le valorifica prin transparența utilizării surselor colectate.

În **concluzie**, sistemul taxelor locale din Republica Moldova este foarte vulnerabil, începând de la politicile elaborate de către autoritățile centrale, autoritățile deliberative și executive locale care nu țin cont de specificul localității și instituie unele taxe care nu vizează nici o categorie de contribuabili din unitatea administrativ – teritorială, inclusiv perceptorii fiscali care uneori fac erori în procesul de realizare a atribuțiilor de serviciu, până la contribuabilii care nu își cunosc drepturile și obligațiile, care nu respect termenele de achitare a impozitelor și taxelor locale instituite de către organele fiscale. Reducerea vulnerabilităților sistemului fiscal local din Republica Moldova necesită implementarea combinată și concomitentă a digitalizării, transparenței, educației fiscale și a creșterii capacității administrative. Aceste măsuri pot contribui la îmbunătățirea colectării taxelor și, implicit, la creșterea resurselor financiare disponibile pentru autoritățile locale. Reducerea vulnerabilităților ar fi posibilă prin consolidarea eforturilor tuturor actorilor implicați în acest proces, prin urmare propunem următoarele recomandări:

- Publicarea periodică a informației referitoare la cheltuielile și veniturile obținute din taxe pe paginile web ale primăriilor și pe alte platforme accesibile cetățenilor, asigurând astfel principiul transparenței.
- Realizarea campaniilor de informare despre importanța plății taxelor locale, explicând diferența dintre taxa pentru salubrizare și plata serviciului de evacuare a deșeurilor.
- Utilizarea veniturilor obținute din taxe pentru îmbunătățirea serviciilor publice, ceea ce ar putea contribui la creșterea încrederii cetățenilor în utilitatea acestora și ar stimula plata taxelor.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 466 art. 635 din 13.11.2024
2. Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163/1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediţie Specială, 8 februarie 2007, p. 4.
3. Legea Nr. 1402 din 24.10.2002 serviciilor publice de gospodărie comunală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 14 – 17 din 07.02.2003
4. Veaceslav Ioniță. Modernizarea sistemului de taxe locale – instrument de bază în creșterea autonomiei financiare locale. IDIS ,,Viitorul''. Chișinău, 2023. [accesat: 13.03.2025] Disponibil: http://www.viitorul.org/files/library/Taxe%20locale%20V%20Ionita.pdf
5. Analiza: Recensământ 2024: Chișinău – cea mai dinamică capitală europeană din ultimii 10 ani!. Veaceslav Ioniță. [accesat: 20.03.2025] Disponibil: https://

ionita.md/2025/02/03/003-recensamant-2024-chisinau-cea-mai-dinamica-capitala-europeana-din-ultimii-10-ani/
6. Articol: Taxa de la posesorii de câini rămâne neschimbată în 2024 [accesat 22.03.2025] Disponibil: https://contabilsef.md/taxa-de-la-posesorii-de-caini-ramane-neschimbata-in-2024

Recomandat
***Mariana BORDIAN**, dr., lector univ.*

SIRIA - ARENA RIVALITĂȚILOR INTERNAȚIONALE ȘI COSTUL UMAN AL ACESTUI JOC DE PUTERE

***Cornelia URSU*,**
studentă, anul II, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:327.51:341.39(569.1) E-mail: corneliaursu2004@gmail.com

Lucrarea examinează prăbușirea regimului Assad în decembrie 2024 și impactul acestei schimbări asupra arhitecturii geopolitice a Orientului Mijlociu [5, p.3]. Plecând de la premisele conflictului sirian, declanșat în 2011 și transformat într-un război civil complex cu dimensiuni regionale și internaționale, cercetarea investighează rolul marilor puteri (SUA, Rusia) și al actorilor regionali (Iran, Turcia, Israel) în perpetuarea și instrumentalizarea conflictului [6, p.6]. Analiza evidențiază modul în care intervențiile externe, dictate de interese strategice, economice și ideologice, au contribuit la prelungirea războiului [2, p.69] și la amplificarea crizei umanitare.

Analiza se fundamentează teoretic pe patru paradigme majore ale relațiilor internaționale: realismul explică conflictul prin logica anarhică a sistemului internațional și prin competiția pentru putere; liberalismul evidențiază eșecul instituțiilor internaționale și lipsa cooperării multilaterale; constructivismul explorează dimensiunile ideologice și identitare ale conflictului, iar marxismul interpretează Siria ca un spațiu al competiției neo imperialiste pentru controlul resurselor și rutelor strategice [1, p.241].

Prăbușirea regimului Assad a avut consecințe majore asupra arhitecturii regionale: Iranul a pierdut legătura terestră esențială cu Hezbollah [14, p.214], odată cu distrugerea infrastructurii militare din vestul Siriei; Rusia a fost forțată să-și retragă forțele din bazele-cheie Hmeimim [13, p.48] și Tartus [10, p.3], pierzând astfel proiecția de putere în Mediterana și Africa [3, p.81]; Israelul a profitat strategic prin neutralizarea amenințării Hezbollah și deschiderea unui culoar aerian spre Iran [9, p.8]; Turcia a devenit principalul actor regional [7, p.1], consolidându-și controlul prin sprijinul acordat HTS și prin repoziționarea ca viitor hub energetic european, odată cu relansarea gazoductului Qatar–Europa [2, p.1].

Lucrarea investighează totodată costul uman al conflictului: peste 594.000 de morți, inclusiv zeci de mii de copii, milioane de răniți și mutilați, distrugerea orașelor și a coeziunii sociale, precum și o diasporă de peste 5,5 milioane de refugiați [24, p.1]. În **concluzie**, se argumentează că, deși schimbarea de regim deschide perspec-

tive noi asupra viitorului Siriei, aceasta rămâne o țară profund fragilizată, marcată de decenii de interferențe externe și de interese geopolitice care i-au anulat constant suveranitatea. Prin urmare, reconstrucția nu poate fi redusă la dimensiunea materială, ci trebuie să includă refacerea contractului social și a încrederii colective într-un viitor posibil.

Referințe:

Cărți și publicații monografice:

1. Ghosn, Faten. *Theoretical Perspectives on Syria's Civil War: A Comparison of Realism, Liberalism, and Constructivism*. International Politics Review, 2021, 15(2), pp. 234-249.
2. Hinnebusch, Raymond. *Syria: From Regional Power to Global Proxy*. Middle East Journal, 2019, 73(1), pp. 58-75.
3. Klein, Markus. *The Russian Footprint in Africa: Strategic Interests and Growing Influence*. The Russian Review, 2022, 81(1), pp. 58-71.
4. Shurkin, Michael. *Moscow's Influence in Africa: A New Era of Russian Imperialism?* International Affairs Review, 2023, 35(2), pp. 114-125.

Articole din colecții:

5. Adar, Sinem; Asseburg, Muriel; Azizi, Hamidreza; Klein, Margarete; Steinberg, Guido. *The Fall of the Assad Regime: Regional and International Power Shifts*. February 2025, NO.9, pp. 1-8.
6. Adar, Sinem; Asseburg, Muriel; Azizi, Hamidreza; Klein, Margarete; Steinberg, Guido. *The Political Transition in Syria: Regional and International Interests*. March 2025, NO.11, pp. 1-8.
7. Bastian, Jens. *Turkey: An Emerging Global Arms Exporter - Growing Competitiveness and Strategic Recalibration of the Turkish Defence Industry*. February 2024.

Articole din reviste:

8. Doran, Michael. *Russia, Israel, and the Middle East: A Complex Relationship*. Foreign Affairs, 2020. Disponibil: https://www.foreignaffairs.com/articles/russia/2020-11-11/russia-israel-and-middle-east-complex-relationship
9. Kausch, Kristina. *Russia, Israel and the Middle East: The Strategic Importance of the Relationship*. European Council on Foreign Relations, 2019, pp. 2-9. Disponibil: https://ecfr.eu/article/russia_israel_and_the_middle_east/
10. Doran, Michael. *Russia's Strategic Interests in Syria: The Tartus Naval Base and Beyond*. The Washington Institute for Near East Policy, 2021. Disponibil: https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russias-strategic-interests-syria
11. Konrad, Victor. *Tartus Naval Base: Russia's Strategic Anchor in the Eastern Mediterranean*. Geopolitical Analysis Quarterly, 2021, 9(3), pp. 45-52.
12. Saad, Lydia. *The Iran-Hezbollah Nexus: The Strategic Role of Hezbollah in Iran's Middle East Strategy*. International Journal of Middle East Studies, 2020, pp. 112-115.

13. Azizi, Hamidreza; Grajewski, Nicole. *What the Fall of Aleppo Means for Russia: A Lightning Advance by Rebels Will Force Moscow to Recalibrate its Syria Strategy*. Foreign Policy, 2024. Disponibil: https://foreignpolicy.com/2024/12/02/syria-aleppo-russia-hts-hezbollah-iran/
14. Azizi, Hamidreza. *How Iran Lost Syria And Why a Stable Post-Assad Future Will Require Tehran's Involvement*. Foreign Affairs, 2024. Disponibil: https://www.foreignaffairs.com/syria/how-iran-lost-syria

Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:

15. Çevik, Salim. *Turkey and the Transition to a Post-Assad Regime in Syria*. Arab Center DC, 2024. Disponibil: https://arabcenterdc.org/resource/turkey-and-the-transition-to-a-post-assad-regime-in-syria/

Documente de arhivă:

16. United Nations. *Resolution 2766 (2024), adopted by the Security Council at its 9826th meeting, on 20 December 2024*. S/RES/2766 (2024). Disponibil: https://www.un.org/en/

Site-uri:

17. Convenția de la Montreux. *Convenția privind regimul strâmtorilor Bosfor și Dardanele*, 1936, Montreux.
18. U.S. Energy Information Administration. *Qatar*, 2023. Washington, D.C., p. 1. Disponibil: https://eia.gov
19. Offshore Technology. *Qatar natural gas production: data and insights*, 2024. Londra. Disponibil: https://offshoretechnology.com
20. Gas Processing News. *Qatar natural gas production and exports stable as country eyes expansion*, 2023. Houston. Disponibil: https://gasprocessingnews.com
21. Statista. *Qatar natural gas production 2023*, 2024. Hamburg. Disponibil: https://statista.com
22. Le Monde with AFP. *Biden Says Israel Has a 'Right to Respond' to Iran, but 'in Proportion'*, 3 octombrie 2024. Disponibil: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/10/03/us-urgently-trying-to-shape-israel-s-response-to-iran_6728039_4.html
23. Ahmad, Jaidaa; AlAaElDin, Menna. *Syria's Interim President Signs Deal with Kurdish-led SDF to Merge Forces*, 11 martie 2025. Reuters. Disponibil: https://www.reuters.com/world/middle-east/syria-reaches-deal-integrate-sdf-within-state-institutions-presidency-says-2025-03-10/
24. Osseiran, Nazih. *Syria: The War in Numbers*, 16 decembrie 2024. Context. Disponibil: https://www.context.news/socioeconomic-inclusion/syria-the-war-in-numbers

Recomandat
***Cristina EJOV**, dr. hab., conf.univ.*

INTERFERENȚA ELECTORALĂ STRĂINĂ ÎN ERA DIGITALĂ

***Stela PARA*,**
studentă, anul II, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 324:004.738.5:327.8 E-mail: stelapara11@gmail.com

Lucrarea explorează interferența electorală străină în era digitală, concentrându-se asupra modului în care rețelele sociale au devenit instrumente esențiale în manipularea proceselor democratice și a opiniei publice. Într-un context geopolitic tot mai tensionat, strategiile de influență au evoluat de la tactici tradiționale la metode sofisticate de război informațional, bazate pe exploatarea vulnerabilităților mediului digital [1]. Cercetarea respectivă pune accent pe patru direcții esențiale: evoluția fenomenului interferenței, mijloacele digitale utilizate, impactul asupra democrației și strategiile internaționale.

Studiul pornește de la analiza conceptuală a interferenței străine și a războiului informațional, arătând cum, în era digitală, rețelele sociale permit actorilor externi să influențeze direct electoratul altui stat, fără a mai depinde de canalele diplomatice sau mass-media tradițională. Prin utilizarea de conturi false, „ferme de troli", boți automatizați și campanii de dezinformare bine țintite (microtargeting), acești actori pot distorsiona realitatea percepută de alegători și pot influența rezultatele electorale [2].

Unul dintre cele mai relevante studii de caz analizate este cel al alegerilor prezidențiale din Statele Unite ale Americii din 2016, când agenți ruși afiliați Internet Research Agency au desfășurat o vastă campanie online pentru a polariza societatea americană și a susține candidatul favorabil intereselor Kremlinului [3, p. 199]. Campania a inclus postări virale, meme-uri, știri false, toate distribuite pe platforme precum Facebook, TikTok, X (fostul Twitter), Instagram și YouTube, platforme ce utilizează algoritmi care prioritizează conținutul pe baza interacțiunilor utilizatorilor, cum ar fi aprecierile, distribuirile și comentariile [4, p. 476].

Un alt caz semnificativ este referendumul pentru Brexit din Regatul Unit, unde rețelele sociale au fost folosite pentru a amplifica mesaje anti-UE, în special prin grupuri anonime sau pagini care denaturau sursa reală a informației. Cercetătorii au constatat că 13.493 de conturi au postat mesaje cu două săptămâni înainte de referendum, dispărând imediat după închiderea secțiilor de votare [5]. Aceste identități false online au exprimat opinii și au încercat să manipuleze opinia publică prin tweet-uri distribuite. Cercetările ulterioare au arătat că o parte considerabilă a traficului și al conținutului viral provenea din conturi automatizate sau coordonate din afara Marii Britanii.

Referindu-ne la spațiul regional est-european, studiul analizează situația României și a Republicii Moldova, evidențiind vulnerabilitățile specifice ale acestor democrații în tranziție. În alegerile prezidențiale din România 2024, Curtea Constituțională a anulat primul tur al alegerilor din cauza interferenței ruse, a finanțării ilicite a campaniei și a manipulării algoritmilor TikTok [6]. Acest caz rămâne subiectul unor contradicții, iar cercetări care dovedesc interferența străină în procesul electoral, urmează a fi efectuate.

În cazul Republicii Moldova, interferența externă este alimentată de diviziunile geopolitice interne, iar rețelele sociale devin spații de propagare a narativelor pro-ruse sau anti-occidentale. În campania electorală din 2024, de exemplu, s-au înregistrat multiple cazuri de conținut manipulativ sponsorizat din afara țării, care viza preponderent tineri (18-35 ani) şi persoane de vârstă a doua (55-64 ani). Rata de impact geografic este setată în funcție de numărul de populație dar din analiza acestora, este observată orientare prioritară către anumite zone: mun. Chișinău, mun. Bălți, așa numita „Republică Moldovenească Nistreană", şi UTA Găgăuzia [7, p. 11-12].

Studiile de caz privind interferențele străine din alegerile prezidențiale din Statele Unite din 2016, 2020 și 2024, referendumul Brexit din 2016 și alegerile din România din 2024 subliniază impactul profund al acestor strategii. De asemenea, investigațiile realizate în Moldova au evidențiat utilizarea platformelor sociale pentru manipularea alegerilor interne, cu sprijinul unor entități externe, cum ar fi cele din Rusia. Aceste cazuri demonstrează cum platformele sociale, precum Facebook, X, Instagram și TikTok, pot deveni câmpuri de luptă digitale, exploatate de actori străini pentru a influența opiniile și comportamentele alegătorilor.

Lucrarea propune o abordare complexă în fața acestor provocări: dezvoltarea unor politici de reglementare a platformelor sociale, promovarea transparenței algoritmice, crearea unor mecanisme naționale de monitorizare a dezinformării și, nu în ultimul rând, alfabetizarea media a societății, pentru dezvoltarea gândirii critice și integrității informaționale. Doar printr-o astfel de cooperare între stat, societate civilă și sectorul tehnologic se poate garanta protejarea democrației în fața noilor forme de agresiune digitală utilizate de actori politici drept armă de influență.

Referințe:

1. FUJIWARA, T. (n.d.). Social Media and Elections. Princeton University. Disponibil: https://www.princeton.edu/~fujiwara/papers/SocialMediaAndElections.pdf
2. ЕВСТИФЕЕВ, Р.В., Иностранное вмешательство в национальные выборы в цифровую эпоху: постановка проблемы и перспективы исследований. Вестник РГГУ. Серия *"Политология. История. Международные отношения."*. 2022, pp. 10-27. Disponibil: https://politicalscience.rsuh.ru/jour/article/view/415/388
3. 116th Congress, 1st session. Senate Report of the Select Committee on Intelli-

gence of the United States Senate regarding Russian active measures campaigns and interference in the 2016 U.S. election, volume 5: Counterintelligence threats and vulnerabilities, p. 199. în: *U.S. Senate Select Committee on intelligence, report 116-290.* Washington, D.C., 2020. Disponibil la: https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/report_volume5.pdf

4. BROWN, N. I. Regulatory Goldilocks: Finding the Just and Right Fit for Content Moderation on Social Platforms. Texas A&M Law Review, 2020, p. 476
5. BRUNO, M., LAMBIOTTE, R. & SARACCO, F. Brexit and bots: characterizing the behaviour of automated accounts on Twitter during the UK election. EPJ Data Sci, 2022. Disponibil: https://epjdatascience.springeropen.com/articles/10.1140/epjds/s13688-022-00330-0
6. Russian Interference: Coming Soon to an Election Near You | Carnegie Endowment for International Peace. [accesat 20.03.2025] Disponibil: https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2025/02/russian-interference-coming-soon-to-an-election-near-you?lang=en
7. Raportul Serviciului de Informații și Securitate, Fraudele electorale constatate în cadrul alegerilor prezidențiale și a referendumului republican imixtiunea externă în procesele electorale din Republica Moldova, 13.12.2024. [accesat 23.03.2025] Disponibil: https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf

Recomandat
***Cristina EJOV**, dr. hab., conf. univ.*

MUZICĂ, ORGOLII ȘI GEOPOLITICĂ: IMPACTUL EUROVISION ASUPRA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

***Oxana, MANOLI*,**
studentă, anul III, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:78.092(4):327.5 E-mail: manoli.a.oxana@gmail.com

Concursul Eurovision Song Contest (ESC) este perceput la suprafață drept o celebrare a diversității muzicale europene, însă, dincolo de cortină, el reflectă și influențează dinamici geopolitice și identitare. Inițiat în 1956, Eurovision Grand Prix avea ca scop încurajarea competiției prietenoase la nivel internațional [11 ,p.8], însă, pe parcurs, Eurovision s-a transformat într-un spațiu simbolic unde se manifestă alianțe regionale, revendicări naționale și discursuri politice camuflate în artă.

Deși regulamentul ESC interzice mesajele politice explicite [8], numeroase prestații artistice au sfidat aceste limite prin simbolism, aluzii istorice și teme sociale sensibile. Unul dintre cele mai notorii cazuri este câștigarea ediției din 2016 de către Ucraina, cu piesa 1944 a artistei Jamala – o referință directă la deportările tătarilor din Crimeea [6], dar și un comentariu politic asupra anexării regiunii de către Rusia în 2014. Reacția Kremlinului a fost una virulentă, culminând cu amenințări de boicot și reacții ironice din partea oficialilor ruși[15][16].

Mesajele codate sunt omniprezente: de la cântece despre pace (Non mi avete fatto niente, Italia – 2018) [3], ecologie (No degree of separation, Italia – 2016) [4], sau migrație (Rim Tim Tagi Dim, Croația – 2023) [2], până la teme identitare sau revendicări naționale (Face the Shadow, Armenia – 2015) [5]. Chiar și prestațiile considerate non-politice pot deveni simbolice în contextul unor tensiuni geopolitice sau conflicte de imagine.

O influență deosebită asupra „politizării" acestui concurs o are modelul de vot din ESC, care reflectă adesea alianțe regionale sau simpatii istorice [12]. Țările nordice, balcanice sau foste sovietice tind să se susțină reciproc, într-un joc informal de diplomație culturală. Grecia și Cipru, de exemplu, își acordă frecvent punctaj maxim, în timp ce România și Moldova au avut o relație constantă de susținere reciprocă – afectată însă în 2022 de o decizie controversată a organizatorilor de a descalifica juriul român [1].

Un caz surprinzător a fost Australia, care în 2017 a acordat Moldovei 10 puncte [14] – gest care poate fi interpretat nu doar muzical, ci și ca rezultat al diplomației publice a Republici Moldova în cadrul ESC sau parte a eforturilor Australiei de a se ancora simbolic în spațiul cultural european.

Competiția poate deveni și un catalizator al conflictelor de imagine. Un exemplu

este ediția din 2021, când victoria trupei italiene Måneskin a fost umbrită de acuzații nefondate de consum de droguri, promovate intens de presa franceză [13]. Incidentul a declanșat tensiuni diplomatice între două state fondatoare ale UE, demonstrând cât de repede se poate transforma un eveniment cultural într-un scandal politic [13].

Moldova a debutat în ESC în 2005, iar în scurta sa istorie a reușit să creeze momente memorabile, fie prin creativitatea artistică (ex: SunStroke Project – „Epic Sax Guy") [17], fie prin reacțiile internaționale neașteptate (ex: Zdob și Zdub și Frații Advahov – „Trenulețul")[10]. Concursul oferă nu doar o platformă de expunere culturală, ci și una de proiecție diplomatică pentru state mici, care astfel pot obține vizibilitate într-un spațiu altfel dominat de actori mai mari.

Pe parcursul celor 20 de ani de participare în acest concurs (cu excepția 2020 și 2025), Moldova a acumulat o serie de rezultate remarcabile. Din cele 18 prestații, 12 au ajuns în marea finală, iar în medie reprezentanții calificați se plasează pe locul 11 [7]. În concursul din 2017, SunStroke Project a revenit pe scena eurovision pentru a obține cel mai înalt plasament pentru Moldova – locul 3 [9].

Ținând cont de istoricul prestațiilor în acest concurs și de contextul geopolitic actual, marcat de instabilitate regională și competiție pentru influență, Republica Moldova ar trebui să valorifice Eurovision drept un instrument de diplomație publică. Participarea constantă și strategică la ESC poate contribui la consolidarea imaginii internaționale a Moldovei, la promovarea unei identități culturale autentice și la deschiderea unor noi canale de cooperare cu diaspora și cu partenerii europeni. Susținerea talentelor locale, promovarea temelor relevante și cultivarea relațiilor bilaterale prin intermediul artei pot deveni parte a unei strategii mai ample de afirmare externă.

Eurovision, după cum am stabilit, este mai mult decât un concurs muzical – este o scenă simbolică unde se negociază imaginea, identitatea și influența statelor europene. Deși organizatorii proclamă neutralitatea politică a evenimentului, realitatea arată că mesajele, voturile și scandalurile reflectă și modelează contextul geopolitic.

Într-o lume unde granițele dintre cultură și politică devin tot mai fluide, Eurovision rămâne un exemplu fascinant de soft power în acțiune. Întrebarea nu este dacă acest concurs va rămâne politic, ci cum va evolua această dimensiune a sa în anii ce vin.

Referințe:

1. Euronews România. Eurovision 2022: Situație fără precedent. România și alte cinci țări nu au putut vota normal. © 2022 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://www.euronews.ro/articole/eurovision-2022-situatie-fara-precedent-romania-si-alte-cinci-tari-nu-au-putut-vo
2. Eurovision.tv. Baby Lasagna (Croația 2024). [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/baby-lasagna-2024
3. Eurovision.tv. Ermal Meta & Fabrizio Moro – Eurovision. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/ermal-meta-fabrizio-moro

4. Eurovision.tv. Francesca Michielin – Eurovision. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/francesca-michielin
5. Eurovision.tv. Genealogy – Eurovision Armenia. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/genealogy
6. Eurovision.tv. Jamala – Eurovision profile. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/jamala
7. Eurovision.tv. Moldova – Eurovision country profile. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/country/moldova
8. Eurovision.tv. Regulamentul Eurovision Song Contest. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/about/rules
9. Eurovision.tv. SunStroke Project. [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://eurovision.tv/participant/sunstroke-project
10. NewsMaker. Trenulețul de la Eurovision, pe locul 4 în Top Viral 50 Global – reacția trupei Zdob și Zdub. © 2022 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://newsmaker.md/ro/trenuletul-de-la-eurovision-pe-locul-4-in-top-viral-50-global-reactia-trupei-zdob-si-zdub
11. O'CONNOR, J. K. *The Eurovision Song Contest: The Official History*. Londra: Carlton Books, 2010. ISBN 978-1-84442-994-3.
12. Overthinking It. Eurovision Voting Patterns: Geopolitics or Randomness? © 2017 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://www.overthinkingit.com/2017/05/10/eurovision-voting-patterns-result-geopolitics-randomness/
13. Politico. Eurovision host Macron asked to take action over Italian drug suspicions. © 2021 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://www.politico.eu/article/eurovision-host-macron-ask-take-action-2021-italian-drug-suspicions-maneskin/
14. PRO TV. Australia, pământ moldovenesc? Reacția internauților după ce juriul... © 2017 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://protv.md/stiri/divertisment/australia-pamant-moldovenesc-reactia-internautilor-dupa-ce-juriul---1878131.html
15. The Guardian. Jamala's Eurovision win and the Russia-Ukraine conflict. © 2016 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2016/may/15/moscow-kiev-ukraine-eurovision-russia-boycott-jamala-1944
16. The Independent. Ukraine's Eurovision win and Russia's threat to boycott. © 2016 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://www.independent.co.uk/news/world/europe/eurovision-song-contest-2016-winner-ukraine-jamala-russia-threat-boycott-next-year-a7030591.html
17. Yahoo News. The Good, the Bad and the Epic Sax Guy. © 2023 [accesat: 28 martie 2025]. Disponibil: https://ca.news.yahoo.com/good-bad-epic-sax-guy-164959551.html

Recomandat
***Andrei ZAPȘA**, asist.univ.*

AMENINȚĂRILE HIBRIDE ALE FEDERAȚIEI RUSE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL CRIZEI ENERGETICE

Ruslan GRAUR,
masterand anul II, Facultatea de Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327.5:620.9(470:478) E-mail: ruslangraur26@gmail.com

Republica Moldova, plasată strategic între Uniunea Europeană și spațiul de influență al Federației Ruse, se confruntă cu un tip particular de presiune geopolitică: **amenințările hibride**. Acestea combină instrumente economice, politice, informaționale și energetice pentru a influența direcția strategică a statului. Una dintre cele mai eficiente pârghii utilizate de Federația Rusă este **energia**, în special gazele naturale, iar acest aspect a devenit central în contextul crizei energetice actuale.

Începând cu anul 1992, Rusia și actorii separatiști din regiunea transnistreană au folosit livrările de gaze naturale ca mijloc de presiune politică. De exemplu, în plin conflict armat, autoritățile nerecunoscute de la Tiraspol au oprit alimentarea cu gaze naturale a Chișinăului, determinând construirea de urgență a unei conducte alternative [1].

Tactica utilizării gazelor naturale ca instrument de presiune s-a repetat în mod constant în anii 1998, 2006, 2009, precum și în perioada recentă 2021–2022, când Gazprom a impus Republicii Moldova condiții comerciale dezavantajoase, inclusiv o formulă de preț legată de cotațiile europene și solicitarea ca datoria istorică a Moldovagaz să fie recunoscută de Guvern ca datorie națională. În 2022, livrările au fost reduse unilateral de Gazprom la 5,7 milioane m³/zi, fiind direcționate aproape exclusiv spre regiunea transnistreană. Ulterior, la începutul anului 2025, în contextul expirării contractului de tranzit dintre Gazprom și Naftogaz [2], livrările de gaze către malul stâng au fost complet suspendate, provocând o criză energetică în regiune.

Crizele energetice au fost acompaniate de **campanii de dezinformare bine coordonate**, menite să submineze încrederea în guvernul Republicii Moldova și în partenerii Occidentali. Narativele promovate de propaganda rusă susțin că problemele energetice sunt cauzate de politicile pro-europene ale Chișinăului și de sancțiunile occidentale, nu de deciziile Kremlinului [3,4].

Totodată, Rusia este portretizată ca un partener „de încredere” în energie, în contrast cu Occidentul, descris ca scump și nesigur. Această strategie are ca scop manipularea percepțiilor publice și crearea unei presiuni interne pentru revenirea la o politică externă pro-rusă [5].

Centrala de la Cuciurgan (MGRES), aflată în regiunea transnistreană, a jucat un rol esențial în aprovizionarea malului drept cu energie electrică, funcționând

pe bază de gaz rusesc livrat gratuit. În 2025, odată cu sistarea completă a gazelor naturale din Rusia, MGRES a redus drastic livrările, iar Chișinăul a fost nevoit să compenseze prin surse locale, importuri și surse regenerabile – o tranziție dificilă, dar necesară [6].

Regiunea transnistreană, deși nerecunoscută internațional, rămâne un canal prin care Rusia exercită presiuni asupra Republicii Moldova, fie prin controlul infrastructurii energetice, fie prin instrumentalizarea populației locale ca factor de influență și instabilitate politică [7].

În fața acestor provocări, Moldova a întreprins măsuri strategice, precum **conectarea la rețeaua electrică europeană ENTSO-E**, creșterea utilizării gazoductului Iași-Ungheni, și utilizarea conductei Trans-Balcanice în regim revers. Aceste inițiative au fost însoțite de sprijin internațional consistent, în special din partea UE și a României [8].

În paralel, au fost lansate inițiative pentru combaterea dezinformării, inclusiv platforme de fact-checking, campanii de informare și programe de alfabetizare mediatică. Totuși, provocările persistă, iar capacitatea de reacție a statului trebuie consolidată printr-o strategie pe termen lung, care să includă investiții în infrastructura energetică și protecția spațiului informațional.

În esență, Federația Rusă utilizează energia și informația nu doar ca instrumente economice, ci ca **arme geopolitice** menite să submineze suveranitatea și parcursul european al Republicii Moldova. Crizele energetice nu sunt simple episoade de natură comercială, ci componente ale unei strategii hibride mai largi. Consolidarea **rezilienței energetice și informaționale** a Moldovei este esențială pentru menținerea stabilității interne, pentru succesul reformelor și pentru atingerea obiectivului de integrare europeană.

Referințe:

1. NIGAI B. Moldova 1. Publicat 21.01.2025 https://moldova1.md/p/42736/crize-si-presiuni-energetice-explicam-cum-rusia-a-folosit-energia-pentru-a-santaja-republica-moldova (vizitat 12.03.2025).
2. Europa Liberă Moldova. Gazprom oprește livrările de gaze către R. Moldova. Reacția Chișinăului: „Rusia folosește energia ca armă politică". Publicat la 28 decembrie 2024. https://moldova.europalibera.org/a/33256227.html (vizitat 20.03.2025).
3. Stopfals.md. Principalele 5 falsuri despre criza energetică transnistreană. Publicat la 30 ianuarie 2025. https://stopfals.md/ro/article/principalele-5-falsuri-despre-criza-energetica-transnistreana-181092 (vizitat 05.03.2025).
4. Veridica. FAKE NEWS: Chișinăul a provocat criza energetică din Transnistria. Publicat la 30 decembrie 2024. https://www.veridica.ro/fake-news-dezinformare-propaganda/fake-news-chisinaul-a-provocat-criza-energetica-din-transnistria (vizitat 05.03.2025).

5. COFFEY L. Eastern European Energy Crisis Could Spell Trouble. Published 12.01.2025. https://www.hudson.org/energy/eastern-european-energy-crisis-could-spell-trouble-luke-coffey (vizitat 21.03.2025).
6. TVP World. Moldova delivers 5.7 million cubic meters of gas to Transnistria. Published 2 months ago. https://tvpworld.com/84840010/update-moldova-delivers-57-million-cubic-meters-of-gas-to-ease-crisis-in-separatist-transnistria (vizitat 18.03.2025).
7. CALLE M. International Relations Review. Transnistrian Energy Crisis: Implications on Moldovan Bid to Join European Union. Published 29.03.2025. https://www.irreview.org/articles/2025/3/29/transnistrian-energy-crisis-implications-on-moldovan-bid-to-join-european-union (vizitat 15.03.2025).
8. Ministerul Energiei al Republicii Moldova. https://energie.gov.md/ro (vizitat 23.03.2025).

Recomandat
***Grigore VASILESCU,** dr. hab., prof. univ.*

VALORIFICAREA POTENȚIALULUI INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII INFORMAȚIONALE

Valentina-Cristiana OLTEAN,
masterandă,anul I, Facultatea de Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:004.8:004.056.5
E-mail: vale.olt98@gmail.com

Inteligența artificială (IA) devine un instrument crucial în domeniul Relațiilor internaționale, în special în domeniul securității informaționale, fie ca mecanism de identificare a amenințărilor, fie ca soluție pentru prevenirea acestor atacuri și găsirea unor soluții preventive sau de reacție [unidir, p.10]. Scopul acestei cercetări este de a identifica și analiza modul în care IA poate fi utilizată pentru îmbunătățirea securității informaționale și prevenirea atacurilor cibernetice. Iar metodologia utilizată în cadrul cercetării sunt analiza documentară, statistică, studiu de caz, compararea și corelarea datelor.

Conform unui raport tehnic, în perioada 2021-2023 atacurile cyber direcționate către lanțurile de aprovizionare au înregistrat o creștere alarmantă de 431%, iar estimările sugerează o tendință ascendentă menținută până în 2025. Dintre domeniile afectate, se observă că domeniul informațional este permanent atacat prin diverse metode pentru obținerea unor date. Acest raport ilustrează și o creștere de investiții în ariile domeniului informațional ca metodă de prevenție împotriva atacurilor cibernetice. Atacurile cibernetice la sistemul informațional sunt generate în principiu de IA, care creează în permanență diverse tehnici, aplicații care pot fi folosite pentru a ataca o instituție, o organizație, etc., și obținerea acelor date confidențiale [1].

Având în vedere aceste aspecte, este necesar de a înțelege ce înseamnă de fapt inteligența artificială din prisma sistemului informațional. Inteligența artificială reprezintă capacitate unei mașini de a imita funcții umane, cum ar fi recepționarea, prelucrarea datelor și reacționarea la aceste date prin acțiuni sau găsirea unei soluții [3, p.1; 7, p.3]. Din aceste funcții rezultă cele 3 tipuri de IA care sunt utilizate cel mai frecvent în securitate, acestea sunt:

1. Machine Learning (ML) – Acest instrument are funcția de a detecta și de a preveni atacurile pe baza datelor istorice. Adică, de fiecare dată când o persoană intră pe un site, pe o rețea de socializare, pe un motor de căutare pentru a găsi o informație, acele date rămân în istoricul aplicației, site-ului sau a browserului. Iar aceste date sunt utilizate uneori pentru a identifica o posibilă amenințare și prevenirea acesteia.

2. Deep Learning (DL) – Această tehnică elaborează o analiză detaliată unde sunt identificate amenințări avansate și comportamente anormale. Un exemplu ar fi

atunci când o persoană postează o perioadă un anumit tip de informație, iar după un timp, brusc informația care o promovează se schimbă radical, și ar putea fi interpretat ca o acțiune cu risc de amenințare.

3. Natural Language Processing (NLP) – Această metodă detectează fraude și amenințări bazate pe text, comunicări, discursuri. Spre ilustrare ar fi o situație în care o persoană, o instituție sau o entitate publică ar publica sau ar utiliza în discursuri date ce pot fi interpretate ca o amenințare sau ca potențial risc [5, 2].

În continuare, vor fi prezentate exemple concrete unde IA este utilizată cu scopuri manipulatoare, dar și ca soluție în prevenirea atacurilor. IA este un subiect controversat, deoarece opinia referitoare la potențialul acesteia este interpretat diferit [6, p.8]. Unii susțin că este utilizată doar pentru a manipula, a distorsiona, a alterna informația în folosul unei entități specifice (Figura 1), însă alții declară că unele mecanisme generate de IA ar fi folosite pentru a preveni astfel de situații (Figura 2) [8, 4].

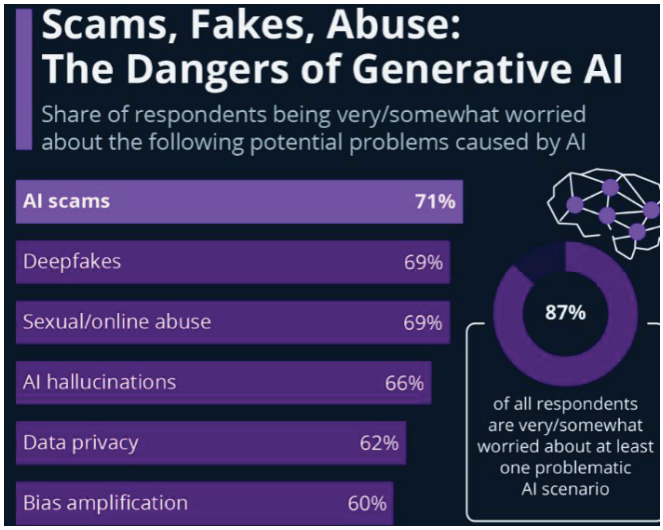

Figura 1. *Pericolele generate de IA cibernetică*

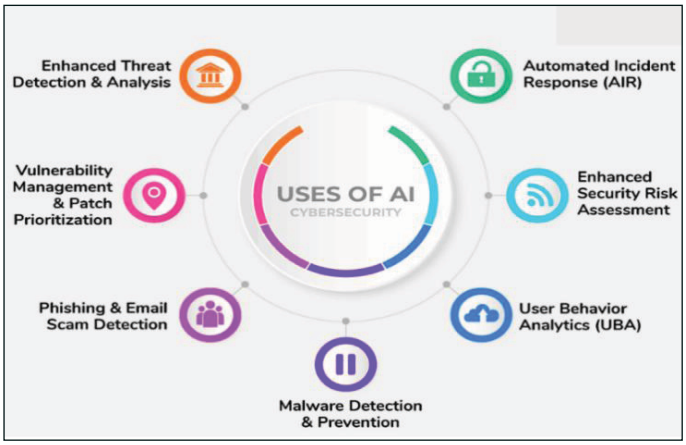

Figura 2. *Utilizarea IA în securitatea*

În **concluzie,** acest articol a demonstrat că IA devine un pilon esențial al securității informaționale prin mecanismele de detecție și prevenție oferite. Provocările și riscurile tehnologice necesită reglementări și abordări etice clare. Iar colaborarea om-mașină ar putea maximiza potențialul IA în securitatea informațională.

Pentru a contracara riscurile identificare, se recomandă următoarele acțiuni:

- Dezvoltarea și implementarea unor sisteme de detecție a amenințărilor în timp real.
- Integrarea IA în soluțiile de protecție a rețelelor pentru o apărare proactivă.
- Formarea și instruirea continuă a echipelor de securitate informațională prin simulări generate de IA.
- Utilizarea NLP pentru analiza conținutului și identificarea amenințărilor în discursuri și comunicări publice [5; 6, p.32-34].

Referințe:

1. Embroker. Cyber Attack Statistics. [accesat: 06 aprilie 2025]. Disponibil: Must-know cyber attack statistics and trends 2025 | Embroker
2. IBM. Think Topics: AI and Cybersecurity. [accesat: 06 aprilie 2025]. Disponibil: Think Topics | IBM
3. KAUR, R., GABRIJELCIC, D., KLOBUCAR, T. Artificial intelligence for cybersecurity: Literature review and future research directions. În: *Information Fusion 97 (2023) 101804*, 2023. 29 p.
4. Memyco. How AI is Being Used to Improve Cybersecurity. [accesat: 06 aprilie 2025]. Disponibil: 4 Examples of How AI is Being Used to Improve Cybersecurity
5. Microsoft. What is AI for Cybersecurity? [accesat: 06 aprilie 2025]. Disponibil: Ce este inteligența artificială pentru securitate cibernetică? | Microsoft Security
6. PUSCAS, I. AI and International Security: Understanding the Risks and Paving the Path for Confidence-Building Measures. În: Full Report, UNIDIR, 2023. 65 p.
7. SFETCU, N. Inteligența artificială și securitatea cibernetică – Active IA care se pot constitui în amenințări. În: *IT & C* Volumul 2, Numărul 2, Iunie, 2023. pp. 45-50
8. Statista. Most Problematic AI Scenarios. [accesat: 06 aprilie 2025]. Disponibil: Chart: What Are the Biggest Perceived Dangers of AI? | Statista

Recomandat
***Ion DULSCHI**, dr., conf.univ.*

ROLUL DIGITALIZĂRII INFORMAȚIEI FINANCIARE ÎN SISTEMUL BANCAR

Sabina BORȘ,
masterand, gr AEF 230, Facultatea Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 336.71:004.42:339.9 E-mail: sabina.bors2000@gmail.com

Actualitatea temei constă în faptul că digitalizarea informației schimbă semnificativ activitatea bancară tradițională, inovațiile din domeniu contribuind la un mod nou de a face banking.

Scopul cercetării constă în efectuarea unei analize complexe a modului în care digitalizarea informației afectează sectorul bancar.

Pentru atingerea scopului trasat ne-am propus următoarele *obiective* pentru cercetare:

- identificarea beneficiilor digitalizării;
- ilustrarea provocărilor în procesul de digitalizare;
- prezentarea tendințelor remarcate în sistemul bancar

Digitalizarea informației este un subiect tot mai important în contextul globalizării și al dezvoltării tehnologice, aceasta fiind procesul de transformare a datelor și informațiilor analogice în format digital, cu scopul de a facilita schimbul, accesul și gestionarea acestora între diferite state sau regiuni. Totodată, tranziția digitală constituie un element-cheie pentru dezvoltarea economică și autonomia strategică ale statelor membre ale UE [1, p.128] .

Și *sistemul financiar-bancar* este marcat de era digitalizării. Clienții au posibilitatea de a interacționa mai ușor cu serviciile pe care le oferă băncile, iar informațiile sunt consemnate într-o bază virtuală de date care poate fi accesată de clienți [4].

Digitalizarea activităților bancare (Digital banking) reprezintă transformarea digitală (sau mutarea în online) a tuturor activităților bancare tradiționale și a serviciilor care, în mod istoric, erau disponibile pentru clienți doar atunci când se aflau fizic în interiorul unei sucursale bancare.

Principalii *factori* care sporesc implementarea procesului de digitalizare în sistemul bancar sunt:

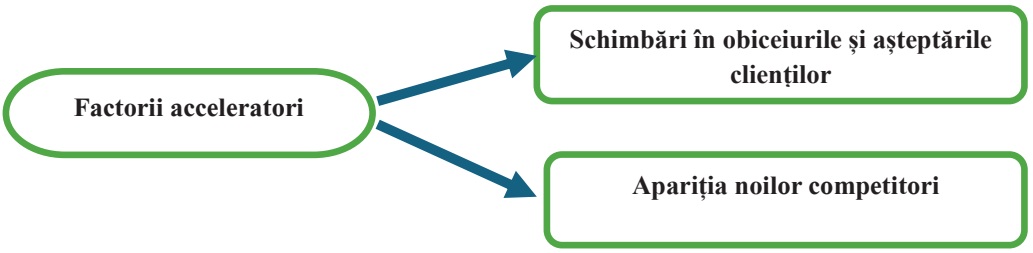

Figura 1. Factorii acceleratori ai procesului de digitalizare a informației

Sursa: Elaborat de autor

În lupta pentru clienți, băncile și-au digitalizat nu numai operațiunile, dar și modelul de business și felul în care comunică cu utilizatorii. În activitatea băncilor comerciale din sistemul bancar autohton au fost introduse:

- metode noi de dezvoltare, de noi canale de distribuție, noi produse și servicii inovative
- au fost implementate în practică noi tehnologii inovatoare (Inteligența artificială IA, RPA, Big Data, Cloud Computing)
- S-a efectuat poziționarea strategică – modificarea structurală propriu-zisă a modelului de afaceri.

În procesul digitalizării informației, băncile se confruntă cu următoarele *provocări*:

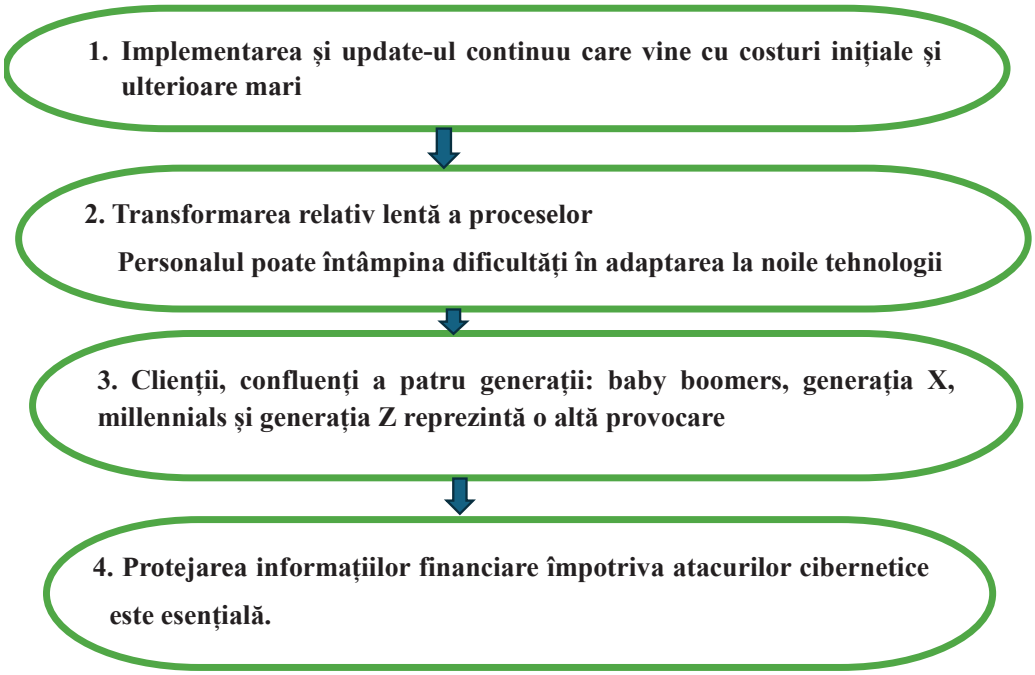

Figura 2. Provocările cu care se înfruntă BC în procesul degitalizării informației

Sursa: Elaborat de autor

Odată cu creșterea dependenței tehnologice, competențele și aptitudinile digitale au devenit o condiție prealabilă pentru participarea în societate, pentru utilizarea serviciilor publice digitale și pentru menținerea competitivității pe piața forței de muncă.

Întrucât amenințările și infracțiunile cibernetice sunt tot mai numeroase și mai sofisticate, UE depune eforturi pentru a își îmbunătăți capacitățile de răspuns și pentru a garanta integritatea, securitatea și reziliența infrastructurii digitale, ale rețelelor și ale serviciilor de comunicații [2].

Digitalizarea informației financiare în condițiile integrării în spațiul european facilitează comunicarea și cooperarea între state sau regiuni aflate la granițe comune. Acest concept este important mai ales în contextul colaborării economice, culturale, administrative și de securitate între țări vecine sau regiuni transfrontaliere.

Un prim pas a fost aderarea la zona SEPA (Zona Unică de Plăți în Euro) pe 6 martie 2025. Pentru aderare, Republica Moldova a asigurat transpunerea prevederilor Directivei privind serviciile de plată (PSD2) [3]. Potrivit directivei, orice furnizor extern de servicii financiare (tpp-third party provider) va putea să se conecteze la sistemele băncilor la inițiativa și în numele unui consumator (utilizator) [3]. Odată conectați, furnizorii vor putea avea acces la informații privind conturile și vor putea emite plăți în numele clienților (utilizatorilor), având rol de intermediar între bancă și client.

În urma studiului efectuat, am pute face următoarele concluzii:

Digitalizarea informației va obliga toţi participanţii de pe piaţa bancară să dea dovadă de adaptabilitate şi inovaţie, precum şi de orientare spre cercetare şi dezvoltare. Aceasta ar duce la creșterea transparenței și a eficienței utilizării informațiilor. Prin utilizarea unor sisteme ERP (Enterprise Resource Planning) și softuri specializate, băncile vor putea gestiona eficient datele contabile, reducând timpul și efortul necesare pentru activitățile de rutină și minimizând riscul de erori.

Însă implementarea acestor tehnologii are nu numai avantaje, dar și unele provocări, cum ar fi necesitatea efectuării unor investiții în infrastructură digitală, instruirea personalului și altele. Totodată, instituțiile bancare trebuie să adopte noile politici de reglementare astfel încât să nu fie supuse, în viitor, posibilelor riscuri de atac cibernetic. Toate acestea vor duce la consolidarea unui sistem bancar bine dezvoltat, modern şi sigur, capabil să facă faţă oricărei instabilităţi apărute.

Digitalizarea informațiilor în instituțiile financiare permite automatizarea proceselor precum înregistrarea tranzacțiilor, generarea situațiilor financiare și reconcilierea conturilor.

Referințe:

1. Dascălu Elena-Doina și Anghelache Gabriela. Digital Transformation of Accounting Systems in the European Context. Disponibil online pe: http://www.

strategiimanageriale.ro/images/images_site/articole/article_423d83f494fa3db5550d5886c987ce2a.pdf . p.128 – 135. accesat la 12.03.2025
2. Legea nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: Monitorul Oficial al RM nr. 170-175 din 14.10.2011 (cu modificările ulterioare)
3. Directiva (UE) 2015/2366 privind serviciile de plată sau PSD2). JO L 337, 23.12.2015, p. 35–127. Disponibil pe http://data.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj accesat pe 18.03.2025
4. Legea nr. 114 din 18-05-2012 cu privire la serviciile de plată şi moneda electronica. În: Monitorul Oficial al RM nr. 193-197 din 14-09-2012 (cu modificările ulterioare)

Recomandat
Ada ȘTAHOVSCHI, *dr., conf.univ.*

ISTORIA DEZVOLTĂRII CONTABILITĂȚII

***Lavinia-Sofia LUNGU*,**
studentă, anul 1, Facultatea Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 657.1(091):006.35(100)ISO E-mail: lavinialungu98@gmail.com

Într-un cadru global marcat de schimbări profunde, contabilitatea reprezintă temelia economiei moderne, istoria căreia asigură atât înțelegerea trecutului, cât și anticiparea tendințelor viitoare. Totodată, prin rolul său esențial în luarea deciziilor, asigurarea transparenței și controlul financiar, contabilitatea oferă o perspectivă valoroasă asupra inovațiilor și reglementărilor actuale.

Scopul acestui studiu vizează cercetarea evoluției contabilității, evidențiind cele șase etape care au condus la dezvoltarea sistemului contabil modern prin prisma contribuțiilor teoretice și practice de-a lungul timpului.

Originile contabilității pot fi identificate încă din perioada economiei de autoconsum a comunei primitive, unde gândirea contabilă era rudimentară. Astfel, reflectarea faptelor economice se realiza în unități naturale, marcând prima etapă a dezvoltării contabilității, etapa naturalistă.

Odată cu dezvoltarea schimburilor comerciale, era necesară o organizare mai riguroasă a informațiilor financiare. Prin urmare, civilizațiile antice din Mesopotamia și Egipt au început să utilizeze tăblițe de argilă, foi de papirus sau pergamente pentru consemnarea tranzacțiilor [2, p. 305]. Ulterior, a avut loc trecerea la o formă mai avansată de evidență, denumită contabilitate memorativă, unde informațiile financiare se transmiteau pe cale verbală pentru a asigura confidențialitatea datelor.

În cadrul etapei valorice (anii 500 î.e.n.-1300 e.n.), utilizarea monedelor de schimb a asigurat reflectarea mijloacelor materiale în valoare bănească. Totodată, sistemul contabilității în partidă simplă era considerat ineficient, întrucât contabilul trebuia să citească descrierea fiecărei tranzacții pentru a determina dacă sumele tranzacțiilor trebuiau adăugate sau scăzute. De asemenea, fiecare cetățean al Imperiului Roman era obligat să țină evidența tranzacțiilor și a proprietăților sale. În continuare, bancherii din Florența au început să folosească termenii „dare” (debit) și „avere” (credit).

În cadrul etapei digrafice (anii 1300-1850) se remarcă apariția personalității lui Luca Pacioli, cunoscut drept „părintele contabilității”, fiind călugăr, matematician, scriitor și profesor italian. Un aspect notoriu al activității sale este colaborarea cu celebrul artist Leonardo Da Vinci, privind lucrarea din domeniul matematicii și al geometriei: ,,De Divina Proportione”.

Lucrarea revoluționară a lui Luca Pacioli din anul 1494, ,,Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalità”, includea o secțiune dedicată contabilității, intitulată ,,De Computis et Scripturis” [3, p. 277]. Aceasta reprezintă

prima descriere sistematică a contabilității în partidă dublă, evidențiind că orice schimbare în averea unei persoane este reflectată ca un raport între „primire” și „dare”, adică între debitor, cel care primește, și creditor, cel care dă.

Dubla înregistrare presupune înregistrarea aceleiași sume în debitul unui cont și în creditul altui cont. Acest sistem permite evidența patrimoniului propriu, al capitalului și al mijloacelor bănești. Aspectele menționate sunt ilustrate prin intermediul Figurii 1.

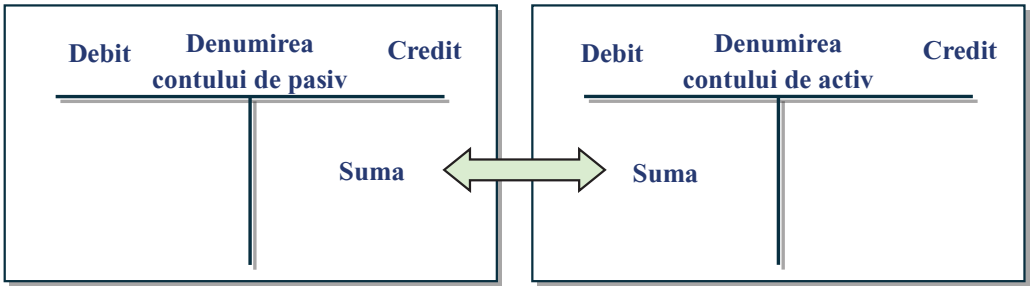

Figura 1. Particularitățile dublei înregistrări

Sursa: Elaborat de autor în baza [3, p. 276]

Perioada anilor 1850-1900 reflectă etapa de dezvoltare teoretico-practică a contabilității, în cadrul căreia s-au conturat două direcții fundamentale, înregistrarea faptelor economice pe temei juridic sau economic. Totodată, au apărut concepte esențiale, precum bilanțul, profitul, costurile și cheltuielile.

În cadrul etapei științifice (1900-1950), bilanțul era perceput de unii teoreticieni ca o situație dinamică, datorită dublei înregistrări și a structurii sale (activ și pasiv), în timp ce alți specialiști îl considerau drept o situație statică, întrucât reflectă patrimoniul la un moment dat. Aceste viziuni opuse au condus la dezvoltarea auditului pentru verificarea acurateței informațiilor financiare.

Etapa a șasea (1950 - până în prezent) a reprezentat un punct de cotitură în sfera contabilității, marcând internaționalizarea acesteia. În acest mod, apariția standardelor contabile internaționale și naționale a contribuit la modernizarea și uniformizarea practicilor contabile. Prin urmare, datele contabilității financiare se separă de contabilitatea de gestiune, iar evidența fiscală devine esențială.

Totodată, în sfera contabilității, conceptul de raportare integrată oferă o imagine amplă asupra modului în care organizațiile creează valoare pe termen lung. Prin această abordare, se evaluează angajamentele entității față de principiile etice, dezvoltarea durabilă și protecția mediului.

Tendințele globale au exercitat o influență semnificativă asupra reformelor întreprinse la nivel național, asigurând transformarea sistemului contabil de tip centralizat, influențat de modelul sovietic. În acest sens, primele reforme s-au concentrat pe armonizarea cadrului contabil cu Standardele Internaționale de

Contabilitate (IAS). Ulterior, procesul de modernizare a continuat prin adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) și prin alinierea reglementărilor naționale la directivele Uniunii Europene, în special prin transpunerea Directivei 2013/34/UE începând cu anul 2019 [1, p. 101]. Astfel, se contribuie la consolidarea cadrului contabil național și la integrarea progresivă în sistemul european de raportare financiară.

Aspectele expuse sunt reprezentate grafic în Figura 2.

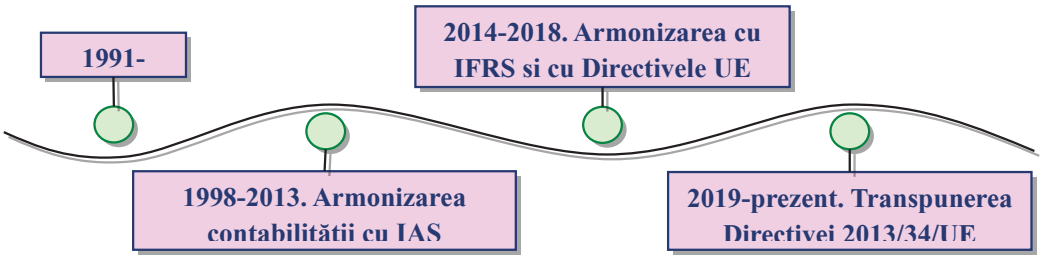

Figura 2. Evoluția contabilității în Republica Moldova

Sursa: Elaborat de autor în baza [1, p. 98]

În **concluzie**, contabilitatea a cunoscut o tranziție de la practica empirică la o disciplină științifică, limitată uneori de complexitatea sporită a reglementărilor. În acest context, se recomandă informarea constantă a specialiștilor privind noile cerințe și consolidarea mecanismelor de control intern, în vederea asigurării conformității și integrității informației contabile.

Referințe:

I. Articole din ediții periodice și culegeri ale manifestărilor științifice

1. LAZARI L., GRIGOROI L., BAJAN M. Parcursul istoric al contabilităţii în Republica Moldova: realităţi şi tendinţe. În: *30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness*, 24-25 septembrie 2021, Chişinău, Republica Moldova, 2022, Vol.3, pp. 93-102. ISBN 978-9975-155-60-1;
2. MARCU, A. Evoluția contabilității – influenţa ei asupra economiei mondiale în fiecare etapă de dezvoltare. În: *Conferinţa tehnico-ştiinţifică a studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor*, Chișinău, Republica Moldova, Vol. 2, 2019, pp. 305-307. ISBN 978-9975-45-589-3;
3. TUHARI, T. Luca Pacioli – primul autor din istoria apariției dublei înregistrări în contabilitate. În: *Asigurarea viabilității economico-manageriale pentru dezvoltarea durabilă a economiei regionale în condițiile integrării în UE*, 16-17 septembrie 2016, Bălți: Editura acreditată CNCSIS, 2017, pp. 274-280. ISBN 97 8-606-13-3 6-11 -5.

II. Surse electronice

4. Istoria contabilităţii [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://tmelitzike.wordpress.com/istorie/repere-istorice-in-sfera-contabilitatii-romanesti/
5. Istoria interesantă a contablilității [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://www.contazen.ro/blog/istoria-interesanta-contablilitatii/

Recomandat
***Valentina PALADI**, dr., conf.univ.*

PRACTICI CONTABILE SPECIFICE ÎN ACTIVITATEA DE TURISM ȘI PROBLEMELE ACTUALE ALE CONTABILITĂȚII ACESTORA

***Olivia-Cristina LUNGU*,**
masterandă, anul 1, Facultatea Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 657.1:338.48:334.7 E-mail: lungu.olivia.cristina@usm.md

În contextul tendințelor actuale de globalizare, sectorul de turism se cuantifică ca o ramură economică cu un potențial substanțial de dezvoltare. Această dinamică este confirmată de evoluția veniturilor înregistrate de agenții de turism și touroperatori, care, în decursul ultimilor cinci ani, au consemnat o creștere semnificativă, de aproximativ opt ori, vizând progrese notabile atât în sfera turismului intern, cât și în cea a turismului receptor și emițător.

Scopul și obiectivele cercetării constau în examinarea complexă a practicilor contabile specifice sectorului de turism în vederea identificării problemelor existente și fundamentării direcțiilor prioritare de optimizare a contabilității, în conformitate cu reglementările contabile în vigoare.

Actualmente, sectorul de turism este caracterizat de un ritm alert și continuu. Această conjunctură constituie un aspect esențial de care conducerea entității trebuie să țină cont în procesul de elaborare a politicilor contabile, în vederea asigurării conformității cu particularitățile de ramură.

Ca urmare a efectuării studiului, am identificat aspecte pozitive, precum și deficiențe aferente politicilor contabile. Această situație impune aplicarea măsurilor de rectificare elucidate în Figura 1.

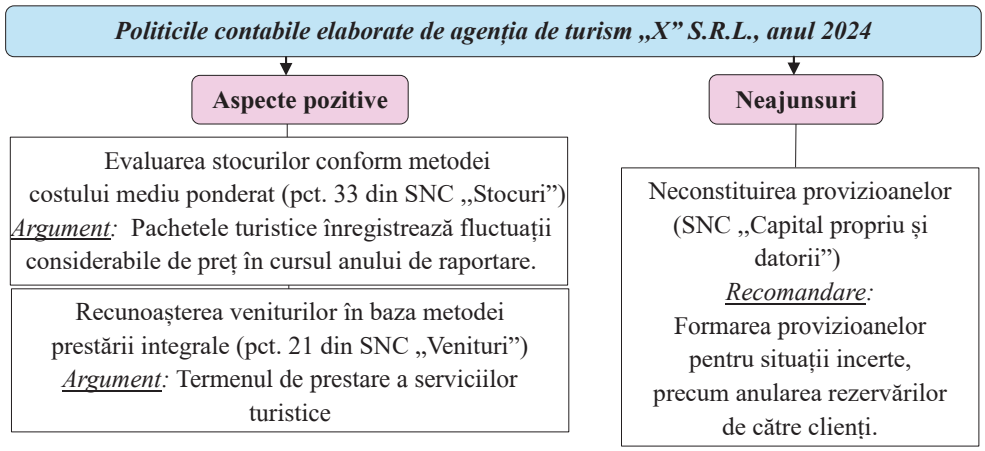

Figura 1. Aspecte pozitive și neajunsuri aferente Politicii contabile ale „X" S.R.L.
Sursa: Elaborat de autor în baza Politicilor contabile ale entității pentru anul 2024

Entitatea „X” S.R.L. achiziționează pachete turistice de la turoperator pe care le comercializează, în bază de comision, clienților. Conform prevederilor din pct. 6 SNC Venituri, „în componenţa veniturilor nu se includ sumele colectate în numele unor terţe părţi, inclusiv în cazul contractelor de intermediere. În aceste situaţii, veniturile entităţii includ doar comisioanele” [3].

În condițiile în care entitatea-bază de studiu nu respectă prevederea susmenționată, recunoscând atât valoarea pachetului turistic, cât și cea a comisionului la venituri, aceasta încalcă principiul prudenței, respectiv veniturile sunt supraevaluate. Totodată, în calitate de neajuns am identificat faptul că întreprinderea nu utilizează conturile extrabilanțiere pentru evidența pachetului turistic, respectiv a activului neînregistrat în bilanţul entităţii, dar aflat în gestiunea acesteia. Drept urmare, pentru a optimiza unele aspecte contabile specifice sectorului de turism, recomandările propuse spre implementare sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Ajustarea faptelor economice din contabilitatea „X” S.R.L., conform prevederilor legale în vigoare

Nr. crt.	Recomandări propuse spre implementare	Cadrul de reglementare	Corespondența conturilor	
			Debit	Credit
1	Trecerea valorii pachetului turistic la contul de datorie față de turoperator	pct. 6 din SNC „Venituri”	221 „Creanțe comerciale”	544 „Alte datorii curente”
2	Introducerea contului extrabilanțier pentru reflectarea pachetului turistic format de turoperator	Ordinul privind aprobarea Planului general de conturi contabile nr. 119 din 06.08.2013	916 „Bunuri primite în baza contractelor de comision”	x
3	Înregistrarea tranzacției de scoatere de la evidență a pachetului turistic comercializat clienților		x	916 „Bunuri primite în baza contractelor de comision”

Sursa: Elaborat de autor

Activitatea turistică este caracterizată de un grad înalt de incertitudine, caracterizat prin rezilierea contractelor de către clienți. În acest context, entitatea economică „X” S.R.L. dispune de o metodologie de ajustare a veniturilor reflectată în Tabelul 2.

Tabelul 2.Ajustarea venitului din vânzarea pachetelor turistice în cazul rezilierii contractului

Numărul de zile înainte de data plecării	Valoarea de ajustare, % din preț integral	
	„X" S.R.L.	Client
0 – 30 zile	100	0
31 – 60 zile	70	30
61 – 89 zile	50	50
> 90 de zile	20	80

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor colectate de la entitatea „X" S.R.L.

Reieșind din informațiile prezentate, entitatea a adoptat principiul potrivit căruia, cu cât rezilierea contractului survine mai devreme, cu atât clientului i se rambursează un procent mai mare din valoarea contractuală.

Astfel, ca urmare a efectuării studiului, menționăm următoarele aspecte cu valoare de recomandări în vederea îmbunătățirii sistemului de evidență contabilă a entității:

- ✓ Constituirea provizioanelor în contextul anulării unilaterale a rezervărilor de către clienți vor oferi o bază flexibilă pentru gestionarea eficientă și oportună a situațiilor incerte;
- ✓ Recunoașterea valorii pachetelor turistice ca datorie față de turoperator va respecta atât prevederile stipulate în pct. 6 din Standardul Național de Contabilitate „Venituri" [3], care prevede nerecunoașterea sumelor primite în numele unor terțe părți la venituri, cât și principiul prudenței, enunțat în art. 6 din Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 [1], nefiind admisă supraevaluarea veniturilor;
- ✓ Introducerea contului extrabilanțier 916 „Bunuri primite în baza contractelor de comision" va permite organizarea transparentă a evidenței contabile, precum și reflectarea capacității reale a entității în ceea ce privește realizarea de beneficii economice.

În **concluzie,** putem menționa faptul că ținerea conformă a evidenței contabile în sectorul de turism trebuie să reprezinte premisa de bază a fiecărei entități, indiferent de categoria prestatorului de servicii, turoperator sau agent de turism, deoarece acest fapt desemnează o importanță incontestabilă pentru o bună desfășurare a activității economice.

Referințe:

1. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. În: Monitorul

Oficial al Republicii Moldova, nr.1-6, art. 22 din 05.01.2018 (cu modificările din 16.12.2020, în vigoare de la 01.01.2021);
2. Legea cu privire la organizarea şi desfăşurarea activităţii turistice în Republica Moldova, nr. 352-XVI din 24.11.2006. În: Monitorul Oficial nr.14-17/40 din 02.02.2007;
3. Standardul Național de Contabilitate „Venituri". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-237 din 22.10.2013;
4. Standardul Naţional de Contabilitate „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori şi evenimente ulterioare". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-237 din 22.10.2013;
5. Planul general de conturi contabile, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor al R.M. nr. 119 din 06.08.2013 (în vigoare 01.01.2014). În: Monitorul Oficial Nr. 233-237 din 22.10.2013.

Recomandat
***Galina LUȘMANSCHI**, dr., conf.univ.*

EVAZIUNEA FISCALĂ. IMPACT ECONOMIC ȘI SOLUȚII PENTRU COMBATERE

Valeria SAVA,
studentă anul II, Facultatea Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 336.225.68:351.71(478)(094.4) E-mail: valeriassava@gmail.com

The aim of the paper is to investigate the phenomenon of tax evasion, which represents one of the most pressing challenges faced by modern economies, directly affecting budget revenues, fiscal equity, and the efficient functioning of the state. In a context marked by economic instability, inflation, accelerated digitalization, and the growth of the underground economy, the issue of tax evasion is becoming increasingly relevant and requires complex and well-adapted solutions.

Evaziunea fiscală reprezintă una dintre cele mai persistente și periculoase amenințări la adresa stabilității financiare a statelor moderne. Deși Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în consolidarea cadrului legal și în digitalizarea administrației fiscale, fenomenul continuă să afecteze bugetul de stat, echitatea fiscală și competitivitatea pieței. În Republica Moldova, evaziunea fiscală nu este definită explicit într-un articol dedicat în Codul Fiscal, dar este sancționată prin reglementări referitoare la încălcarea obligațiilor fiscale. Practicile de evitare a impozitelor se manifestă prin declararea incorectă, omisiunea veniturilor, utilizarea documentelor false[1].

Cercetarea a identificat principalele practici frauduloase utilizate de agenții economici pentru a eluda plata impozitelor, cele mai des întâlnite fiind : salariile „la negru”; neînregistrarea veniturilor; utilizarea facturilor false și a dublei evidențe contabile; divizarea activității în mai multe entități pentru a evita statutul de plătitor TVA; utilizarea firmelor „fantomă” pentru rambursări ilegale de TVA (frauda de tip „carusel”). Aceste metode nu doar că afectează veniturile statului, dar generează un avantaj competitiv necinstit pentru contribuabilii frauduloși, distorsionând mecanismele pieței și amplificând povara fiscală asupra contribuabililor onești. În plus, afectează formarea prețurilor, subminează funcționarea eficientă a economiei și reduce capacitatea statului de a investi în infrastructură și servicii publice[2]. Domeniile cele mai expuse sunt construcțiile, comerțul, serviciile și transportul – sectoare în care activitatea informală și plățile nedeclarate sunt mai ușor de realizat. De asemenea, trebuie să menționăm importanța digitalizării (e-Factura și casele de marcat electronice) în eforturile de combatere a fraudelor, creșterea transparenței și îmbunătățirea cooperării interinstituționale.

Comparând nivelul de impozitare a muncii în Moldova cu alte state precum România, Bulgaria sau Marea Britanie, se observă că presiunea fiscală din Moldova este semnificativă pentru angajatori, ceea ce poate încuraja informalitatea și subdeclararea veniturilor.

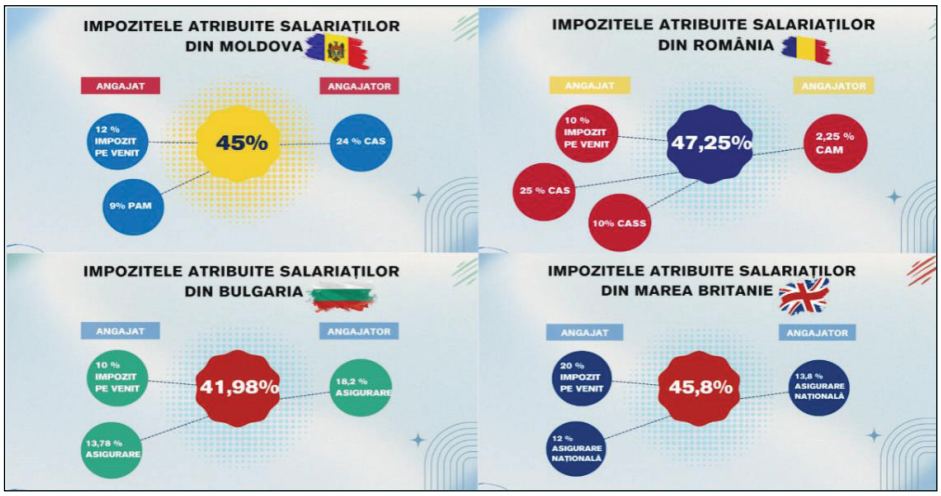

Figura 1. Impozitele atribuite salariaților în Republica Moldova, România, Bulgaria, Marea Britanie

Sursa: realizat de autor în baza [3]

În ceea ce privește recomandările de combatere, aș propune îmbunătățirea capacității de identificare a firmelor fantomă și analiza conexiunilor între entități; intensificarea cooperării internaționale prin schimb automat de informații fiscale și monitorizarea tranzacțiilor transfrontaliere; supravegherea activității firmelor nou-înființate în domeniile cu risc ridicat, pe o perioadă de 12–24 luni; creșterea sancțiunilor și eficienței controalelor mai ales pentru practici precum „salariul în plic" sau facturarea fictivă.

Concluzii. Evaziunea fiscală rămâne o problemă majoră ce afectează stabilitatea economică și echitatea socială. Pentru a combate eficient acest fenomen, este esențială consolidarea cadrului legal, digitalizarea sistemului fiscal și responsabilizarea contribuabililor. Doar prin eforturi comune între stat, mediul de afaceri și societate putem asigura un sistem fiscal echitabil și sustenabil.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova, 2025. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146721&lang=ro#, [accesat: 24 martie 2025]
2. Fenomenul fraudei de tip carusel privind Taxa pe Valoarea Adăugată. Ivan LUCHIAN, dr., conf. univ. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Fenomenul%20fraudei%20de%20tip%20carusel%20privind%20taxa%20pe%20valoarea%20adaugata.pdf, [accesat: 26 martie 2025]
3. Raportul Business Ready, 2024. Disponibil: https://www.worldbank.org/en/businessready. [accesat: 24 martie 2025]

Recomandat
***Natalia GAVRILAȘ,** drd., asist.univ.*

GENERAȚIA ZEN ȘI CONTABILITATEA

Rufina SITMATOV,
studenta, anul I, specialitatea Contabilitate,
Ana GÎȘTEMULTE,
studenta, anul I, specialitatea Contabilitate, Facultatea Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 657.1:004.4/.8:316.346.36

E-mail: sitmatovrufina@gmail.com
gistemulteana157@gmail.com

Reprezentanții generației ZEN sunt tinerii născuți aproximativ între 1997 și 2012, cunoscuți și sub denumirea de Generația Z sau Zoomers. Ei sunt prima generație care a crescut într-o lume complet digitalizată, fiind conectați permanent prin intermediul smartphone-urilor, rețelelor sociale și tehnologiilor inovatoare [1].

O caracteristică esențială a acestei generații este *orientarea spre echilibru* între viața profesională și cea personală. Bunăstarea, atenția la sănătatea mintală și fizică, dar și dorința de a trăi în armonie cu propriile valori sunt priorități evidente. Totodată, *dependența naturală de tehnologie* le influențează profund stilul de viață, dar și așteptările profesionale. Acești tineri consideră tehnologia un instrument indispensabil și se așteaptă ca aceasta să fie integrată în toate aspectele vieții lor, inclusiv la locul de muncă. Un alt element definitoriu pentru Generația ZEN este *preocuparea pentru sustenabilitate și responsabilitate socială.* Ei sunt conștienți de impactul problemelor globale, precum schimbările climatice și inegalitățile sociale, și preferă să colaboreze cu organizații care împărtășesc aceste valori.

Generația ZEN aduce o viziune proaspătă asupra pieței muncii, în care ***flexibilitatea*** este un criteriu esențial. Ei preferă modele de muncă remote sau hibride, care le permit gestionarea eficientă a timpului și menținerea unui echilibru sănătos între viața profesională și cea personală. De asemenea, pentru acești tineri, locul de muncă ideal este unul care promovează ***bunăstarea*** prin facilități precum programe de wellness, sesiuni de meditație sau acces la activități sportive. În plus, ei caută ***oportunități de dezvoltare profesională*** și își doresc angajatori care investesc în educația lor continuă, oferindu-le cursuri, mentorat și posibilități de avansare rapidă.

Fiind „nativi digitali", tinerii din Generația ZEN se așteaptă ca mediul profesional să fie complet digitalizat. În domeniul contabilității, acest lucru se traduce prin utilizarea de software-uri moderne în cloud, inteligență artificială și automatizări. Tehnologia le permite să elimine sarcinile repetitive și să se concentreze pe activități cu valoare adăugată, cum ar fi analiza financiară sau consultanța strategică. Ei sunt familiarizați cu ***colaborarea online***, folosind frecvent platforme digitale pentru a lucra eficient în echipă, chiar și de la distanță [2].

Contabilul modern nu se mai limitează la sarcini administrative, ci devine un ***consultant strategic,*** oferind analize predictive și soluții financiare personalizate. Cu ajutorul unor tehnologii precum Big Data, inteligență artificială sau QuickBooks, contabilii pot analiza volume mari de date și colabora îndeaproape cu alte departamente, precum IT, marketing sau resurse umane. Modernizarea profesiei contabile nu este lipsită de provocări. ***Rezistența la schimbare*** din partea unor organizații tradiționale și ***necesitatea de formare continuă*** sunt obstacole semnificative. De asemenea, ***securitatea datelor*** devine tot mai importantă într-un mediu digitalizat, fiind necesare măsuri riguroase de protecție cibernetică. Generația ZEN înțelege, că procesul educațional nu se încheie odată cu obținerea unei diplome. Acești tineri sunt motivați să învețe constant, să se adapteze la noile tehnologii și să obțină ***certificări specializate*** în domenii precum analiza financiară, blockchain sau managementul riscurilor. Companiile trebuie să sprijine această nevoie prin programe de ***reskilling și upskilling***, ajutându-și angajații să se mențină relevanți într-un mediu profesional în continuă transformare.

Conform datelor ACCA, Generația ZEN are o relație strânsă cu tehnologia: *80% se simt confortabil cu utilizarea ei*, iar *79% îi recunosc importanța în mediul profesional*. Totuși, doar *46% consideră contabilitatea o profesie atractivă pe termen lung*, semnalând nevoia de modernizare a domeniului. Există și temeri, spre *exemplu 57% se tem de pierderea locului de muncă din cauza automatizării*, iar *75% se îngrijorează de înlocuirea rolurilor de bază* cu tehnologii [3].

Concluzie

Generația ZEN redefinește contabilitatea, transformând-o dintr-o profesie tradițională într-un domeniu modern, inovator și orientat spre viitor. Prin adoptarea tehnologiilor avansate, cum ar fi inteligența artificială, blockchain și analiza datelor, contabilitatea devine mai eficientă și strategică, iar rolul contabilului se mută de la sarcini repetitive la consultanță și analiză.

Sustenabilitatea și responsabilitatea socială sunt priorități pentru această generație, care integrează indicatori ESG în rapoartele financiare, atrăgând investitori și clienți preocupați de impactul social și ambiental. Flexibilitatea și echilibrul între viața personală și profesională sunt, de asemenea, esențiale, iar tehnologiile cloud și munca remote fac contabilitatea mai accesibilă și adaptată nevoilor moderne.

Referințe:

- **Site-uri web:**

1. Siteul ACCA, The global body for professional accountants, disponibil: https://www.accaglobal.com/gb/en/study-with-acca.html

- **Articole:**

2. "IMPACTUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ASUPRA CONTABILITĂȚII" BAJAN Maia Dr., conf. univ., Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova, pp. 242-248

POLITICA VALUTARĂ ȘI ROLUL BNM ÎN MENȚINEREA STABILITĂȚII CURSULUI VALUTAR EURO/MDL

Elena DVOREȚCHI,
studentă, anul III, Facultatea Științe Economice, USM

CZU: 336.745:336.711(478):339.743 E-mail: dvoretchielena@gmail.com

„Moneda națională este barometrul unei economii; fiecare fluctuație este un ecou al deciziilor politice, al psihologiei pieței și al forțelor globale”
Robert Mundell

În Republica Moldova, Banca Națională este bastionul echilibrului financiar, orchestrând un balet delicat între stabilitatea internă și presiunile externe. În acest sens, cursul valutar EURO/MDL, departe de a fi o simplă cifră aflată pe panourile băncilor, este o măsură a stabilității și încrederii. Este reflexia unei economii ce tânjește după stabilitate într-o lume volatilă.

Stabilitatea cursului valutar Euro/MDL reprezintă un factor esențial pentru economia Republicii Moldova, influențând inflația, puterea de cumpărare și atractivitatea investițională. Banca Națională ocupă un rol central în menținerea acestui echilibru prin intervenții pe piața valutară, gestionarea rezervelor și ajustarea politicii monetare.

Pentru început, este esențial de menționat faptul că, începând cu 2 ianuarie 2025, Republica Moldova a adoptat euro ca monedă de referință, marcând o schimbare strategică în politica valutară națională. Înlocuirea dolarului american cu euro reflectă nu doar realitățile economice actuale, ci și angajamentul țării de a se alinia standardelor economice europene, în contextul parcursului său de integrare europeană. Această decizie promite reducerea fluctuațiilor euro față de leu și uniformizarea diferențelor dintre cursurile de cumpărare și vânzare, aducând mai multă stabilitate pe piața valutară.

Totodată, această tranziție este susținută de ponderea dominantă a euro în economia Republicii Moldova: peste 60% din tranzacțiile comerciale, 70% din remiteri și 80% din creditele în valută sunt deja denominate în euro. Popularitatea sa pe piața locală este evidențiată de utilizarea frecventă a euro pentru achiziții majore și contracte.

Deși unii ar putea interpreta această schimbare ca având conotații politice, guvernatoarea BNM, Anca Dragu, subliniază că decizia este de natură strict tehnică, rezultatul unei analize îndelungate. Euro nu reprezintă doar o valută dominantă, ci și un simbol al legăturilor economice solide cu Uniunea Europeană, principala sursă de remitențe, investiții și partener comercial al țării. Această măsură consolidează

conectivitatea Republicii Moldova cu spațiul economic european, promovând stabilitatea și sustenabilitatea financiară.

În această ordine de idei, analizând Raportul anual al BNM pentru anul 2023 [1, p. 69-77], putem generaliza că euro s-a impus ca valută dominantă pe piața valutară internă. În anul de referință, acesta a reprezentat 58,1% din totalul rulajului pieței valutare interne, marcând o creștere de 3,6% față de anul precedent (figura 1). Ponderea sa a fost majoritară atât pe segmentul tranzacțiilor în numerar (71,6%), cât și pe cel al viramentelor (53,9%). De asemenea, circa 70% din tranzacțiile de schimb valutar cu persoanele juridice au fost denominate în euro, consolidând rolul monedei europene în economia Republicii Moldova. Totuși, pentru tranzacțiile mari, dolarul SUA a rămas preferat, reflectând funcționalitatea sa în operațiunile de anvergură.

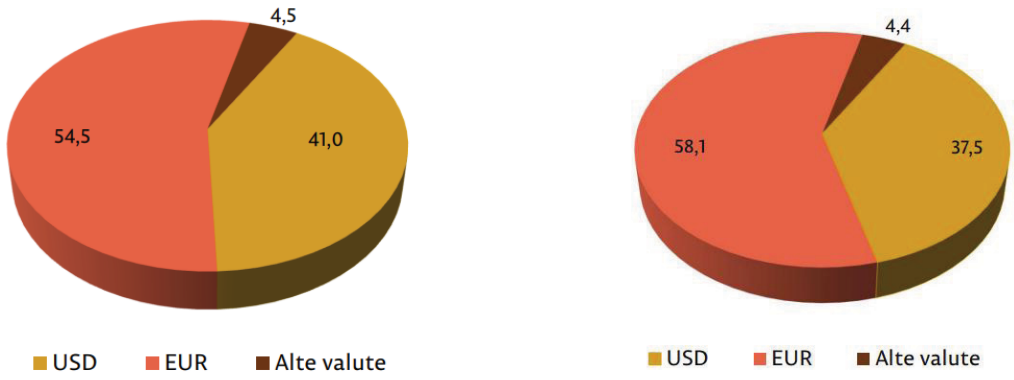

Figura 1. Structura valutară a rulajului total al tranzacțiilor valutare contra MDL efectuate pe piața valutara internă în anul 2022 (stânga) -2023 (dreapta) (%)

Sursa: BNM [1, p. 63]

Intervențiile Băncii Naționale a Moldovei au fost decisive în menținerea echilibrului pe piață. În 2023, BNM a intervenit prin achiziții nete de valută, totalizând 347,7 milioane dolari SUA, în special în prima jumătate a anului, când surplusul de valută a fost alimentat de scăderea importurilor de resurse energetice.

În perioada de referință, băncile licențiate din Republica Moldova au înregistrat o creștere semnificativă a activelor și obligațiilor valutare bilanțiere. Activele au ajuns la 2 778,3 milioane dolari SUA, iar obligațiile la 2 764,2 milioane dolari SUA, în creștere cu 17,7% și 18,8% față de anul anterior. După ajustarea pentru diferențele de curs valutar, aceste creșteri au fost de 13,9% și 15%, respectiv. Cu toate acestea, ca proporție din totalul activelor și datoriilor bancare, ambele indicatori au scăzut, activele bilanțiere reprezentând 31,4% din totalul activelor (-3 p.p.), iar obligațiile 37,8% din totalul datoriilor (-3,5 p.p.).

Euro a continuat să fie dominant în structura activelor și obligațiilor valutare, cu o pondere de peste 74% în ambele categorii. Disponibilitățile valutare ale băncilor, incluzând fondurile păstrate în conturi „Nostro” și plasamentele overnight, au

înregistrat o creștere considerabilă de 86,6%, fiind principalul motor al dinamicii activelor. Acestea au reprezentat 26,7% din totalul activelor valutare bilanțiere, cu euro având o cotă majoritară de 62,4%, urmat de dolarul american cu 34%.

În ceea ce privește creditele valutare acordate, acestea au înregistrat o scădere de 6,2%, până la 1 031,7 milioane dolari SUA. Creditele denominate în dolari au scăzut cu 17,7%, iar cele în euro cu 3,2%, reflectând o reducere a activităților economice dependente de dolari și o preferință crescută pentru euro. Totodată, rezervele obligatorii în valută au crescut cu 10,7%, ajungând la 1 015 milioane dolari SUA, devenind activul principal al băncilor, cu o pondere de 36,5% în totalul activelor bilanțiere.

Pe partea de pasiv, conturile valutare ale clienților non-bancari, incluzând depozitele la termen și la vedere, au crescut cu 23,4%, iar plasamentele în euro s-au majorat cu 15,6%, consolidând rolul monedei europene în structura obligațiilor. Soldul depozitelor la termen în valută a înregistrat o creștere remarcabilă de 37%, acoperind 93,2% din creditele valutare acordate de bănci, o îmbunătățire semnificativă față de 63,8% în anul anterior.

În anul 2023, leul moldovenesc a înregistrat aprecieri semnificative față de dolarul american (9,1%) și moneda euro (5%), reflectând o stabilitate macroeconomică consolidată. Această evoluție a fost susținută de ameliorarea deficitului comercial extern, procesul de dedolarizare a economiilor și creșterea ofertei nete de valută din partea persoanelor fizice, care a crescut cu 16,4%. Încrederea sporită în moneda națională și piața valutară internă a fost întărită de cererea redusă de valută din partea importatorilor de resurse energetice, datorită temperaturilor favorabile și ajustărilor strategice ale modului de import. Drept rezultat, intervențiile BNM au ocupat un rol crucial în stabilizarea pieței valutare, prin achiziții nete de valută în valoare de 347,7 milioane dolari SUA, menite să reducă volatilitatea excesivă a cursului de schimb.

Prin urmare, politica valutară a Republicii Moldova, sub coordonarea strategică a Băncii Naționale a Moldovei, reprezintă fundamentul stabilității economice și financiare. Gestionarea cursului valutar Euro/MDL nu este doar un obiectiv tehnic, ci o necesitate esențială într-un context economic global dinamic. Prin măsuri bine planificate, BNM reușește să echilibreze cererea și oferta pe piața valutară, transformând volatilitățile în oportunități de investiții și de consolidare a încrederii publicului. Politica valutară devine astfel mai mult decât un set de decizii; devine promisiunea unui viitor conectat, echilibrat și sustenabil.

Referințe:

1. Banca Națională a Moldovei: site oficial [citat 7 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RA_2024_ISBN.pdf

Recomandat
***Ruslan MIHALACHI**, dr., conf.univ.*

DIGITALIZAREA ACTIVITĂȚILOR FINANCIARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ABORDĂRI MICRO ȘI MACROECONOMICE

Măriuța POPESCU,
Valentina ROMAN,
studente, anul 2, Facultatea de Științe Economice, USM

CZU: 336.1:004:334.71:352(478)
E-mail: mariutapopescu.r@gmail.com
romanvalentina09@gmail.com

Introducere

În contextul transformărilor economice globale, digitalizarea a devenit un factor esențial pentru modernizarea și eficientizarea activităților financiare. Digitalizarea activităților financiare implică integrarea tehnologiilor moderne, precum inteligența artificială, blockchain și soluțiile FinTech, în scopul reducerii birocrației, optimizării gestionării financiare și creșterii transparenței tranzacțiilor. Implementarea acestor tehnologii are un impact semnificativ atât asupra întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri), cât și asupra administrației publice și sistemului financiar național în ansamblu.

Acest articol își propune să analizeze cum influențează digitalizarea activitățile financiare din Republica Moldova, atât la nivelul firmelor, cât și la nivelul întregii economii. Printre obiectivele principale se numără: identificarea soluțiilor moderne folosite în domeniul financiar, evaluarea modului în care tehnologiile digitale contribuie la creșterea eficienței economice și propunerea unor măsuri pentru a sprijini procesul de digitalizare.

Metode și materiale aplicate

Metodologia aplicată pentru elaborarea articolului a orientat autorii spre cercetarea și selectarea surselor teoretico-conceptuale, aplicând așa metode precum: metoda de analiză, metoda de sinteză a datelor selectate, metoda comparativă, metoda logică și metoda grafică.

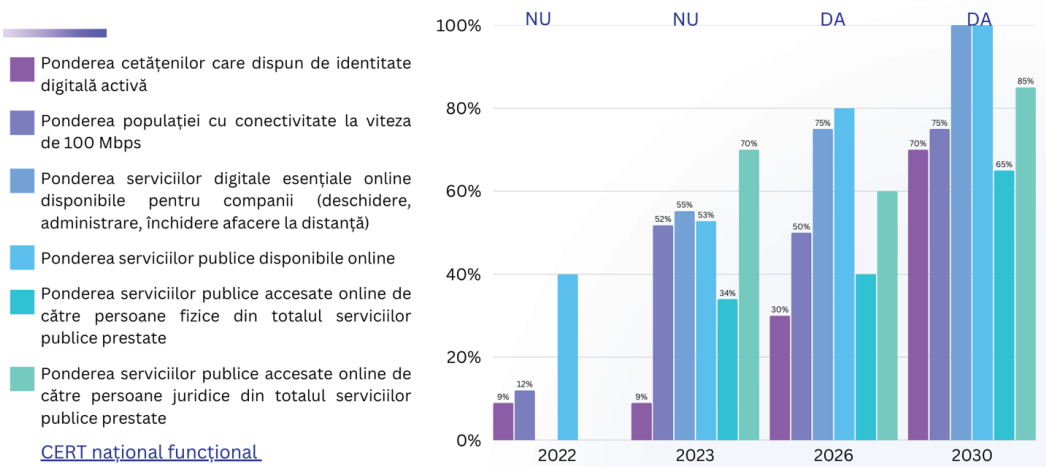
Rezultate obținute și discuții

Digitalizarea este procesul de transformare a informațiilor într-un format digital. Versiunile analogice / fizice, cum ar fi documente de hârtie, imagini, fotografii, etc., sunt convertite în format digital prin digitizare. Odată ce informațiile analogice au fost digitizate, ele pot fi integrate și folosite apoi în diverse aplicații. [1].

În contextul transformărilor economice globale, digitalizarea a devenit un factor esențial pentru modernizarea și eficientizarea activităților financiare. Republica Moldova, aliniindu-se la aceste tendințe, a aprobat în septembrie 2023 Strategia de Transformare Digitală pentru anii 2023–2030, care stabilește viziunea dezvoltării

digitale a țării până în 2030 și reconfirmă determinarea autorităților de a construi o societate modernă, axată pe cetățeni și aliniată cu agenda de integrare europeană . Obiectivele principale ale acestei strategii se concentrează pe promovarea dezvoltării durabile a statului:

- Dezvoltarea unei societăți digitale;
- Dezvoltarea unui sector TIC robust și competitive;
- Crearea unei economii digitale inovatoare și reziliente;
- Instituirea unui stat digital eficient, inteligent și transparent;
- Crearea unui mediu digital accesibil, sigur și incluziv;
- Consolidarea imaginii Republicii Moldova drept națiune digitală [5].

Graficul 1. Indicatori de digitalizare

Sursa: Elaborat de autori în baza [4].

În ultimii ani, Republica Moldova a înregistrat progrese notabile în procesul de digitalizare, fapt reflectat de evoluția indicatorilor-cheie prezentați în graficul 1. Cel mai semnificativ avans se observă în ceea ce privește creșterea ponderii serviciilor publice accesate online de către persoane juridice din totalul serviciilor publice prestate, care a cunoscut o evoluție accelerată. Acest lucru denotă o încredere tot mai mare în serviciile publice digitale și o deschidere a populației spre utilizarea tehnologiilor moderne pentru interacțiunea cu instituțiile statului.

Totodată, gradul de digitalizare a serviciilor publice a crescut considerabil, datorită extinderii platformelor guvernamentale precum *MPay, MSign* sau *mCabinet*. Aceste soluții digitale facilitează accesul la servicii esențiale, reduc timpul de procesare a cererilor și sporesc transparența administrativă.

La nivel microeconomic, această tranziție se manifestă prin adoptarea unor soluții precum platformele FinTech, aplicațiile mobile de plată, robo-consultanții pentru investiții, și integrarea tehnologiilor blockchain. Aceste inovații nu numai că

simplifică operațiunile financiare zilnice ale întreprinderilor mici și mijlocii, dar și sporesc transparența, reduc costurile și extind accesul la servicii financiare [3].

Inițiativele precum Moldova IT Park și Tekvill – Centrul de Inovație IT joacă un rol crucial în sprijinirea startup-urilor și a IMM-urilor, oferind programe de transformare digitală și promovând soluții adaptate nevoilor locale. Prin colaborarea dintre sectorul public, privat și comunitatea tehnologică, Republica Moldova poziționează pe hartă inovațiilor financiare, facilitând o economie mai competitivă și incluzivă.

În ceea ce ține de perspectivele de viitor Republica Moldova se află în plină transformare digitală, iar sectorul financiar este in prima linie a acestei revoluții.

FinTech-ul și blockchain-ul au tendința de a deveni piloni ai economiei digitale, cu soluții precum plățile mobile (Paynet, Moldcell Money), robo-advisory pentru investiții și smart contracts ce automatizează tranzacțiile. Inteligența artificială ajută la prevenirea fraudelor și oferă servicii personalizate, de la asistenți virtuali la evaluări de credit bazate pe comportament [2].

Concluzii și recomandări

Digitalizarea activităților financiare în Republica Moldova reprezintă un proces esențial pentru modernizarea economiei și eficientizarea administrației publice. Progresele realizate inclusiv extinderea serviciilor digitale și creșterea utilizării identității electronice, arată o direcție pozitivă. Cu toate acestea, rămân provocări legate de alfabetizarea digitală, accesul la internet și implicarea activă a cetățenilor și companiilor în utilizarea tehnologiilor digitale.

Pentru succes, sunt cruciale infrastructura digitală și securitate – internet rapid, legi clare privind datele și criptomonedele, precum și sisteme robuste de autentificare. Totodată, educația financiară rămâne esențială, mai ales în mediul rural și pentru grupurile vulnerabile. Cu investiții în inovație și parteneriate puternice, Moldova poate deveni un punct de referință regional în serviciile financiare digitale [2].

Referințe:

1. Ce este digitalizarea? [accesat: 25.11.2024]. Disponibil: https://gov.md
2. Jones E., Davies R., Mărgărint N., Vasilescu D., Botezatu S. ORIZONT DIGITAL - tinerii din Moldova despre viitorul digital pe care doresc să-l vadă, în propriile lor cuvinte. 2022, 3-14 p.
3. Guțu L. „Cum arată antreprenoriatul bazat pe inovații în Moldova. Perspectivele de dezvoltare pentru anul 2021" [accesat: 26.11.2024]. Disponibil: https://diez.md
4. Raport anual de implementare a Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030 [accesat: 25.11.2024]. Disponibil: https://www.egov.md/ro
5. Strategia de Transformare Digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030[accesat: 25.11.2024]. Disponibil: https://www.egov.md/ro

Recomandat

***Mariana DOGA-MÎRZAC**, dr. hab., conf.univ.*

TEHNOLOGIILE INFORMAȚIONALE UTILIZATE ÎN MANAGEMENTUL FINANCIAR

Valentin URSU,
Anatol VAZIAN,
studenți, anul III, Facultatea Științe Economice, USM

CZU: 005.915:004.4/.8:334.7

E-mail: ursu.valentin2002@gmail.com
anatolvazian@gmail.com

În contextul economiei moderne, tehnologiile informaționale joacă un rol esențial în eficientizarea proceselor financiare. Softurile de management financiar sunt instrumente informatice specializate, concepute pentru a automatiza și optimiza procesele financiare ale unei companii. Aceste soluții software oferă o gamă largă de funcționalități, începând de la contabilitate de bază până la analize financiare complexe, contribuind astfel la luarea deciziilor strategice bazate pe date relevante și actualizate.

Importanța utilizării softurilor financiare în mediul de afaceri este incontestabilă. Acestea au devenit indispensabile în gestionarea și analiza datelor financiare, oferind beneficii precum: creșterea eficienței operaționale, reducerea erorilor umane, acuratețea informațiilor, precum și rapiditatea în generarea rapoartelor. Mai mult, aceste softuri contribuie la dezvoltarea unui mediu favorabil luării deciziilor strategice și la adaptarea rapidă a companiilor la cerințele pieței.

Domeniile principale de aplicare ale acestor tehnologii includ sistemele ERP (Enterprise Resource Planning), care integrează într-o singură platformă multiple funcționalități necesare managementului unei companii. Printre acestea se numără managementul financiar, managementul resurselor umane, managementul lanțului de aprovizionare și producția. Utilitatea sistemelor ERP constă în automatizarea proceselor, analiza integrată a datelor și îmbunătățirea colaborării între diferite departamente.

Un exemplu concret de sistem ERP este **Epicor**, destinat în special companiilor din sectorul manufacturier și de distribuție. Acesta oferă soluții personalizabile care sprijină procesele de afaceri, contribuind la eficiența și transparența operațională. Un alt instrument esențial în managementul financiar este **Microsoft Power BI**, o suită de software pentru vizualizarea datelor. Aceasta permite companiilor să colecteze, să organizeze și să analizeze datele într-un mod interactiv. Utilizatorii pot crea rapoarte și tablouri de bord dinamice, ceea ce facilitează înțelegerea și prezentarea informațiilor complexe. Totodată, Power BI este comparat adesea cu soluția **1C**, utilizată pe scară largă pentru contabilitate, fiecare având avantaje și dezavantaje specifice în funcție de domeniul de aplicare și nevoile organizației.

În ceea ce privește influența softurilor asupra managementului financiar autohton, acestea joacă un rol fundamental în transformarea modului în care organizațiile își gestionează resursele financiare. Printre efectele principale se numără: automatizarea proceselor financiare, accesul în timp real la date esențiale, îmbunătățirea raportării și analizei financiare, precum și creșterea gradului de securitate a informațiilor.

Un element de noutate abordat în prezentare este utilizarea inteligenței artificiale (AI) în procesele financiare din Republica Moldova. Integrarea AI în soluțiile de management financiar oferă un avantaj competitiv prin capacitatea de a analiza cantități mari de date și de a anticipa tendințe, reducând astfel riscurile și maximizând oportunitățile de afaceri.

Pentru a ilustra impactul real al acestor tehnologii, lucrarea include un studiu de caz privind compania **Nestlé**, cel mai mare producător de produse alimentare din lume. În anii 1990, Nestlé funcționa ca un conglomerat de divizii semi-autonome, fiecare cu propriile procese și sisteme informatice, fapt ce genera ineficiențe majore – cum ar fi achiziționarea acelorași produse la prețuri diferite. În 1997, Nestlé USA a lansat proiectul BEST (Business Excellence through Systems Technology), alegând să implementeze sistemul ERP **SAP R/3**. Această decizie a permis standardizarea proceselor și integrarea activităților tuturor diviziilor, conducând la o creștere semnificativă a eficienței. Provocările întâmpinate în procesul de implementare au inclus rezistența la schimbare, lipsa comunicării și complexitatea integrării datelor. Printre soluțiile adoptate s-au numărat implicarea activă a tuturor diviziilor, adaptarea termenelor de implementare la realitățile interne și informarea continuă a angajaților.

Implementarea tehnologiilor informaționale de tip ERP în managementul financiar al Republicii Moldova se confruntă cu multiple provocări structurale și operaționale. Aceste sisteme integrate, deși esențiale pentru modernizarea administrației publice și a sectorului privat, întâmpină obstacole legate de costuri, adaptare organizațională și infrastructură tehnologică.

Costurile inițiale ridicate pentru implementarea ERP sunt unul dintre principalele bariere financiare. Investițiile necesare în licențe, hardware și consultanță pot depăși sume semnificative, ajungând la peste 100.000 USD în cazul unor soluții complexe. Pe lângă acestea, există și costuri ascunse, cum ar fi training-ul angajaților, personalizările software și întreținerea sistemului, care generează cheltuieli suplimentare pe termen lung. În sectorul public, bugetele pentru digitalizare sunt alocate fragmentar, iar rapoartele financiare se bazează încă pe procese manuale, ceea ce întârzie integrarea ERP.

Rezistența la schimbare este o altă provocare majoră. Tranziția de la procese manuale la sisteme automate provoacă dificultăți în adaptarea personalului, necesitând recalificare extinsă. Infrastructura tehnologică inadecvată reprezintă un alt obstacol, deoarece multe instituții utilizează în paralel baze de date neconectate și rapoarte pe suport fizic, ceea ce impede fluxul informațional integrat. Durata prelungită a imple-

mentării ERP, care poate dura în medie între 1 și 3 ani, duce la o scădere temporară a productivității.

Lipsa standardizării și cadru legislativ incomplet sunt alte provocări semnificative. Clasificarea funcțională bugetară nu este integrată cu bugetele programelor, generând inconsistențe în raportare. Adaptarea soluțiilor ERP la legislația națională necesită personalizări complexe, iar procedurile administrative sunt deseori opace.

Impactul asupra eficienței economice este de asemenea semnificativ. Pierderile temporare de productivitate în faza de tranziție reduc eficiența operațională pe termen scurt. Dependența de furnizori externi limitează controlul asupra actualizărilor și personalizărilor, deoarece majoritatea soluțiilor ERP disponibile pe piața locală sunt dezvoltate de companii străine.

Pentru a atenua aceste probleme, experții recomandă adoptarea unor strategii de implementare treptată, colaborări public-private pentru reducerea costurilor și programe naționale de training în managementul schimbării.

În final, lucrarea concluzionează că tehnologiile informaționale moderne, în special cele utilizate în managementul financiar, sunt esențiale pentru dezvoltarea unei economii eficiente și transparente. Integrarea acestor soluții în structura organizațională a companiilor, fie ele locale sau internaționale, reprezintă un pas necesar în direcția modernizării și sustenabilității financiare.

Referințe:

1. Ce este ERP?. [Accesat: 01 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.oracle.com/ro/erp/what-is-erp/
2. GHID DE IMPLEMENTARE A UNUI SISTEM INTEGRAT DE GESTIUNE. [Accesat: 01 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.amfiteatrueconomic.ro/temp/Articol_648.pdf
3. Ghidul complet al sistemelor ERP. Avantaje. Module. Recomandari. [Accesat: 30 martie 2025]. Disponibil: https://www.transart-erp.ro/noutati/145/ghidul-complet-al-sistemelor-erp-avantaje-dezavantaje-module- functionalitati-si-recomandari
4. Implementarea unui sistem ERP. [Accesat: 01 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.oracle.com/ro/erp/what-is-erp/implementation/
5. Sisteme de planificare a resurselor întreprinderii (ERP). [Accesat: 02 aprilie 2025]. Disponibil: http://digitalbib.usarb.md:4000/bitstreams/eda29f6b-9dea-4e76-9691- 90fcc474a55c/download

Recomandat
***Svetlana GHERJAVCA**, dr., lector univ.*

ANALIZA PERCEPȚIEI TINERILOR ASUPRA INFLUENȚEI MARKETINGULUI REALIZAT PRIN INTERMEDIUL INFLUENCERILOR

Andreea BEGAL,
studentă, anul II, Facultatea Științe Economice,
Instituția Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.138:004.738.5:336.1-053.6(478) E-mail: begalandreea@gmail.com

Social media reprezintă totalitatea platformelor web, care, prin intermediul tehnologiilor online, creează un mediu de conectare și comunicare. Primele platforme de acest tip au apărut în anii 1990, însă au ajuns în Republica Moldova abia după anul 2000 [2, p. 5]. Marketingul prin influenceri se referă la utilizarea personalităților din mediul online (influențatori) pentru promovarea produselor sau serviciilor. Influențatorii sunt persoane care au un număr semnificativ de urmăritori pe platformele de socializare (Instagram, YouTube, TikTok etc.), și care influențează comportamentele de consum ale acestora [1, p. 76]. Influențatorii pot fi categorisiți în funcție de numărul de urmăritori: macro-influențatori (cu milioane de urmăritori) și micro-influențatori (cu câteva zeci de mii de urmăritori, dar cu o audiență extrem de angajată). În ianuarie 2024, Republica Moldova găzduia 1,58 milioane de utilizatori de rețele sociale, adică 46,8% din populația totală. La începutul anului 2024, pe platformele sociale, Facebook avea 1,30 milioane de utilizatori activi, cu o acoperire potențială a reclamelor de 38,5% din populația totală, iar Instagram avea 1,03 milioane de utilizatori, cu o acoperire de 30,5% [6].

Marketingul prin influenceri a evoluat semnificativ în ultimele două decenii. În trecut, promovarea produselor se făcea prin intermediul publicității tradiționale (televiziune, radio etc.), dar în prezent, marketingul digital bazat pe influenceri este o metodă esențială pentru a ajunge la tinerii consumatori. Un raport al Nielsen în 2020 arată că 92% dintre consumatori au mai multă încredere în recomandările venite din partea persoanelor apropiate, precum influenceri sau prieteni, decât în publicitatea tradițională [5, p. 28]. Aceasta sugerează că influența influencerilor este percepută ca fiind mult mai autentică și mai credibilă decât metodele tradiționale de marketing.

Impactul marketingului prin influenceri asupra comportamentului de consum al tinerilor este semnificativ. Potrivit unui raport realizat de Influencer Marketing Hub în 2020, 49% dintre tineri au afirmat că au achiziționat produse promovate de influenceri, în mare parte datorită credibilității acestora și percepției că produsele recomandate sunt de calitate [7, p. 60]. De asemenea, 71% dintre tineri au declarat că aleg branduri pe baza recomandărilor influencerilor, ceea ce subliniază puterea lor de convingere asupra audiențelor tinere. [4, p. 119-125].

Cercetările sociologice din 2021 realizate de compania We Are Social în Republica Moldova, prin două sondaje de opinie și șapte interviuri individuale aprofundate, au arătat că influencerii au un impact considerabil asupra deciziilor de cumpărare și asupra informării populației. Chiar dacă unele acțiuni de pe social media, cum ar fi concursurile, nu au succes și nu își ating obiectivele, acestea contribuie la creșterea credibilității, mai ales atunci când sunt susținute nu doar de influenceri, ci și de rude, prieteni sau cunoștințe. Astfel, mai mult de jumătate dintre consumatorii online au încredere în concursurile despre care le vorbesc influencerii, chiar dacă, de obicei, nimeni nu câștigă efectiv.

Cercetările au evidențiat și profilul sociodemografic al impactului marketingului prin influenceri asupra deciziilor de cumpărare în Republica Moldova. Femeile au o încredere mai mare în influenceri, datorită caracteristicilor emoționale care le fac să fie mai receptive la produsele promovate. Deși bărbații fac mai puține cumpărături pe social media și sunt mai puțin interesați de influenceri, aceștia sunt mai dispuși să se documenteze despre produsele care le captează interesul.

În ceea ce privește vârsta, tinerii între 26 și 35 de ani sunt cei mai activi în ceea ce privește cumpărăturile online, având, de obicei, un venit propriu și independență financiară. Produsele cele mai populare achiziționate online sunt hainele, produsele alimentare, încălțămintea, accesoriile și cosmetica. De asemenea, unele persoane au achiziționat mobilă sau tehnologie după ce au văzut produse promovate pe social media. În perioada pandemiei, vânzările de produse alimentare și de uz casnic au fost stimulate prin intermediul platformelor sociale, unde influencerii au promovat servicii de livrare.

Deși unii consumatori consideră că produsele promovate sunt scumpe, mulți au avut un nivel de satisfacție după achiziționarea acestora, iar influencerii au generat vânzări semnificative. În ciuda unor circumstanțe nefavorabile, mulți consumatori continuă să cumpere produse online după ce le-au văzut promovate pe rețelele sociale [8].

Tinerii, fiind conectați constant la rețelele de socializare și urmărind tendințele impuse de influenceri, sunt mai predispuși să cumpere produse recomandate de aceștia, în special atunci când influencerii oferă detalii sincere despre experiența lor cu produsul [3, p. 45].

Printre cei mai urmăriți influenceri din Republica Moldova se numără Andreea Bostanica, care are un număr impresionant de 3,8 milioane de urmăritori, urmată de Bezer Marinela cu 910 mii de urmăritori, și Emilian Cretu cu 575 mii de urmăritori. De asemenea, Cebotari Ecaterina se bucură de o audiență de 590 mii de urmăritori, iar Anastasia Stati are 215 mii de urmăritori, în timp ce Nina Cretu și Gabriela Damir au 274 mii și respectiv 140 mii de urmăritori. Astfel, cu un număr considerabil de urmăritori și interacțiuni, acești influenceri devin agenți de marketing extrem de puternici, iar campaniile lor de promovare sunt frecvent legate de produse din diverse domenii, cum ar fi moda, cosmetica, alimentația și sănătatea, având un impact semnificativ asupra deciziilor de cumpărare ale tinerelor audiențe.

Cercetările efectuate au permis formularea unor recomandări pentru influenceri și utilizatori.

Printre recomandările pentru influenceri se numără necesitatea transmiterii unor mesaje clare și autentice și stabilirea unei agende de conținut care să răspundă nevoilor audienței. De asemenea, este important ca influenceri să își construiască o relație de încredere cu urmăritorii lor.

Pentru utilizatori, recomandările includ: dezvoltarea unui spirit critic și al unei analize atente a informațiilor consumate pe rețelele sociale; documentarea corectă despre caracteristicile tehnice ale produselor dorite, pentru a face alegeri informate; menținerea unui spirit de autoprotecție și evaluarea riscurilor în contextul cumpărăturilor online. Aceste recomandări sunt esențiale pentru ca utilizatorii să navigheze responsabil pe platformele sociale, protejându-se de riscurile asociate cu marketingul digital.

Referințe:

Cărți și publicații monografice:

1. BROWN, D., & FIORELLA, S. (2013). *Influencer marketing: A new marketing strategy for the digital age*. New York: Wiley, p. 76.
2. LAUR, V. (2018). *Social media ca instrument de comunicare pentru instituția info-documentară*. Chișinău: CEP USM.
3. MUREȘAN, M. (2020). *Influencer Marketing: Perspectiva utilizatorilor și a experților*. p. 45.

Articole din reviste:

4. MUC. (2019). *Influencer marketing in the digital age: A youth perspective*. Journal of Marketing Research, 121(2), 119-125.
5. NIELSEN. (2016). *The influence of consumer trust in social media*. Nielsen Global Trust Report, p. 28.

Site-uri:

6. We Are Social. *Digital. Global Overview*. New York: We Are Social, 2024. [Accesat: 11.03.2025]. Disponibil: https://datareportal.com/reports/digital-2024-moldova
7. Influencer Marketing Hub, 2020, p. 60. [Accesat: 11.03.2025]. Disponibil: https://influencermarketinghub.com/influencer-marketing-benchmark-report-2020/
8. *Most popular social networks worldwide as of January 2022, ranked by number of monthly active users.* [Accesat: 12.03.2025]. Disponibil: https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/

Recomandat
***Mariana STOICA**, dr., conf.univ.*

ANTREPRENORIATUL SUSTENABIL: STRATEGII PENTRU UN MODEL DE AFACERI CIRCULAR

Eugenia ALCEDAREVSCAIA,
studentă, anul II, Facultatea Inginerie Economică și Business,
Universitatea Tehnică a Moldovei

CZU: 334.7:502.131.1:332.142.6 E-mail: eugenia.alcedarevscaia@em.utm.md

În contextul actual al schimbărilor climatice, epuizării resurselor naturale și creșterii preocupărilor pentru sustenabilitate, antreprenoriatul sustenabil capătă o importanță tot mai mare. Tranziția către un model de afaceri circular reprezintă o soluție viabilă pentru reducerea impactului negativ asupra mediului și pentru crearea unei economii mai eficiente și regenerative [5, p.12]. Prin adoptarea acestui model, companiile pot reduce deșeurile, pot optimiza utilizarea resurselor și pot contribui la dezvoltarea unei societăți mai echilibrate economic și ecologic. În plus, reglementările internaționale și naționale impun tot mai multe cerințe privind responsabilitatea de mediu a companiilor, ceea ce face ca această temă să fie de mare actualitate [6, p.5].

Pentru realizarea acestui studiu s-a utilizat o metodologie mixtă, îmbinând analiza literaturii de specialitate cu studii de caz relevante din sectorul antreprenorial. A fost efectuată o cercetare documentară asupra strategiilor de afaceri sustenabile, analizând rapoarte economice, politici publice și studii academice recente [7, p.7]. De asemenea, s-au analizat exemple concrete ale unor companii care au adoptat modele circulare de afaceri, evidențiind impactul acestor strategii asupra performanței economice și sustenabilității [4, p.9].

Antreprenoriatul sustenabil este un concept complex, aflat la intersecția dintre economie, ecologie și responsabilitate socială [8, p.14]. Acesta presupune integrarea principiilor economiei circulare, care promovează refolosirea, reciclarea și reducerea consumului de resurse finite [1, p.12]. Principalele teorii care stau la baza acestui model de afaceri includ teoria economiei regenerative, modelul Triple Bottom Line (profit, oameni, planetă) și conceptul de inovație sustenabilă. De asemenea, strategiile antreprenoriale sustenabile sunt strâns legate de responsabilitatea socială corporativă (CSR) și de implementarea unor politici ecologice în cadrul companiilor [2, p.22].

Aplicarea unui model de afaceri circular în practică implică o serie de măsuri concrete, printre care:

- **Ecodesign-ul** – proiectarea produselor astfel încât să fie mai ușor reciclabile și mai durabile [3, p.23].
- **Utilizarea materialelor regenerabile** – înlocuirea resurselor neregenerabile cu alternative sustenabile.

- **Reciclarea și reutilizarea** – adoptarea unor strategii eficiente pentru reducerea deșeurilor și valorificarea materiilor prime secundare.
- **Parteneriate strategice** – colaborarea între companii pentru optimizarea utilizării resurselor [7, p.34].
- **Tranziția la energie verde** – utilizarea surselor de energie regenerabilă pentru reducerea amprentei de carbon. Exemple concrete de companii care au integrat aceste principii includ Patagonia, care promovează reciclarea hainelor și utilizarea materialelor sustenabile, IKEA, care încurajează economia circulară prin programe de reciclare, și Philips, care implementează modele de afaceri bazate pe servicii de economie circulară [4, p.40].

Un element inovator în antreprenoriatul sustenabil îl reprezintă utilizarea tehnologiilor digitale pentru optimizarea proceselor economice. De exemplu:

- **Blockchain-ul** poate asigura trasabilitatea materialelor reciclabile și a produselor sustenabile [8, p.50].
- **Inteligența artificială** permite analiza datelor pentru optimizarea consumului de resurse.
- **Internet of Things (IoT)** ajută la monitorizarea eficientă a consumului de energie și apă.

Aceste tehnologii contribuie la eficientizarea modelului de afaceri circular și la creșterea transparenței în lanțurile de aprovizionare [1, p.55].

Adoptarea unui model de afaceri circular este o necesitate pentru companiile care doresc să rămână competitive într-un mediu economic în continuă schimbare. Acest model oferă beneficii multiple, inclusiv reducerea costurilor operaționale, creșterea eficienței utilizării resurselor și îmbunătățirea imaginii publice a companiilor [2, p.45]. În plus, tranziția către sustenabilitate este susținută de cerințele consumatorilor, care devin din ce în ce mai conștienți de impactul produselor asupra mediului.

Pentru a accelera tranziția către un model de afaceri sustenabil, se recomandă:

- Crearea de politici guvernamentale care să încurajeze antreprenoriatul circular prin stimulente fiscale și reglementări favorabile.
- Dezvoltarea unor programe educaționale pentru antreprenori, care să ofere cunoștințele necesare implementării strategiilor de afaceri sustenabile [3, p.60].
- Sprijinirea inovației prin investiții în cercetare și dezvoltare în domeniul sustenabilității.
- Încurajarea colaborării între mediul academic, sectorul privat și instituțiile publice pentru a identifica soluții eficiente și aplicabile pe scară largă.

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice:*

1. BUGAIAN, Larisa et al. Economie circulară: Note de curs. Fac. Inginerie Eco-

nomică şi Business, Dep. Economie şi Management. Chişinău: Tehnica UTM, 2023. 155 p. ISBN 978-9975-45-992-1.
2. ROJCO, A. Beneficiile sociale și impactul acestora asupra reducerii sărăciei în Moldova. Chișinău: IEFS, 2011. 156 p.

• *Articole din colecții:*
1. BOTNARENCO, T. Sistem computerizat pentru a investiga și dezvolta viteza de reacție mobilă din punctul de plecare la înotători. În: Sporturi olimpice și sporturi pentru toți: Materialele Congresului Internațional, 12 - 15 septembrie 2011. Chișinău, USEFS 2011, vol.1, pp.196-198.
2. CILOCI R., ȚURCAN Iu. The need for Republic of Moldova to move to circular economy. În: Competitiveness and sustainable development, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM", 2023, Ediția 5, pp. 78-83. DOI: https://doi.org/10.52326/csd2023.12.

• *Articole din reviste:*
1. CILOCI R., ȚURCAN IU. Towards a Circular Economy through challenges, opportunities, and policies. The USV Annals of Economics and Public Administration, Volume 24, nr.1 (39), 2024, p.182-189.
2. GHEORGHIȚA M., ȚURCAN, R., STRATILA A. Evaluating the role of SDG 9 in economic growth and environmental sustainability: a quantitative analysis across the European Union. The USV Annals of Economics and Public Administration, Volume 24, Issue 1 (39), 2024, ISSN 2285-3332, on-line ISSN 2344-3847.
3. ŢURCAN, Iuliu, CILOCI, Rafael. Circular economy and sustainable business development. În: USV Annals of Economics and Public Administration, 2021, vol. 21, nr. 1(33), pp. 7-12. ISSN 2285-3332.

• *Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:*
1. GUMENIUC, Ina. Entrepreneurship development trends in the Republic of Moldova. The 5th Economic International Conference Competitiveness and sustainable development, Technical University of Moldova, 2-3 November 2023, p. 88-93. DOI: https://doi.org/10.52326/csd2023.14, ISBN 978-9975-64-364-1 (PDF).

Recomandat
***Iuliu ȚURCAN**, dr., conf.univ.*

STRATEGII INOVATIVE PENTRU OPTIMIZAREA CAMPANIILOR ONLINE ÎN MARKETINGUL DIGITAL, APLICATE ÎN CADRUL COMPANIEI „LE BURO”

***Andreea BULGARI*,**
studentă anul III, Facultatea Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.138:004:366.1 E-mail: bulgari.andreea@gmail.com

This paper analyzes innovative strategies employed by the digital agency Le Buro to optimize online marketing campaigns. By combining SEO, social media, PPC, and email marketing, the agency enhanced campaign performance and conversion rates. Using data analysis and A/B testing, the study highlights the importance of strategic integration and adaptability. Case studies demonstrate measurable improvements in engagement and ROI. The findings provide actionable insights for digital marketing practitioners.

Marketingul digital a devenit un element esențial în dezvoltarea strategiilor de promovare ale companiilor moderne. Evoluția tehnologiilor și schimbarea comportamentului consumatorilor impun adaptarea constantă a campaniilor de marketing online. Le Buro – agenție de marketing digital, se confruntă cu provocarea de a implementa strategii inovative pentru optimizarea campaniilor online, având ca obiectiv creșterea vizibilității și eficienței acestora. Această lucrare analizează metodele utilizate de companie pentru a îmbunătăți performanța campaniilor sale digitale și impactul acestor strategii asupra rezultatelor obținute.

Scopul acestei cercetări este de a evidenția strategiile inovative aplicate de Le Buro în optimizarea campaniilor online și de a demonstra eficiența acestora în creșterea engagement-ului, atragerea clienților și sporirea conversiilor. Lucrarea își propune să analizeze metodele de optimizare utilizate, impactul acestora și să ofere recomandări pentru îmbunătățirea viitoarelor campanii digitale.

Metodologia cercetării include abordări teoretice și practice privind marketingul digital.

S-au utilizat metode de cercetare cantitativă și calitativă, incluzând analiza performanțelor campaniilor digitale, compararea strategiilor aplicate și interpretarea rezultatelor pe baza metricilor de performanță (KPI). Sursele de date includ rapoarte interne, instrumente de analiză digitală precum Google Analytics, Facebook Insights și rezultatele campaniilor implementate în perioada de studiu.

Marketingul digital reprezintă un element esențial în strategia de dezvoltare a companiilor moderne, având un impact direct asupra vizibilității brandului, interacțiunii cu publicul și creșterii vânzărilor [1], [2]. Într-un mediu competitiv în continuă schimbare, este necesară adoptarea unor strategii inovative care să optimi-

zeze campaniile online și să crească eficiența acestora. Agenția Le Buro, specializată în digital marketing, a implementat mai multe tehnici moderne pentru îmbunătățirea performanței campaniilor sale [3]. Prin această lucrare, se analizează strategiile aplicate, rezultatele obținute și impactul lor asupra eficienței campaniilor digitale.

Una dintre principalele direcții de optimizare a fost utilizarea unui mix echilibrat de canale de promovare, combinând strategii de social media marketing, campanii PPC (Pay-Per-Click), email marketing și SEO. Analiza performanței fiecărei campanii a demonstrat că utilizarea unei strategii integrate a condus la o creștere semnificativă a vizibilității și la o optimizare mai eficientă a costurilor publicitare. Le Buro a implementat o abordare multi-canal pentru a maximiza rezultatele campaniilor online. Un exemplu concret a fost combinarea promovării plătite pe platforme sociale (Meta Ads, TikTok Ads) cu optimizarea SEO a conținutului și strategii de email marketing. Această metodă a permis atingerea unei audiențe mai largi și creșterea interacțiunii cu utilizatorii.

Un studiu de caz relevant din activitatea companiei pentru clinica Sancos, arată că, prin integrarea campaniilor Facebook Ads cu strategii de remarketing prin email, rata de conversie a crescut cu 27% în doar o lună. Acest lucru s-a datorat unei mai bune țintiri a utilizatorilor care au interacționat anterior cu brandul, crescând astfel probabilitatea de achiziție. De asemenea, utilizarea Google Ads pentru campaniile de search a generat o creștere a traficului pe site-urile clienților, contribuind la o îmbunătățire a poziționării acestora în motoarele de căutare.

Aceste date demonstrează că fiecare platformă are propriile avantaje, iar o strategie integrată maximizează impactul campaniilor digitale. Un alt aspect esențial al cercetării a fost analiza modului în care conținutul utilizat în campaniile de marketing influențează rata de conversie [4]. Le Buro a testat diverse tipuri de conținut, de la postări statice și videoclipuri scurte până la conținut generat de utilizatori și testimoniale. Studiile interne au arătat că reclamele video au avut o rată de engagement mai mare decât imaginile statice. De exemplu, într-o campanie pentru un brand de fashion – Aridon, videoclipurile scurte cu demonstrații de produse au crescut Impactul cu 49,5% comparativ cu postările tradiționale cu imagini și text. Un alt aspect important a fost optimizarea paginilor de destinație. S-a observat că pagina cu un design clar, butoane de call-to-action vizibile și conținut bine structurat au înregistrat rate de conversie mai ridicate. Un factor esențial în succesul campaniilor digitale gestionate de Le Buro a fost utilizarea analizei de date pentru optimizarea continuă a strategiilor de marketing. Prin monitorizarea constantă a indicatorilor de performanță (KPI), echipa de marketing a ajustat bugetele și conținutul reclamelor pentru a maximiza rezultatele. S-au utilizat platforme precum Google Analytics și Facebook Business Manager pentru a analiza comportamentul utilizatorilor și a identifica punctele slabe ale campaniilor. Un exemplu concret este îmbunătățirea unei campanii care inițial avea un CTR scăzut; prin modificarea titlurilor și a imaginilor, CTR-ul a crescut de la 1,9% la 4,2% în doar 2 săptămâni. Un alt instrument valoros a fost A/B testing-

ul, care a permis compararea a două variante de reclame pentru a identifica cea mai eficientă. De exemplu, o campanie de testare pe Instagram pentru brandul Castello a arătat că utilizatorii răspund mai bine la postările cu testimoniale video decât la cele cu imagini de produs simple.

În cadrul analizei strategiilor inovative utilizate de compania Le Buro pentru optimizarea campaniilor online în marketingul digital, s-a observat că aplicarea unor metode avansate de mixare a canalelor de promovare, optimizarea conținutului, analiza datelor și implementarea sistemelor de testing au condus la o îmbunătățire semnificativă a performanței campaniilor. Practicile inovative implementate de Le Buro evidențiază importanța utilizării datelor analitice pentru a îmbunătăți targetarea și eficiența bugetelor publicitare. Cercetarea arată că abordările bazate pe testare A/B, optimizarea paginilor de destinație și integrarea campaniilor de remarketing sunt esențiale pentru creșterea engagement-ului utilizatorilor și maximizarea ROI-ului. Strategiile inovative aplicate de Le Buro au relevat faptul că succesul în marketingul digital nu depinde doar de selectarea platformelor potrivite, ci și de adaptabilitatea campaniilor la schimbările comportamentale ale consumatorilor. Studiile de caz analizate demonstrează că optimizarea continuă, bazată pe date, este un factor esențial pentru succesul campaniilor digitale. Într-o piață digitală în continuă evoluție, implementarea acestor strategii reprezintă nu doar o necesitate, ci și un avantaj competitiv major. Originalitatea articolului constă în analiza metodelor inovative aplicate de Le Buro, relevante pentru companiile interesate de optimizarea eficientă a campaniilor online. Rezultatele cercetării pot ghida specialiștii în marketing, practicienii și liderii de afaceri în adoptarea unor strategii performante, capabile să răspundă cerințelor pieței digitale și să genereze impact pe termen lung.

Referințe:

1. DOBRE, Costinel; MILOVAN, Anca-Maria. Marketing online și social media: călătorie în lumea virtuală a marketingului. București: C.H. Beck, 2019. 270 p.
2. KOTLER, Philip; JAIN, Dipak; MAESINCEE, Suvit. Marketingul în era digitală: o nouă viziune despre profit, creștere și înnoire. București: Meteor Press, 2009. 198 p.
3. https://leburoagency.com/ro/ [online]. (accesat 22.03.2025).
4. Marketing in Business: Strategies and Types Explained [online]. (accesat 22.03.2025). Disponibil: https://www.investopedia.com/terms/m/marketing.asp

Recomandat
***Adriana BUZDUGAN**, dr., conf.univ.*

SCENT IN MARKETING: CREATING EMOTIONAL CONNECTIONS AND ENHANCING BRAND IDENTITY

Mădălina BUȘAN,
student, 2nd year, Faculty of Economic Science, Moldova State University

CZU: 339.138:665.57

Abstract: *In today's competitive market, scent marketing has emerged as a powerful tool for shaping consumer behavior and strengthening brand identity. By tapping into the deep connection between scent, emotion, and memory, brands can influence purchasing decisions and foster lasting customer loyalty. Leveraging psychological principles such as emotional conditioning and the halo effect, scent marketing enhances consumer experiences through innovative techniques like scratch-and-sniff and immersive scent environments. This approach not only attracts and retains customers but also creates a unique brand presence, driving increased sales, brand recall, and long-term business growth.*

Keywords: *scent marketing, effect, sniff technology, subconscious aspects , economic impact;*

In today's fiercely competitive market, businesses are constantly seeking novel approaches to forge distinctive and unforgettable consumer experiences. Traditional marketing strategies, heavily reliant on visual and auditory stimuli, are increasingly being complemented by sensory marketing, which aims to engage consumers on multiple sensory levels. This resurgence is fueled by advancements in our understanding of human psychology, particularly the intricate link between scent, emotion, and memory, and the development of new technologies that enable brands to craft sensory experiences. Speaking about the scientific explanation, the human sense of smell, or olfaction, is unique among the senses in its direct connection to the brain's emotional centers.The human sense of smell is closely linked to the brain's emotional center. Unlike other senses, scent bypasses the thalamus and goes directly to the **limbic system**, particularly the **amygdala** (emotion processing) and **hippocampus** (memory formation). This direct pathway explains why a scent can instantly trigger emotional reactions and vivid memories—often without conscious thought. [2 p. 365] This inherent connection between scent, emotion, and memory forms the basis of scent marketing's effectiveness. As Danish author and branding expert Martin Lindstrom states in his book *Brand Sense*, "With the right smell, you can create an emotional and extremely deep relationship between your brand and your customers." Lindstrom's work emphasizes the importance of engaging multiple senses to create a holistic and impactful brand experience, with scent playing a pivotal role. [3 p.110] Sensory marketing, as a broader concept, focuses on the totality of the customer experience, encompassing their past experiences, emotions, and imagination. English economist N. Schmitt asserts that both reason and emotion drive consumer purc-

hasing decisions. Consumers seek not only quality products but also enriching and memorable experiences that engage their senses. [1 p. 36]. Scent marketing plays a key role within sensory marketing by:

- *Attracting and Retaining Customers:* A pleasant olfactory environment can entice consumers to enter a store and encourage repeat visits.
- *Creating a Brand Identity:* Sensory marketing, and particularly scent, allows brands to define a unique identity and personality, setting them apart from competitors.
- *Humanizing the Brand:* Brands that consider the feelings and experiences of their customers are perceived as more valuable and approachable.
- *Enhancing Perceived Product Value:* A carefully crafted scent strategy can enhance the perceived value of a brand's products and services.

The effectiveness of scent marketing is rooted in the psychology of olfaction and its influence on human behavior. Several psychological principles underpin its impact. One of the most popular examples in literature is the Proustian Phenomenon. This phenomenon, named after the French writer Marcel Proust, describes the ability of scents to trigger vivid and detailed memories. In his novel *In Search of Lost Time*, Proust recounts how the scent of a madeleine dipped in tea evoked a flood of childhood memories.Scents can become associated with specific emotions through a process called emotional conditioning. If a person repeatedly experiences a particular scent in conjunction with a positive emotional experience, the scent itself can eventually evoke that emotion, even in the absence of the original experience. In the context of scent marketing, a pleasant ambient scent can create a positive halo effect, influencing customers' evaluations of the products, services, and the overall brand. While ambient scent marketing is a widely used technique, brands are also exploring more innovative approaches to engage consumers' sense of smell.One of them is the Scratch-and-Sniff Technique: This technique, which involves encapsulating fragrance and releasing it upon friction, offers consumers a direct sensory encounter with a product, significantly enhancing product memorability. Scratch-and-sniff technology has been used in advertising, product packaging, and even books, providing a tactile and olfactory experience. The "Discover Your Scent" concept (a company from the United Kingdom) exemplifies a practical application of scent marketing that goes beyond simply diffusing a pleasant aroma. This immersive approach to scent aims to create a deeper connection between the customer and the brand by allowing them to actively participate in the scent selection process. By engaging customers in this way, brands can enhance the sensory experience, strengthen brand recall, and make scent an integral part of a brand's story telling. The company can provide help in creating specific smells for your brand, based on the fragrance and notes you want.

Scent, as a marketing tool, taps into the emotional and subconscious aspects of consumer behavior, wielding significant influence over purchasing decisions and brand loyalty. Recent marketing trends confirm that scent is a key-element in our

daily lives, profoundly shaping our buying decisions. Sensory marketing, when effectively implemented, creates innovative customer experiences with tangible benefits. The difference between viewing a product in a display case and the immersive experience of feeling and smelling it is significant. Businesses that understand and leverage sensory marketing principles can enhance their presence in the customer's memory, improve brand positioning, and reap long-term rewards.

Bibliography:

Books and Monographic Publications:

1. MORRIS, J., SCHMIDT, K. *The Impact of Emotional Marketing on Consumer Decision-Making*. Journal of Consumer Research, 2014, vol. 41, 35-50 p. ISSN:0093-5301.
2. KOTLER, P., KELLER, K. L. *Marketing Management* (15th Edition). Pearson Education, 2016. 752 p. ISBN: 978-013-387177-1.
3. M. LINDSTROM *Brand Sense. Sensory Secrets Behind the Stuff We Buy* (2 Revised edition) 2010, vol.192 p .ISBN: 9780749460570
4. HUNT, S. D. *Consumer Behavior: Theoretical Sources*. 2nd edition. Sage Publications, 2010. 648 p. ISBN: 978-1412961966.
5. LEWIS, R. C., PLETT, M. D. *Service Quality: The Role of Experience and the Sensory Environment in Shaping Consumer Perceptions*. Journal of Services Marketing, 2008, vol. 22, 227-239 p. ISSN: 0887-6045.

Sites:

1. Manifesto. Discover your scent. 2025 [accessed: 20.03.2025]. Available: https://www.thescentagency.com/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw-e6-BhDmARIsAOxxlxV_Vp47T5gNCFQwxBMgIMXf_1HuQ2tKI_8d943W1ReJhGbTKNgM6QaAmaEEALw_wcB
2. Sensory Marketing | What it is, types, characteristics and examples 2025. [accessed: 18.03.2025] Available: https://getlinko.com/en/sensory-marketing/

Recommended

***Veronica BULAT**, dr., conf.univ.*

INTEGRAREA EUROPEANĂ ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA STRATEGIILOR DE MARKETING ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Diana GÎRBU,
Vlada BURACICOVSCHI,
studente, anul III, Facultatea de Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.922:339.138(478)

E-mail: girbu.diana.04@gmail.com
buracicovschi@gmail.com

Integrarea europeană se constituie într-un proces complex de convergență politică, economică și legislativă, prin care statele candidate, inclusiv Republica Moldova, urmăresc alinierea la standardele Uniunii Europene (UE). Acest proces implică adoptarea unui set coerent de norme și reglementări, dar și generează transformări profunde în dinamica pieței interne, stimulând liberalizarea comerțului și intensificarea cooperării economice. În scopul alinierii la standartele și valorile europene, devine esențial adoptarea tehnologiilor emergente, precum inteligența artificială (AI) și analiza datelor, aduc un caracter inovativ procesului de integrare, facilitând, de exemplu, extinderea comerțului electronic și utilizarea strategiilor de marketing bazate pe performanță.

Pe lângă dimensiunea tehnologică, sustenabilitatea devine un factor esențial în strategiile de marketing, având un impact direct asupra expansiunii internaționale a brandurilor moldovenești. Creșterea preferinței consumatorilor pentru branduri eco-friendly determină companiile să adopte ambalaje biodegradabile și să reducă amprenta de carbon, manifestând astfel un angajament clar față de responsabilitatea socială și transparența în comunicare. În acest sens, adaptarea la cerințele și preferințele piețelor europene devine un imperativ, iar colaborarea cu parteneri strategici din UE, precum și implementarea unor strategii omnichannel, contribuie la consolidarea imaginii și competitivității brandurilor locale.

Evoluția procesului de integrare europeană a Republicii Moldova a traversat etape semnificative, fiecare reprezentând un pas major în apropierea față de normele comunitare. Semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare din 1994 a marcat debutul relaționării oficiale cu UE, urmată de semnarea Planului de Acțiuni RM-UE în 2005, un document strategic care a conturat obiectivele reformelor economice și sociale. Punctul de cotitură a venit odată cu Acordul de Asociere și Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) din 2014, facilitând accesul produselor moldovenești pe piața europeană și impunând reforme structurale în domeniul economic și legislativ. Confirmarea aspirațiilor europene a fost ulterior marcată prin obținerea statutului de țară candidată la aderare în 2022, intensificând eforturile de aliniere la acquis-ul comunitar [2,p.64].

În contextul schimbărilor economice și legislative determinate de integrarea europeană, se impune armonizarea legislației naționale cu normele comunitare, un proces ce vizează domenii esențiale pentru marketing, precum protecția consumatorilor și reglementarea pieței. Liberalizarea pieței, facilitată prin DCFTA, deschide noi segmente de consumatori, iar adoptarea unor standarde și reglementări noi pentru produse și servicii influențează semnificativ strategiile de branding și poziționare [1,p.45]. Aceste schimbări au un impact direct asupra comportamentului consumatorului, care devine tot mai exigent și orientat către produse de calitate, conforme cu standardele UE. În plus, digitalizarea intensă și adaptarea la reglementările privind protecția datelor, cum ar fi GDPR, modifică radical modul de abordare a marketingului digital, limitând utilizarea agresivă a datelor personale și accentuând necesitatea unor strategii de comunicare responsabile.

Oportunitățile generate de integrarea europeană sunt multiple, oferind acces la noi piețe și facilitând extinderea brandurilor locale prin eliminarea barierelor comerciale și creșterea credibilității acestora. Colaborarea cu parteneri strategici din spațiul european deschide posibilitatea de a accesa fonduri europene, de a stimula inovația și de a dezvolta parteneriate pentru distribuție și co-branding, elemente esențiale într-un mediu competitiv. Adaptarea la tendințele de sustenabilitate și responsabilitate socială, promovate prin certificările ecologice și marketingul etic, contribuie la consolidarea poziției pe piața europeană, unde consumatorii manifestă o preferință tot mai accentuată pentru brandurile cu practici responsabile [4,p.60].

Cu toate acestea, provocările pentru marketeri rămân semnificative. Creșterea competiției pe piața locală, generată de intrarea pe piață a mărcilor internaționale, impune necesitatea diferențierii prin strategii de branding inovative și adaptate, care pot fi considerate și imbolduri pentru dezvoltare. Presiunea asupra prețurilor și costurile suplimentare de conformitate cu noile reglementări cer ajustări strategice în modelele de distribuție și în gestionarea diferențelor de putere de cumpărare. În plus, respectarea normelor stricte privind publicitatea și protecția datelor, impuse de reglementările GDPR, solicită companiilor o transparență sporită în comunicarea comercială, transformând astfel provocările legislative în oportunități pentru consolidarea încrederii consumatorilor.

Exemplele practice ale unor companii moldovenești, cum ar fi Cricova și Purcari, ilustrează succesul în adaptarea la standardele europene de calitate și în extinderea exporturilor pe piețele UE, prin strategii de branding ce pun accentul pe autenticitate și tradiție. De asemenea, experiența companiei Orhei-Vit, care a aplicat certificări internaționale și a diversificat portofoliul de produse pentru a răspunde cerințelor consumatorilor europeni, demonstrează eficacitatea unui model de afaceri orientat spre inovație și adaptabilitate. Fabrica de textile Ionel reprezintă un alt exemplu de succes, implementând practici sustenabile și colaborând cu parteneri europeni pentru a-și extinde rețeaua de distribuție în statele membre ale UE [3,p.70].

Astfel, integrarea europeană a Republicii Moldova nu reprezintă doar un proces de aliniere legislativă și economică, ci și un catalizator al transformării digitale și sustenabile în domeniul marketingului. Prin adoptarea tehnologiilor moderne, implementarea strategiilor omnichannel și promovarea unui marketing etic, companiile moldovenești pot transforma provocările unui mediu competitiv într-o serie de oportunități strategice, menite să consolideze poziția lor atât pe piața internă, cât și în contextul european.

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice*

1. Antoci N. Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova. Monografie. Chișinău 2019, USM p.243 ISBN:978-9975-149-04-4.

• *Documente de arhivă:*

2. Guvernul Republicii Moldova. *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014”*. 120 p.
3. Cancelaria de Stat a Guvernului Republicii Moldova. *Ghid metodologic cu privire la procesul decizional*, 2009, 85 p.
4. Cancelaria de Stat a Guvernului Republicii Moldova. *Ghid cu privire la elaborarea planurilor de dezvoltare instituțională a autorităților administrației publice centrale*, 2008, 95 p.

• *Site-uri:*

5. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). *Aspirațiile europene și dezvoltarea umană a Republicii Moldova: Raportul Național de Dezvoltare Umană 2012*. PNUD Moldova, 2012, 110 p. Disponibil la: https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/republica-moldova-se-numara-printre-tarile-din-lume-care-demonstreaza-ca-oamenii-pot-pune-presiune-mai-mica-asupra-planetei (accesat la 06.03.2025)

Recomandat
***Natalia ANTOCI**, dr., conf.univ.*

CHATBOTS FOR STUDENT SUPPORT: BRIDGING THE GAP BETWEEN TECHNOLOGY AND MENTAL HEALTH CARE

Mădălina - Mihaela ANTOCI,
First-year student, Faculty of Economic Sciences,
Department of Economics, Marketing, and Tourism, Moldova State University

CZU: 35.08:004.8:614-057.87(478) E-mail: antocimadlen@gmail.com

Mental health has become one of the most pressing issues among students in the Republic of Moldova, with over 30% reporting emotional difficulties . Despite the growing need, access to psychological services remains limited.Artificial Intelligence (AI), through chatbot technologies, may offer innovative and accessible solutions [4].

Purpose: The purpose of this study is to examine the role that AI-based chatbots can play in student mental health support, by improving early detection, offering guidance, and connecting users with professional help in a confidential way.

The research methodology included the following elements:

- literature review of international chatbot-based mental health solutions;
- analysis of case studies from academic institutions (Woebot, Wysa, Tess);
- simulations of chatbot responses to common student mental health concerns;
- observation of Moldova's national policy context;
- survey data collected during the MindLaw & EconHack initiative (2024).

According to the 2024 MindLaw & EconHack survey, psychological counseling services remain underused among students in Moldova. While approximately 40.4% of students reported having access to psychological counseling in their institutions, only 15.9% had ever made use of these services. Strikingly, 84.1% stated that they had never benefited from any psychological assistance. This underutilization may be attributed to several factors, including limited visibility of existing services, low trust in confidentiality, and persistent social stigma. Furthermore, many students are not adequately informed about the availability of counseling, or they may not perceive their emotional challenges as serious enough to require professional help**.**

Despite national efforts, only 40.4% of students have access to school-based counseling, and the vast majority have never interacted with these services [5]. AI-powered chatbot platforms have the potential to provide anonymous support 24/7, reduce the stigma associated with mental health issues, offer interactive guidance and exercises, and redirect to human professionals when needed. These features make them a valuable complement to traditional counseling services and a viable first step toward emotional assistance for students.

Challenges: In Moldova, several barriers limit the implementation of such digital tools. There is insufficient public funding and underdeveloped digital infrastructu-

re, which makes large-scale adoption difficult. Additionally, the country lacks national standards and clear legal frameworks regulating the use of AI in health. Social stigma surrounding mental health and emotional vulnerability further discourages young people from seeking help. Even when counseling services exist, their visibility is often low, and students are not aware of their rights to access these services within academic institutions. In Moldova, several barriers limit the implementation of such digital tools:

- insufficient public funding and digital infrastructure;
- lack of national standards for AI in health;
- social stigma and lack of awareness;
- limited visibility of counseling services in academic settings.

Recommendations. In order to address these challenges, Moldova must begin with the pilot testing of AI chatbot platforms in universities, focusing on specific student needs and usability. It is also essential to train psychological counselors in digital support tools so they can confidently integrate chatbot feedback into human-led care. Furthermore, the government should develop clear regulations on data protection and ethical usage of AI technologies in the educational and healthcare sectors. Finally, launching national awareness campaigns dedicated to emotional well-being could normalize help-seeking behavior and break the stigma associated with mental health care.

Conclusion. Chatbots are not designed to replace therapists but to complement the national mental health strategy by making support more accessible, especially for students (4). Moldova has the opportunity to lead in digital innovation for youth well-being by integrating AI responsibly into public services.

References:

1. Digital Transformation Strategy (2023–2030), Moldova. Retrieved from: https://mtds.gov.md/ro/content/strategia-transformarii-digitale [online]. (accesat 22.03.2025).
2. National Mental Health Program (2023–2027), Moldova. https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/PROGRAMUL-NA%C8%9AIONAL-DE-S%C4%82N%C4%82TATE-MINTAL%C4%82.pdf [online]. (accesat 22.03.2025).
3. UNICEF Moldova Reports on Youth Wellbeing. https://www.unicef.org/moldova/en[online]. (accesat 21.03.2025).
4. WHO. (2022). Mental health and COVID-19: Early evidence of the pandemic's impact: https://www.who.int/publications/i/item/9789240045930[online]. (accesat 21.03.2025).
5. World Health Organization. (2022). Adolescent mental health: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health[online]. (accesat 22.03.2025).

Advisor
***Ecaterina ULIAN,** assist. lect.*

ПРАВИЛЬНОЕ РЕЗЮМЕ: КЛЮЧ К УСПЕШНОЙ КАРЬЕРЕ

***Татьяна АНГЕЛИ*,**
студентка второго курса дневной формы обучения
Факультет Инженерной Экономики и Бизнеса,
Технический Университет Молдовы

CZU: 331.52:005.966 E-mail: tatiana.angheli@em.utm.md

В условиях высокой конкуренции на рынке труда грамотное составление резюме становится важным этапом трудоустройства. Резюме является первым документом, который оценивает работодатель, поэтому его структура, содержание и подача информации могут повлиять на решение о приглашении кандидата на собеседование.

Методологической базой исследования является дедуктивный разбор, посредством которого были определены основные параметры для создания качественного резюме. В процессе анализа изучены как универсальные подходы к его оформлению, наиболее часто совершаемые ошибки, так и рекомендации особые требования, обусловленные спецификой профессиональных областей и ожиданиями нанимателей.

Резюме – это документ, содержащий информацию о навыках, опыте работы, образовании и другой относящейся к делу информации, обычно требуемый при рассмотрении кандидатуры человека для найма на работу [1]. В переводе с латинского „curriculum vitae", означает „программа жизни" [2].

Ключевой целью CV является получение приглашение на собеседование с работодателем. Чтобы этого достичь, резюме должно соответствовать трём ключевым критериям: презентация, структура и содержание. В комплексе эти элементы позволяют сделать документ содержательным, лаконичным и более восприимчивым для рекрутеров [2].

Резюме выполняет несколько функций: представляет профессиональный путь кандидата, демонстрирует его компетенции и мотивацию. Ключевыми элементами резюме являются [3, 4, 5]:

- Личные данные (ФИО, контактная информация).
- Цель (краткое описание желаемой должности).
- Опыт работы (указывается в обратном хронологическом порядке).
- Образование (наиболее значимые учебные заведения и курсы).
- Ключевые навыки (знания и умения, соответствующие вакансии).
- Дополнительная информация (сертификаты, достижения, рекомендации).

На практике важно не только содержимое резюме, но и его оформление.

Хорошо структурированный документ с четким разделением информации облегчает восприятие работодателем. Существует несколько типов резюме [6]:

- Хронологическое – наиболее распространенный вариант, в котором акцент делается на опыт работы.
- Функциональное – подчеркивает ключевые навыки и компетенции.
- Комбинированное – сочетает элементы хронологического и функционального подходов. Выбор структуры зависит от профессии, уровня опыта и требований работодателя.
- Творческое резюме – используется в креативных сферах, таких как дизайн, реклама, медиа.
- Стандартизированное резюме (например, CV Europass) – применяется в международной практике и государственных учреждениях. Обладает фиксированной структурой.

При составлении резюме соискатели очень часто допускают такие ошибки, которые отдаляют их от успешного трудоустройства [7]. Часто допускаемые ошибки представлены на рисунке 1.

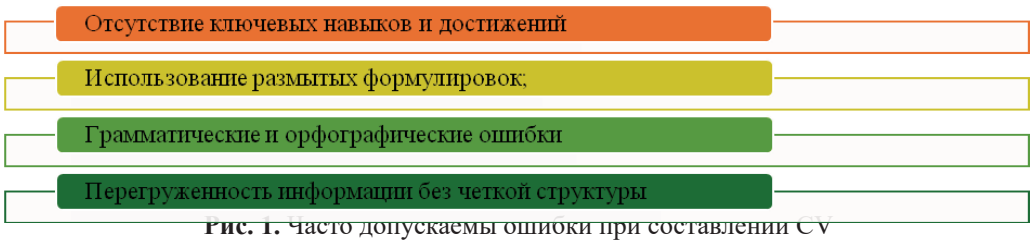

Рис. 1. Часто допускаемы ошибки при составлении CV

Источник: составлена автором на основе [7].

Для того, чтобы CV получилось идеальным нужно использовать следующие рекомендации, предложенные работодателями для того, чтобы соискатели могли составить корректное резюме [3, 8, 9]. Основные рекомендации по составлению резюме включают:

- Придерживаться четкой структуры и оформления.
- Соблюдать объём 1-2 страницы А4.
- Адаптировать под вакансию.
- Использовать деловой стиль.
- Указать трудовой опыт в обратном хронологическом порядке.
- Выполнить фото в деловом стиле (3х4).

Правильно составленное резюме – это не просто перечень мест работы, а стратегический инструмент, позволяющий выделиться среди конкурентов. Резюме должно быть структурированным, аккуратным и привлекательным с точки зрения оформления. Важно, чтобы оно производило положительное визуальное впечатление. Важно учитывать структуру, выбирать подходящий фор-

мат и адаптировать документ под конкретные вакансии. После его составления рекомендуется показать документ кому-то из близких — свежий взгляд поможет выявить возможные недочеты, которые могли остаться незамеченными. Применение современных цифровых решений и учет требований работодателей помогут создать резюме, которое привлечет внимание и повысит шансы на успешное трудоустройство.

Библиография:

1. И.Г. Лиличенко «КАК НАПИСАТЬ РЕЗЮМЕ: СОВЕТЫ, СТРУКТУРА, ОБРАЗЕЦ» БПОУ «ОАТК». п. Новоомский, 2018. – 43 с. (Дата обращения 20.03.2025) Доступно: metodicka-rezume.pdf
2. Ala Oberşt. Managementul Resurselor Umane.Culegere de teste, probleme și aplicații practice. UTM/ FIEB/DEM. Chișinău: Tehnica-UTM, 2019. 112 p. ISBN 978-9975-45-592-3. (Дата обращения 20.03.2025).
3. Oberșt Ala, Crețu Ina. Managementul Resurselor Umane. Note de curs. UTM/ FIEB/DEM. Chișinău: Tehnica-UTM, 2020. 119 p. ISBN 978-9975-45-615-7
4. Oberșt Ala. Tehnologii de recrutare în era digitală. Culegerea Marketingul şi logistica în era digitală: Seminar ştiinţific naţional, dedicat aniversării 60 de ani al UTM, 18 octombrie 2024, Chișinău/ Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Economică şi Business, Departamentul Teorie Economică şi Marketing, 2024, ISBN 978-9975-64-481-5 (PDF), pp. 92-97.
5. Н. Карташева «Рекомендации по составлению резюме» Доступно: https://cdto.work/2022/09/28/rekomendacii-po-sostavleniju-rezjume/?utm_source=chatgpt.com . (Дата обращения 21.03.2025)
6. А.Грак «Что такое резюме?» Консалтинг кадровое агентство для соискателей (Дата обращения 22.03.2025) Доступно: https://www.im-konsalting.ru/blog/chto-takoe-rezyume/?ysclid=m7rh6s0p1304125103
7. А. Семенков «Ошибки в резюме [14 основных ошибок при составлении резюме]» (Дата обращения: 22.03.2025) Доступно: https://myresume.ru/blog/oshibki-v-resume/
8. А. Шевченко «Рекомендации по написанию резюме для приёма на работу в России», г. Кемерово, Россия , 2019. (Дата обращения 22.03.2025) Доступно: https://cyberleninka.ru/article/n/rekomendatsii-po-napisaniyu-rezyume-dlya-priema-na-rabotu-v-rossii/viewer
9. О. Таланова «Чек лист по составлению идеального резюме от экспертов Legal for Tech» 2024 г. (Дата обращения 22.03.2025) Доступно: https://rppa.pro/_media/analitika/cv_checklist.pdf

Рекомендовано
***Алла ОБЕРШТ**, доцент, Доктор эк. наук*

INFLUENȚA NEUROMARKETINGULUI ASUPRA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI ÎN MEDIUL DIGITAL

Vergilia URSU,
studentă în anul II, Facultatea Științe Economice

CZU: 339.138:616.8:366.1 E-mail: vergilia.us@gmail.com

Actualitatea temei. Într-o eră digitală, în care consumatorii sunt expuși la un volum mare de informații, neuromarketingul combină neuroștiințele cu marketingul pentru a înțelege și influența comportamentul acestora. Astfel ajutând companiile să creeze reclame mai eficiente ,branding memorabil și experiențe plăcute.

Scopul cercetării-este de a analiza influența neuromarke-tingului asupra comportamentului consumatorului în mediul digital, explorând modul în care tehnologiile moderne din neuroștiință pot fi utilizate pentru a înțelege „Cum?" și „De ce?" consumatorii aleg anumite produse.

Obiectivele:1.Prezentarea principalelor tehnici de neuromarketing.2.Studiu de caz asupra companiei McDonald's. 3.Evaluarea gradului de cunoaștere a neuromarketingului în rândul consumatorilor.

Metodele de cercetare s-au bazat pe lucrări academice, articole de specialitate, și un sondaj realizat pe un eșantion de 210 respondenți pentru a asigura veridicitatea datelor.

Definiție: Neuromarketingul este o disciplină care studiază, prin tehnici de neuroștiință, reacțiile creierului și ale corpului consuma-torilor la stimulii de marketing, pentru a înțelege mai bine comportamentul acestora. Acest lucru se realizează prin utilizarea tehnologiilor avansate, precum: Eye tracking, codificare facială, electroencefalograma (EEG) și răspunsul galvanic al pielii.

Tehnici de neuromarketing: ***Eye tracking-ul*** analizează mișcările ochilor, identificând punctele de interes vizual ale consumatorilor. Aceasta ajută la optimizarea designului și a prezentării produselor. O pereche de ochelari pentru eye tracking poate ajunge la 200.000 de euro, iar cercetările din acest domeniu au fost susținute de investiții semnificative, cu un buget planificat de 1,098 milioane USD pentru 2025 [2]. ***Codificarea facială*** analizează microexpresiile faciale invizibile ce reflectă emoții subtile, cum ar fi plăcerea sau disconfortul. Aceasta oferă informații despre reacțiile emoționale autentice ale consumatorilor. ***EEG*** măsoară activitatea electrică a creierului și ajută la înțelegerea nivelurilor de atenție și concentrare ale consumatorilor. ***Răspunsul galvanic al pielii (GSR)*** măsoară schimbările de conductivitate ale pielii, influențate de emoții ca stresul sau transpirația, oferind date despre reacțiile emoționale ale consumatorilor**.**

[1] Studiu de caz - McDonald's. Această companie utilizează tehnici de neuro-

marketing pentru a atrage familiile, folosind culori precum roșu (urgență) și galben (fericire și apetit), care stimulează consumul. Un element central al strategiei este atragerea copiilor prin jucării și surprize, determinând 95% dintre familii să viziteze restaurantele [3]. McDonald's a negat colaborarea cu agenții de neuromarketing, dar s-a descoperit că au lucrat cu „Neurosense" , o fostă companie de cercetări în neuromarketing, ce a colaborat cu branduri globale precum Johnson & Johnson, P&G și Unilever.

Rezultatele sondajului În urma sondajului, 24,8% dintre respondenți au declarat că știu ce este neuromarketingul. 65,2% nu consideră că prețurile, cum ar fi 3.998 lei, îi influențează semni-ficativ și 56,7% dintre respondenți au recunoscut că tehnicile de marketing care implică mirosul și culorile au un impact semnificativ asupra comportamentului lor de consum. Neuromarketingul rămâne un concept relativ nou în Republica Moldova, unde nu există companii specializate în acest domeniu. În schimb în România, agențiile precum Cognition Agency și Buyer Brain, sunt implicate în cercetarea și consultanța în neuromarketing.

Concluzie: Neuromarketingul combină neuroștiințele și marketingul pentru a înțelege comportamentul consumatorilor, ajutând companiile să creeze reclame și experiențe personalizate care să răspundă emoțiilor și nevoilor acestora. Tehnici precum eye tracking, codificarea facială și EEG permit analiza reacțiilor consumatorilor la stimuli comerciali. Studiul McDonald's ilustrează eficiența acestor tehnici, utilizând culori și jucării pentru a atrage familiile. În Republica Moldova, neuromarketingul este încă un concept nou, cu doar o mică parte din consumatori familiarizați cu acesta. Totuși, există exemple de succes în România, cum sunt companiile Cognition Agency și Buyer Brain, care ar putea influența dezvoltarea acestui domeniu în regiune.

Referințe:

Materiale/teze de comunicare:

1. Gaugaș Tatiana „Studierea impa-ctului tehnicilor de șoc în reclama asupra comportamentului consumatorului„.În: Teză de doctor în științe economice, Chișinău 2024, pag 89-93. Disponibil: https://anacec.md/files/Gaugas-teza.pdf

Articol:

2. Coral Cenizo ,Cercetător din (Universitatea San Pablo CEU) , España . Neuromarketing: conceito, evolução histórica și desafios. Revista de comunicación y tecnologías emergentes , vol. 20 , nr. 1 , 2022. (3.3.1. Costuri_)

Articol:

3. Mr.Kishore S & Ms.Chaithra S R -A Study on Role of Neuromarketing – Success mantra of McDonald's. © 2020 IJRAR March 2020, Volume 7.

Recomandat
***Tatiana LUCA**, asist.univ.*

USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A HUMAN RESOURCE MANAGEMENT TOOL

***Vlada GOLBAN*,**
second-year student, Faculty of Economic Engineering and Business, Technical University of Moldova

CZU: 005.96:658.3:004.8 E-mail: vlada.golban@em.utm.md

According to McKinsey & Company, 2018," The strongest growth in demand by 2030 will be technological skills (such as programming) with a whopping 55% increase" [7]. The role of Artificial Intelligence (AI) in Human Resource Management (HRM) has become increasingly complex and has experienced an efficient dynamic, particularly in a post-pandemic world. Progress in AI technology has remade the HR department, enabling HR professionals to enhance their analysis and decision-making. Although, "HRM professionals are responsible for serving as a link between management and employees by handling questions, interpreting and administering contracts, and helping resolve work-related problems; advising managers on organizational policy matters, such as equal employment opportunity and sexual harassment, and recommending needed changes" [2], AI can develop and automate onboarding new hires.

As long as HRM requires extensive and diverse skills, including both technological know-how (e.g., accounting, enterprise resource planning, and time accounting software) and interpersonal skills, the amount of work for which HRM professionals are responsible is overwhelming and often unsustainable [2]. This is likely why many jobs are affected by a lack of personnel capable of devoting to long-term and strategic issues. According to Jobvite 2019 Recruiting Benchmark Report," A quarter of U.S. jobs are under threat from AI and automation: those jobs listed as "highly exposed" to automation total 36 million current American jobs" [7]. So, the recent booming popularization of AI – powered tools, such as ChatGPT have demonstrated how they can be used in order to help HRM professionals to do their tasks efficiently, not to exclude the importance of the HR.

Basic skills for implementing AI in Human Resource Management

"In April 2021, the European Commission presented the first EU legislation on AI. It calls for an analysis and classification of AI systems usable in different applications according to the level of risk to users. The aim of the AI Act is to clarify what developers and operators of AI must do in relation to its use in certain contexts. The regulation also aims to ease administrative and financial responsibilities for businesses, especially SMEs" [1]. There are two levels of risk regarding AI: unacceptable risk and high risk. Therefore, HRM professionals have to possess certain basic skills

to excel in their roles and namely adaptability and continuous learning, critical thinking and problem-solving, domain knowledge, programming languages, machine learning models and AI security [8].

The field of AI is constantly evolving, with new tools and techniques, so it motivates the personnel to be adaptable to change, to stay up-to-date with the latest developments. According to Magenta Consulting, in Republic of Moldova, at the end of 2022, ChatGPT was used more for personal purposes. Thus, they identified how Moldovans use ChatGPT every day in their professional activity. Most of them (42%) said that they did not know what this software was, 11% mentioned that they access it to perform tasks at work, and 27% do not interact with the virtual assistant at work. The chatbot is used at work predominantly by young people aged between 18 and 35 (21%), but also by people over 55 in a smaller proportion (5%) [9].

Using ChatGPT and other chatbots as HRM assistant: five critical HRM areas

As of the writing of our article, several organizations have already harnessed the power of AI tools in their HRM operations, achieving notable transformations and enhancements. There are five domains considered central to HRM and AI practice, especially recruiting and hiring, onboarding, employee monitoring, learning and development, internal mobility [10].

Multiple case studies demonstrate AI implementation leading to positive metrics across recruitment KPIs [6]:

- AI video and chatbot screening for Costa Coffee decreased cost per hire from £1,971 to £698;
- IKEA boosted candidate response rate by automating high-volume administrative tasks reducing recruiters' case volumes to focus on relationship building;
- Vodafone's augmented writing tool generated job descriptions 3 times quicker while reducing inherent gender bias by 15% that increased diversity in applications;
- Applied saved 50,000+ hours of recruiter time within months of AI solution adoption achieving hiring efficiency gains up to 90% for clients like Intel;

The highlighted quantifiable gains validate AI's ROI in minimizing administrative recruiter overload to shift focus on value-add.

On the basis of the presented researches, I can conclude that the use of AI in the HRM practice causes a real improvement in the recruitment process. The possible benefits for the business sector include cost reduction, reaching a broader audience, time savings and more accurate and detailed information about applicants.

There are several domains which have influence on HRM practice, such as recruiting and selecting employees, compensation management, performance management, benefits management, professional development and training, strategic

HRM, job analysis, retention and separation. In order to use these advanced AI tools employees should develop a number of new skills: interpersonal skills, continuous training, ethical and governance skills, data analysis and technical skills.

Bibliography:

1. Cosmulese Cristina Gabriela. Improving business organisations' human resource skills through artificial intelligence integration. https://doi.org/10.53486/isca2024.28
2. Herman Aguinis, Jose R. Beltran, Amando Cope. How to use generative AI as a human resource management assistant. Organizational Dynamics, Vol. 53, Issue 1 (2024), https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2024.101029
3. Oberșt Ala, Crețu Ina. Managementul Resurselor Umane. Note de curs. UTM/FIEB/DEM. Chișinău: Tehnica-UTM, 2020. 119 p. ISBN 978-9975-45-615-7
4. Oberșt Ala. Tehnologii de recrutare în era digitală. Culegerea Marketingul şi logistica în era digitală: Seminar ştiinţific naţional, dedicat aniversării 60 de ani al UTM, 18 octombrie 2024, Chișinău/ Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Economică şi Business, Departamentul Teorie Economică şi Marketing, 2024, ISBN 978-9975-64-481-5 (PDF), pp. 92-97.
5. Oberșt Ala, Rusu Valeria, Leasingul - soluţie modernă pentru recrutarea de personal, Conferinţa tehnico – ştiinţifică a colaboratorilor, doctoranzilor şi studenţilor, 16 noiembrie 2017, Chişinău, UTM.
6. Zarina Tasheva, Vitali Karpovich. Transformation of recruitment process through implementation of AI solutions. Journal of Management and Economics, Vol. 4, Issue 1 (2023), pp. 12-17, https://doi.org/10.55640/jme-04-02-03
7. https://resumelab.com/job-search/hr-statistics
8. https://www.datacamp.com/blog/essential-ai-engineer-skills
9. https://consulting.md/rom/statistici-si-publicatii/42-dintre-respondenti-nu-cunosc-ce-este-chat-gpt-ce-cred-moldovenii-despre-intelig
10. https://www.businessnewsdaily.com/how-ai-is-changing-hr

Recommended by
***Ala OBERȘT**, assoc. Prof., PhD*

EMBRIONUL IN VITRO: PROPRIETATE BIOLOGICĂ?

Sofia DORUL,
studentă, anul I, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Republica Moldova

CZU: 347.23:342.721:341.231.14 E-mail: dorulsofia88@gmail.com

Bătrânul Geppetto a sculptat marionete, dorindu-și un fiu, dar doar Pinocchio a prins viață. Celelalte au rămas bucăți de lemn, iar Geppetto se întreabă ce să facă cu ele: să le păstreze, să le dăruiască sau să le distrugă? Dacă aveau șansa de a deveni vii, distrugerea lor nu ar încălca dreptul la viață?

La fel, în fertilizarea in vitro, sunt creați mai mulți embrioni, însă doar unul este implantat. Nu este embrionul uman, asemenea marionetelor lui Geppetto, la granița dintre obiect și ființă? Întârzierea reglementării juridice față de evoluția relațiilor sociale este un fenomen natural, dar în domeniul reproducerii asistate, utilizată pe scară largă, această întârziere a devenit excesivă.

Cercetarea analizează abordările din literatura juridică și practica judiciară. Concluzia este că, deși nu poate fi considerat bun, embrionul in vitro este un obiect sui generis, cu un regim juridic special de circulație [1], asupra căruia pot fi exercitate anumite atribute ale dreptului de proprietate în mod limitat, punându-ne în fața noțiunii de proprietate biologică. Implantarea constituite punctul de tranziție între embrionul in vitro, obiect sui generis, și embrionul implantat, viitorul subiect de drept.

Argumentele sunt structurate în două teze principale:

1. Embrionul uman nu întrunește calitatea de bun și nu poate fi inclus în categoria juridică a bunurilor, ceea ce îl plasează în categoria obiectelor sui generis.

2. Embrionul in vitro poate face obiectul dreptului de proprietate, dar acest drept este limitat și condiționat de absența unei valori economice directe a embrionului.

În baza primei teze, embrionul nu întrunește calitatea de bun, dacă e să ne referim la noțiunea de obiect *sui generis.* Conform Codului Civil al Republicii Moldova, art. 455, pentru ca un lucru să fie recunoscut bun în sens juridic, acesta trebuie să îndeplinească cumulativ 3 condiții:

1. să fie util omului;
2. să fie susceptibil de apropiere;
3. să a aibă o valoare economică [2].

Reieșind din cele expuse, dacă embrionul uman întrunește simultan primele 2 condiții – utilitatea omului și susceptibilitatea de apropiere sub formă de drepturi, sub nici o formă nu îi putem recunoaște valoarea economică, așa cum se relevă și în cauza Parrillo c. Italia.

Cauza Parrillo c. Italia a fost prima speță în care CtEDO a analizat dreptul de proprietate asupra embrionilor crioconservați. Reclamanta, care a creat și congelat cinci embrioni în 2000, a invocat în 2011 încălcarea dreptului său de proprietate, din cauza interdicției impuse de Legea italiană nr. 40/2004 privind donarea embrionilor pentru cercetare. Ea a solicitat recunoașterea acestui drept în baza articolului 1 din *Protocolul nr. 1 al Convenției*: *„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale”* [3].

Examinând capătul de cerere referitor la dreptul de proprietate asupra embrionului, Curtea a considerat că embrionul uman nu poate fi redus la noțiunea de „bun” în sensul Convenţiei [4], deoarece acesta nu are o valoare patrimonială sau economică.

Amintindu-ne de declarația făcută anterior, conform căreia embrionul in vitro nu este un oarecare obiect, ci un obiect sui generis, adică „de sine stătător”, acesta nu poate face obiectul unor tranzacții comerciale interzise de art. 44 din *Codul Civil al Republicii Mold*ova [5].

După cum am constatat, în cauza Parrillo c. Italia, Curtea a respins această revendicare, argumentând că embrionul nu poate fi considerat un bun din lipsa valorii economice. În continuare, în conformitate cu cea de-a doua teză, se propune o analiză a jurisprudenței și legislației internaționale, pentru a evalua în ce măsură atributele dreptului de proprietate – posesiune, folosință și dispoziție – pot fi, totuși, exercitate asupra embrionului in vitro.

În timp ce literatura de specialitate definește **dreptul de posesie** ca stăpânirea materială a unui lucru, proprietarul poate conveni ca stăpânirea de fapt sa fie exercitata de o altă persoana, dar în numele și interesul său [6].

Un exemplu de revendicare a dreptului de posesie asupra embrionilor crioconservați este cazul York v. Jones (1989) [7], în care soții York au acționat în judecată Jones Institute for Reproductive Medicine pentru refuzul de a le restitui embrionii. Instanța a decis în favoarea acestora, considerând că institutul deținea doar posesia, nu și proprietatea embrionilor, calificând astfel contractul dintre părți drept unul de depozit [8].

În mod normal, aceste eventuale litigii între părțile contractante sunt reglementate expres în Contractul de servicii medicale de crioconservare si stocare a embrionilor, un exemplu în acest sens fiind clauza contractuală de la pct. 7.7 din Contractul prestat de spitalul privat Euromaterna: *In situația în care pe parcursul derulării contractului Beneficiarii vor dori retragerea embrionilor congelați sau crioembriotransferul acestora vor trebui sa notifice, în scris Spitalul cu cel puțin 30 de zile inainte de data la care doresc retragerea sau crioembriotransferul,* cu conditia suportării tuturor cheltuielilor de transfer.

Doctrina definește **folosința** ca fiind prerogativa în al cărei temei proprietarul poate întrebuința bunul în scopul satisfacerii sale materiale și culturale [9].

Deci, de vreme ce exercitarea dreptului de folosință este condiționată de necesitățile formulate de titularul dreptului de proprietate, ne referim la una din calitățile juridice pe care trebuie să le îndeplinească lucrul spre a fi recunoscut bun – **să fie util omului**. *Legea privind sănătatea reproducerii* prevede că scopul final al reproducerii umane asistate medical este reproducerea [10], adică nașterea unei vieți omenești. Deși, art. 18 pct. 1 din *Conventia de la Oviedo* din 1997 permite donarea embrionilor în scop de cercetare, pct. 2 din Convenție interzice crearea embrionilor în scop de cercetare [11].

Dispoziția este considerată atributul definitoriu al dreptului de proprietate, întrucât constă în prerogativa de a hotărî cu privire la soarta bunului său, atât în sens material, cât și juridic [12]. Așadar, chiar dacă respingem natura patrimonială a embrionului, suntem obligați să soluționăm întrebarea cu privire la persoana care are dreptul de a determina destinul său juridic în următoarele situații: divorțul sau separarea părinților de intenție; decesul unuia sau al ambilor părinți de intenție. Legislația Franței, deși interzice implantarea embrionilor post-mortem, reglementează surplusul de embrioni crioconservați, astfel încât legiuitorul prevede următoarele opțiuni pentru părinții de intenție: 1) donarea către un alt cuplu; 2) donarea în scop de cercetare; 3) oprirea crioconservării, intervenind distrugerea acestora [8].

Dacă ne referim la legislația diferitor state-membre ale SUA, atunci aceasta impune încheierea în formă scrisă a unei convenții între medic și cuplu cu privire la modul în care soții sau partenerii vor dispune de gameți sau embrioni în cazul oricărei circumstanțe neprevăzute [8].

În urma demersului științific de astăzi, concluzionăm că încadrarea strictă a embrionului uman, fie ca subiect de drept, fie ca obiect de drept, este nejustificată și forțată de presiunea menținerii stabilității conceptelor juridice tradiționale. Însă, relațiile sociale evoluează odată cu progresul științific, generând necesitatea unor reglementări juridice adecvate.

Astfel, susținem **clasificarea bivalentă** a embrionului: înainte de implantare, acesta este un obiect corporal cu un regim juridic special, iar după implantare – viitor subiect de drept.

Fertilizarea in vitro trebuie concepută ca fiind ghidată de o motivație altruistă, având ca finalitate nașterea unei noi vieți. Orice tendință mercantilă de a valorifica economic embrionul contravine acestui principiu și atrage nulitatea absolută.

Referințe:

1. EȘANU, A. Limitele dreptului unui individ asupra propriului corp, asupra elementelor şi produselor acestuia. În: *Revista ştiinţifică a Universităţii de Stat din Republica Moldova, Seria Ştiinţe sociale,* 2008, nr.1(11), pp.88.

2. URSU, V., CHIRIAC, N. The notion, classification and importance of goods classification in the light of the new civil regulations of Republic of Moldova. În: *Journal of Social Science, Seria Social Science Law,* 2021, nr.2, pp. 141.
3. *Protocolul nr.1 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* din 1952.
4. Hotărârea Marii Camere a CtEDO pronunțată la data de 27.08.2015 în cauza nr. 46470/2011, Parrillo c/Italia, paragraful 215.
5. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2002. – Nr.66-75/132.
6. BAIEȘ, S., ROȘCA, N. *Drept Civil. Drepturile reale principale.* Chișinău, 2005. 51 p.
7. York v. Jones, 717 F. Supp. 421 – Dist. Court, ED Virginia 1989, 1989 [accesat: 15 martie 2025]. Disponibil: https://scholar.google.com/scholar_case?q=York+v.+Jones,+717+F.Supp.+421+(E.D.Va.+1989).&hl=en&as_sdt=806&case=9091694349373236181&scilh=0
8. TEC, L. *De la procreare la producție. Provocările dreptului în „Minunata lume nouă”*, 2019 [accesat: 12 martie 2025]. Disponibil: https://www.juridice.ro/646377/de-la-procreare-la-productie-provocarile-dreptului-in-minunata-lume-noua.html#_ftn9
9. РЯЗЕНЦЕВА, В.А. *Советское гражданское право*. Москва, 1986, pp. 265-281.
10. *Legea privind sănătatea reproducerii:* Legea Republicii Moldova nr.138 din 15.06.2012 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012. Nr.205-207/673.
11. Convenția Europeană din 4 aprilie 1997 pentru protecţia drepturilor omului şi a demnităţii fiinţei umane faţă de aplicaţiile biologiei şi medicinei, Convenţia privind drepturile omului şi biomedicina*).
12. Capitolul II. Dreptul de proprietate [accesat: 16 martie 2025]. Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drepturi-reale/capitolul-ii-dreptul-de-proprietate/

Recomandat
***Natalia MARKOVA**, magistru în drept, lector univ.*

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII JURIDICE PENTRU DEFĂIMARE

Chiril ȘEVȚOV,
student, anul III, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.727:343.63:347.513 E-mail: ksevcov88@gmail.com

În secolele XX – XXI, odată cu simplificarea proceselor de transmitere a informației și diferențierea mijloacelor de comunicare între persoane, s-a conturat necesitatea de a lua, la nivel legislativ, măsuri de precauție privind conținutul informațiilor difuzate în spațiul public și de a prevedea mecanisme de protecție a drepturilor nepatrimoniale în cauze de defăimare.

Prin prisma Legii 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, reprezintă defăimare răspândirea informațiilor false care lezează onoarea, demnitatea și/sau reputația profesională a persoanei [1]. Prin răspândirea informațiilor defăimătoare se aduce prejudiciu drepturilor nepatrimoniale ale persoanei vizate, deci dreptului la respectul onoarei, demnității și reputației sale, acest drept fiind unul absolut.

În Republica Moldova există o serie de reglementări naționale în domeniu, pornind de la art. 32 din Constituția Republicii Moldova [2]. În art. 43 din Codul civil al Republicii Moldova legiuitorul a consacrat, printre alte drepturi oferite persoanei, faptul că orice persoană are dreptul la onoare, demnitate și reputație profesională [3]. Legea 64/2010 conține norme care oferă protecție dreptului la libera exprimare, inclusiv a surselor mass-media, sub rezerva respectării dreptului la respectul onoarei, demnității și reputației profesionale și dreptului la viață privată și de familie a persoanei.[2]

În dimensiunea internațională, dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației este prevăzut la art. 10 par. 2 din CEDO, care impune tuturor subiecților în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare obligația negativă de a nu prejudicia reputația sau drepturile altora [4].

Prin prisma Legii 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, constatăm că pentru ca să fim în prezența defăimării trebui să fie întrunite, cumulativ, condițiile:

1. Informația să fie răspândită public (se impune necesitatea prezenței cel puțin al unui terț – consumator al informației);
2. Informația să lezeze onoarea, demnitatea sau reputația profesională a persoanei vizate;
3. Informația răspândită să fie falsă, denaturată sau să nu aibă substrat factologic suficient;
4. Persoana lezată să fie posibil de identificat (nume, imagine, date de identificare).

Această informație poate îmbrăca formele: judecată de valoare, judecată de va-

lore fără substrat factologic suficient, relatare cu privire la fapte, discurs care incită la ură [1].

Prima problemă evidențiată este problema momentului apariției raportului juridic în cauzele de defăimare. Astfel, considerăm justă abordarea lui B.Bazilev care a menționat că raportul de răspundere juridică se naște în mod obiectiv, ci nu în momentul constatării faptei ilicite de agentul statal [6, p. 273]. Astfel, susținem că răspunderea juridică civilă în cauzele de defăimare apare odată cu săvârșirea acțiunii de difuzare a informațiilor defămătoare ci nu odată cu descoperirea acesteia.

O altă problemă actuală ar fi incertitudinea răspunderii juridice generate de defăimare în Republica Moldova. Pe de o parte, avem posibilitatea de a atrage persoana la răspundere contravențională în baza art. 69 (injurie) sau art. 70 (calomnie) Cod contravențional. Pe de altă parte, Codul civil, prin prisma art. 9 alin. (2), art. 15 alin. (2), art. 43 alin. (1), art. 1998 alin. (1), coroborate cu normele din Legea 64/2010, ne oferă o gamă mai vastă de remedii pentru acțiunea ilicită, în ordinea atragerii făptuitorului la răspundere delictuală civilă.

Sub aspectul mijoacelor de protecție în cadrul acțiunii civile privind apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale, pot fi aplicate următoarele: rectificarea sau desmințirea informației defăimătoare, aducerea de scuze publice care presupune o declarație de regret, acordarea dreptului la replică, compensarea prejudiciului material și moral cauzat prin relatări cu privire la fapte, judecăți de valoare sau injurie [1].

Inter alia, apare problema limitelor întinderii dreptului la respectul onoarei și demnității. În exercitare, individul decide unipersonal limitele acestui drept. Însă, în caz de litigiu se impune un stadard înalt de probare a atingerii aduse onoarei, demnității și reputației. Totodată, limitele exercitării în timp a acestui drept pot fi, uneori, neclare. Astfel, în cauzele Editions Plon c. Franței, Hachette Filipacchi Associes c. Franței, CtEDO a stabilit că acest drept apare concomitent cu alte drepturi civile, însă poate supraviețui și după decesul fizic a persoanei, îndeosebi în cazul în care prin defăimare se provoacă suferințe de ordin psihoemoțional familiei defunctului [7, p. 36].

Problema juridică de bază supusă analizelor în practica judiciară atât națională, cât și internațională este axată pe contrapunerea dreptului absolut la respectul onoarei și demnității cu dreptul relativ la libertatea de exprimare. În atare situție, lezarea onoarei este un fenomen social destul de frecvent, odată cu popularizarea „jurnalismului cetățenesc" [7, p. 52].

Analizând practica instanțelor naționale în cauzele civile cu privire la apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale, conchidem că ingerința statului în dreptul la libera exprimare reprezintă, mai degrabă, o excepție, uneori și în detrimentul dreptului absolut la respectul onoarei și demnității.

Sub aspectul practicii internaționale în domeniu și a analizei comparate, evidențiem două tendințe majore: tendința de decriminalizare a actelor de defămare (spațiul european și occidental) și curentul contravențional-penal (spațiul postso-

vietic). În practica SUA, în cauza New York Times c. Sulivan (1964) s-a impus standardul ridicat de probare a intenției de a leza onoarea (*actual malice*). În același timp, ținând cont de realitățile sociale și geopolitice, Federația Rusă a introdus pe lângă noțiunile clasice (defăimare, calomnie) și noțiunea de „discreditare a forțelor armate și autorităților", acțiunea fiind pasibilă de răspundere contravențională dar și penală.

Având în vedere cele menționate, propunem spre analiză recomandările de lege ferenda:

– Evaluarea decriminalizării actelor de defăimare realizate prin judecăți de valoare sau relatări cu privire la fapte supunând aceste raporturi exclusiv legislației civile și separarea injuriei de alte forme ale defăimării, aceasta rămânând sancționată contravențional.
– În scopul limitării agravării consecințelor actelor de defăimare, diversificarea măsurilor asiguratorii prevăzute de Legea 64/2010 aplicabile informațiilor în spațiul online.

Referințe:

1. Legea 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, publicată în MO nr.117-118 art. 355, 09.07.2010, accesată pe www.legis.md la 21.03.2025.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în MO nr. 1 din 12.08.1994, accesată pe www.legis.md la 20.03.2025.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, publicat în MO nr.66-75 art. 132 la 01.03.2019, accesat pe www.legis.md la 21.03.2025.
4. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218/2008, publicat în MO nr.78-84, art. 100, 17.03.2017, accesat pe www.legis.md la 22.03.2025.
5. Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, Roma, 1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1298/1997, publicată în MO, 1997, nr. 54-55/502.
6. D.BALTAG, V. DOBÎNDA, „Unele reflecții referitor la desfășuarea răspunderii juridice ca fenomen", materialele conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale", USM, Facultatea de Drept, Chișinău, 2020, p. 271-282.
7. Ghid privind art.10 din Convenția europeană a drepturilor omului, Direcția Jurisconsultului Curții, Consiliul Europei, 2021, disponibil pe https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/02/Ghid-privind-art_10-din-Conventie.pdf , accesat la 16.03.2025
8. Defamation and insult laws in the OSCE region: a comparative study, march 2017, OSCE, accesat pe www.osce.org/files/f/documents/b/8/303181.pdf, la 21.03.2025.

Recomandat
***Natalia MARKOVA**, asist.univ.*

PERSPECTIVELE DEVENIRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE UN SUBIECT AL PROFESIILOR JURIDICE

Daniil FLORIN,
student, anul I, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.99:004.8:347.962 E-mail: daniilflorin22@gmail.com

Inteligența artificială (în continuare – IA) este un ansamblu de soluții tehnologice care permit imitarea funcțiilor cognitive umane (inclusiv autoînvățarea și căutarea de soluții fără un algoritm prestabilit) și obținerea, prin îndeplinirea unor sarcini specifice, a unor rezultate comparabile, cel puțin, cu rezultatele activității intelectuale umane [1].

În prezent, principala sarcină a inteligenței artificiale în jurisprudență este de a ajuta juriștii să găsească informațiile necesare, prin intermediul tehnologiilor IA se poate crea o bază de date cu legislația și practica judiciară a statului, care ar putea ajuta avocații și asistenții judiciari să găsească rapid actele normative necesare.

Vorbind despre posibilitatea ca inteligența artificială să devină un subiect separat și independent al profesiilor juridice, merită menționată improbabilitatea acestei practici în viitorul apropiat, din cauza faptului că o rețea neuronală nu are suflet, nu înțelege emoțiile umane, deci nu are nici dreptul etic, nici moral de a reglementa relațiile sociale. În plus, un robot nu va putea niciodată să dobândească aceeași experiență profesională în domeniul dreptului ca un judecător, procuror sau avocat, nu va putea fi obiectiv, imparțial și independent în activitatea sa.

Pentru a confirma această opinie, este necesar să studiem experiența internațională. Pe baza literaturii studiate, SUA este statul debutant în introducerea IA în profesiile juridice. Astfel, cea mai populară invenție este sistemul COMPAS, utilizat pentru a evalua posibilitatea recidivei infracțiunilor, cu toate acestea, în activitatea programului s-a observat o discriminare pe bază de rasă: s-a constatat că persoanele de culoare prezintă un risc mai mare de recidivă decât cele de culoare albă [2, p. 37,38]. Un alt proiect este asistentul virtual „Clara" ce ajută persoanele fără avocat, cu cunoștințe reduse de limba engleză sau cu deficiențe de auz, să obțină serviciile judiciare solicitate [3]. „Ross" este un program dotat cu un sistem de întrebări și răspunsuri de inteligență artificială și utilizează limbajul natural pentru a înțelege întrebările juriștilor și pentru a le furniza informații privind cauzele judiciare și legislația de interes, cu referințele necesare. De asemenea, Ross monitorizează în permanență noile hotărâri judecătorești și poate informa despre cele, care vor interveni la momentul oportun. Întregul proces durează câteva secunde [4].

În China procesul de introducere a IA în sistemul judiciar a început în martie 2019 și s-a desfășurat în trei etape. Inițial a fost vorba despre sistematizarea informațiilor

legate de instanțe pentru a optimiza căutarea datelor relevante, iar apoi tehnologia a fost utilizată nu numai pentru a colecta date, ci și pentru a le analiza. Pe parcurs au fost adăugate funcțiile de analiză a probelor și a deciziilor în diferite cazuri, pentru a prezice dosare similare. Mai târziu, au apărut așa-numitele „instanțe inteligente", care au făcut posibilă accelerarea examinării cazurilor și creșterea eficienței sistemului judiciar. Astfel, au fost create trei instanțe în care procedurile civile legate de internet pot fi desfășurate în mediul online [2, p. 38].

Vorbind despre Uniunea Europeană, în primul rând, merită să fie menționat Regulamentul privind inteligența artificială, adoptat la începutul anului 2024, care a devenit primul act juridic din lume care reglementează pe deplin sistemul de inteligență artificială. Cu toate acestea, chiar înainte de adoptarea legii, unele țări din UE utilizau inteligența artificială și, îndeosebi în sistemul judiciar. În Letonia, se remarcă în special sistemul TIX, un sistem inovator de înregistrare judiciară care combină informațiile scrise și înregistrarea audio într-un protocol PDF comun. În Germania, Ministerul Justiției din Bavaria derulează în prezent un proiect de cercetare în domeniul IA denumit Legal Analytics. Acesta este un sistem automatizat de analiză anonimă a hotărârilor judecătorești într-un mod care respectă protecția datelor. Utilizând o bază de date inteligentă a hotărârilor judecătorești, utilizatorii pot efectua analize predictive pentru a soluționa viitoarele cazuri judiciare, în special în domeniul dreptului civil, pe baza datelor disponibile acolo [2, p. 39, 40].

Astfel, după ce am analizat experiența internațională de aplicare a inteligenței artificiale în sistemul organelor profesiilor juridice, putem concluziona că rețeaua neuronală este cel mai des utilizată în sistemul judiciar și nu funcționează ca un subiect separat al organelor profesiilor juridice, ci ca un element auxiliar al acestor profesii. Pe baza experienței internaționale, este posibilă formarea perspectivelor de dezvoltare a IA și în Republica Moldova, pentru a eficientiza activitatea reprezentanților profesiilor juridice.

În prezent, Republica Moldova este conștientă doar de utilizarea inteligenței artificiale în sistemul judiciar, datorită Programului integrat de gestionare a dosarelor, care atribuie aleatoriu cauzele judecătorilor, și a sistemului digital de înregistrare audio a ședințelor de judecată SRS „Femida", un asistent demn de încredere al grefierului. Cu toate acestea, pentru îmbunătățirea în continuare a aplicării inteligenței artificiale în sistemul organelor profesiilor juridice din Republica Moldova, mai întâi de toate, este necesar să se creeze un cadru legislativ. În primul rând, merită să fie adoptată Legea cu privire la inteligența artificială, iar apoi, la nivelul Guvernului, este posibil să fie adoptat Conceptul de dezvoltare a inteligenței artificiale în Republica Moldova, similar celui adoptat de Cabinetul de Miniștri al Ucrainei în 2020.

Doar după adoptarea legislației corespunzătoare este posibil să se găsească modalități de implementare și interacțiune a IA cu profesia juridică. Astfel, în baza tehnologiilor de inteligență artificială pot fi create programe care să analizeze independent întregul proces de judecată cu referire la cadrul legislativ al Republicii

Moldova, să anonimizeze actele judecătorești pentru publicarea lor ulterioară, să asiste avocații în chestiuni organizatorice, să furnizeze actele necesare participanților la proces.

Programele și sistemele propuse presupun participarea IA doar la activitatea organizatorică a organelor profesiilor juridice, consider inadmisibilă în viitorul apropiat formarea rețelei neuronale ca subiect separat al profesiilor juridice.

Referințe:

1. Федеральный закон "О проведении эксперимента по установлению специального регулирования в целях создания необходимых условий для разработки и внедрения технологий искусственного интеллекта в субъекте Российской Федерации – городе федерального значения Москве и внесении изменений в статьи 6 и 10 Федерального закона "О персональных данных" от 24.04.2020 N 123 ФЗ [citat: 01.03.2025] Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_351127/c5051782233acca771e9adb35b47d3fb82c9ff1c/
2. ГАЛКИНА, Н. М., КУЗНЕЦОВА, Д. В., ВОРОБЬЕВ, М.А. Зарубежный опыт применения искусственного интеллекта в судебной системе. În: Вестник Воронежского государственного университета, Серия: Право, 2023, №3 (54), p. 35-43.
3. Правосудие будущего: как искусственный интеллект меняет суды. Softline. [accesat: 04.03.2025]. Disponibil: https://softline.ru/about/blog/pravosudie-budushego-kak-iskusstvennyj-intellekt-menyaet-sudy
4. Робот, а не человек: как искусственный интеллект перестроит работу юристов. Право.ру [accesat: 04.03.2025]. Disponibil: https://pravo.ru/story/view/131655/

Recomandat

Artiom ENI, *magistru în drept, lector univ.*

ACORDUL DE COOPERARE ÎN PROCEDURA PENALĂ

Vladislav LUTENCU,
student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.13/.15:343.288:343.85 E-mail: lutesvlad@gmail.com

Introducere

Odată cu adoptarea Legii nr. 245 din 31 iulie 2023, legislația procesual penală a Republicii Moldova s-a îmbogățit cu o nouă instituție: acordul de cooperare[1]. Acest mecanism inovator permite autorităților să încheie o tranzacție juridică cu o persoană acuzată, oferindu-i acesteia un tratament sancționator mai blând în schimbul colaborării sale în investigarea și deconspirarea altor infractori. Ideea de a „bate palma" cu un inculpat pentru a demasca infracțiuni mai grave nu este nouă la nivel internațional. De pildă, în anii '60, mafioți precum Joseph Valachi[2] au ales să coopereze cu autoritățile americane, oferind detalii fără precedent despre organizația Cosa Nostra, în schimbul unei pedepse reduse și al protecției din partea statului. Ulterior, în anii '70 –'80, astfel de înțelegeri au fost formalizate în sistemul american de justiție ca parte a negocierilor de plea bargaining (recunoaștere a vinovăției) în lupta contra traficului de droguri și a mafiei.

FUNDAMENTUL LEGAL ȘI DEFINIREA CONCEPTULUI DE ACORD DE COOPERARE

La baza acordului de cooperare stau modificările introduse de **Legea nr. 245/2023**, care a completat Codul de procedură penală (CPP) al Republicii Moldova cu un nou capitol dedicat acestei proceduri speciale. Totodată, legea a adus ajustări Codului penal (CP) – de exemplu, **art. 80 alin. (2) CP** prevede acum explicit că atunci când un inculpat încheie un acord de cooperare acceptat de instanță, **limitele de pedeapsă se reduc cu două cincimi**, iar pedeapsa cu închisoarea devine eligibilă pentru suspendare condiționată sau suspendare parțială, conform legii. Astfel, fundamentul legal stabilește că statul poate oferi **reducerea cu 40% a limitelor de pedeapsă** și posibilitatea neexecutării efective a unei părți din pedeapsă, ca beneficii pentru inculpatul cooperant.

Codul de procedură penală definește acordul de cooperare într-un mod precis. Potrivit noilor dispoziții (introduse la art. 509[3] CPP), **acordul de cooperare** este o **tranzacție** încheiată la propunerea procurorului, între **procurorul-șef al unei procuraturi specializate** și **învinuitul (persoană fizică)** care își recunoaște vinovăția

[1] Legea Nr. 245 din 31-07-2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional), publicat : 22-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 325-327 art. 579

[2] Joseph Valachi: revista online pentru literatura internațională. ©2025 Encyclopædia Britannica, Inc. [accesat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.britannica.com/biography/Joseph-Valachi

și dorește să coopereze cu organele de urmărire penală, **facilitând identificarea și tragerea la răspundere a altor persoane**, în schimbul unei pedepse reduse și al unei forme de executare atenuate[3]. Cu alte cuvinte, inculpatul acceptă să devină un **„colaborator al justiției”**, oferind informații și dovezi despre infracțiuni grave ori complici, iar autoritățile se angajează să îi ofere în contrapartidă o condamnare mai blândă decât ar fi primit în mod normal.

Este important de subliniat că acordul de cooperare nu trebuie confundat cu **acordul de recunoaștere a vinovăției** (plea bargain-ul obișnuit) deja existent în legislație[4]. Diferența esențială constă în obiectul tranzacției: într-un simplu acord de recunoaștere, inculpatul doar își admite vinovăția pentru fapta sa, obținând o reducere modestă a pedepsei în principal pentru eficientizarea procedurii, fără a oferi alt ajutor anchetatorilor. În schimb, în cadrul unui acord de cooperare, inculpatul nu doar recunoaște fapta, ci **se obligă să colaboreze activ** la descoperirea altor infracțiuni și făptuitori, scopul fiind extinderea anchetei către rețele infracționale mai largi. Recompensa pentru cooperare este în mod corespunzător mai substanțială – inculpatul poate beneficia de o pedeapsă semnificativ mai redusă decât în cazul unui acord simplu de recunoaștere a vinovăției, dat fiind aportul său valoros la interesele justiției.

CONTEXTUL ADOPTĂRII ȘI SCOPUL URMĂRIT DE INSTITUIREA ACORDULUI DE COOPERARE

Contextul adoptării. Introducerea acordului de cooperare în Moldova vine pe fondul unor reforme mai largi menite să alinieze sistemul de justiție la standardele internaționale și la exigențele actuale ale combaterii criminalității complexe. Mecanismul este relativ nou pentru dreptul procesual autohton, fiind adoptat în 2023 și intrat în vigoare în a doua jumătate a anului. Motivația principală a legiuitorului a fost să ofere procurorilor un instrument strategic în lupta contra infracțiunilor grave precum corupția sistemică, criminalitatea organizată sau spălarea banilor. Tradițional, astfel de fenomene infracționale sunt foarte dificil de investigat în lipsa cooperării unor persoane din interiorul grupărilor – de obicei, „inițiații” au acces la informații pe care anchetatorii externi nu le pot obține. Prin urmare, instituția acordului de cooperare a fost concepută ca o pârghie de a rupe legea tăcerii din cadrul grupărilor infracționale, stimulând *„turnarea”* complicilor sau a liderilor rețelelor în schimbul indulgenței față de persoana care cooperează.

Scopul urmărit. Atât documentele explicative ce au însoțit proiectul de lege, cât și discursul public al autorităților au evidențiat două obiective majore ale acestei instituții. Primul este **eficientizarea procesului penal** în cauzele complexe – se așteaptă că acordurile de cooperare vor scurta durata investigațiilor și a judecății,

[3] Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (Ministerul Justiției, subiectul 02/68-MJ/2023).

[4] Pavel-Guzun, Irina, „Considerente cu privire la reforma procedurilor sumare în procesul penal”, articol accesat online la data 25.03.2025. Disponibil:

deoarece o parte din probatoriu va fi furnizată direct de către inculpatul cooperant, iar procedura va ocoli un proces îndelungat prin recunoașterea vinovăției. Al doilea obiectiv, și cel mai important, este **dezorganizarea rețelelor infracționale** și aducerea în fața justiției a **peștilor cei mari**. În contextul angajamentelor de reformă a justiției și al intensificării luptei anticorupție la nivel înalt, autoritățile moldovene au văzut în acest mecanism un mijloc necesar pentru a **destructura grupările criminale** infiltrate adânc în economie sau instituții. Practic, acordul de cooperare oferă investigatoriilor **informații esențiale** pentru a descoperi alte infracțiuni și complici, sporind considerabil șansele de a dezmembra rețele infracționale complexe. Creșterea numărului de cauze de corupție și crimă organizată din ultimii ani, precum și nevoia alinierii la practicile europene, au confirmat actualitatea introducerii acestui mecanism.

CONCLUZII: CĂTRE O UTILIZARE ETICĂ, ECHILIBRATĂ ȘI EFICIENTĂ A ACORDULUI DE COOPERARE

În concluzie, acordul de cooperare reprezintă un instrument valoros al justiției penale moldovenești, conceput să aducă un plus de eficiență și rezultate tangibile în dosarele dificile. Folosit corect, el poate să schimbe paradigme în anchetarea și judecarea infracțiunilor, oferind o șansă în plus de a desface țițele corupției endemice și ale organizațiilor criminale. Ca orice instrument puternic, însă, succesul său depinde de modul cum este mânuit.

Referințe:

Materiale/teze de comunicare la congrese, conferințe:

1. GROPA Maxim, teză de doctor în drept „*Reglementări procesuale penale privind acțiunile premergătoare și urmărirea penală încazul infracțiunilor de criminalitate organizată”.*
2. Irina PAVEL-GUZUN *„ Considerente cu privire la reforma procedurilor sumare în procesul penal”*]

Site-uri:

1. Joseph Valachi: revista online pentru literatura internațională. ©2025 Encyclopædia Britannica, Inc. [accesat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.britannica.com/biography/Joseph-Valachi
2. Plea bargain: Cornell Law School [accesat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.law.cornell.edu/wex/plea_bargain

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr., conf.univ.*

MEDIEREA INTERCULTURALĂ – CUM SE GESTIONEAZĂ CONFLICTELE ÎNTRE PERSOANE DIN CULTURI DIFERITE

Anastasia MANIUC,
Cătălina PURICI,
studente, anul II, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.965.42:327.58:316.752.4
E-mail: nasteaocnita2004@gmail.com
puricicaty@gmail.com

„V-ați gândit vreodată cum ar arăta o conversație dintre o persoană din Republica Moldova și una din Turcia? Care ar fi diferențele de comunicare, chiar și atunci când vorbesc despre aceleași subiecte?”. Într-o societate tot mai diversă, conflictele apar tot mai frecvent din cauza perspectivelor diferite ce privesc următoarele aspecte: *valorile, obiceiurile, cultura, religia, tradițiile, modul de exprimare*, întrucât influențează relațiile interumane prin situațiile asimetrice ce pot escalada dacă nu sunt gestionate corespunzător. În acest context, medierea devine un instrument esențial care facilitează comunicarea eficientă și găsirea unor soluții amiabile. Prin urmare, există un cadru legal care stipulează în integralitate aspectele desfășurării activității de mediere.

Așadar, ne aflăm în prezența ***Legii Nr. 137 din 03-07-2015 cu privire la mediere*** care reglementează medierea ca fiind *”o modalitate de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori”*[1]. Medierea presupune intervenția unei terțe persoane – mediatorul – care sprijină părțile în găsirea unui numitor comun în cadrul unui litigiu. Mai mult ca atât, medierea contribuie la reducerea volumului de muncă a instanțelor de judecată și creșterea eficienței actului de justiție, deoarece procedurile judiciare tradiționale sunt mai costisitoare și necesită o perioadă mai îndelungată la soluționarea disputelor. Pe de o parte, dacă această modalitate tradițională se concentrează pe armonizarea intereselor într-un cadru restrâns, atunci pe de altă parte, există un domeniu fundamental, și anume **medierea interculturală,** care promovează comunicarea și înțelegerea între persoane din culturi diferite ce ajută nu doar la rezolvarea disputelor, dar și la construirea unui climat de respect reciproc și coexistența pașnică în societăți multietnice. Medierea interculturală sprijină dialogul între persoane provenite din contexte culturale diferite, încurajând înțelegerea, toleranța, armonia, și coeziunea socială. Într-o eră a globalizării, aceasta oferă un cadru sigur și echilibrat în care părțile implicate pot găsi soluții comune, în ciuda diferențelor culturale semnificative. Respectiv, mediatorul intercultural folosește propriile sale cunoștințe lingvistice și culturale, capacitatea sa de relaționare cu alții pentru a

putea interpreta mai bine și a exprima caracteristicile și nevoile entităților culturale [2].

Concomitent, medierea interculturală are la bază specificul și tehnicile care includ o varietate de abordări ce au drept scop depășirea barierelor de comunicare și construirea unui spațiu de colaborare în care fiecare participant se simte respectat și înțeles. La specificul medierii interculturale se referă următoarele aspecte: ***dimensiunea lingvistică și comunicarea interculturală*** – limba nu este doar un mijloc de transmitere a informațiilor, ci și un purtător al valorilor, normelor și identităților culturale; ***înțelegerea și interpretarea diferențelor culturale*** – construirea unor relații armonioase și esențiale care vizează deslușirea trăsăturilor culturale și o aprofundare a valorilor, credințelor și contextul istoric care modelează rațiunea umană; ***abilitățile esențiale ale mediatorului intercultural*** – transcende barierele, combinând empatia profundă și înțelegerea subtilă a nuanțelor culturale în punți de comunicare și colaborare; ***necesitatea cunoașterii tradițiilor, valorilor și obiceiurilor diferitelor grupuri etnice*** – contribuie la depășirea stereotipurilor și la valorificarea diversității culturale într-o societate. Printre tehnicile de mediere interculturală se regăsesc următoarele: ***ascultarea activă*** – concentrarea completă asupra interlocutorului; ***reformularea și clarificarea mesajelor*** – eliminarea ambiguităților și înțelegerea corectitudinii informațiilor; ***dezvoltarea empatiei culturale*** – evitarea neînțelegerilor și crearea unui mediu sigur pentru părți; ***adaptarea stilului de comunicare*** – ajustarea mesajului pentru a se potrivi contextului cultural al interlocutorului. Practica interculturală relatează o situație dintre orașul Vancouver (Canada) și cultura chineză din care rezultă câteva provocări și soluții. Astfel, în Vancouver, conflictele între comunitatea chineză și cea canadiană au fost cauzate de diferențele culturale, mai ales în educație și valori. Părinții chinezi aveau așteptări mari de la copii la învățătură, iar cultura canadiană nu înțelegea presiunea respectivă asupra copiilor. În 2015, a fost lansat „*Cultural Competency Mediation Program*” în cadrul căreia un mediator intercultural a ajutat la integrarea cerințelor chinezești privind învățământul în societatea canadiană. Programul a redus tensiunile și a îmbunătățit relațiile dintre cele două comunități. Din cazul dat reies următoarele provocări: percepțiile negative și stereotipurile și diferențele de valori [3, p. 94-105] și normele culturale care au avut la bază următoarele soluții: implementarea programului de mediere culturală în scopul soluționării conflictului și organizarea sesiunilor de educație interculturală privind evitarea neînțelegerilor dintre cele două culturi.

Rezumând, medierea este un instrument modern, eficient și uman, prin care societatea poate gestiona mai bine tensiunile și conflictele inevitabile, contribuind la construirea unei comunicări sănătoase și a unui climat social echilibrat. Într-o lume din ce în ce mai diversificată, mediul intercultural devine cheia pentru dezvoltarea unei societăți incluzive și stabile. Prin dialog, empatie și colaborare, medierea interculturală arată că, dincolo de orice graniță geografică sau identitară, toți

avem nevoie de același lucru: să fim auziți, înțeleși și acceptați. Astfel, ea contribuie nu doar la rezolvarea conflictelor, ci și la construirea unei lumi mai pașnice și mai unite.

Referințe:

1. Art. (2) din Legea Nr.137 din 03-07-2015 cu privire la mediere.
2. Mediatorul intercultural. MediereNet.ro® 2012. Disponibil: https://www.medierenet.ro/2012/11/09/mediatorul-intercultural/
3. ГУЗИКОВА, М.О., ФОФАНОВА, П.Ю., *Основы теории межкультурной коммуникации* . Екатиренбург: Издательство Уральского университета, 2015. 94-105 с.

Recomandat
Felicia CHIFA, *dr., lector univ.*

STATUTUL JURIDIC AL GEMENILOR SIAMEZI ÎN DREPTUL PENAL

Elena MAMALIGA,
Iuliana ROBU,
studente, anul II, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.155:618.492:343.1

E-mail: elena.mamaliga2004@gmail.com
marzaiuliana162@gmail.com

Gemenii siamezi - subiecți de drept

Problematicile juridice asociate gemenilor siamezi conturează un domeniu de analiză cu totul particular, caracterizat prin provocări de ordin normativ și etic ce reclamă o adaptare riguroasă a cadrului legislativ existent. Interdependența lor fizică și, în anumite cazuri, psihologică, ridică dificultăți semnificative în ceea ce privește recunoașterea și exercitarea individuală a drepturilor fundamentale.

Deși din punct de vedere juridic fiecare geamăn este considerat o entitate distinctă, aplicarea normelor privind înregistrarea actelor de stare civilă, emiterea documentelor de identitate sau exprimarea consimțământului informat se dovedește adesea problematică. În absența unor reglementări specializate, există riscul unor interpretări arbitrare ori discriminatorii din partea autorităților.

În ceea ce privește capacitatea juridică de exercițiu, aceasta trebuie evaluată separat pentru fiecare geamăn, în funcție de gradul de autonomie decizională și psihologică. În cazurile care implică intervenții medicale majore, cum ar fi separarea chirurgicală, lipsa unui consimțământ exprimat de ambii gemeni impune soluționarea pe baza principiului interesului superior al persoanei.

În plan penal, se conturează dificultăți serioase în aplicarea principiului răspunderii individuale, mai ales atunci când un geamăn comite o faptă ilicită, iar celălalt este constrâns, prin legătura fizică, să participe involuntar. Astfel de situații necesită o abordare jurisprudențială minuțioasă, care să evite aplicarea unei sancțiuni colective.

Protejarea drepturilor fundamentale ale gemenilor siamezi – dreptul la viață, demnitate și acces la justiție – trebuie să constituie o prioritate a oricărui sistem de drept. În acest sens, elaborarea unor reglementări speciale și consolidarea unei practici judiciare coerente sunt esențiale pentru garantarea tratamentului juridic echitabil în raport cu natura excepțională a acestor cazuri.

Gemenii siamezi în dreptul penal

Dreptul penal se bazează pe două principii fundamentale prevăzute în Codului penal al Republicii Moldova: **Articolul 6.** Principiul caracterului personal al răspun-

derii penale și **Articolul 7.** Principiul individualizării răspunderii penale și pedepsei penale. Cu toate acestea, în cazul gemenilor siamezi, interdependența fizică și psihologică complică aplicarea acestor principii. Articolul de față abordează principalele probleme juridice ridicate de gemenii siamezi în dreptul penal și Aplicarea unei pedepse privative de libertate unuia dintre gemeni devine problematică atunci când aceasta afectează direct viața celuilalt.

Aceste probleme subliniază necesitatea de a introduce excepții legale în cazul gemenilor siamezi, care să protejeze drepturile fundamentale ale ambilor indivizi și să evite sancționarea nedreaptă.

De asemenea, gemenii siamezi pot fi și victime ale unor infracțiuni, lucru care pune în discuție calificarea infracțiunii, circumstanțele agravante și dacă există un concurs de infracțiuni, în baza urmărilor prejudiciabile aduse acestora.propune soluții pentru adaptarea cadrului legislativ.

Gemenii siamezi – victime ale unei infracțiuni

Gemenii siamezi constituie un fenomen juridic și medical excepțional, care impune o reconceptualizare a normelor tradiționale de drept penal. Atunci când aceștia devin victime ale unor fapte infracționale, anatomia lor comună generează dificultăți fără precedent în aplicarea principiilor privind vinovăția, cauzalitatea, individualitatea victimei și cuantificarea prejudiciului. În acest context, lucrarea investighează necesitatea unor interpretări legale adaptate și a reformării cadrului normativ în vederea garantării unei protecții efective a drepturilor fundamentale.

Principiul recunoașterii individualității fiecărui geamăn este esențial pentru stabilirea statutului de victimă, însă interdependența fizică poate conduce la extinderea inevitabilă a efectelor unei fapte asupra ambilor indivizi, punând sub semnul întrebării delimitarea clară a vătămării și atribuirea răspunderii. Astfel, evaluarea intenției infractorului și stabilirea raportului de cauzalitate devin procese extrem de nuanțate, în special în situații care implică riscuri medicale imediate, cum ar fi separarea chirurgicală de urgență.

În plus, instanțele sunt chemate să analizeze posibile circumstanțe agravante, dat fiind impactul emoțional și fizic disproporționat asupra geamănului supraviețuitor, precum și potențialul caracter plurivictimal al faptei. În absența unui consimțământ informat din partea ambilor gemeni sau a reprezentanților legali, sistemul juridic trebuie să intervină cu soluții în baza principiului interesului superior al persoanei afectate.

Analiza comparativă a jurisprudenței internaționale – precum cazul *Re A* din Regatul Unit sau practica judiciară din Statele Unite – evidențiază abordări variate și insuficient consolidate din perspectiva răspunderii penale. Această realitate relevă necesitatea elaborării unui cadru normativ specific, elaborat prin colaborare interdisciplinară între specialiști în drept, medicină și bioetică.

În concluzie, tratarea gemenilor siamezi ca victime ale infracțiunilor implică o serie de provocări ce depășesc sfera reglementărilor convenționale. Doar printr-un demers legislativ integrator, adaptat particularităților acestui fenomen rar, se poate asigura o justiție echitabilă, care să respecte principiile autonomiei, demnității și protecției efective a persoanei.

Gemenii siamezi - făptuitori ai unei infracțiuni

Implicarea gemenilor siamezi în activități infracționale generează o serie de dileme juridice și etice cu caracter excepțional, care pun în discuție aplicabilitatea principiilor tradiționale ale dreptului penal, în special cel al răspunderii individuale. Particularitățile anatomice și interdependența funcțională dintre cei doi indivizi conduc la dificultăți majore în delimitarea responsabilității penale, în aplicarea sancțiunilor și în garantarea respectării drepturilor fundamentale ale persoanei neimplicate direct în comiterea faptei.

Fiecare geamăn siamez este, în mod teoretic, o entitate juridică distinctă. Totuși, legătura fizică dintre ei face adesea imposibilă executarea unei pedepse asupra unuia fără a afecta în mod direct pe celălalt. Această incompatibilitate a determinat, în jurisprudența istorică și în literatura de specialitate, o serie de soluții neconvenționale. Studiul analizează cazuri celebre, precum cele ale fraților Colloredo, Bunker și Godina, ilustrând modul în care instanțele au evitat sancționarea penală din considerente de echitate și imposibilitate practică.

În același timp, lucrarea explorează implicațiile etice ale pedepsei, demonstrând că sancțiunile privative de libertate contravin drepturilor geamănului nevinovat, iar sancțiunile alternative – precum amenda sau munca în folosul comunității – deși mai puțin invazive, pot ridica probleme de proporționalitate în raport cu gravitatea faptei.

De asemenea, se examinează problematica depunerii mărturiei, cu accent pe incompatibilitatea între obligația procesuală și relația biologică și juridică dintre frați. În dreptul penal al Republicii Moldova, dispozițiile privind dreptul de a nu depune mărturie împotriva rudelor apropiate oferă un cadru de protecție suplimentar, deși soluțiile pot varia în funcție de jurisdicție.

În concluzie, cazurile în care gemenii siamezi apar în calitate de făptuitori impun o reevaluare a principiilor de drept penal, în favoarea unui sistem normativ flexibil, capabil să ofere răspunsuri juste și proporționale în situații atipice. Necesitatea elaborării unor norme speciale, adaptate acestor realități, este imperativă pentru a asigura un echilibru între exigențele justiției și respectul pentru demnitatea și drepturile fiecărui individ implicat.

Recomandări:

Pentru a răspunde adecvat complexității cazurilor care implică gemeni siamezi, se impune reformarea sistemului juridic prin măsuri legislative și jurisprudențiale

specifice. Este necesară elaborarea unui cadru normativ distinct care să reglementeze aspecte precum înregistrarea civilă, consimțământul medical și răspunderea penală. Instanțele ar trebui să aplice soluții flexibile, inclusiv pedepse alternative, pentru a proteja drepturile geamănului nevinovat. Consolidarea jurisprudenței prin decizii temeinic fundamentate, colaborarea interdisciplinară între experți în drept, medicină și etică, precum și promovarea educației juridice privind aceste situații excepționale sunt esențiale. În plus, principiul răspunderii personale trebuie reinterpretat, astfel încât să fie evitate nedreptățile cauzate de interdependența fizică. Aceste măsuri sunt fundamentale pentru asigurarea unei justiții echitabile, respectând demnitatea și drepturile fundamentale ale gemenilor siamezi.

Concluzie

Cazurile în care gemenii siamezi sunt implicați în comiterea sau suferirea unor infracțiuni evidențiază limitele dreptului penal clasic, în special în aplicarea răspunderii individuale și a proporționalității sancțiunii. Interdependența lor fizică și psihologică generează dificultăți majore în identificarea vinovăției și stabilirea unei pedepse care să nu afecteze nejustificat geamănul neimplicat. Astfel, se impune o adaptare legislativă care să protejeze drepturile fundamentale ale ambilor indivizi, promovând soluții moderne, echitabile și conforme cu exigențele unei justiții umane.

Referințe:

1. „Complicity, crime and conjoined twins" de Colleen Davis, School of Law, Griffith University, Australia, 2017.
2. „Retributivist Theories' Conjoined Twins Problems" de Brittany L. Deitch,Harvard Law School, 2018.
3. https://vistacriminallaw.com/siamese-twins-crime/
4. „Conjoined twins as persons that can be victims of homicide" de Colleen Davis, 2011
5. https://slate.com/news-and-politics/2010/01/a-siamese-twin-commits-murder-the-explainer-s-2009-question-of-the-year.html

Recomandat
***Stela BOTNARU,** dr., conf.univ.*

GRAȚIEREA – REGLEMENTARE NORMATIV-JURIDICĂ CONTEMPORANĂ

Anastasia REȘULSCHI,
studentă, anul II, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.292:343(478)(094.4) E-mail: resulschi27anastasia@gmail.com

Grațierea reprezintă un act de clemență al statului, acordat în scopuri social-politice și de politică penală, care permite iertarea totală sau parțială a pedepsei unui condamnat sau înlocuirea sancțiunii cu una mai blândă. Este o intervenție excepțională în procesul de justiție, destinată să ofere unei persoane condamnate o a doua șansă, dar care trebuie aplicată cu prudență, astfel încât să nu submineze încrederea publicului în sistemul judiciar. În Republica Moldova, grațierea este reglementată de Constituția țării, care prevede că aceasta poate fi acordată exclusiv de către Președinte, conform articolului 88, litera e) din Constituție. Decizia de grațiere trebuie să țină cont de echilibrul dintre clemența statului și necesitatea menținerii încrederii în justiție, astfel încât reintegrarea socială a condamnatului să fie posibilă, fără a compromite principiile de responsabilitate și echitate juridică.

Natura juridică a grațierii este reglementată atât la nivel constituțional, cât și penal. Constituțional, grațierea este reglementată prin articolul 88 litera e) din Constituția Republicii Moldova, care conferă Președintelui dreptul exclusiv de a acorda această măsură prin decret prezidențial. Această măsură reprezintă un act de autoritate cu caracter excepțional și discreționar, influențat de considerente de politică penală și de interes social. Pe de altă parte, din perspectivă penală, grațierea este reglementată de articolul 108 din Codul Penal al Republicii Moldova, având ca efect modificarea sau înlăturarea executării pedepsei, fără a șterge însă răspunderea penală. Astfel, persoana grațiată beneficiază de o măsură de clemență, dar condamnarea sa rămâne în cazierul judiciar, ceea ce diferențiază grațierea de amnistie, care poate șterge răspunderea penală și se aplică unui grup mai larg de persoane. De asemenea, grațierea este un act individualizat, ce presupune o evaluare detaliată a fiecărui caz în parte, incluzând comportamentul condamnatului, starea de sănătate și atitudinea acestuia față de infracțiunea comisă.

Un aspect esențial al grațierii este caracterul său individualizat, ceea ce înseamnă că fiecare caz este analizat separat, pe baza cererii depuse de condamnat sau a unei evaluări făcute din oficiu. Spre deosebire de amnistie, care este o măsură colectivă, grațierea se aplică unei persoane specifice și se bazează pe o evaluare atentă a circumstanțelor personale ale acesteia. Grațierea este, de asemenea, o măsură irevocabilă, ceea ce înseamnă că, odată acordată prin decret prezidențial, nu poate fi refuzată de beneficiarul acesteia și nici revocată de autorități.

Evoluția grațierii în Republica Moldov reflectă tradiția juridică românească, fi-

ind reglementată prin Constituția din 1994. Grațierea a fost o practică prezentă în perioada medievală, unde domnitorii aveau dreptul exclusiv de a acorda grațierea, utilizând-o adesea ca un instrument politic sau ca manifestare a milei față de subiecți. După 1991, în Republica Moldova, grațierea a fost reglementată în conformitate cu tradițiile juridice ale României, iar Constituția din 1994 a conferit președintelui dreptul de a acorda grațierea individuală. În acest context, grațierea a fost reglementată în mod transparent și echitabil, având un rol important în reintegrarea socială a condamnaților și în menținerea unui echilibru între clemență și fermitatea justiției.

În ce privește compararea grațierii cu amnistia, ambele mecanisme au scopul de a reduce pedeapsa unui condamnat, însă se aplică în mod diferit. Amnistia este un act de largă aplicabilitate, care se acordă unui grup mare de condamnați, de obicei cu ocazia unor evenimente importante sau aniversări. Grațierea, în schimb, este un act individualizat, aplicat unui număr restrâns de persoane, pe baza circumstanțelor lor personale. Condamnații preferă de obicei grațierea, deoarece aceasta poate însemna o eliberare anticipată din detenție sau o reducere semnificativă a pedepsei, fără a mai trece prin proceduri lungi de instanță. De asemenea, grațierea este mai rapidă în aplicare comparativ cu amnistia, care presupune o reglementare mai largă și nu garantează eliberarea imediată.

În procesul de acordare a grațierii, Președintele Republicii Moldova joacă un rol decisiv, însă nu este singurul factor implicat în luarea deciziei. Comisia pentru problemele grațierii este un organ consultativ esențial, care analizează cererile de grațiere și formulează recomandări. În urma evaluării realizate de Comisie, Președintele ia decizia finală, dar se bazează pe avizele acesteia pentru a asigura transparența și echitatea procesului. Comisia analizează comportamentul condamnatului, starea sa de sănătate, responsabilitățile familiale și gravitatea infracțiunii comise, pentru a lua o decizie corectă și bine fundamentată. Procedura de acordare a grațierii presupune depunerea unei cereri, analiza acesteia de către Comisie, formularea unei recomandări și emiterea unui decret prezidențial.

Dacă o cerere de grațiere este refuzată, persoana condamnată poate depune o cerere nouă după șase luni, având posibilitatea de a prezenta noi circumstanțe care să justifice o nouă evaluare a cazului. Totodată, grațierea nu poate fi solicitată de persoanele condamnate pentru infracțiuni grave, precum: tortura, relele tratamente sau infracțiuni împotriva minorilor. În ceea ce privește antecedentele penale, acestea rămân în cazierul persoanei, chiar și în cazul acordării grațierii, ceea ce o diferențiază de amnistie.

În practica judiciară, există cazuri care au atras atenția, precum cel al Nataliei Ursachi și al lui Mihail Morozov, unde au existat controverse legate de aplicarea grațierii. În cazul Nataliei Ursachi, o mamă a cinci copii, grațierea a fost acordată după presiunea publică și a autorităților, chiar dacă inițial cererea a fost respinsă. În cazul lui Mihail Morozov, condamnat pentru trafic de droguri și implicare într-un grup criminal organizat, comportamentul său pozitiv în detenție și evoluția personală

au determinat o evaluare favorabilă din partea Comisiei de grațiere, dar decizia finală a Președintelui a fost încă în proces de evaluare. Aceste cazuri reflectă complexitatea procesului de grațiere și importanța evaluării fiecărui caz în parte, ținând cont atât de aspectele umanitare, cât și de respectarea legii.

Astfel, grațierea rămâne un instrument important în procesul de justiție, care trebuie utilizat cu prudență pentru a asigura echilibrul între clemență și responsabilitate, asigurând totodată reintegrarea socială a condamnaților într-un mod echitabil și transparent.

Referințe:

1. Constituția Republiccii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf
2. Codul Penal al Republicii Moldova, publicat 14.04.2009, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 art.195. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147973&lang=ro#
3. Legea nr. 243 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 325-333 din 24.12.2021. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134481&lang=ro#
4. Decretul nr. 1646 privind aprobarea Regulamentului de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale condamnaților, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 116-118 din 05.09.2000. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136678&lang=ro
5. Decretul nr. 894 pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a cererilor de grațiere individuale persoanelor condamnate, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 134-137 din 20.04.2023. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136607&lang=ro
6. BUNECI, P., MOȘNEANU, C. *Istoria dreptului românesc.* București: Ed. Hamangiu, 2023.
7. LUPU, C. A. *Mecanismul de realizare a instituției grațierii și căile de perfecționare a acestuia.* Chișinău: Ed. Juridică, 2021. 180 p.
8. TILIH, L. *Amnistia şi graţierea – mecanisme privind garantarea dreptului la libertate şi siguranţă.* Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2020.

Recomandat
***Mariana GRAMA,** dr., conf.univ.*

PARIURILE ARANJATE: ANALIZĂ JURIDICĂ, SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ

Maxim CARABET,
student, anul III, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.34:796:341.231.14 E-mail: maxcarabet7@mail.ru

În context legislativ, pariurile trebuie privite ca activități de prezicere a rezultatelor sportive sau nonsportive prin punerea unei mize pe eventualul rezultat al unui eveniment sportiv sau al unui alt eveniment de pariat. Oponenții pariurilor nu-și ascund temerea că în spatele acestor considerente se amenință integritatea sportului și a unor activități nonsportive [1, p. 190].

Reieșind din Rezoluția din 14 martie 2013 Parlamentul European a solicitat, *inter alia*, Comisiei Europene să încurajeze explicit toate statele membre ale Uniunii Europene să includă aranjarea meciurilor în legislația lor națională penală pentru a stabili sancțiuni minime comune adecvate și pentru a garanta eliminarea lacunelor existente de o manieră care să respecte drepturile omului [2].

Conform opiniei autorilor S. Brînza și V. Stati, obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242^2 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu respectarea regulilor de desfășurare a unui pariu [3, p. 451]. În viziunea noastră, obiectul juridic special al infracțiunilor privind pariurile aranjate îl constituie relațiile sociale ce vizează asigurarea integrității competițiilor sportive și protejarea încrederii publice în caracterul lor corect și nesusceptibil de manipulare.

Victima în cazul infracțiunilor de pariuri aranjate, cum menționează autorii S.Brînză și G.Reniță, poate fi: participantul la pariu (*pariorul*), în cazul pariurilor mutuale; organizatorul pariului, în cazul pariurilor în cotă fixă (*bookmaker*) [4].

Cu referire la latura obiectivă a infracțiunii analizate, subliniem că aceasta constă în două acțiuni distincte:

1. Parierea pe un eveniment sportiv sau de altă natură trucat – pentru existența infracțiunii este suficient ca făptuitorul să parieze pe un eveniment despre care știe cu certitudine că a fost trucat.

2. Informarea altor persoane despre trucarea unui eveniment sportiv pentru a le determina să parieze – acest act reprezintă o furnizare ilegală de informații, care crește numărul participanților.

Latura subiectivă a infracțiunii de pariuri aranjate se caracterizează prin vinovăția sub forma intenției directe. În cazul dat, atunci când făptuitorul pariază pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment manipulat el urmărește scopul de cupiditate. De altfel, suntem în prezența unei forme specifice a escrocheriei.

Totodată, cum menționează și S.Zaksaitė, în varianta-tip a infracțiunii „pariurile

aranjate", prevăzută la art. 242[2] alin. (1) CP RM, legislatorul a stabilit că subiectul infracțiunii de pariuri aranjate trebuie să cunoască cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment. În caz contrar, acesta nu poate fi tras la răspundere penală în baza art. 242[2] CP RM.

Subiect al infracțiunii poate fi atât persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii faptei a împlinit vârsta de 16 ani, cât și persoana juridică.[5, p. 34]. Infracțiunea de pariuri aranjate este agravată dacă este săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

Potrivit surselor analizate, evenimentele sportive sunt trucate prin diverse modalități: coruperea jucătorilor și arbitrilor; manipularea scorului unui meci prin acțiuni deliberate etc.

Un caz relevant de corupere a arbitrilor este renumitul scandal al FC Barcelona și Enriquez Negreira (Spania). Astfel, potrivit datelor, în 2023, s-a descoperit că FC Barcelona a efectuat plăți în sume totale de 7,5 milioane de euro către Jose Maria Enriquez Negreira (fost vicepreședinte al Comisiei Tehnice a Arbitrilor din Spania, între 2001 și 2018) menite să influențeze deciziile arbitrilor în favoarea clubului catalan [6].

Evidențiem că în Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind „Dezvoltarea dimensiunii europene a sportului" din 18 ianuarie 2011 se diseminează: „Aranjarea meciurilor violează etica și integritatea sportului. Fie că sunt legate de influențarea pariurilor sau de atingerea obiectivelor sportive, ele reprezintă o formă de corupție și sunt astfel sancționate de dreptul penal național [7].

În alt context, menționăm că, banii folosiți pentru parierea pe un eveniment manipulat sunt considerate **bunuri utilizate** (*instrumentum sceleris*), iar câștigurile obținute din parierea pe un astfel de eveniment sunt considerate **bunuri rezultate** (*productum sceleris*). [8, p. 273] Ambele categorii intră sub incidența **art. 106 alin. (2) lit. a) și b) CP RM**, ceea ce impune confiscarea lor.

Legislația prevede reguli stricte privind proveniența și utilizarea mizei în pariuri. În particular, art. 2 din Legea nr. 291/2016 distinge între:

1. taxa de participare directă (miză de joc) – sumă de bani, sau echivalentul acesteia, percepută direct de la jucător în schimbul dreptului de participare la joc;
2. taxa de participare indirectă – sumă încasată sau solicitată suplimentar față de contravaloarea percepută de la aceeași persoană de același agent economic pentru vânzarea unor bunuri ori produse sau pentru efectuarea unor servicii similare ori identice [9].

În urma analizei realizate constatăm că în forma actuală, art. 242[2] CP RM pedepsește doar persoanele care pariază cunoscând că meciul e trucat sau informează alte persoane despre trucaj pentru a le determina să parieze. Astfel, pentru a promova realizarea unor evenimente sportive oneste venim cu următoarea propunere *de lege ferenda,* completarea art. 242[2] CP RM cu un alineat nou, ce va avea următorul conținut: (3) *Neinformarea imediată a autorităților competente despre existența unei*

înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau de pariat, cunoscută cu certitudine de către o persoană care are obligația profesională, funcțională sau contractuală de a o raporta.

În cele din urmă menționăm că, fenomenul pariurilor aranjate nu este doar o simplă infracțiune economică, ci o formă de corupție profundă care atentează la valorile fundamentale ale sportului și ale societății. Analiza de față demonstrează că implicațiile sale sunt mult mai vaste decât s-ar putea crede la prima vedere – ele ating ordinea publică, economia națională, încrederea cetățenilor în justiție și în corectitudinea competițiilor sportive.

Referințe:

1. Vitalie Stati, *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*, în Revista Naţională de Drept, nr. 1/2014, p. 9; Vitalie Stati, *Infracțiuni economice: Note de curs*, CEP USM, Chișinău, 2014, p. 190-191; Vitalie Stati, *Infracţiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată, CEP USM, Chișinău, 2016, p. 232.
2. European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)).Disponibil: https://bit.ly/3hg27MH
3. BRÎNZA, S. și STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
4. Reniță Gh. & Brînza S. Victim of bet-fixing offense: Under Criminal Code of Republic of Moldova. În: Gaming Law Review, 2020, Volume 24, Issue 8. Disponibil: https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/glr2.2020.0016
5. Zaksaitė S. Cheating in Sports: Prevalence and Prevention Problems, Summary of Doctoral Dissertation, Social Sciences, Law. Vilnius, 2012. – 34 p.
6. „Cutremur" în Spania! FC Barcelona, acuzată oficial de dare de mită: Garda Civilă a percheziționat sediul Comisiei Tehnice a Arbitrilor. Disponibil: https://www.eurosport.ro/fotbal/la-liga/2023-2024/cutremur-in-spania-barcelona-anchetata-pentru-dare-de-mita-in-cazul-negreira_sto9814459/story.shtml
7. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind „Dezvoltarea dimensiunii europene a sportului" din 18 ianuarie 2011. COM(2011) 12 final. [Accesat: 30.03.2017] Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0012:FIN:RO:PDF
8. Mitrache C. și Mitrache Cr. Drept penal român. Partea generală: conform noului Cod penal, ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Univers Juridic, 2016, p. 273
9. Legea nr. 197 din 21 iulie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 291/2016 cu privire la organizarea şi desfăşurarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 277-288

Recomandat
***GUREV Dorina,** dr. conf.univ.*

TRĂDAREA DE PATRIE

Sandu SARACUȚA,
student, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.31:327.8:343(478)(094.4) E-mail: sandu.saracuta@gmail.com

Infracțiunea trădării de patrie, care este incriminată în cadrul art. 337 din Codul Penal al Republicii Moldova este o infracțiune care este incriminată destul de variat de către fiecare stat. Componența de infracțiune a trădării de patrie a fost modificată în urma legii nr. 136 din 06.06.2024. pentru modificare unor acte normative (modificarea Codului Penal și Codului Contravențional). Schimbarea având o argumentare destul de vagă, consider necesar să stabilesc în calitate de scop al prezentei lucrări – analiza infracțiunii de trădare de patrie din prisma polticiii penale a statului, practicii judiciare și comparației cu alte state.

Trădarea de patrie reprezintă „fapta săvârșită intenționat de către un cetățean al Republicii Moldova împotriva suveranității, independenței, unității, indivizibilității, securității sau capacității de apărare a Republicii Moldova, în interesul unui stat străin, al unei organizații străine, al unei entități anticonstituționale sau al reprezentanților lor, exprimată prin: a) trecere de partea inamicului pe timp de război sau conflict armat; b) spionaj; c) divulgare a secretului de stat; d) acordare de ajutor în vederea desfășurării unor activități ostile împotriva securității statului” [1]. Componența de infracțiune a trădării de patrie include semne obligatorii din cadrul atât a laturii obiective, cât și a laturii subiective. Raportându-ne la obiectul juridic special al infracțiunii date, putem conchide că după modificări, relațiile sociale protejate de norma în cauză sunt: suveranitatea statului Republica Moldova, independența statului Republica Moldova, unitatea și indivizibilitatea Republicii Moldova, securitatea Republicii Moldova și capacitățile de apărare a Republicii Moldova. În redacția precedentă modificărilor aduse la prezentul articol, nu erau ocrotite următoarele categorii de relații sociale: independența, unitatea și indivizibilitatea Republicii Moldova. În fond, putem observa că relațiile sociale respective sunt ocrotite și fundamentate de Constituția Republicii Moldova. Pe de altă parte, securitatea statului trebuie înțeleasă din prisma legii nr. 618 din 31.10.1995 cu privire la securitatea de stat. Astfel, definițiile securității statului și riscurilor pentru securitatea de stat sunt cuprinse în legea respectivă, și trebuie aplicate corespunzător.

Fapta prejudiciabilă poate fi comisă prin mai multe acțiuni: trecerea de partea inamicului pe timp de război, spionaj, divulgarea a secretului de stat și acordare de ajutor în vederea desfășurării unor activități ostile împotriva securității statului. Analizând acțiunile respective, putem conchide că componența de infracțiune este una alternativă, deoarece infracțiunea poate fi comisă prin mai multe acțiuni. Referindu-ne la obiectul atentat prin aceste acțiuni, putem conchide că infracțiunea poate să aibă obiect material sau imaterial la care se atentează, dar de asemenea, poate să nu aibă un obiect de acest tip. Astfel, putem conchide că infracțiunea respectivă în

funcție de acțiunile prejudiciabile la care se recurge pentru a o săvârși poate avea componență formală sau materială.

Subiectul infracțiunii trebuie să posede caracteristicile subiectului general, respectiv trebuie să aibă vârsta atragerii la răspundere penală și să fie responsabil. De asemenea, în noua redacție a art. 337 CP, legiuitorul a adăugat 3 categorii de subiecți speciali, în componența agravată a infracțiunii de trădare de patrie, și anume: persoanele publice; persoanele cu funcție de răspundere; persoanele cu funcție de demnitate publică.

Referindu-ne la forma de vinovăție, putem spune că infracțiunea poate fi săvârșită doar cu intenție, în sensul art. 17 din Codul Penal al Republicii Moldova. De asemenea, la alin. 2 din art. 337 putem observa o componență agravantă a infracțiunii de trădare de patrie, care include interesul material, ca un scop al săvârșirii infracțiunii, acesta fiind un semn obligatoriu al componenței agravante.

Practica judiciară legată de infracțiunea de trădare de patrie, nu este una bogată, cunoscând doar 3 cazuri. Un proces penal este în desfășurare, iar 2 procese s-au finalizat cu achitarea inculpaților. Astfel, putem observa că o altă reglementare a infracțiunii respective nu era necesară, întrucât nu avem o practică bogată, care ar putea să ne relateze careva erori, care ar fi demonstrat necesitatea modificării art. 337 CP.

Una din concluziile de bază făcute în urma analizei Codului Penal din România și Germnania este că acestea au avut o reglementare mai vastă a infracțiunii de trădare de patrie, deoarece au separat componențele de infracțiune în funcție de acțiunea prejudiciabilă prin care se comite și de asemenea, în baza subiectului. Astfel, Germania și România au separat infracțiunea de spionaj și cea de divulgare a secretului de stat. Consider această abordare una mult mai eficientă pentru a crea o practică judiciară uniformizată în domeniul infracțiunilor cu privire la securitatea de stat.

În spectrul informației expuse supra, putem veni cu următoarele propuneri de lege ferenda. Prima este să se separe componența de infracțiune, în mai multe infracțiuni distincte pentru a crea condiții mai ușoare de aplicare ale legii. A doua propunere este abrogarea al. (4) din art. 337, deoarece acesta reprezintă o normă desuetă care nu va putea fi aplicată.

În spectrul celor menționate supra, putem conchide că infracțiunea trădării de patrie, la fel ca și alte infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat necesită o reglementare care ar permite aplicarea cu ușurință de către instanța de judecată a normelor, deoarece obiectul juridic special al fiecărei din aceste infracțiuni este esențial pentru viața fiecărui cetățean al Republicii Moldova.

Referințe*:*

1. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002, Publicat la 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195.

Recomandat
Mariana GRAMA, *dr., conf.univ.*

LIMITELE RĂSPUNDERII PENALE PENTRU MALPRAXIS MEDICAL ÎN CHIRURGIA ESTETICĂ ȘI COSMETOLOGIE

Valeria LUPU,
Cornelia COȘCIUG,
Andreea-Sofi DUBIȚA,
studente, anul III, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.347:617.5:343.222

E-mail: lupuvaleria03@gmail.com
cornelia.cosciug@gmail.com
sofia.dubita@gmail.com

Lipsa precedentelor judiciare face ca interpretarea și aplicarea legii să fie dificilă, iar instanțele să aibă rezerve în a dispune sancțiuni penale în cazurile din domeniul estetic. Potrivit unor date stabilite de către Societatea Internațională de Chirurgie Plastică Estetică (ISAPS), în anul 2023, numărul total al procedurilor estetice a crescut cu 3,4% față de anul 2022 [9]. Această expansiune a adus și un număr crescut de cazuri de malpraxis medical, cauzate de lipsa standardelor clare. O altă problemă destul de acută reprezintă situația în care vizibil nu se constată greșeli, denaturări sau leziuni, însă doar pacientul le reclamă pe acestea, reieșind din viziunile sale proprii despre un ideal fizic dictat de fanteziile proprii, ale altor persoane sau chiar de tendințele modei. În abordarea acestui subiect considerăm că există o linie fină care separă un rezultat impecabil de un dezastru medical, o satisfacție profundă de o răspundere juridică.

În Republica Moldova, în definirea legală a termenului de malpraxis nu regăsim un act care ar reglementa în mod direct și explicit această acțiune sau inacțiune. În plan comparativ, legiuitorul român, prin prisma Legii nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, definește malpraxisul drept fiind – *eroarea profesională săvârşită în exercitarea actului medical sau medico-farmaceutic, generatoare de prejudicii asupra pacientului, implicând răspunderea civilă a personalului medical şi a furnizorului de produse şi servicii medicale, sanitare şi farmaceutice* [4, art. 653]. Din definiția propusă putem eronat concluziona că malpraxisul este o acțiune/inacțiune produsă fără vinovăție și nu ar trebui în esență privită a fi drept infracțiune. Totuși, considerăm că malpraxisul în sine îmbină o relație specifică dintre medic și pacient, pacientul fiind mult mai vulnerabil. În perspectiva chirurgiei estetice, adesea, persoana este condusă nu de nevoia obiectivă de a efectua intervenția, dar mai degrabă de dorința de a ajunge la un ideal prestabilit [7, p. 186]. Acest fapt nu exclude că în domeniul chirurgiei estetice și cosmetologiei operăm cu terminologia de pacient. Definiția cuprinsă în textul Legii nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului ne spune că prin pacient înțelegem – persoana fizică

care necesită, solicită sau utilizează servicii de sănătate, indiferent de starea sa de sănătate [3, art. 1].

Pentru efectuarea unei delimitări a răspunderii penale în cadrul malpraxisului estetic de alte infracțiuni ce țin de ocrotirea sănătății persoanei, este necesară efectuarea unei delimitări dintre domeniile: cosmetică, cosmetologie și chirurgie estetică. În acest sens, facem referire la Ordinul Ministerului Sănătății nr. 478 din 15 iunie 2017 cu privire la aprobarea algoritmului de diferențiere a competențelor profesionale în domeniul cosmeticii, dermatocosmetologiei, chirurgie plastică, estetică și microchirurgie constructivă [5]:

- ✓ **Cosmetica** este un domeniu non-medical de activitate cu scopul de întreținere a corpului omenesc prin diverse proceduri de îngrijire și înfrumusețare. În acest caz, *cosmeticianul* nu trebuie să dețină studii superioare în domeniul medical și el poate efectua proceduri precum: manichiură, extensii de gene, piercing corporal, oral, genital etc.
- ✓ **Cosmetologia** este o ramură a dermatologiei care are drept scop întreținerea corpului omenesc prin metode mini-invazive de înfrumusețare și tratament, studiile superioare medicale, în acest sens, fiind obligatorii. *Cosmetologul* poate efectua proceduri precum: peeling chimic superficial sau profund, biorevitalizare, injectarea cu acid hialuronic sau cu toxină botulinică etc.
- ✓ Când ne referim la ***chirurgia estetică*** trebuie să menționăm că acesta reprezintă un compartiment medical de activitate, care are drept scop acordarea unor servicii de înfrumusețare și tratament prin metode invazive. Astfel studiile medicale superioare sunt obligatorii, iar *chirurgul estetician* poate efectua intervenții de augmentare mamară, rinoplastie, liposucție etc. [6, p. 17-21].

Dacă în cazul cosmetologului și chirurgului estetician sunt necesare studiile medicale superioare, atunci în cazul cosmeticianului acestea nu sunt obligatorii, cu toate că lor, prin intermediul legii, le sunt atribuite procedurile de piercing corporal, oral și chiar și genital care implică o serie de riscuri. În acest sens, considerăm oportun de a modifica Ordinul MS nr. 478 din 15 iunie 2017 prin scoaterea din competența profesională a cosmeticianului a ***pct. j) Alte forme de piercing (corporal, oral, genital)*** datorită structurii complexe a corpului uman și datorită faptului că fiind în incidența unor infecții de pe urma procedurii efectuate, cosmeticianul nu ar avea capacitatea necesară de a reacționa prompt și adecvat pentru a reduce riscurile ce pun în pericol viața pacientului.

Coroborând cele expuse anterior cu pct. 32 din Codul cadru de etică al lucrătorului medical și farmaceutic [1, pct. 32] și cu art. 8, alin (1) din Legea ocrotirii sănătății [2, art. 8 alin (1)] putem deduce că malpraxisul estetic cade sub incidența subiecților care dețin calitatea specială de specialist în domeniul medicinei (medic) cu studii superioare medicale finisate. Astfel spus, cosmeticianul nu poate fi tras la răspundere penală în baza art. 213 din Codul penal al RM.

Reieșind din cele menționate și abordările doctrinare considerăm că malpraxisul medical *reprezintă încălcarea unei îndatoriri profesionale de îngrijire a pacientului, printr-o acțiune/inacțiune irelevantă săvârșită cu vinovăție, care conduce la un prejudiciu manifestat prin afectarea sănătății sau decesul pacientului, în condițiile existenței unei legături de cauzalitate între actul medical defectuos și consecințele nefaste suferite de pacient.*

Analizând practica judiciară a RM în baza malpraxisului în domeniul estetic, am ajuns la concluzia că, la etapa actuală, țara noastră nu deține o jurisprudență în acest sens. În plan comparativ, România oferă o jurisprudență la acest capitol. Cu titlu de exemplu numim *Decizia nr. 291/RC/2021 a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România* în baza căreia „*o domnișoară din Galați care, în 2013, s-a adresat către așa-numitul „chirurg al vedetelor" pentru a-i fi efectuată procedura de liposucție. În momentul efectuării intervenției, chirurgul estetician a efectuat eronat o perforare a intestinului subțire. Ca rezultat, pacienta a decedat, iar la 7 noiembrie 2019 a fost emisă sentință de achitare a inculpatului de către Judecătoria Galați. Sentința oferită a fost atacată cu apel, care a casat integral hotărârea primei instanțe și l-a condamnat pe inculpat la 3 ani de închisoare cu executare cu interdicția de a exercita profesia pe o perioadă de 4 ani. Decizia Curții de Apel a fost, de asemenea, menținută și de Înalta Curte de Casație și Justiție a României*" [8].

Reieșind din cele expuse, malpraxisul în chirurgia estetică și cosmetologie reprezintă o problematică juridică și medicală din ce în ce mai relevantă, având în vedere expansiunea acestui domeniu și creșterea cererii pentru intervenții estetice. În baza art. 213 al Codului penal al RM, urmează a fi tras la răspundere penală specialistul care are studii medicale finisate (cosmetolog, chirurg estetician). Dacă ne referim la art. 214 din Codul penal al RM, la răspundere va fi tras cosmeticianul care pretinde a fi un cosmetolog și în lipsa studiilor profesionale oferă servicii cosmetologice, iar prestarea serviciilor menționate fără a pretinde calitatea specială de cosmetolog cade sub incidența art. 216 al Codului penal al RM.

Referințe:

- *Cadru normativ:*

1. Codul cadru de etică al lucrătorului medical și farmaceutic, Ministerul Sănătății al Republicii Moldova (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://cs-lapusna-pascani.md/images/etica.pdf
2. Legea nr. 411 din 28.03.1995 cu privire la ocrotirea sănătății, publicat: 22-06-1995 în Monitorul Oficial Nr. 34 art. 373 (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146834&lang=ro#
3. Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107308&lang=ro
4. Legea nr. 95 din 14 aprilie 2006 privind reforma în domeniul sănătății (Ro-

mânia) (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/71139
5. Ordinul Ministerului Sănătății nr. 478 din 15 iunie 2017 cu privire la aprobarea algoritmului de diferențiere a competențelor profesionale în domeniul cosmeticii, dermatocosmetologiei, chirurgie plastică, estetică și microchirurgie constructivă (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://e-dermatologie.md/chestiute/uploads/2017/06/Ord_nr._478_din_15.06.2017.pdf

• *Cărți și publicații monografice:*

6. NEDELCIUC B. „Ghid de sănătate și frumusețe", Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie "Nicolae Testemiţanu" din Republica Moldova, Tipografia „Crio", Chișinău 2018

• *Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:*

7. RENȚEA A. „Conceptul de nevoie în chirurgia estetică. O abordare sociologică", Universitate din București, Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare" dedicată Zilei internaţionale a Ştiinţei pentru Pace şi Dezvoltare, București 2022

• *Site-uri:*

8. Decizia nr. 291/RC/2021 a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România (accesat: 15.03.2025), disponibil: https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery[0].Key=id&customQuery[0].Value=185051#highlight=#:~:text=R%20O%20M%20%C3%82%20N,CASA%C5%A2IE%20%C5%9EI%20JUSTI%C5%A2IE%20Sec%C5%A3ia%20Penal%C4%83
9. Global Survey 2023: Full report and press release in English (accesat: 22.02.2025), disponibil: https://www.isaps.org/discover/about-isaps/global-statistics/global-survey-2023-full-report-and-press-releases/

Recomandat
***Lilia GÎRLĂ**, dr., conf.univ.*

MALPRAXIS MEDICAL ÎN NEONATOLOGIE

Vlada MÎȚĂ,
studentă,anul III, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.347:347.56:614.256-053.1 E-mail: vlada.mita9@gmail.com

În contextul controverselor şi frământărilor de la începutul secolului XXI, natura responsabilităţii medicale rămâne obiect de controversă atât în jurisprudenţă cât şi în doctrina juridică[1]

În secolul XXI, evoluțiile spectaculoase ale medicinei, inclusiv în domeniul neonatologiei, aduc nu doar oportunități extinse de salvare a vieților, ci și provocări juridice și etice de o complexitate fără precedent. În doctrina juridică recentă, odată cu adoptarea Legii privind reforma în domeniul sănătăţii, recunoscut ca fiind un veritabil Cod al sănătății, se acreditează ideea configurării unei noi ramuri de drept, dreptul medical, poziţionată la graniţa dreptului public cu dreptul privat.[2] . [p.133-154]

Malpraxisul medical în îngrijirea nou-născuților reprezintă un subiect de stringentă actualitate, situându-se la intersecția sensibilă dintre dreptul penal, deontologia medicală și responsabilitatea profesională. Analiza acestei problematici presupune o abordare echilibrată, care să țină cont atât de imperativele protecției juridice a pacienților, cât și de necesitatea susținerii unei practici medicale conforme cu rigorile profesiei, fără a descuraja actul medical în sine.

Infracţiunea săvârşită în sfera activităţii medicale reprezintă malpraxisul medical sau un alt subiect conex malpraxisului medical, caracterizat printr-un grad sporit de prejudiciabilitate al faptei prevăzute de legea penală, săvârșită din imprudenţă (încredre în sine exagerată sau neglijenţă) de către lucrătorul medical în procesul îndeplinirii atribuţiilor sale profesionale, fiind însoţită de încălcarea prevederilor legislative în vigoare, încălcarea standardului profesional (cerințele științei și ale practicii medicale)[3] [p2-3]. Aceste încălcări provoacă prejudiciu grav sănătăţii sau decesul victimei ori creează posibilitatea reală de survenire a acestor consecinţe. Criteriul de bază este săvârşirea acestor fapte cu rea-credinţă, nedorinţa lucrătorului medical de a-şi îndeplini îndatoririle sale profesionale şi civile. Pentru ca lucrătorul medical să poată fi tras la răspundere penală nu este suficient să existe, pur şi simplu, cazul de malpraxis medical şi un prejudiciu cauzat pacientului, ci mai este necesar ca între conduita ilicită şi prejudiciul produs să existe un raport de cauzalitate, conform căruia fapta prejudiciabilă a provocat apariţia urmărilor prevăzute de legea penală.

[1] Alexandru Mihnea CERCHEZ. Răspunderea penală pentru malpraxisul medical
[2] Moldovan A.T. Dreptul medical-ramură distinctă de drept. În: Dreptul, 2006, Nr.7
[3] Gîrlă L.Evaluarea jurisprudenței naționale în materia faptelor penale de malpraxis medical pentru perioada anilor 2008-2018

Aspectul obiectiv de conduită este o încălcare a normelor prevăzute în medicină care implică vătămarea corporală şi decesul[4] [p.2-3].

Din punct de vedere obiectiv, în funcție de volumul îngrijirilor medicale, faptele penale de malpraxis medical sunt exprimate în trei forme principale:

1) **neefectuarea datoriei de îngrijire impusă de volumul competenței profesionale** (alin. (1) și (2) art. 162 CP RM);

2) **efectuarea datoriei de îngrijire într-un volum insuficient sau necalitativ** – (art. 213 CP RM – Încălcarea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale);

3) **depăşirea limitelor competenţei profesionale** – (art. 213 CP RM).

Neonatologia reprezintă cunoaşterea nou-născutului uman. Acest termen a fost consacrat de A. Schaffer, a cărui carte, „Bolile nou-născutului", publicată în 1960, a constituit actul de naştere a acestei specialităţi. Totuşi, deşi supravieţuirea per ansamblu poate fi un motiv de bucurie, rămâne morbiditatea precoce crescută şi persistenţa problemelor neuro-developmentale, generate de malpraxisul medical. În acest context, neonatologia – ramură a medicinei axată pe îngrijirea nou-născuților, în special a celor prematuri sau cu patologii complexe – se confruntă cu provocări majore privind responsabilitatea profesională și răspunderea juridică a cadrelor medicale.[5][p.7-9].

În analiza de față, sunt abordate principalele forme prin care se poate produce malpraxisul, ilustrate prin cazuri relevante din jurisprudența națională și internațională.

O primă formă de malpraxis este reprezentată de **erorile de diagnosticare și tratament** în perioada sarcinii și a nașterii.[6] Un exemplu elocvent este cauza *Scripnic v. Republica Moldova* examinat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.[7] În acest caz, reclamanta a fost internată pentru naștere, iar medicii au constatat existența unui pelvis îngust, ce făcea nașterea naturală riscantă. Cu toate acestea, intervențiile medicale inadecvate din timpul nașterii au cauzat nou-născutului hemoragii severe la nivelul craniului și coastelor, ceea ce a condus, în final, la deces. Acest caz subliniază importanța diagnosticului corect și a aplicării tratamentului adecvat pentru prevenirea rezultatelor tragice.

O a doua modalitate de realizare a malpraxisului constă **în ignorarea protocoalelor** și procedurilor medicale standardizate. În jurisprudența națională, cauza *Berari* este ilustrativă. În timpul unei nașteri, personalul medical nu a reacționat corespunzător la prolabarea cordonului ombilical, iar medicul responsabil nu era

[4] Gîrlă L.Evaluarea jurisprudenței naționale în material faptelor penale de malpraxis medical pentru perioada anilor 2008-2018

[5] Maria STAMATIN.Neonatologie.2009

[6] Codul Internațional al Eticii Medicale al Asociației Medicale Mondiale, derivă din Declarația de la Geneva a AMM. Adoptat de a Treia Adunare Generală a Asociației Medicale Mondiale, Londra, octombrie 1949. In: Varianta electronică:http://provitabucuresti.ro/docs/bioctica/codul.international.etica.medicala.pdf

[7] CAUZA SCRIPNIC V. REPUBLICA MOLDOVA (Cererea nr. 63789/13)

prezent în instituție. Din această cauză, copilul a suferit o gravă encefalopatie hipoxic-ischemică. Curtea Supremă de Justiție a confirmat existența unui raport direct de cauzalitate între acțiunile/inacțiunile medicilor și prejudiciul adus sănătății copilului. Astfel, nerespectarea protocoalelor medicale poate atrage răspunderea penală, civilă sau disciplinară, dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile: existența conduitei ilicite, a prejudiciului, a legăturii de cauzalitate și a vinovăției personalului medical.

O altă categorie de malpraxis medical este încălcarea drepturilor fundamentale ale pacientului, în special a dreptului la viață privată și **consimțământ** informat.[8][p.8]. În cauza *Csoma c. României*, CEDO a constatat că medicul ginecolog nu a obținut consimțământul informat scris al pacientei pentru întreruperea sarcinii, procedură realizată în a 16-a săptămână de sarcină. Lipsa consimțământului și insuficienta informare a pacientei au fost considerate ingerințe grave în exercitarea drepturilor garantate de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Prin urmare, respectarea consimțământului informat și a obligațiilor privind confidențialitatea sunt esențiale pentru evitarea răspunderii juridice în practica medical.[9]

Malpraxisul medical în neonatologie, prin implicațiile sale profunde asupra dreptului la viață și sănătate al nou-născutului, reclamă o atenție deosebită din partea legiuitorului și a întregului sistem juridic. În Republica Moldova, analiza fenomenului relevă existența unui vid legislativ semnificativ, mai ales în ceea ce privește definirea expresă a malpraxisului medical, stabilirea criteriilor de răspundere și instituirea unor mecanisme clare de prevenire și sancționare a erorilor medicale.

În scopul reducerii eşecurilor profesionale, lucrătorul medical şi farmaceutic trebuie să dea dovadă de scrupulozitate ştiinţifică, de prudenţă, de scepticism obiectiv, de vigilenţă şi de entuziasm moderat. Riscul profesional devine tolerabil în cazul în care lucrătorul medical ia toate măsurile de precauţie dictate de discernământul său moral şi profesional[10]

Este imperativ să fie formulată o propunere de lege ferenda, care să creeze un cadru normativ coerent, să definească riguros noțiunea de malpraxis medical, să reglementeze standardele de monitorizare a actului medical, în special în obstetrică și neonatologie, și să ofere instrumente eficiente de protecție a drepturilor pacientului. Lipsa unei reglementări clare lasă în prezent un larg spațiu de interpretare din partea organelor de drept și contribuie la insecuritatea juridică a tuturor actorilor implicați

Referințe:

- *Cadru normativ:*

1. Legea cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului. Nr. 263-XVI din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial, 30.12.2005, nr. 176-181(accesat 25.02.2025),

[8] ETCO C., MECINEANU A. Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova. În: Sănătate publică, economie și management inmedicină, Chișinău, 2013

[9] HOTĂRÂREA din 15 ianuarie 2013 Cauza Csoma împotriva României.

[10] EȚCO C., MECINEANU A. Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova. În: Sănătate publică, economie și management inmedicină, Chișinău, 2013.

disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107308&lang=ro
2. Ordinul MS nr.1494 din 27.12.2019 cu privire la aprobarea Protocolului clinic naţional „Îngrijirea nou-născutului sănătos”(accesat 25.02.2005),disponibil https://ms.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/Ordinul-MSMPS-nr.1494-din-27.12.2019.pdf

- *Cărți și publicații monografice:*

3. CERCHEZ, Alexandru Mihnea. Răspunderea penală pentru malpraxisul medical.
4. MOLDOVAN, A.T. Dreptul medical-ramură distinctă de drept. În: Dreptul, 2006, Nr.7.
5. STAMATIN, Maria. Neonatologie.2009, Universitatea de Medicină şi Farmacie Iaşi Str. Universității nr. 16.
6. GÎRLĂ, L. Malpraxis medical. Suport de curs cu scheme şi acte normative. – Chişinău: CEP USM, 2011.
7. GÎRLĂ, L.Evaluarea jurisprudenței naționale în material faptelor penale de malpraxis medical pentru perioada anilor 2008-2018.
8. EŢCO, C., MECINEANU A. Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova. În: Sănătate publică, economie şi management inmedicină, Chişinău, 2013.

- *Site-uri:*

9. Codul Internațional al Eticii Medicale al Asociației Medicale Mondiale (1949) Disponibil:https://asociatiaprovita.ro/wpcontent/uploads/2010/04/docs_bioetica_codul.international.etica_.medicala.pdf
10. HOTĂRÂREA din 15 ianuarie 2013 În Cauza Csoma împotriva României Disponibil:https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Csoma-impotrivaRomaniei.pdf
11. Cauza Berari, 2012, disponibil https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18596
12. CAUZA SCRIPNIC V. REPUBLICA MOLDOVA (Cererea nr. 63789/13)

Recomandat
***Lilia GÎRLĂ**, dr., conf.univ.*

ATENTAREA LA PERSOANĂ ȘI LIBERTATEA RELIGIOASĂ: CONFRUNTAREA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ÎN FAȚA LEGISLAȚIEI PENALE

Vladislava BATÎRU,
studentă, anul III, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.42:342.7:341.231.14 E-mail: vlada.34214@gmail.com

Drepturile fundamentale ale persoanei reprezintă acel ansamblu de posibilități, libertăți și valori cu care aceasta se naște și care sunt indisolubil legate de persoană, în virtutea faptului existenței acesteia drept ființă umană, înzestrate cu rațiune și voință.

Drepturile fundamentale ale persoanei sunt universale, inviolabile și inalienabile, fiind protejate de toate ramurile dreptului, inclusiv de dreptul constituțional, internațional, penal, civil, administrativ etc.

Libertatea religioasă a fost consacrată de nenumărate ori în actele internaționale, comunitare și naționale. Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede, în articolul 18, că: „orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conştiinţei şi a religiei; acest drept implică libertatea de a-şi schimba religia sau convingerile, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public cât şi privat, prin învăţământ, practici, cult şi îndeplinirea de rituri” [1].

Făcând referire la legislația comunitară, evidențiem articolul 9 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, conform căruia: „ Libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii, a moralei publice, a drepturilor şi a libertăţilor altora” [2]. Legea Supremă a Republicii Moldova garantează libertatea religioasă prin dispozițiile articolului 31, statuând că:

„(1) Libertatea conştiinţei este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc” [3].

În spiritul protejării libertății religioase ale indivizilor, precum și cu scopul de a evita eventualele abuzuri în legătură cu exercitarea acestui drept, în prima versiune a Codului Penal al Republicii Moldova, în anul 2002, a fost introdus articolul 185, intitulat: „Atentarea la persoană şi la drepturile cetăţenilor sub formă de propovăduire a credinţelor religioase şi de îndeplinire a riturilor religioase”. Acesta dispune, că: „Organizarea, conducerea sau participarea activă la un grup a cărui activitate, desfăşurată sub formă de propovăduire a credinţelor religioase şi de îndeplinire a riturilor religioase, este însoţită fie de cauzarea de daune sănătăţii cetăţenilor, fie de alte aten-

tate la persoană sau la drepturile acesteia, fie de instigarea cetăţenilor la refuzul de a participa la viaţa obştească sau de a îndeplini obligaţiile cetăţeneşti se pedepseşte cu amendă în mărime de la 300 la 700 unităţi convenţionale sau cu închisoare de până la 5 ani". Pentru anul 2025, sancțiunea prevăzută pentru comiterea acestei infracțiuni constituie amendă în mărime de la 650 la 1050 unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 5 ani [4].

Grupul la care se face referire în articolul 185 al Codului Penal poate fi denumit generic, în anumite circumstanțe, sectă, semnificând o grupare religioasă radicală, formată prin separare de altă grupare sau alte grupări religioase şi nu de Biserica – mamă, faţă de care se situează în opoziţie doctrinară sau de moralitate. Aceasta se caracterizează prin devotament sau dedicare exagerată faţă de o persoană, o idee sau un obiect, folosind tehnici antiumane de manipulare şi control cum ar fi izolarea de prieteni şi membri ai familiei, debilitare, folosirea unor metode pentru a mări sugestibilitatea şi supunerea, controlul informaţiilor, anularea individualităţii sau a judecăţii critice, promovarea dependenţei faţă de grup şi teama de a-l părăsi etc., în vederea atingerii scopurilor conducătorilor de grup, în defavoarea membrilor, a familiilor lor sau a comunităţii [5]. Gruparea religioasă atrage persoane din diverse categorii sociale, indiferent de vârstă, gen, statut economic, origine etnică sau nivel de educație. În plus, cu cât valorile sociale ale adepților sunt mai afectate, iar vulnerabilitățile fizice sau psihice mai accentuate, cu atât grupul își sporește șansele de a-i atrage. Prin doctrina și principiile sale morale, secta își revendică o poziție aparte pentru sine sau pentru liderii săi, intrând frecvent în conflict cu societatea, legislația sau chiar familia adepților. Adesea, recurge la ipocrizie și propagandă înșelătoare pentru a atrage noi membri. Într-o lume în care cifrele sunt convingătoare, un număr mare de adepți creează iluzia autenticității învățăturilor sale. Anume în acest moment apare riscul săvârșirii laturii obiective a infracțiunii menționate mai sus, prin anumite practici deja bine stăpânite efectuându-se controlul mental și condiționarea psihologică, prin aderarea la gruparea religioasă, de a atenta la viața, sănătatea sau activitatea civică a persoanei.

Gheorghe GANDRABUR, în articolul științific intitulat „Probleme cu privire la infracțiunile comise de unele secte religioase" oferă exemple de atentare la persoană prin propovăduirea credințelor religioase, și anume: „În martie 1995, membrii organizaţiei japoneze Aum Shinrikyo răspândeau gazul sarin în metroul din Tokyo. În urma acestui act au murit 12 persoane şi peste 5000 de oameni au fost răniţi. Această tragedie a fost precedată de „repetiţia generală" în care cu un an mai înainte în oraşul Matsumoto secta nominalizată, prin aceeaşi metodă, a ucis 4 persoane şi au fost intoxicate 144 persoane [...]. La 20 aprilie 1993, la Waco, un mic târguşor al oraşului Texas, secta „Davidians", care timp de două luni era supusă unui asediu din partea FBI şi a poliţiei locale, şi-a încetat existenţa împreună cu 89 de adepţi ai săi. La instigarea şefului lor spiritual David Koresh, aceştia s-au sacrificat arzând în foc." [ibidem]

Pentru menținerea acelui echilibru delicat între libertatea religioasă și protecția drepturilor fundamentale ale omului, este necesar să se adopte o abordare echilibrată și responsabilă, pentru implementarea căreia este necesară definirea clară a limitelor libertății religioase, care ar preveni astfel interpretările eronate ale legii. O altă modalitate, complementară, ar fi rolul activ al sistemului educațional în promovarea valorilor pluralismului și a libertății de conștiință, fiindcă educația, încă de la primele etape, trebuie să se bazeze pe înțelegere și respect, fapt ce ar preveni radicalizarea și intoleranța.

În ceea ce privește implicarea statului în promovarea libertății religioase, țin să accentuez că colaborarea între autoritățile publice și comunitățile religioase este esențială pentru a preveni conflictele și pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Atât statul, cât și societatea, în acest context, trebuie să rămână vigilente în fața oricăror atentate, mecanismele de raportare fiind funcționale și eficiente.

Prin educație, dialog și aplicarea corectă a legii, poate fi creat un mediu în care toate convingerile religioase sunt respectate, fără ca acestea să devină pericol pentru om și întreaga societate.

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, publicat: 30.12.1998 în Tratate Internaționale Nr. 1 art. 12.
2. Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Publicat: 30.12.1998 în Tratate Internaționale Nr. 1 art. 342.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicat: 13.11.2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635.
4. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
5. GANDRABUR, G. Probleme cu privire la infracţiunile comise de unele secte religioase. În: Cooperarea Internaţională a organelor de drept în prevenirea şi combaterea criminalităţii transnaţionale. Chișinău, 5-6 noiembrie 2009, p. 185-193.

Recomandat
***Petru VÎRLAN**, master în drept, lector univ.*

DIGITALIZAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: TRANSPARENȚĂ SAU BARIERĂ DIGITALĂ?

Camelia GUȘEVATÎI,
Elena COMANICI,
studente, anul I, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

CZU: 35.08:004.41/.42:351.9(478)

E-mail: shchukinakm@gmail.com
elena.comanici07@gmail.com

Digitalizarea administrației publice este una dintre cele mai importante direcții de reformă în statele moderne. Într-o epocă a vitezei, în care accesul la informație este esențial, relația cetățean –administrație trebuie regândită astfel încât să fie simplă, eficientă și echitabilă. În contextul Republicii Moldova, digitalizarea nu mai este o opțiune, ci o necesitate, iar procesul de transformare este deja în curs, cu rezultate vizibile, dar și cu provocări importante.

Digitalizarea, în accepțiunea dată de Guvernul Republicii Moldova, este procesul de transformare a informațiilor din format fizic în format digital. Prin digitizare, documentele pe hârtie, fotografiile sau datele analogice devin accesibile prin intermediul unor aplicații și platforme digitale. Această transformare permite integrarea lor în procese administrative moderne. Mai mult, digitalizarea serviciilor publice înseamnă automatizarea completă a cererilor: depunerea lor online, identificarea și autentificarea digitală, semnarea electronică, achitarea online a taxelor și livrarea electronică a răspunsurilor sau a documentelor.

Un pas esențial în acest proces l-a reprezentat înființarea, în anul 2010, a Centrului de Guvernare Electronică, transformat ulterior, în 2018, în Agenția de Guvernare Electronică – instituția-cheie care coordonează transformarea digitală a administrației în Republica Moldova. Subordonată Cancelariei de Stat, Agenția are rolul de a aplica strategiile și politicile publice privind digitalizarea, având ca scop eficientizarea actului administrativ prin tehnologie.

Obiectivele procesului de digitalizare sunt multiple, dar toate gravitează în jurul ideii de apropiere dintre cetățean și stat. Serviciile publice digitale permit interacțiuni mai rapide, reduc timpii de așteptare, simplifică documentarea, reduc costurile și sporesc încrederea populației în instituțiile publice. Schimbul de date între autorități, prin platforme precum MConnect, permite eliminarea dublei colectări de date și a birocrației excesive. În același timp, accesibilitatea serviciilor este extinsă prin intermediul portalurilor online și al centrelor fizice moderne – biblioteci, oficii poștale sau Centre Unificate de Prestare a Serviciilor Publice (CUPS), care oferă asistență și acces digitalizat și celor care nu au echipamente sau abilități digitale. Nu în ultimul rând, protecția datelor și securitatea informațională sunt

priorități asumate, fiind implementate măsuri juridice, tehnice și organizaționale în acest sens.

Pentru ca aceste obiective să fie puse în practică, au fost dezvoltate o serie de platforme esențiale: MConnect, care facilitează schimbul de date între instituții; MSign, serviciul guvernamental de semnătură electronică, care permite autentificarea sigură; MPay, sistemul național de plăți electronice, care înlocuiește metodele informale de plată; e-APL, portalul administrației publice locale și Servicii.gov.md – platforma centralizată care, în prezent, oferă acces la 288 de servicii publice online dintr-un total de 636 disponibile.

Aceste soluții aduc avantaje clare. În primul rând, digitalizarea contribuie la creșterea transparenței: cetățenii pot accesa cu ușurință informații despre bugete publice, achiziții, hotărâri și alte acte administrative. Automatizarea reduce riscul de corupție, înlătură subiectivismul funcționarilor și crește trasabilitatea actelor. În al doilea rând, eficiența este un beneficiu imediat – accesul la servicii de acasă elimină necesitatea deplasării la ghișee și reduce cheltuielile. De exemplu, introducerea CUPS a dus la economii de peste 825 000 de lei pentru cetățeni. În al treilea rând, digitalizarea favorizează incluziunea – persoanele din zonele rurale, vârstnicii sau alte grupuri vulnerabile pot beneficia de servicii moderne, cu condiția să primească instruirea necesară. Programele de alfabetizare digitală lansate în cadrul CUPS sunt un pas important în acest sens.

Cu toate acestea, digitalizarea poate deveni, paradoxal, o barieră. În cadrul conferinței, am lansat o întrebare: „Imaginați-vă că aveți nevoie urgentă de un certificat de cazier judiciar pentru un interviu de angajare. Accesați platforma, introduceți datele, dar sistemul se blochează chiar la final. Ce faceți?" Scenariul, deși ipotetic, reflectă experiențe reale: erori tehnice frecvente, platforme neoptimizate, suport tehnic lent sau inexistent. Răspunsurile posibile – aștepți și încerci din nou, mergi la ghișeu și pierzi timp sau încerci să contactezi suportul – ilustrează frustrarea cetățenilor în fața unor sisteme care, în loc să ușureze accesul, îl complică.

Astfel, alături de beneficiile incontestabile, există și provocări: lipsa unei educații digitale generalizate, securitatea fragilă a unor sisteme informatice, probleme funcționale recurente, cum ar fi cele semnalate pe platforma e-Licențiere. În lipsa unei abordări sistemice și incluzive, digitalizarea riscă să adâncească inegalitățile, transformându-se din soluție în obstacol.

Pentru a susține acest proces, au fost lansate proiecte ambițioase. Printre acestea se numără „Accelerarea transformării digitale în sectorul public din Republica Moldova", derulat între 2021-2023, cu sprijinul PNUD, al Guvernului Elveției și al Guvernului României. Proiectul, cu o finanțare de peste 970 000 USD, a vizat elaborarea Strategiei Naționale de Transformare Digitală 2023-2030, extinderea serviciilor digitale, instruirea funcționarilor și crearea unei rețele de „ambasadori digitali". De asemenea, programul de instruire digitală desfășurat în august 2024 pentru tinerii stagiari din instituțiile guvernamentale a avut un impact notabil. Aceștia au învățat

despre identitatea digitală, semnătura electronică, schimbul de date interinstituțional, protecția datelor personale și accesul la registrele statului – competențe esențiale pentru o administrație modernă.

În concluzie, digitalizarea administrației publice în Republica Moldova este un proces real, în plină desfășurare, cu rezultate promițătoare și un impact social tot mai vizibil. Însă, pentru ca această transformare să fie durabilă și echitabilă, este necesar un efort continuu de educare, susținere tehnologică și adaptare la nevoile cetățenilor. Numai așa, tehnologia va reuși să apropie statul de oameni, și nu să-i îndepărteze. În cuvintele consilierei Prim-ministrului, Diana Chiriac: „Digitalizarea înseamnă servicii publice aproape de cetățeni." Această viziune trebuie să rămână în centrul oricărei strategii de modernizare administrativă.

Referințe:

1. AGENȚIA DE GUVERNARE ELECTRONICĂ A REPUBLICII MOLDOVA. Informații despre digitalizarea administrației publice, servicii guvernamentale online și proiecte de e-guvernare. [accesat: 18 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.egov.md
2. PORTALUL SERVICIILOR PUBLICE AL REPUBLICII MOLDOVA. Acces la servicii digitale pentru cetățeni și companii. [accesat: 18 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.servicii.gov.md
3. MINISTERUL DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI DIGITALIZĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. Strategii și politici de digitalizare. [accesat: 18 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.mic.gov.md
4. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Strategia Națională de Transformare Digitală 2023–2030. [accesat: 17 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.gov.md
5. BANCA MONDIALĂ. Raport privind modernizarea serviciilor guvernamentale în Republica Moldova. [accesat: 17 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.worldbank.org
6. PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE (PNUD MOLDOVA). Proiectul „Accelerarea transformării digitale în sectorul public din Republica Moldova". [accesat: 17 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.md.undp.org
7. UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ PENTRU TELECOMUNICAȚII (UIT). Evaluarea digitalizării Republicii Moldova. [accesat: 17 aprilie 2025]. Disponibil: https://www.itu.int
8. PLINSCHI, Cătălina. Declarație oficială despre importanța digitalizării în administrația publică. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării al RM, 2024.
9. CHIRIAC, Diana. Discurs despre digitalizarea serviciilor publice locale și impactul Centrelor Unificate de Prestare a Serviciilor Publice. În: Conferința

„Digitalizarea administrației publice – transparență sau barieră?”, USM, aprilie 2024.
10. JURNALUL OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA. Articole legislative privind digitalizarea administrației publice. Chișinău: Monitorul Oficial, diverse ediții.
11. PRESA ECONOMICĂ ȘI IT DIN REPUBLICA MOLDOVA. Analize despre impactul digitalizării asupra transparenței și eficienței administrative. Chișinău: Publicații diverse, 2023-2024.

Recomandat
***Oleg PANTEA**, dr., conf.univ.*

PLAȚILE CU NUMERAR. IMPACT, TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Steliana COȘCODAN,
Valeria GOJAN,
studente în anul II, gr. 2302, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.37:657.282(478)

E-mail: stelianacoscodan@gmail.com
gojanvaleria@mail.ru

În contextul eforturilor de modernizare a cadrului legal național și de aliniere la standardele internaționale și europene în materie de transparență financiară și combaterea economiei informale, Republica Moldova a adoptat Legea nr. 34/2024 privind efectuarea decontărilor în numerar și pentru modificarea unor acte normative care a intrat în vigoare la 1 aprilie 2025 [1]. Noul act normativ introduce un regim actualizat, menit să înlocuiască prevederile vechi referitoare la plățile în numerar reglementate în principal prin Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, precum și sancțiunile corespunzătoare din Codul contravențional [2-3].

Conform notei informative a Legii nr. 34/2024, se urmărește crearea unui cadru legislativ complet privind efectuarea plăților în numerar, clarificând limitele maxime permise, regulile de aplicare, precum și mecanismele de sancționare, care să permită aplicarea de măsuri eficiente și proporționale pentru prevenirea evaziunii fiscale și a spălării banilor [4]. Adoptarea legii este justificată de necesitatea alinierii la practicile internaționale, în special cele ale Uniunii Europene, unde, de exemplu, s-a instituit o limită de 10 000 de euro pentru plățile în numerar [5].

Potrivit legii, de la 1 aprilie 2025, conform art. 4, entitățile prevăzute la art. 2 alin. (1) vor putea efectua plăți în numerar în limita a 100 000 de lei lunar către alte persoane juridice sau persoane fizice care desfășoară sau nu activitate de întreprinzător. Pentru achiziția de produse din fitotehnie sau horticultură în formă naturală, precum și de produse zootehnice în formă naturală, în masă vie sau sacrificată, se permite plata în numerar de până la 200 000 de lei anual. Persoanele care desfășoară activitate în domeniul achiziției produselor vegetale vor putea efectua plăți în numerar de până la 600 000 de lei anual.

Legea stabilește și limite pentru încasările în numerar. Nu se va putea încasa mai mult de 100. 000 de lei per tranzacție de la o persoană fizică ce nu desfășoară activitate de întreprinzător. În cazul persoanelor fizice care desfășoară activitate profesională în domeniul justiției sau al sănătății, limita de încasare este de 100.000 de lei pe an per beneficiar.

Un aspect important introdus de lege vizează achiziția de bunuri imobile și mijloace de transport între persoane fizice. Astfel, conform art. 5 alin. (3), plata în nu-

merar între persoane fizice este permisă doar dacă prețul nu depășește 100 de salarii medii lunare (aprox. 1,61 milioane lei) pentru bunuri imobile și 50 de salarii medii (aprox. 805.000 lei) pentru mijloace de transport, cu posibilitatea achitării în numerar a unei sume de până la 200.000 de lei. Potrivit art. 8 alin. (1) și (2), depășirea acestor plafoane atrage amenzi între 3% și 10% din suma plătită sau încasată în numerar ce depășește limita legală.

Plățile în numerar au fost esențiale pentru economia Moldovei, mai ales în sectorul agricol. Conform Legii nr. 171/2019, intermediarii puteau efectua plăți cash de până la 1.200.000 lei anual, cu un impozit de 6% reținut la sursă [6]. Noua lege reduce acest plafon la 200.000 lei, afectând grav activitatea intermediarilor, în special în sectorul nucifer, unde tranzacțiile cu gospodăriile individuale se bazează aproape exclusiv pe numerar.

Republica Moldova, al 5-lea exportator mondial de nuci, are un sector în care 40% din producție provine de la gospodării individuale, iar 711 achizitori gestionează anual câte 13–15 tone de miez de nucă [7]. Reducerea plafonului de plăți cash la 200.000 lei permite achiziția a puțin peste o tonă pe an, ceea ce face imposibilă desfășurarea activității în condiții normale. Aplicarea noii legi va afecta grav lanțul de aprovizionare agricol, reducând capacitatea achizitorilor de a colecta produse și punând în pericol veniturile fermierilor, exporturile și competitivitatea Moldovei. Totodată, există riscul creșterii economiei informale, scăderii veniturilor bugetare și dificultăți majore în implementarea plăților bancare, având în vedere reticența fermierilor față de sistemul bancar.

Accesul limitat la servicii bancare în zonele rurale reprezintă o altă problemă majoră, deoarece băncile și bancomatele sunt rare sau inexistente, obligând fermierii să parcurgă distanțe mari pentru tranzacții. Din cele 1.160 de bancomate din Republica Moldova, aproape jumătate sunt în Chișinău, iar în zonele rurale există doar 111, unele raioane având un singur bancomat la mii de locuitori, cum e cazul Telenești (6.600 persoane/bancomat) [8].

Un studiu de caz evidențiază impactul noii legi asupra fermierilor, ilustrat prin declarația unui producător: „Noua lege ne pune într-o situație foarte grea. Ne-am obișnuit să plătim în numerar, iar acum schimbarea asta riscă să ne strice afacerea. Autoritățile trebuie să înțeleagă că, în realitate, viața la țară e diferită și trebuie să vină cu soluții care să ajute fermierii, nu să ne pună piedici."

Pe lângă lipsa încrederii în sistemul bancar, fermierii din mediul rural se confruntă cu acces limitat la servicii bancare, costuri mari la retrageri (până la 1,5%), planificare complicată a operațiunilor și birocrație excesivă. Achizitorii sunt nevoiți să completeze numeroase documente pentru fiecare plată, ceea ce încetinește activitatea economică. Mai mult, amenzile impuse pentru nerespectarea noilor reglementări riscă să afecteze întreprinderile mici și mijlocii și să stimuleze economia informală, contrar scopului inițial al legii.

Noua lege a stârnit dezbateri, iar reprezentanții mediului de afaceri au cerut

excluderea achizitorilor din limitările impuse, argumentând că activitatea acestora este fiscalizată și contribuie la buget. Ei au subliniat că impunerea plăților bancare în mediul rural este nerealistă și va stimula economia subterană în loc să reducă evaziunea fiscală [9].

Pentru a preveni efectele negative ale noii legi, este necesară adoptarea unor măsuri care să sprijine sectorul agricol și să faciliteze tranziția către un sistem de plăți mai transparent. Acestea includ excluderea achizitorilor din restricțiile impuse, creșterea plafonului de numerar, educație financiară pentru fermieri și extinderea serviciilor bancare în zonele rurale. De asemenea, este importantă reducerea comisioanelor bancare și adaptarea la noile reglementări.

Implementarea legii va aduce beneficii pentru bănci și guvern, dar micii producători și comercianți vor suferi cel mai mult, iar costurile suplimentare ar putea duce la creșterea prețurilor. Intreprinderile mici vor trebui să se adapteze rapid la noile cerințe fiscale și contabile, iar profesioniștii din domeniul justiției vor avea noi responsabilități în verificarea legalității tranzacțiilor în numerar. În baza unui studiu de caz, un avocat afirmă că: „Adoptarea respectivei legi constituie un progres în direcția digitalizării serviciilor financiare și în promovarea unei educații financiare mai temeinice. Această măsură aduce o serie de avantaje, printre care se numără orientarea statului spre diminuarea utilizării numerarului în economie și încurajarea utilizării instrumentelor legale de plată."

Pentru instituțiile publice, în special pentru Serviciul Fiscal de Stat, implementarea legii privind decontările în numerar impune o monitorizare a respectării plafoanelor și a aplicării sancțiuni, în timp ce instituțiile de reglementare, precum Banca Națională și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, se vor ocupa de stabilirea normelor și monitorizarea fluxurilor financiare suspecte.

În Uniunea Europeană, abordările privind limitarea tranzacțiilor cash variază considerabil de la o țară la alta. De exemplu, în Grecia, limita maximă este de 500 de euro, în timp ce în Franța, rezidenții pot efectua plăți în numerar de până la 1.000 de euro. La polul opus, țări precum Germania, Austria, Olanda și Norvegia nu impun nicio limită legală asupra plăților în numerar. De asemenea, Consiliul European a convenit asupra unui regulament de combatere a spălării banilor, care introduce o limită comunitară de 10.000 de euro, dar statele membre au libertatea de a adopta prevederi mai stricte. Regulamentul urmează să între în vigoare abia în 2027.[10]

În sprijinul unei abordări flexibile, observăm că SUA și unele țări europene care nu impun limite legale asupra plăților în numerar, nu au raportat probleme economice semnificative cauzate de această practică. De exemplu, Germania și Austria au economii stabile și rate scăzute ale evaziunii fiscale, în ciuda lipsei limitelor pentru plățile în numerar. Aceasta demonstrează că factori precum cultura fiscală, eficiența administrației fiscale și nivelul de conformare voluntară joacă un rol crucial în asigurarea transparenței financiare, mai degrabă decât impunerea unor limite stricte asupra numerarului.

Astfel, reglementările privind numerarul trebuie adaptate la realitățile economice și sociale ale fiecărei țări. Soluția optimă nu este neapărat eliminarea numerarului, ci dezvoltarea unor politici care să încurajeze transparența și digitalizarea fără a impune constrângeri excesive asupra cetățenilor și mediului de afaceri. Într-o Europă tot mai digitalizată, cheia succesului constă în găsirea unui echilibru între inovație, securitate și libertatea economică.

Referințe:

1. Legea nr. 34 din 29-02-2024 privind efectuarea decontărilor în numerar și pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 01-03-2024 în Monitorul Oficial Nr. 86-88 art. 129
2. Legea nr. 845 din 03-01-1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi. Publicat: 28-02-1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 2 art. 33
3. Codul Contravenţional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24-10-2008. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100
4. Raport de expertiză la proiectul Proiectul de lege privind efectuarea decontărilor în numerar. Înregistrat cu nr. 404 din: 16/11/2023. https://www.capc.md/documents/raport-de-expertiza-la-proiectul-de-lege-privind-efectuarea-decontarilor-numerar-inregistrat-parlament-cu-nr-404-din-16-11-2023/ [accesat: 17 martie 2025].
5. Singura limită maximă de plată cash în Uniunea Europeană – 2027. Ziarulromanesc.at © 2024 [accesat: 16 martie 2025]. Disponibil: https://ziarulromanesc.at/singura-limita-maxima-de-plata-cash-in-uniunea-europeana-2027/
6. Legea nr. 171 din 19-12-2019 cu privire la modificarea unor acte legislative. Publicat: 27-12-2019 în Monitorul Oficial Nr. 393-399 art. 319
7. Restricționarea decontărilor cu numerar: impactul asupra sectorului agricol. Agroexpert.md © 2024 [accesat: 16 martie 2025]. Disponibil: https://agroexpert.md/rus/tseny-i-trendy/restrictionarea-decontarilor-cu-numerar-impactul-asupra-sectorului-agricol-cine-castiga-si-cine-pierde
8. Renunțăm la numerar? 5 bănci nu au niciun bancomat în sate, iar 11 raioane au doar 6-10 bancomate. Mold-Street.com © 2024 [accesat: 16 martie 2025]. Disponibil: https://www.mold-street.com/noutate/renuntam-la-numerar-5-banci-nu-au-nici-un-bancomat-in-sate-iar-11-raioane-au-doar-6-10-bancomate
9. Mediul de afaceri cere modificări la proiectul legii privind efectuarea decontărilor în numerar. ZdG.md © 2024 [accesat: 16 martie 2025]. Disponibil: https://www.zdg.md/stiri/stiri-economice/mediul-de-afaceri-cere-modificari-la-proiectul-legii-privind-efectuarea-decontarilor-in-numerar/
10. Limite tranzacții cash în Europa: evaziune fiscală și reglementări. Ziare.com © 2023 [accesat: 17 martie 2025]. Disponibil: https://ziare.com/numerar/limite-tranzactii-cash-numerar-europa-evaziune-fiscala-1835286

PROCEDURA LEGISLATIVĂ

***Mihail SOSIDCA*,**
student, anul I, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 340.134:004.8:340.5 E-mail: sosidcamihail@gmail.com

În contextul transformărilor digitale accelerate, inteligența artificială (AI) se afirmă drept un vector esențial al modernizării activității legislative, însă ridică multiple dileme de constituționalitate. Studiul pornește de la constatarea că AI nu mai poate fi privită ca un simplu algoritm, ci ca un sistem de raționament capabil să influențeze procese decizionale cu impact direct asupra cetățenilor. Cercetarea urmărește să stabilească măsura în care integrarea AI în procedura parlamentară este compatibilă cu principiile statului de drept, focalizându-se pe transparență, răspundere și protecția drepturilor fundamentale. Metodologia utilizată combină analiza comparativă a reglementărilor internaționale (AI Act al UE [4, p.2], AIDA Canada [5, p.2]), interpretarea doctrinară, referințe exploratorii la experți și exemplu al Republicii Moldova, unde adoptarea tehnologiilor AI rămâne incipientă, dar promițătoare.

Rezultatele evidențiază trei niveluri de impact. La nivel operațional, AI optimizează gestionarea volumului masiv de informații legislative, reduce timpul de redactare și facilitează accesul deputaților la opinii științifice și la bune practici externe. Exemple concludente provin din Estonia, unde platforma X-Road [3, p.2] permite schimbul securizat de date între instituții, și din Italia, unde chatbot-uri parlamentare [7, p.3] răspund la întrebări procedurale în timp real. La nivel deliberativ, modelele lingvistice avansate pot media polarizarea politică prin furnizarea de sinteze factologice [2, p.2], însă riscul de „halucinații" algoritmice reclamă control uman strict pentru verificarea certitudinii juridice [8, p.3]. În fine, la nivel constituțional, AI afectează structura clasică a separării puterilor, impunând mecanisme noi de responsabilizare pentru a preveni concentrarea opacă a puterii în sfera tehnologică [13, p.3].

Analiza critică a literaturii dezvăluie trei curente. Abordările entuziaste susțin că AI poate consolida democrația deliberativă, oferind feedback instant cetățenesc și simulări de impact normativ [9, p.3]. Autorii neutri pun accent pe balanța cost-beneficiu, subliniind necesitatea alfabetizării digitale a parlamentarilor și a auditurilor independente ale codului-sursă [6, p.2]. Vocea sceptică avertizează asupra efectului de „cutie neagră" [1, p.2], al datelor istorice integrate în date și al erodării răspunderii politice dacă decizia se diluează în spatele algoritmilor.

În Republica Moldova, utilizarea actuală a AI se limitează la reformularea textelor legislative și la asistența tehnică pentru indexarea amendamentelor, fără un cadru juridic explicit. Această situație generează o zonă gri de responsabilitate, punând presiune pe adaptarea rapidă la standardele europene. În lipsa unui act normativ autohton, Parlamentul depinde de softurile comerciale proprietare, ceea ce sporește

dependența tehnologică externă și riscul de neconformitate cu regulile GDPR privind protecția datelor personale.

Pentru a depăși aceste lacune, studiul propune un set de măsuri concrete: definirea legală a noțiunii de „instrument AI de suport legislativ" [10, p.3]; instituirea unui registru public al algoritmilor folosiți în procesele parlamentare, incluzând descrierea seturilor de date-antrenament și scorurile de acuratețe; obligativitatea auditurilor ex-ante și ex-post realizate de entități independente; introducerea cursurilor de formare continuă pentru personalul tehnic și deputați, axate pe redactarea prompturilor și pe detectarea erorilor semantice generate de AI; crearea unui comitet interinstituțional de etică digitală cu competența de a suspenda temporar un sistem AI atunci când acesta generează rezultate neconforme cu principiile constituționale.

Beneficiile anticipate includ reducerea timpului de elaborare a proiectelor de lege cu până la 40 %, îmbunătățirea coerenței terminologice între acte normative și sporirea transparenței pentru societatea civilă, care poate examina direct amprenta algoritmică asupra textelor propuse, cum arată un studiu de caz de Minnesota Law [11, p.3].

Riscurile, însă, rămân considerabile: erori factologice greu de detectat, „bias" implicit cu potențial discriminatoriu și posibilitatea ca deputații să abdice de la rolul deliberativ, lăsând „munca intelectuală" pe seama mașinii. De aceea, modelul de guvernanță propus privilegiază principiul subsidiarității tehnologice: AI asistă, dar nu înlocuiește, decizia umană [12, p.3].

Concluzia arată că legitimitatea constituțională a AI în procedura legislativă depinde de un echilibru delicat între inovație și protecția valorilor democratice. Transparența algoritmică și supravegherea umană permanentă sunt condiții sine qua non pentru a evita „capturarea digitală" a procesului legislativ. Cu un cadru normativ adecvat, Republica Moldova poate transforma AI într-un catalizator al eficienței și calității legiferării, integrându-se astfel în tendințele europene de guvernanță digitală, fără a compromite drepturile fundamentale și principiile statului de drept, promovând prin acestea coabitarea sănătoasă a omului și algoritmilor.

Referințe:

1. BLOUIN, L. *AI's mysterious "black box" problem, explained.* University of Michigan-Dearborn News, 2025. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://umdearborn.edu/news/ais-mysterious-black-box-problem-explained
2. DE SILVER, D. *The polarization in today's Congress has roots that go back decades.* Pew Research Center, 10 martie 2022. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/03/10/the-polarization-in-todays-congress-has-roots-that-go-back-decades/
3. ESTONIA INFORMATION SYSTEM AUTHORITY. *X-Road Initiative: Framework for Secure Data Exchange.* Tallinn, 2022. 28 p. Disponibil: https://www.ria.ee/x-road [accesat: 26 martie 2025]

4. EUROPEAN PARLIAMENT; COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. *Artificial Intelligence Act.* Brussels, 2024.
5. GOVERNMENT OF CANADA. *Bill C-27: Artificial Intelligence and Data Act.* Ottawa, 2023.
6. HANSEN, E. R.; JANSA, J. M.; GRAY, V. H. *Copy and Paste Lawmaking: Legislative Professionalism and Policy Reinvention in the States. American Politics Research*, 2019, 47(4):739-767. DOI: 10.1177/1532673X18776628. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1532673X18776628
7. Inter-Parliamentary Union. *Chatbot for Simplifying the Comprehension of Italian Laws.* 22 mai 2024. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://www.ipu.org/ai-use-cases/chatbot-simplifying-comprehension-italian-laws
8. MERKEN, S. *AI "hallucinations" in court papers spell trouble for lawyers.* Reuters, 18 februarie 2025. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/ai-hallucinations-court-papers-spell-trouble-lawyers-2025-02-18/
9. PROPYLON. *Artificial Intelligence in Legislative Drafting: Benefits, Pitfalls and Regulations.* n.d. [accesat: 26 martie 2025]. Disponibil: https://propylon.com/artificial-intelligence-in-legislative-drafting-benefits-pitfalls-and-regulations/
10. REGALIA, J. "From Briefs to Bytes: How Generative AI is Transforming Legal Writing and Practice." *Journal of Legal Innovation*, 2023, vol. 5, nr. 2, pp. 45-63.
11. SCHWARCZ, D.; MANNING, S.; BARRY, P. J.; CLEVELAND, D. R.; PRESCOTT, J. J.; RICH, B. *AI-Powered Lawyering: AI Reasoning Models, Retrieval Augmented Generation, and the Future of Legal Practice.* SSRN pre-print, 02 martie 2025. Disponibil: https://ssrn.com/abstract=5162111 [accesat: 26 martie 2025].
12. SOSIDCA, M. *Constituționalitatea Utilizării Inteligenței Artificiale (AI) în Procedura Legislativă.* Gamma, 2025. Disponibil: https://gamma.app/docs/Constitutionalitatea-Utilizării-Inteligentei-Artificiale-AI-in-Pr-68w8pk3vvgo8rwk [accesat: 26 martie 2025]
13. XANTHAKI, H. *Legal Drafting and Technology.* Oxford: Oxford University Press, 2022. 312 p.

Recomandat
***Doina CUCIURCA**, magistru, asist.univ.*

COMPANIILE MILITARE PRIVATE ÎN DREPTUL UMANITAR INTERNAȚIONAL

Maxim CEBAN,
student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.3/.4:355.41:347.4 E-mail: maksimceban017@gmail.com

Companiile militare private (CMP) sunt entități comerciale specializate care oferă servicii militare în schimbul unei compensații financiare. Aceste servicii variază de la consultanță strategică, instruire, logistică, protecție armată, până la operațiuni de recunoaștere și suport operațional pentru actori statali și non-statali. Spre deosebire de forțele armate regulate, CMP-urile operează în baza unor contracte, fiind deseori angajate în zone de conflict, unde guvernele sau organizațiile internaționale.

Este importantă diferențierea dintre companiile militare private și companiile de securitate private. Primele sunt implicate în mod activ în strategii de luptă și pot fi prezente pe frontul de război. În schimb, companiile de securitate se axează pe protecția civilă și infrastructura critică, având un rol non-combatant. Această distincție este esențială pentru aplicarea corectă a dreptului internațional umanitar.

La nivel global, piața CMP-urilor este în continuă expansiune. În 2022, acest sector a fost evaluat la 260 miliarde USD, iar estimările indică o creștere până la aproximativ 450 miliarde USD în 2030. De remarcat este compania G4S, cu sediul în Marea Britanie, care este cea mai mare companie de securitate privată din lume, având peste 500.000 de angajați activi în mai mult de 90 de țări.

Originile acestor companii datează din anii 1960, odată cu apariția WatchGuard International, fondată de veterani ai Serviciului „Special Aerian" britanic. În Rusia, conform unei investigații Molfar, au fost identificate 37 de astfel de grupări, dintre care 27 după 2014 și 11 după 2022. Aceasta demonstrează o proliferare a acestor structuri în zone cu instabilitate politică.

Reglementarea internațională este realizată prin documente precum Documentul de la Montreux (2008), care reafirmă obligațiile statelor privind respectarea DIU și oferă recomandări privind responsabilitatea statelor de origine, angajare și operare. Deși nu are caracter obligatoriu, documentul este un reper important, fiind acceptat de peste 50 de state. În 2010, a fost adoptat Codul de Conduită al Asociației Internaționale a CMP, care promovează standarde etice și respectarea drepturilor omului. Acesta prevede mecanisme de monitorizare și responsabilitate pentru companiile semnatare.

Un exemplu notoriu este Blackwater (redenumită ulterior Academi, acum parte a Constellis Holdings), fondată de fostul Navy SEAL Erik Prince. Compania a fost implicată într-un incident grav în Irak, în 2007, cunoscut sub numele de masacrul

din Nissour, unde au fost uciși civili fără justificare. În 2014, patru angajați au fost condamnați în SUA, însă au fost ulterior grațiați de președintele Donald Trump în 2020, decizie ce a fost criticată pe plan internațional.

Grupul Wagner este o altă companie militară privată de renume, originară din Rusia și fondată de Dmitri Utkin, fost ofițer GRU. Grupul este considerat un instrument de politică externă a Kremlinului, fiind implicat în conflicte din Ucraina, Siria și Africa. În iunie 2023, Wagner a inițiat o rebeliune armată împotriva conducerii militare ruse, ceea ce a reprezentat una dintre cele mai grave crize interne ale Federației Ruse. Rebeliunea a fost oprită în urma negocierilor mediate de președintele belarus Lukașenko.

O problemă majoră care persistă în contextul dreptului internațional umanitar este delimitarea clară dintre companiile militare private (CMP) și mercenari. Deși la o primă vedere activitățile lor pot părea similare – participare în conflicte armate contra unei compensații financiare – cadrul juridic internațional le diferențiază în mod substanțial. Conform Protocolului Adițional I la Convențiile de la Geneva din 1977, un mercenar este definit ca o persoană care este recrutată special pentru a lupta într-un conflict armat, care participă direct la ostilități și este motivată în principal de dorința de câștig material, primind o plată semnificativ mai mare decât solda obișnuită a unui combatant al statului în care luptă. Mai mult, mercenarul nu este cetățean, nici rezident al unei părți în conflict, nu face parte din forțele armate ale unei părți și nici nu este trimis de un stat în misiune oficială. Din această cauză, mercenarii nu beneficiază de protecția acordată combatanților sau prizonierilor de război în cazul capturării.

În schimb, CMP-urile funcționează teoretic într-un cadru legal contractual, încheind acorduri transparente cu guverne sau organizații internaționale pentru a presta servicii militare de suport. Aceste entități au o personalitate juridică și, în multe cazuri, sunt înregistrate legal, supuse legislației statului de origine. Cu toate acestea, linia de demarcație între un angajat al unei CMP și un mercenar poate deveni extrem de fragilă, mai ales atunci când activitățile companiei implică participare directă la ostilități, în afara unui cadru legal internațional clar.

În vederea reglementării eficiente și echitabile a acestui sector în plină expansiune, mai mulți specialiști și instituții internaționale propun un set coerent de măsuri legislative și administrative. Prima dintre acestea ar fi acordarea unui statut juridic internațional clar companiilor militare private, cu definirea explicită a limitelor operaționale și a obligațiilor acestora în contextul conflictelor armate. În paralel, este esențială diferențierea clară a personalului CMP față de mercenari, inclusiv în ceea ce privește nivelul de implicare în lupte directe, afilierile instituționale și motivația acțiunilor lor.

Totodată, este necesară legalizarea și reglementarea anumitor servicii militare, în special cele care țin de instruire, logistică sau protecție, prin intermediul unor standardizări internaționale. Nu în ultimul rând, întărirea legislației naționale prin

coduri specifice și mecanisme de monitorizare riguroasă este indispensabilă pentru a asigura trasabilitatea contractelor și responsabilizarea actorilor implicați.

Această problematică impune o implicare activă a marilor puteri internaționale: Statele Unite, Uniunea Europeană, Federația Rusă, China și India trebuie să-și asume un rol central în promovarea unui cadru juridic internațional unitar și eficient, capabil să prevină abuzurile și să asigure o guvernare justă a sectorului militar privat. Numai prin coordonare internațională și transparență contractuală se poate evita transformarea CMP-urilor în instrumente de influență politică, economică sau militară folosite în afara normelor legale

În concluzie, companiile militare private au devenit un actor important în arhitectura securității globale, fiind folosite în mod activ în conflictele moderne și în operațiuni de stabilizare. Cu toate acestea, lipsa unui cadru juridic global clar și eficient generează riscuri semnificative, cum ar fi abuzurile asupra populației civile, escaladarea conflictelor și pierderea controlului statelor asupra propriei securități. Prin urmare, este vital ca eforturile de reglementare să fie susținute prin voință politică, dialog internațional și cooperare interguvernamentală, pentru a transforma acest domeniu într-un instrument legitim și responsabil de menținere a păcii și securității internaționale.

Referințe:

1. Teze de doctor:

1. ZACON, Corina. *Statutul juridic al angajaţilor companiilor militare private prin prisma circumstanţelor specifice generate de conflictele armate contemporane*.

2. Articole:

2. ZACON, Corina. *Private military companies and their resemblance to mercenary*.
3. CAUIA, Alexandru. *Calificarea juridică a participanţilor în cadrul conflictului armat din estul Ucrainei.*
4. CHIFU, Iulian, FRUNZETI, Teodor. *De la mercenari la private defence. Cazul companiilor militare private ruse.*
5. IVAN, Ruxanda. *Cui folosește privatizarea războiului?*
6. *Privatizarea războiului, o afacere bănoasă. Cum au ajuns companiile de mercenari să prospere.*
7. *Tratate internaționale:*
8. *Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949*.

Recomandat
***Olga DORUL**, dr. hab., prof.univ.*

REFORMELE LEGISLATIVE ÎN DOMENIUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE. DRUMUL REPUBLICII MOLDOVA CĂTRE NEUTRALITATEA CLIMATICĂ ÎN CONTEXTUL PACTULUI VERDE EUROPEAN

Steliana COȘCODAN,
studentă în anul II, gr. 2302, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 340.133:551.583:330.15 E-mail: stelianacoscodan@gmail.com

Schimbările climatice reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale secolului XXI, afectând în mod direct mediul înconjurător, economia și bunăstarea societăților la nivel global. Aceste transformări sunt provocate în principal de activitatea umană, precum arderea combustibililor fosili, defrișările masive și emisiile industriale, ce determină creșterea concentrației gazelor cu efect de seră în atmosferă, iar efectele sunt vizibile și din ce în ce mai grave: temperaturi globale în creștere, fenomene meteorologice extreme, topirea ghețarilor, creșterea nivelului mărilor, dar și amenințări tot mai serioase pentru biodiversitate și securitatea alimentară.

În acest sens, Uniunea Europeană a reacționat ferm în fața acestei crize, prin Pactul Verde European, o strategie ambițioasă care vizează transformarea Europei într-un continent neutru din punct de vedere climatic până în anul 2050. Această viziune include măsuri privind reducerea emisiilor, tranziția energetică, promovarea economiei circulare și protecția biodiversității [1]. Un element central al Pactului este Legea europeană a climei, care stabilește cadrul legal pentru atingerea neutralității climatice și impune o reducere a emisiilor cu cel puțin 55% până în 2030 [2]. Aceasta este susținută de pachetul legislativ „Fit for 55", Sistemul de comercializare a certificatelor de emisii (ETS), Strategia pentru biodiversitate 2030 și Planul de acțiune pentru economia circulară. Integrarea în aceste inițiative europene este esențială pentru dezvoltarea durabilă a țării noastre, iar Republica Moldova a făcut un pas important în 2017, prin ratificarea Acordului de la Paris, angajându-se să reducă emisiile și să adopte măsuri de îmbunătățire. Prin actualizarea Contribuției Naționale Determinate în 2020, ne-am propus o reducere a emisiilor nete de gaze cu efect de seră cu 70% până în 2030, față de nivelul din 1990.

În acest scop, au fost elaborate strategii sectoriale, s-au intensificat eforturile de promovare a surselor de energie regenerabilă, iar investițiile în energie solară, eoliană și eficiență energetică au devenit priorități. Totuși, resursele alocate rămân modeste – doar 0,5% din PIB, comparativ cu media europeană de 1,9%. Statisticile arată că Moldova are un nivel de emisii de circa 13,4 milioane de tone de GES în perioada 2010–2020. Însă, impactul schimbărilor climatice este sever: 62% din speciile de faună sunt amenințate cu dispariția, iar fenomenele extreme – cum ar fi secetele,

inundațiile și viscolele – au cauzat pierderi de vieți omenești și daune economice de peste 11 miliarde de lei în ultimele două decenii. Datele climatologice confirmă gravitatea situației: temperatura medie anuală în Republica Moldova a crescut cu peste 1,2°C în ultimii 130 de ani, iar prognozele arată o creștere suplimentară de 2-3°C până în 2050, însoțită de o scădere a precipitațiilor și riscuri accentuate de secetă [3].

Pentru a răspunde acestor provocări, Republica Moldova a adoptat recent Legea Nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, un cadru legislativ care urmărește atingerea neutralității climatice până în 2050. Această lege are la bază principiul „poluatorul plătește", care stipulează că aceia care cauzează poluarea trebuie să suporte costurile pentru curățarea și repararea daunei aduse mediului. Mai mult de atât , vizează, printre altele, crearea unui sistem național de tranzacționare a emisiilor, înființarea Comisiei Naționale pentru Schimbările Climatice, dar și încurajarea tranziției către surse regenerabile [4]. Această lege vine în completarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030", care prevede extinderea ariilor protejate, creșterea suprafețelor împădurite, modernizarea infrastructurii de apă și canalizare, și reducerea poluării provenite din transporturi.[5] De asemenea, Strategia de mediu pentru perioada 2024-2030, aprobată de Guvernul Republicii Moldova, stabilește un cadru esențial pentru asigurarea unui mediu sănătos și a unor condiții de viață durabile, în concordanță cu obiectivele europene de mediu. Aceasta urmărește reducerea semnificativă a poluării și a presiunilor asupra mediului, provenite din activitățile economice, în special în sectoarele de energie, industrie, construcții, infrastructură, mobilitate, turism, comerț internațional și sistem alimentar. De asemenea, un aspect important al strategiei este promovarea educației ecologice, esențială pentru conștientizarea cetățenilor cu privire la problemele de mediu și stimularea acțiunilor individuale și colective de protecție a mediului. Proiectele educaționale vor integra teme de educație ecologică și vor încuraja studiul disciplinelor de mediu în toate instituțiile de învățământ, oferind formare continuă pentru cadrele didactice și formatori [6].

Recent a fost aprobat Planul Național Integrat pentru Energie și Climă (PNIEC) 2025-2030, care are scopul de a sprijini realizarea obiectivelor de decarbonizare ale Republicii Moldova. Acesta stabilește priorități clare pentru decarbonizare, eficiență energetică, securitate energetică, piața internă a energiei și cercetare, contribuind la promovarea unei tranziții ecologice. Printre obiectivele majore se numără creșterea ponderii energiei din surse regenerabile la 30% și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu până la 88% față de 1990. PNIEC include și măsuri pentru diversificarea surselor de energie și îmbunătățirea eficienței energetice prin renovarea clădirilor și promovarea transportului nepoluant [7].

Un alt instrument important este Programul de promovare a economiei verzi și circulare 2024-2028, care vizează extinderea suprafețelor împădurite cu 145.000 ha, promovarea agriculturii durabile și încurajarea utilizării materialelor secundare în

construcții [8]. Un exemplu concret este campania „Generația Pădurii”, care a reunit peste 2.000 de voluntari și a dus la plantarea a peste 130.000 de puieți în satul Geamăna. Acest program are ca obiectiv reabilitarea a 3.500 de hectare și plantarea a 7 milioane de arbori până în 2032 [9].

În ceea ce privește propunerile, sugerez includerea unei armonizări complete a sistemului de monitorizare, raportare și verificare (MRV) a emisiilor de gaze cu efect de seră, în special în sectoarele cu consum energetic intens, cum ar fi industria, aviația și transportul maritim. În prezent, nu există un cadru legislativ pentru acreditarea verificatorilor, esențial pentru a asigura corectitudinea și precizia datelor raportate. Fără o armonizare adecvată a sistemului MRV, integrarea Republicii Moldova în mecanismele de comercializare a cotelor de emisii de gaze cu efect de seră va deveni imposibilă. Implementarea acestei reforme este crucială pentru participarea la piața internațională și pentru îndeplinirea angajamentelor climatice asumate.

În concluzie, Republica Moldova se află într-un moment de cotitură. Schimbările climatice nu mai sunt o amenințare viitoare – ele sunt realitatea prezentului. Reformele legislative adoptate demonstrează angajamentul țării noastre de a acționa. Dar succesul nu depinde doar de legi și strategii, ci de implicarea fiecăruia dintre noi – autorități, instituții, societate civilă, cetățeni. Doar împreună putem asigura un viitor verde, sustenabil și sigur pentru generațiile care vin.

Referințe:

1. Consiliul Uniunii Europene. Pactul verde european. [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/european-green-deal
2. Comisia Europeană. Legea europeană a climei. [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-climate-law_ro
3. Cancelaria de Stat. Analiza preliminară a impactului de reglementare la proiectul de Lege privind acțiunile climatice. [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://particip.gov.md/ro/document/stages/anuntcu-privire-la-initierea-consultarilor-publice -asupra-analizei-de-impact-a-proiectului-delege-privind-actiunile-climatice/11597
4. Parlamentul Republicii Moldova. Legea nr. 74 din 11.04.2024 privind acțiunile climatice. [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143228&lang=ro
5. Guvernul Republicii Moldova. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. [accesat: 11 martie 2025]. Disponibil: https://gov.md/ro/moldova2030
6. Guvernul Republicii Moldova. Strategia de mediu pentru anii 2024–2030. [accesat: 11 martie 2025]. Disponibil: https://gov.md/ro/content/strategia-de-mediu-pentru-anii-2024-2030-aprobata-de-executiv
7. Ministerul Energiei. Planul Național Integrat pentru Energie și Climă (PNIEC)

2025–2030. [accesat: 15 martie 2025]. Disponibil: https://energie.gov.md/ro/content/planul-national-integrat-pentru-energie-si-clima-aprobat-d e-guvern
8. Cancelaria de Stat. Nota informativă nr. 37-MM-2024 privind Programul de promovare a economiei verzi și circulare 2024–2028. [accesat: 17 martie 2025]. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu-37-mm-2024.pdf
9. Radio Moldova. Marea Plantare Națională: Peste 130 de mii de puieți, sădiți în satul Geamăna.[accesat: 20 martie 2025]. Disponibil: https://radiomoldova.md/p/48791/marea-plantare-nationala-peste-130-de-mii-de-puieti-sadit i-in-satul-geamana

Recomandat
Natalia ZAMFIR, *dr., conf.univ.*

ROLUL SECURITĂȚII PSIHOLOGICE ASUPRA DEZVOLTĂRII UMANE

Daniela POPOVICI,
studentă, anul 2, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.923.2 E-mail: daniela.popovici126@gmail.com

Securitatea psihologică, un construct dinamic și multidimensional, reprezintă măsura în care indivizii percep confortul de a-și asuma riscuri interpersonale pozitive, cum ar fi implicarea în experiențe inovatoare și exprimarea autentică. În contextul dezvoltării umane, securitatea psihologică joacă un rol crucial în facilitarea agentivității (capacitatea de a acționa autonom și de a influența propria dezvoltare), autoreglării și adaptării. Acest articol analizează cercetările existente privind siguranța psihologică, situând-o în cadrul teoriilor dezvoltării umane și analizând interacțiunea dintre factorii individuali și contextuali.

Securitatea psihologică poate fi definită ca un sentiment în care asumarea riscurilor interpersonale nu va duce la jenă, ridiculizare sau rușine [2, p.23-43]. Aceasta permite indivizilor să se implice activ în experiențe, să se conecteze cu ceilalți și să învețe din interacțiuni [3]. Din perspectiva teoriilor dezvoltării umane, siguranța psihologică susține dezvoltarea agentivității. De exemplu, într-un studiu longitudinal realizat pe un eșantion de 500 de adolescenți, cercetătorii au constatat că cei cu o stimă de sine ridicată și care aveau un mediu de sprijin erau mai dispuși să participe la activități extracurriculare noi și provocatoare, chiar și în fața riscului de eșec [6, p.112-128].

Securitatea psihologică este condiționată și de formarea unor relații confortabile între o persoană și lumea din jur [5, p.62]. Caracteristicile individuale, cum ar fi stima de sine, personalitatea și experiențele anterioare, pot influența percepția siguranței psihologice. De asemenea, factorii contextuali, precum climatul familial, școlar sau organizațional, joacă un rol semnificativ. Un studiu realizat în cadrul unei companii din SUA [1, p. 215-230], pe un eșantion de aproximativ 300 de angajați, a arătat că echipele conduse de lideri care încurajau feedback-ul deschis și asumarea riscurilor calculate aveau o performanță cu 25% mai ridicată și un nivel mai mare de satisfacție a angajaților comparativ cu cele în care liderii nu cultivau siguranța psihologică. Exemplificări ale interacțiunii dintre acești factori pot fi observate în diverse

etape ale dezvoltării. În copilărie, un mediu familial suportiv și validant emoțional contribuie la dezvoltarea unui sentiment de siguranță psihologică, ceea ce îi ajută pe copii să exploreze și să învețe fără teama de a fi judecați. În adolescență, climatul școlar și relațiile cu colegii influențează percepția siguranței psihologice – un mediu școlar în care greșelile sunt privite ca oportunități de învățare determină o mai mare implicare și dorință de explorare. În mediul profesional, lipsa siguranței psihologice poate duce la absenteism și schimbări frecvente ale locului de muncă, afectând performanța generală a organizațiilor.

O problemă majoră la momentul actual este că multe persoane se află în familii, locuri de muncă, școli sau societăți pe care nu le percep ca fiind psihologic sigure. Aceasta poate diminua motivația de a se dezvolta și de a-și îmbunătăți calitatea vieții. Teama de a fi umiliți, de a-și pierde statutul social sau de a renunța la o parte importantă a identității lor devine un obstacol major în calea implicării și a învățării. Un studiu realizat de Jones-White et al [4, 567-582] pe un eșantion de 2.582 de studenți doctoranzi, a arătat că cei care percepeau mediul academic ca fiind nesigur din punct de vedere psihologic aveau o probabilitate cu 40% mai mare să dezvolte simptome de anxietate și depresie. Studiul subliniază importanța factorilor de mediu și percepției asupra climatului academic. Astfel, un sentiment crescut de apartenență a fost asociat cu o reducere semnificativă a probabilității de a prezenta simptome de depresie și anxietate, în timp ce nivelurile mai ridicate de stres, în special cele legate de menținerea unei performanțe academice înalte și de relațiile cu advisor-ul, au fost asociate cu o creștere a riscului de a dezvolta aceste simptome.

Un mediu psihologic sigur nu înseamnă absența provocărilor, ci existența unui suport care le permite indivizilor să facă față acestora. Cultivarea siguranței psihologice implică promovarea comunicării deschise, a empatiei și a respectului reciproc. De exemplu, organizațiile pot încuraja feedback-ul constructiv, iar instituțiile educaționale pot integra programe de dezvoltare personală care să încurajeze exprimarea fără teama de ridiculizare.

Încorporarea securității psihologice în studiile dezvoltării umane poate îmbunătăți strategiile de optimizare a mediilor sociale pentru a stimula implicarea, inovația și creșterea individuală. Cercetările viitoare ar trebui să exploreze mai profund mecanismele prin care siguranța psihologică influențează dezvoltarea umană și să creeze intervenții personalizate pentru grupuri specifice, cum ar fi adolescenții, lucrătorii din industriile creative sau persoanele din medii defavorizate.

Securitatea psihologică este esențială pentru dezvoltarea individului și progresul societății. Un mediu psihologic sigur permite oamenilor să-și asume riscuri constructive, să colaboreze eficient și să-și atingă potențialul maxim. Investiția în crearea unor astfel de medii nu doar îmbunătățește sănătatea mintală și performanța individuală, ci contribuie la formarea unei societăți mai inovatoare, mai coezive și mai reziliente.

Referințe:

1. Brown, K., et al. (2020). Leadership and psychological safety in the workplace. Organizational Behavior Journal, 32 (4), 215-230.
2. Edmondson, A. C., & Lei, Z. (2014). Psychological safety: The history, renaissance, and future of an interpersonal construct. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, 1(1), 23-43.
3. English, T., & Stengel, B. S. (2010). Educational psychology: Constructing learning. Pearson Education.
4. Jones-White, R., et al. (2021). Psychological safety and mental health among doctoral students. Journal of Higher Education, 48(6), 567-582.
5. Losîi, E. (2024). Securitatea psihologică – abordări conceptuale, 59-64.
6. Smith, J., et al. (2018). The role of self-esteem and supportive environments in adolescent engagement. Journal of Adolescent Development, 25(3), 112-128.

Recomandat
***Viorica ȘAITAN,** dr., lector univ.*

CULTURA HUSTLE ȘI SĂNĂTATEA MINTALĂ: IMPLICAȚII ȘI EFECTE PSIHOLOGICE

Adriana-Mirabela GAJOS,
studentă, anul I, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.947.5:159.913
E-mail: adryancik@gmail.com

În contextul actual al digitalizării și globalizării, ideea de „hustle" a devenit un ideal de performanță omniprezent, care promovează munca intensă și neîntreruptă ca fiind esențială pentru atingerea succesului. Această mentalitate, denumită și „cultura hustle", își are rădăcinile în etica muncii din comunitățile afro-americane, unde, în perioadele dificile, termenul „hustle" desemna efortul constant de a depăși barierele economice și sociale. Ulterior, această etică a fost preluată de mediul corporatist și de antreprenoriatul modern, devenind un model idealizat prin care se măsoară valoarea personală și profesională. Potrivit lui Vaynerchuk G., munca intensă și perseverența sunt cheia succesului [3], însă această perspectivă a fost ulterior reinterpretată și intensificată în era digitală, unde influențatorii promovează ideea că succesul este direct proporțional cu numărul de ore lucrate.

Cu toate acestea, cercetările recente indică faptul că promovarea constantă a muncii neîntrerupte are consecințe negative semnificative asupra sănătății mintale. Organizația Mondială a Sănătății a recunoscut burnout-ul ca un „fenomen ocupațional" legat de stresul cronic, iar documentele oficiale subliniază faptul că expunerea prelungită la un mediu de lucru intens, fără pauze adecvate, conduce la epuizare emoțională, depersonalizare și o scădere a performanțelor personale. Așa cum se menționează în raportul OMS, „burnout-ul nu este doar o stare de oboseală, ci o condiție care afectează calitatea vieții și funcționarea profesională" [4].

Studiile realizate de W. Schaufeli și A. Bakker oferă dovezi clare privind legătura dintre cerințele ridicate ale locului de muncă și apariția burnout-ului [2]. Autorii susțin că, atunci când angajații sunt supuși unor așteptări nerealiste și nu beneficiază de resursele necesare pentru a gestiona stresul, se produce o reacție neurofiziologică caracterizată de creșterea nivelului de cortizol și dezechilibre în sistemul de recompensă. De asemenea, ei menționează că mediile de lucru cu cerințe excesive sunt un teren fertil pentru dezvoltarea burnout-ului.

Un alt aspect important este distorsiunea conceptului de succes, care se regăsește atât în cultura hustle, cât și în workaholism. În timp ce workaholismul reprezintă o dependență internă de muncă, adesea legată de perfecționism și anxietate, cultura hustle este un fenomen social alimentat de presiuni externe și narative promovate în mediul online. C. Newport subliniază importanța muncii profunde și a echilibrului între muncă și odihnă, argumentând că succesul autentic derivă dintr-un proces susținut

și organizat, caracterizat prin investiție constantă de resurse cognitive și emoționale, alături de perioade de recuperare necesare pentru menținerea performanței și a sănătății psihice, nu dintr-o activitate continuă și epuizantă [1]. Astfel, diferențierea dintre workaholism și cultura hustle este esențială pentru înțelegerea modului în care presiunile externe pot afecta chiar și indivizii care, în mod normal, ar putea menține un echilibru sănătos.

Controversele din mediul organizațional ilustrează bine impactul negativ al acestei mentalități. Afirmații frecvente ale unor personalități în spațiul public promovează ideea că succesul ar fi strâns legat de un volum extrem de mare de muncă și de un ritm intens de activitate. De exemplu, Vaynerchuk G. susține că munca intensă este esențială pentru a atinge succesul [3], iar Elon Musk menționa în discursurile sale că succesul necesită 80-100 de ore de muncă pe săptămână. Aceste declarații au generat numeroase critici, deoarece, deși destinate să motiveze, ignoră adesea nevoia de odihnă și pot duce la practici de muncă nesustenabile, rezultând în cazuri documentate de burnout sever și scăderea performanței organizaționale. W. Schaufeli și A. Bakker arată că mediile de lucru cu presiuni constante sunt asociate cu o incidență mai mare a simptomelor de epuizare, ceea ce afectează nu doar indivizii, ci și eficiența globală a organizațiilor [2].

În concluzie, deși cultura hustle poate fi percepută ca un motor al succesului, dovezile științifice evidențiază că această mentalitate are efecte psihologice grave, inclusiv burnout, anxietate și depresie. Diferențierea dintre workaholism și cultura hustle este esențială pentru dezvoltarea unor strategii de intervenție care să protejeze sănătatea mintală. Succesul autentic nu se măsoară în numărul de ore lucrate, ci în capacitatea de a menține un echilibru sănătos între muncă și viață, precum și în grija acordată sănătății personale.

Pentru a contracara efectele negative ale culturii hustle, este necesară adoptarea unor strategii de intervenție care să vizeze atât nivelul individual, cât și cel organizațional. Filtrarea conținutului pe rețelele sociale reprezintă o primă măsură importantă: este esențial ca utilizatorii să devină conștienți de sursele de inspirație și să evite mesajele care glorifică munca excesivă. În plus, stabilirea unor limite clare între muncă și viață personală poate contribui la reducerea stresului. C. Newport argumentează că somnul adecvat și pauzele regulate sunt esențiale pentru menținerea performanței cognitive și pentru prevenirea burnoutului [1]. De asemenea, intervențiile psihologice, cum ar fi terapia cognitiv-comportamentală, pot fi utile în gestionarea anxietății și în dezvoltarea unei relații sănătoase cu munca.

Din perspectivă organizațională, adoptarea politicilor de muncă flexibilă și a programelor de sprijin pentru sănătatea mintală este crucială. Organizațiile ar trebui să recunoască importanța echilibrului între viața profesională și cea personală și să investească în programe care să sprijine angajații, prevenind astfel efectele nocive ale muncii non-stop. Reevaluarea normelor tradiționale de productivitate și promovarea unei culturi interne orientate spre bunăstare pot conduce la creșterea satisfacției pro-

fesionale și la reducerea costurilor asociate cu absenteismul și fluctuația de personal. Așadar, este imperativ ca atât organizațiile, cât și indivizii să reexamineze valorile promovate și să adopte măsuri concrete pentru a cultiva un mediu de lucru sustenabil.

Referințe:

1. NEWPORT, C. *Deep Work: Rules for Focused Success in a Distracted World.* New York: Grand Central Publishing, 2016. 304 p. ISBN 978-1455586691.
2. SCHAUFELI, W., BAKKER, A. Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement. In: *Journal of Organizational Behavior*, 2004, vol. 25(3), pp. 293-315. ISSN 1099-1379.
3. VAYNERCHUK, G. *Crushing It!: How Great Entrepreneurs Build Their Business and Influence – and How You Can, Too.* New York: Harper Business, 2018. 288 p. ISBN 978-0062674678.
4. WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Burn-out an "occupational phenomenon": International Classification of Diseases.* 2019. [accesat 24.02.25]. Disponibil: https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an-occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases

Recomandat
***Cristina DOLINSCHI**, dr., lector univ.*

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI ÎNCREDEREA ÎN SURSELE DE INFORMAȚIE

Dragoș-Florin TRUPCA,
student, anul I, Facultatea de Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.955.2:070:004.8 E-mail: trupcadragosflorin@gmail.com

Extinderea utilizării inteligenței artificiale în domenii variate, de la artă la sănătate, evidențiază importanța încrederii în informațiile generate de aceste sisteme. Accesul tot mai larg la dezvoltarea aplicațiilor de inteligență artificială, inclusiv pentru utilizatori fără expertiză tehnică, impune investigarea modului în care se formează și se menține încrederea în aceste surse. Întrucât încrederea influențează deciziile și comportamentele noastre, înțelegerea acesteia este crucială pentru evaluarea critică a informațiilor, combaterea dezinformării și susținerea unei societăți bine informate.

Ca concept psihologic, încrederea în sursele de informație generate de inteligența artificială (IA) presupune un proces complex de evaluare și acceptare a informațiilor furnizate de sisteme algoritmice, fiind influențat de o multitudine de factori interdependenți [4, 5]. Acești factori pot fi structurați în jurul a patru dimensiuni principale, oferind o perspectivă concludentă asupra procesului prin care indivizii decid să se bazeze pe informațiile furnizate de sistemele algoritmice. *Dimensiunea cognitivă* se centrează pe capacitățile și limitările procesării informaționale umane. Factorul reprezentativ principal al acestei dimensiuni este raționalitatea limitată, care constrânge abilitatea utilizatorilor de a efectua o analiză exhaustivă a funcționării interne a IA [3]. Ca rezultat al acestei limitări, indivizii recurg la biasuri cognitive pentru a forma judecăți rapide cu privire la încredere. Aceste euristici, incluzând disponibilitatea, reprezentativitatea, euristica afectului, ancorarea, precum și percepția personalizării și fascinației interacțiunii, acționează ca scurtături mentale care simplifică evaluarea fiabilității IA [2]. *Dimensiunea contextuală* subliniază importanța specificului situației în care IA este utilizată și a așteptărilor pe care utilizatorii le au. Factorii cheie ai acestei dimensiuni sunt aspirația contextuală, care reflectă nivelul de încredere dorit sau așteptat în funcție de aplicația IA, și riscul perceput, care influențează această aspirație prin evaluarea potențialelor consecințe ale bazării pe informațiile generate de IA. *Dimensiunea dinamică* explorează modul în care încrederea în IA evoluează de-a lungul timpului. Formarea inițială a încrederii este influențată de interacțiunea dintre dimensiunile cognitivă și contextuală. Ulterior, încrederea este supusă unei ajustări dinamice, mediată de factori precum: inerția încrederii, factorul emoțional, feedback-ul și validarea obținute în urma interacțiunilor cu IA [5]. În plus, procesul de recuperare a încrederii după eventuale erori ale sistemului joacă un rol important în menținerea unei relații de încredere pe termen

lung [4]. În cele din urmă, dimensiunea socio-etică aduce în prim-plan influențele mai largi ale normelor culturale și sociale, precum și preocupările etice legate de utilizarea IA [1]. Factorii culturali și sociali modelează predispoziția generală către încredere în tehnologie, în timp ce aspecte precum etica și securitatea datelor [7] pot afecta percepția riscului și emoțiile utilizatorilor, influențând astfel nivelul de încredere acordat IA [1, 6].

Prin urmare, în acest context, prezentăm un model teoretico-sintetic ce reflectă relația dintre utilizarea inteligenței artificiale și încrederea în sursele de informație generate de IA (fig. 1).

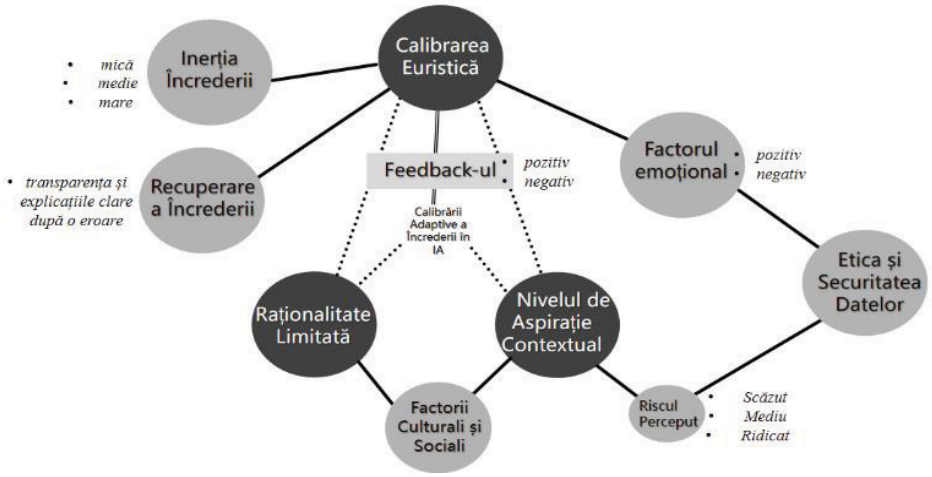

Figura 1. Modelul teoretico-sintetic al calibrării adaptive a încrederii în inteligența artificială

Conform acestui model, încrederea în IA este un proces dinamic prin care indivizii își ajustează continuu nivelul de dependență față de informațiile și recomandările generate de sistemele algoritmice. În cele de urmează, oferim un exemplu elocvent al acestui model în mediul universitar. Un student se pregătește pentru un examen important folosind o platformă IA interactivă. *Raționalitatea limitată* a studentului, manifestată prin constrângerile de timp și efortul necesar pentru a verifica independent toate informațiile furnizate de IA, l-a determinat să se bazeze pe aceasta ca pe o sursă de încredere pentru pregătirea examenului. *Aspirația contextuală* a fost ridicată, având în vedere importanța examenului. Studentul a aspirat la un nivel înalt de acuratețe și fiabilitate din partea IA, așteptându-se ca aceasta să-i ofere informațiile corecte necesare pentru succes. *Calibrarea euristică* a încrederii s-a produs în mai multe etape. Inițial, euristici pozitive, cum ar fi ușurința utilizării platformei IA și răspunsurile rapide, au condus la formarea unui nivel inițial de încredere. Însă, experiența directă cu informația eronată în timpul examenului a reprezentat un feedback negativ puternic. Acest feedback negativ a suprascris încrederea inițială, demonstrând capacitatea utilizatorilor de a-și ajusta în mod adaptiv încrederea pe

baza experiențelor concrete. În acest caz, calibrarea a fost negativă și semnificativă, indicând o probabilitate redusă ca studentul să mai acorde aceeași încredere aceleiași surse IA în viitoare contexte similare de înaltă miză. Astfel, modelul calibrării adaptive a încrederii în IA explică cum, chiar și în prezența unor indicii inițiali favorabili, experiențele negative directe pot duce la o ajustare rapidă și semnificativă a nivelului de încredere, influențând deciziile viitoare ale utilizatorului privind utilizarea și dependența de inteligența artificială ca sursă de informație.

În concluzie, în contextul extinderii inteligenței artificiale ca sursă de informație, încrederea devine esențială pentru o utilizare critică și responsabilă. Înțelegerea factorilor psihologici care influențează această încredere permite dezvoltarea unor sisteme de IA mai transparente și sprijină combaterea dezinformării într-un mediu digital tot mai complex.

Referințe:

1. BELLOCCHI, A., GRAHAM, T., BERGMAN BLIX, S., LINVILL, D. Editorial: Sociology of emotion and affect in the age of mis-, dis-, and mal-information. In: *Frontiers in Sociology,* 2025, vol. 10. [accesat 20.03.25]. Disponibil: https://eprints.qut.edu.au/256219/1/Bellocchi_2025_Editorial_Sociology_of_emotion_and_affect_in_the_age_of_mis_dis_and_mal_information.pdf
2. KAHNEMAN, D. *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 499 p. ISBN 978-0-374-27563-1.
3. LEE, J., SEE, K. Trust in automation: Designing for appropriate reliance. In: *Human Factors*, 2004, vol. 46, no 1, pp. 50-80. ISSN 1547-8181.
4. OLANIPEKUN, S. Computational propaganda and misinformation: AI technologies as tools of media manipulation. In: *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 2025, vol. 25, no 01, pp. 911-923. ISSN 2581-9615.
5. PELAU, C., ENE, I., POP, M. The Impact of Artificial Intelligence on Consumers Identity and Human Skills. In: *Amfiteatru Economic*, 2021, vol. 23, pp. 33-45. ISSN 2247–9104.
6. QIN, H., ZHU, Y., JIANG, Y., LUO, S., HUANG, C. Examining the impact of personalization and carefulness in AI-generated health advice: Trust, adoption, and insights in online healthcare consultations experiments. In: *Technology in Society*, 2024, vol. 79. [accesat 19.03.25]. Disponibil: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X24002744
7. SFETCU, N. Inteligența artificială și securitatea cibernetică - Active IA care se pot constitui în amenințări. În: *IT&C*, 2023, vol. 2, nr. 2. [accesat 20.03.25]. Disponibil: https://ssrn.com/abstract=4927885

Recomandat
***Cristina DOLINSCHI,** dr., lector univ.*

FENOMENUL GHOSTING CA FORMĂ DE ÎNCHEIERE A RELAȚIILOR DE CUPLU

***Olivia COJOCARI*,**
studentă, anul I, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.922.1:316.361 E-mail: trupcadragosflorin@gmail.com

În contextul digitalizării interacțiunilor umane, în special în ceea ce privește relațiile romantice, a apărut un fenomen recent, numit „ghosting", care a devenit tot mai frecvent începând cu anul 2010. Freedman G., doctor în psihologie socială, definește ghostingul ca fiind „încheierea unei relații romantice prin întreruperea unilaterală a oricărui contact" [1, p. 1], iar L. E. Lefebvre, conferențiară la Universitatea din Alabama, îl descrie ca „dizolvarea indirectă a relației, utilizând o comunicare neclară, implicită, ambiguă sau chiar o absența totală a acesteia, lăsându-l astfel pe non-inițiator fără un mesaj coerent sau transparent care să indice încheierea relației" [3]. Astfel, ghostingul reprezintă întreruperea bruscă a unei relații, fără vreo explicație ulterioară, fenomen care are un impact semnificativ asupra celor implicați. Actualitatea acestui subiect este evidențiată de efectele sale psihologice asupra stării de bine, procesării despărțirii și capacității de a stabili noi conexiuni, atât pentru persoana care primește ghosting, cât și pentru cea care îl inițiază. Studiul fenomenului devine astfel esențial pentru a înțelege mai bine modul în care aceste comportamente afectează relațiile de cuplu și dinamicile lor emoționale.

O cercetare realizată în Statele Unite ale Americii a analizat frecvența ghostingului în rândul adulților, având un eșantion de 5.000 de subiecți activi în întâlnirile romantice din ultimii cinci ani. Din rezultatele studiului rezultă că 76% dintre participanți au fost implicați într-o experiență de ghosting, fie în calitate de persoană abandonată, fie ca inițiator al acestei practici. Dintre aceștia, 55% au declarat că au fost supuși ghostingului cel puțin o dată, în timp ce 45% au recunoscut că au dispărut din relație. Distribuția de gen indică o repartizare relativ echitabilă a responsabilității: 44% din numărul bărbaților și 47% din numărul femeilor. Subiecții care au dat ghosting au enumerat următoarele motive: „Nu am avut aceleași așteptări de la relație"; „Nu am investit suficient în relație ca să mă simt obligat(ă) să răspund", „Am crezut că nu i-a plăcut de mine" etc. [4].

Principalele cauze ale fenomenului de ghosting sunt diverse și includ evitarea confruntării directe, supraîncărcarea emoțională, teama de angajament, imaturitatea emoțională, lipsa de empatie, frica de respingere, activarea unor stimuli emoționali declanșatori și existența altor priorități [5, 6]. Astfel, persoanele cu un stil de viață intens solicitant, cu niveluri ridicate de imaturitate emoțională, cu trăsături narcisiste

pronunțate sau cu un tip de atașament evitant sunt mai predispuse să recurgă la ghosting ca modalitate de gestionare a relațiilor interpersonale.

În literatura de specialitate au fost identificate aproximativ zece tipologii ale fenomenului de ghosting, dintre care cele mai frecvente sunt [4]:

1. Ghosting clasic – întreruperea totală și bruscă a comunicării, fără explicații;
2. Soft ghosting – reducerea progresivă a interacțiunii, manifestată prin răspunsuri monosilabice sau ignorare treptată;
3. Breadcrumbing – „conduita de a trimite mesaje cochete, fără angajament (adică „fârâmituri") pentru a atrage un partener fără a depune prea mult efort" [2]. Cu alte cuvinte, presupune menținerea unei comunicări inconsistente, menită să creeze iluzia unui interes continuu;
4. Haunting – reintroducerea sporadică în viața persoanei abandonate, fără intenția de a crea o conexiune temeinică.

Efectele fenomenului de ghosting sunt semnificative, în special pentru persoanele ce experimentează acest comportament, care pot manifesta o scădere a stimei de sine, creșterea nivelului de stres, simptome depresive și dificultăți în formarea unor relații viitoare. În cazul inițiatorilor, dorința de a reduce disconfortul emoțional pe termen scurt îi determină să evite orice formă de interacțiune cu persoana abandonată, ceea ce poate duce la anxietate, dar și la apariția remușcărilor și sentimentelor de culpabilitate. Ghostingul provoacă incertitudine atât pentru inițiatori, cât și pentru cei abandonați, având efecte asemănătoare respingerii sociale [2, 3]. Mai mult, utilizarea evitării conflictului ca strategie de coping poate conduce la imposibilitatea stabilirii unor conexiuni profunde în relațiile interpersonale pe termen lung.

În concluzie, ghostingul constituie o formă pasiv-agresivă de încheiere a relațiilor, având efecte negative semnificative asupra stării emoționale a ambelor părți implicate. Evitarea responsabilității de comunicare în cadrul cuplului contribuie la perpetuarea unor tipare disfuncționale de relaționare. În acest context, dezvoltarea competențelor de comunicare asertivă și a inteligenței emoționale se dovedește esențială pentru reducerea prevalenței acestui fenomen. O abordare matură și responsabilă favorizează procesarea despărțirii într-un mod sănătos pentru ambii parteneri.

Referințe:

1. FREEDMAN, G., POWELL, D., LE, B.; WILLIAMS, K. Emotional experiences of ghosting. In: *The Journal of Social Psychology.* 2022. [accesat 25.03.25]. Disponibil: https://gilifreedman.com/GhostingEmotions.pdf
2. GUPTA, S. Psychological effects of ghosting and breadcrumbing amongst young adults. In: *The International Journal of Indian Psychology,* 2022, vol.10, no 3, pp. 399-408. ISSN 2348-5396.

3. LEFEBVRE, L. Non-Initiators account making after being ghosted. In: *Journal of Loss and Trauma,* 2019, vol. 25, no 5, pp. 395-415. ISSN 1532-5032.
4. PRENDERGAST, C. Forbes Health: Survey reveals ghosting impacts 76% of people who are dating. 2023. [accesat 25.03.25]. Disponibil: https://www.forbes.com/health/mind/modern-dating-mental-health/
5. NIWLIKAR, B. PsychUniverse: Ghosting: 6 Psychological reasons why people disappear without explanation. 2025. [accesat 11.03.25]. Disponibil: https://psychuniverse.com/ghosting/
6. SCHEWITZ, S., MADDEN, H., WikiHow: 10 different types of ghosting. 2023. [accesat 19.03.25]. Disponibil: https://www.wikihow.com/Different-Types-of-Ghosting

Recomandat
Cristina DOLINSCHI, *dr., lector univ.*

NARCISISMUL ÎN CONTEXT PSHOPATOLOGIC: CORELAȚII CLINICE ȘI IMPLICAȚII ÎN SĂNĂTATEA MENTALĂ

Maria FETESCU,
studentă, anul I, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.913:616.89-008.442.6 E-mail: mariaciliuta@yahoo.com

Narcisismul este un concept fundamental în psihologia personalității, având implicații semnificative asupra dezvoltării și funcționării individului în diverse contexte sociale și psihologice. Deși, în mod tradițional, narcisismul a fost înțeles ca o trăsătură de personalitate normală, caracterizată prin autoadmirație și dorința de apreciere, în ultimii ani, se evidențiază tot mai pregnant impactul profund pe care acesta îl poate avea asupra sănătății mentale, în special atunci când devine excesiv sau disfuncțional.

Tulburarea de personalitate narcisică, una dintre cele mai studiate manifestări ale narcisismului patologic, este caracterizată printr-o autoevaluare exagerată, o nevoie constantă de validare externă și o empatie scăzută față de ceilalți. Tulburarea narcisică de personalitate poate avea corelații clinice cu mai multe condiții psihologice și are un impact semnificativ asupra funcționării individului în viața de zi cu zi și asupra sănătății sale mentale [3, p. 100].

Persoanele cu tulburare narcisică de personalitate pot dezvolta tulburări de anxietate din cauza preocupării constante legate de imaginea lor și de nevoia de validare externă. Anxietatea apare în urma fricii de a nu fi respins sau de a nu fi perceput ca fiind de succes sau important. De asemenea, aceste persoane pot experimenta perioade de depresie, mai ales atunci când nu primesc aprecierea sau admirația dorită, ceea ce le poate afecta grav imaginea de sine.

Indivizii cu tulburare narcisică de personalitate pot manifesta tendințe de comportamente adictive, precum dependența de substanțe (alcool, droguri) sau dependența de comportamente (jocuri de noroc). Acestea pot fi modalități de a face față nevoii constante de validare externă sau de a ascunde nesiguranțele interioare. Dorința de a obține admirație și de a satisface nevoile de control sau succes poate conduce la căutarea unor forme disfuncționale de a experimenta putere sau satisfacție temporară. Persoanele cu trăsături narcisice pot încălca norme sociale și manipula alte persoane pentru a-și atinge scopurile personale. De asemenea, preocuparea excesivă pentru imaginea corporală poate duce la dezvoltarea unor tulburări de alimentație, precum anorexia nervoasă sau bulimia nervoasă, în special atunci când dorința de a fi admirate pentru aspectul fizic devine predominantă [1].

Pentru a fi diagnosticat cu tulburare narcisică de personalitate, individul trebuie să aibă cel puțin 18 ani. Această tulburare apare mai frecvent la bărbați decât la femei

și se estimează că afectează aproximativ 1% din populație. La fel ca în cazul altor tulburări de personalitate, narcisismul tinde să scadă în intensitate odată cu înaintarea în vârstă, manifestându-se cel mai puternic până la vârsta de 40-50 de ani [2, p. 119]. Diagnosticul tulburărilor narcisice de personalitate este stabilit de un psiholog clinician sau un psihiatru. Nu există teste de sânge sau teste genetice utilizate pentru diagnosticarea acestei tulburări.

Diferite orientări psihologice au formulat ipoteze referitoare la rădăcinile personalității narcisice. Majoritatea acestor ipoteze au vizat identificarea legăturii dintre narcisism și mediul în care s-a dezvoltat copilul, inclusiv relațiile acestuia cu părinții. Wendy Behary a identificat originea narcisismului în copilărie, sugerând trei tipuri de medii familiale care pot contribui la dezvoltarea acestei trăsături. În cazul copilului răsfățat, educația are loc într-un mediu care favorizează superioritatea și privilegiul. Copilul dependent se dezvoltă într-un mediu hiperprotector, unde copilul crește simțindu-se incompetent și neajutorat. În cazul copilului singur și deprivat, dragostea este oferită condiționat, în funcție de performanțele copilului [4, p. 98].

În concluzie, narcisismul psihopatologic este un fenomen complex ce are implicații semnificative asupra sănătății mentale. Înțelegerea acestuia dintr-o perspectivă clinică și psihoterapeutică poate contribui la dezvoltarea unor intervenții eficiente care să sprijine individul în gestionarea trăsăturilor narcisiste și prevenirea unor posibile tulburări de sănătate mentală. Este important ca cercetările viitoare să continue să exploreze interacțiunea dintre narcisism și alți factori de risc psihopatologic, precum trauma, mediul social sau influențele genetice, pentru a oferi o înțelegere mai completă a modului în care aceste trăsături pot evolua și afecta individul pe termen lung. Un tratament eficient nu doar că poate ajuta la ameliorarea simptomelor, dar poate sprijini și dezvoltarea unui echilibru emoțional sănătos și îmbunătățirea relațiilor interpersonale ale persoanelor afectate.

Referințe:

1. AKHTAR, S. Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. In: *Psychiatric Clinics of North America*, 1989, vol. 12, no 3, pp. 505-529. ISSN 0193-953X.
2. CAMPBELL, W., MILLER, J. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments.* Wiley, 2011. 528 p. ISBN 978-1118-0931-0-8.
3. KERNBERG, O. *Tulburări grave ale personalității. Strategii psihoterapeutice.* București, 2014. 624 p. ISBN 978-9737-0786-5-0.
4. TUDOSE, F., TUDOSE, C., DOBRANICI, L. *Tratat de psihopatologie și psihiatrie pentru psihologi.* București: Editura Trei, 2011. 691 p. ISBN 978-973-707-551-2.

Recomandat

***Cristina DOLINSCHI,** dr., lector univ.*

INTERDEPENDENȚA DINTRE DISTORSIUNILE COGNITIVE ȘI IMATURITATEA EMOȚIONALĂ ÎN RELAȚIILE DE CUPLU

Larisa IURAȘCO,
studentă, anul I, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.942:316.361
E-mail: lorig686@gmail.com

Relațiile de cuplu reprezintă un cadru complex de interacțiuni afective și cognitive, în care echilibrul emoțional și calitatea gândirii joacă un rol esențial în menținerea unei conexiuni funcționale și sănătoase. Totuși, în multe cazuri, apar disfuncționalități în viața conjugală, cum ar fi conflictele recurente, lipsa comunicării eficiente și dificultățile în gestionarea emoțiilor, care pot submina stabilitatea relației și pot duce la distanțarea emoțională între parteneri. În 2023, în Moldova s-au înregistrat 15.730 de căsătorii și 9.673 de divorțuri [5]. În contextul realității date, aceste dimensiuni cognitive și emoționale devin factori cruciali în înțelegerea motivelor care stau la baza disensiunilor relaționale și separațiilor. Problemele legate de distorsiunile cognitive și imaturitatea emoțională sunt frecvent întâlnite în cupluri care se confruntă cu diverse situații problematice, iar acestea pot contribui semnificativ la deteriorarea relației și la deciziile de divorț.

Imaturitatea emoțională reprezintă incapacitatea de a gestiona realitatea conform vârstei, de a înțelege propriile emoții și de a le exprima într-un mod sănătos, echilibrat și proporțional situației. Aceasta poate include reacții impulsive, dependența de partener, evitarea responsabilităților, egoism și evitarea conversațiilor negative. Există o diferență semnificativă între un tipar al imaturității emoționale și regresul emoțional temporar. Oricine își poate pierde, temporar, controlul emoțional sau poate deveni impulsiv, atunci când este obosit sau stresat. Însă, atunci când o persoană prezintă un tipar al unei personalități imature emoțional, anumite comportamente se repetă frecvent. Aceste acțiuni se pretrec în mod automat, iar autorii lor nici nu le conștientizează, de cele mai multe ori [3, p. 48]. Pe de altă parte, oamenii maturi emoțional se simt confortabil atunci când își dezvăluie cu sinceritate sentimentele. Aceste persoane sunt cu adevărat interesate de viețile interioare ale celorlalți și se simt bucuroase atunci când se deschid și împărtășesc cu alții emoții într-un mod intim, folosind empatia și umorul pentru a depăși situațiile dificile și pentru a-și întări legăturile cu ceilalți [3, p. 49].

Distorsiunile cognitive reprezintă erori de gândire, prin intermediul cărora oamenii alterează frecvent datele realității. Cele mai frecvent întâlnite distorsiuni sunt: gândirea de tip dihotomic (alb – negru; totul sau nimic), minimizarea și maximalizarea, citirea gândurilor, interferența arbitrară, vederea „în tunel”, personalizarea și blamarea [2].

Imaturitatea emoțională și distorsiunile cognitive pornesc din copilărie, din lipsa unui model de reziliență emoțională și gândire conceptuală. De regulă, majoritatea oamenilor imaturi emoțional nu au primit, în copilărie, permisiunea de a-și explora sau de a-și exprima sentimentele sau gândurile. Respectiv, dacă nu te cunoști suficient, nu poți învăța cum să ai o relație la un nivel emoțional cât mai profund [3, p. 60]. Unii adulți cu traume din copilărie au suficientă motivație pentru a merge la facultate și a avea o carieră, dar dezvoltarea lor emoțională în relațiile interpersonale rămâne blocată. Ei pot prezenta o imaturitate emoțională specifică, manifestată prin comportamente impulsive, evitarea confruntării cu sentimentele dureroase sau incapacitatea de a dezvolta relații de cuplu sănătoase. De exemplu, aceștia pot evita relațiile intime pentru a nu repeta experiențele dureroase de abandon sau de respingere trăite în copilărie, sau pot deveni excesiv de dependenți de validarea externă. Imaturitatea emoțională poate include și mecanisme de apărare nerealiste, cum ar fi negarea sau proiecția, care împiedică dezvoltarea unei autoreflecții adecvate și a unei reglări emoționale sănătoase. Mai mult, traumele din copilărie pot îngheța dezvoltarea emoțională a individului la un anumit stadiu, ceea ce face ca persoanele afectate să nu poată atinge un nivel matur de autoreglare emoțională, esențial pentru construirea unor relații de cuplu echilibrate și sănătoase [4].

În concluzie, interdependența dintre distorsiunile cognitive și imaturitatea emoțională poate avea un impact semnificativ asupra sănătății psihologice și relaționale a individului. Această interacțiune poate contribui la dezvoltarea unor tulburări de personalitate, cum ar fi tulburarea borderline, narcisică, evitantă sau dependentă, care, la rândul lor, pot afecta în mod grav stabilitatea și funcționarea relațiilor de cuplu.

Pentru cuplurile caracterizate de o combinație între imaturitatea emoțională și distorsiunile cognitive, recomandările includ implementarea unor strategii precum stabilirea unor reguli de conflict, utilizarea hărților iubirii, crearea unor ritualuri de conectare și divizarea responsabilităților. În ceea ce privește distorsiunile cognitive, terapia cognitiv-comportamentală se dovedește a fi eficientă prin aplicarea unor pași concreți care vizează dezvoltarea unui mod de gândire mai clar și mai rațional, contribuind astfel la creșterea gradului de maturitate emoțională în cadrul relațiilor de cuplu.

Referințe:

1. BECK, J. *Cognitive behavior therapy: basics and beyond.* Ed. 2nd. New York: The Guilford Press, 2011. 414 p. ISBN 978-1-60918-504-6.
2. CERLAT, R. Strategii cognitiv-comportamentale de modificare a distorsiunilor cognitive. În: *Cercetarea în ştiinţe ale educaţiei şi în psihologie: provocări, perspective, conferinţă ştiinţifică naţională*, 16 septembrie 2021, Chişinău. Chişinău: „Print-Caro” SRL, 2021, p. 282-286. ISBN 978-9975-56-934-7.

3. GIBSON, L. *Copiii adulți ai părinților imaturi emoțional: cum te poți „vindeca" de părinți distanți, lipsiți de empatie, egoiști*. Ed. a 2-a. București: Herald, 2022. 240 p. ISBN 978-606-95572-0-4.
4. SCHORE, A. *Affect regulation and the origin of the Self: The Neurobiology of Emotional Development.* New York: Routledge, 2015. 752 p. ISBN 9781315680019.
5. https://statistica.gov.md/ro

Recomandat
***Cristina DOLINSCHI,** dr., lector univ.*

RELAȚIA DINTRE STIMA DE SINE ȘI ADAPTAREA PSIHOSOCIALĂ LA PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI LOCOMOTORII

Cătălina BALAN,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.923.2:316.614-056.26 E-mail: catalinabalan09@gmail.com

În contextul contemporan, stima de sine și adaptarea psihosocială a persoanelor cu dizabilități locomotorii reprezintă un subiect de mare actualitate. Având în vedere, faptul că stima de sine este descrisă de Victoria Maximciuc (2021) ca fiind un fenomen „discret, impalpabil" această manifestare poate fi dificilă de observat într-un mod direct. Drept consecință, persoanele cu dizabilități motorii pot trece prin schimbări bruște ale stimei de sine, ceea ce le afectează negativ interacțiunile sociale și poate duce la sentimente puternice de izolare. În consecință, gestionarea dizabilității locomotorii devine mai dificilă, ceea ce creează obstacole în procesul de adaptare psihosocială.

Primul argument pentru alegerea acestei teme de cercetare este faptul că stima de sine influențează semnificativ calitatea vieții persoanelor cu dizabilități locomotorii, determinând nivelul lor adaptare psihosocială. Al doilea argument este dizabilitatea locomotorie nu este un impediment în angajarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii. Al treilea argument, implementarea unor politici de incluziune va facilita integrarea persoanelor cu dizabilități locomotorii în diverse domenii ale vieții sociale și profesionale.

Scopul cercetării: Determinarea relației dintre stima de sine și adaptarea psihosocială la persoanele cu dizabilități locomotorii

Ipoteza cercetării: Există o corelație semnificativă între stima de sine și adaptarea psihosocială la persoanele cu dizabilități locomotorii.

Metodele de cercetare sunt *empirice*: Scala stimei de sine Rosenberg; Chestionarul adaptabilității psihologice (Н.П. Фетискин); Chestionarul Autoaprecierii adaptabilității emoționale (Н.П. Фетискин); *statistico-matematice:*SPSS, versiunea 20.0; Statistica descriptivă; Coeficientul Bravais-Pearson (r);

Eșantionul de cercetare este constituit din 51 de persoane cu dizabilități.Vârsta subiecților este cuprinsă între 21-56 de ani atât de gen femenin, cât și masculin; atât implicați cât și neimplicați în câmpul muncii.

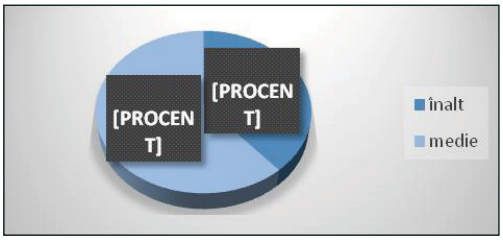

Figura 1. Reprezentarea grafică a stimei de sine

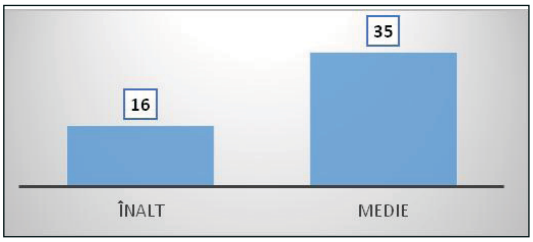

Figura 1.2. Distribuția nivelului stimei de sine

Conform fig.1 observăm că 61% din persoanele cu dizabilități locomotorii au o stimă de sine medie, iar 39% de procente au o stimă de sine înaltă. Pentru a fi mai bine distribuția stimei de sine, fig. 1.2. arată că 16 persoane au o stimă de sine înaltă, iar 35 o stimă de sine medie. Un nivel înalt al stimei de sine se asociază cu trăsături precum intuiția, creativitatea, independența,flexibilitatea, capacitatea de a recunoaște și îndrepta greșelile, precum și gândirea pozitivă.În schimb, un nivel mediu al stimei de sine presupune, o percepție echilibrată asupra propriei valori și o bună adaptare la mediul social. Ambele grafice prezentate în fig.1 și 1.2 au confirmat absența unui nivel scăzut de stimă de sine la eșantionul cercetat.

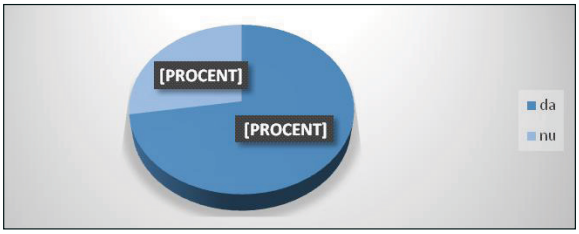

Figura 1.3. Distribuția procentuală a persoanelor cu dizabilități locomotorii implicate în câmpul muncii

Conform fig.1.3. observăm faptul că 73% dintre persoanele cu dizabilități locomotorii sunt implicați în câmpul muncii, iar 27% dintre ele – nu. Această diferențiere semnificativă sugerează că 37 de persoane sunt implicate în activități profesionale, în timp ce 14 persoane nu sunt active pe piața muncii. Pe de altă parte, persoanele care nu sunt implicate în câmpul muncii ar putea întâmpina provocări suplimentare în ceea ce privește integrarea lor psihosocială, ceea ce ar putea influența negativ stima de sine.

Tabelul 3.1. Indici ai coeficientului de corelație Pearson în ceea ce privește relația dintre stima de sine și adaptabilitatea psihologică la persoanele cu dizabilități locomotorii

Df = 51	Coeficientul de corelație (r)	Pragul de semnificație (p)
Stima de sine/adaptabilitatea psihologică	r =0,466	p= 0,001

În urma analizei datelor statistice din tabelul 3.1. am constatat o corelație semnificativă, direct proporțională între stima de sine și adaptabilitatea psihologică la persoanele cu dizabilități locomotorii, deoarece: r =0,466, df=51, pentru p= 0,001. Concluzie: Atunci când stima de sine crește, adaptabilitatea psihologică crește.

Tabelul 3.2. Indici ai coeficientului de corelație Pearson în ceea ce privește relația dintre stima de sine și adaptabilitatea emoțională la persoanele cu dizabilități locomotorii

Df = 51	Coeficientul de corelație (r)	Pragul de semnificație (p)
Stima de sine/adaptabilitatea emoțională	r = -0,642	p= 0,001

În urma analizei datelor statistice din tabelul 3.2. am constatat o corelație semnificativă, invers proporțională între stima de sine și adaptabilitatea emoțională la persoanele cu dizabilități locomotorii, deoarece: r = -0,642, df=51, pentru p= 0,001. Concluzie: Atunci când stima de sine crește, adaptabilitatea emoțională scade și invers. Prin urmare, persoanele cu dizabilități motorii, care au o stimă de sine ridicată, au așteptări mai mari de la sine, în schimb, cei cu o stima de sine mai medie, sunt obișnuiți cu provocările și, implicit, devin mai adaptabili emoțional.

În concluzie, o stimă de sine pozitivă poate contribui semnificativ la îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități motorii. Persoanele cu dizabilități locomotorii pot fi încadrate în câmpul muncii. Persoanele cu dizabilități locomotorii necesită susținere socială pentru a se integra în comunitate și a duce o viață activă.

Referințe:

1. Maximciuc,V. (2021) *Stima de sine – componentă a personalității* la Conferința *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului*, 179-187, pag. Chișinău, Moldova, 26 martie 2021, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău, CZU: 159.922.

Recomandat
***Viorica ȘAITAN**, dr., lector univ.*

APLICAREA NEUROȘTIINȚELOR ÎN DEZVOLTAREA NEUROCONSILIERII PSIHOLOGICE. SINTEZE TEORETICE

Eduard BORTA,
student, anul II, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.9.07:616.8 E-mail: eduardborta026@gmail.com

Consilierea bazată pe neuroștiințe e o forță în creștere în ceea ce privește profesia de consiliere psihologică (Beerson & Field, 2017). Integrarea neuroștiințelor a fost evidentă în ultimile două decenii. Exemplele includ dezvoltarea rețelelor de interes în domeniul neuroștiințelor de către Asociația Americană de Consiliere, Asociația Americană a Consilierilor pentru Sănătate Mintală și Asociația pentru Educația și Supervizarea Consilierilor. Mai mulți autori se concentrează pe rolul neuroștiinței în consiliere. Din aceste considerente, scopul acestei comunicări constă în realizarea unei sinteze teoretice pentru elucidarea modului în care neuroștiința ajută consilierul psihologic în procesul de consiliere psihologică a clienților și furnizarea unui cadru conceptual prin prisma neuroștiințelor, pentru efectuarea psihoeducației clientului.

Neuroconsilierea integrează neuroștiințele în domeniul sănătății mintale prin utilizarea psihoeducației, pentru a ajuta clienții să înțeleagă mintea și corpul și, de asemenea utilizarea diverselor forme de terapie (TCC, Integrativă, Narativă) în cadrul consilierii psihologice [10]. Neuroconsilierea promovează conștientizarea sănătății mintale, oferind resurse și informații esențiale pentru persoanele care caută un sprijin eficent în domeniul sănătății mintale [8].

Potrivit autorilor, obiectivele neuroștiințelor sunt: 1) înțelegerea circuitelor și tiparelor activității neuronale care dau naștere proceselor mintale și comportamnetale [2]; 2) dezvoltarea diferitelor tehnici de intervenție bazată pe neuroștiință (neurofeedback-ul, metafora terapeutică, neuroeducația clienților) [5]; 3) utilizarea tehnicilor din neuroștiință pentru efectuarea unor cercetări; 4) dezvoltarea gândirii critice prin analizarea și sintetizarea literaturii de specialitate în domeniul neuroștiințelor; 5) dezvoltarea abilităților de comunicare științifică atât în formă orală cât și în scris; 6) înțelegerea problemelor etice în neuroconsilierea psihologică [7].

Drept urmare a analizei studiilor identificăm mai multe definiții a neuriștiinței. **Francis O. Schmitt:** domeniu de cercetare care conectează știința fizică, biologică și neuronală pentru o mai bună înțelegere a legăturii dintre minte, creier și comportament. **Luigi Janiri**: neuroștiințele au oferit contribuții valoroase la înțelegerea substratului neurobiologic al modificărilor creierului: memoria traumei, corelațiile neurobiologice ale atașamentului uman, sistemul neuronilor oglindă și teoria minții

[4]. **Kirk Damond Saunders:** Cercetările neuroștiințifice au oferit noi perspective importante asupra procesării emoțiilor intense [6].

Principale tehnici de neuroștiință aplicată sunt: neuroeducația, neurofeedback-ul și metafora terapeutică [5, 9]. **Neuroeducația** include: 1) psihoeducația despre creier și sistemul nervos și 2) intervenția pentru a ajuta clienții să înțeleagă procesele neurologice care stau la baza simptomelor și dezvoltării lor [10]. **Neurofeedback-ul** este eficient pentru reducerea simptomelor diferitelor probleme de sănătate mintală. Modifică tiparele undelor cerebrale pentru a ajuta la tratarea unor afecțiuni precum: ADHD, anxietatea, depresia, trauma, TSA, tulburările de personalitate și e o metodă prin care clienții sunt ajutați să-și înțeleagă funcțiile creirului [5]. **Metafora terapeutică** este combinaţia dintre o comunicare simbolică, specific creată şi intenţia psihologică de eficientizare şi dezvoltare [3]. Avantajele metaforei terapeutice în neuroconsilierea psihologică sunt: 1) atingere sufletească; 2) invită la noi perspective; 3) deblochează procese de comunicare și procese lăuntrice; 4) mecanism de coping; 5) oferă o înțelegere profundă a problemei [1].

Consilierea bazată pe neuroștiințe și efectele sale asupra creierului sunt: 1) formarea unor noi conexiuni neuronale; 2) schimbarea gândirii; 3) reducerea stresului prin îmbunătățirea funcției hipocampului; 4) îmbunătățirea reglării emoționale prin reconectarea circuitelor neuronale care remediază reglarea emoțională; 5) îmbunătățirea stării de sănătate mintală (depresie, anxietate, ADHD) [8].

În concluzie, putem afirma că, consilierea și neuroștiințele integrează în ele conceptul de neuroconsiliere psihologică.

Astfel, neuroștiințele includ multe obiective, unul din ele fiind dezvoltarea tehnicilor terapeutice (neurofeedback-ul, neuroeducația, metafora terapeutică).

De asemenea ne ajută să înțelegem mai bine paradigma neurofiziologică și relația dintre creier și corp.

Tehnicile din neuroștiințe ne ajută să reducem problemele de sănătate mintală (anxietatea, depresia, ADHD).

Referințe:

1. ALEXANDRESCU, A**.** *Metaforele in comunicare si terapie*. [accesat: 15 martie 2025]. Disponibil: https://ac-psihologie.ro/blog/metaforele-in-comunicare-si-terapie/
2. BYRNE, JOHN H. *Project summary* [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://www.utsystem.edu/sites/default/files/offices/federal-relations/ByrneTechnical.pdf
3. CERLAT, R. *Metafora psihologică ca resursă didactică*. [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/265-269_16.pdf
4. DAVIDE, M.C; GIANLUCA, C. *Neuroscience-based psychoterapy: A position paper* [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9968886/

5. DEBORAH, L; CHAD, L. *Neuroscience for Counselors: Recommendations for Developing and Teaching a Graduate Course* [accesat: 9 martie 2025] Disponibil: https://tpcjournal.nbcc.org/neuroscience-for-counselors-recommendations-for-developing-and-teaching-a-graduate-course/
6. KIRK, D. S. *An overview and Introduction: Neuroscience for Counselors* [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://commons.lib.jmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1102&context=edspec201019
7. NEUROSCIENCE**.** *Neuroscience Major Learning Goals*. [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://www.stlawu.edu/offices/neuroscience/neuroscience-major-learning-goals
8. PACIFIC NEUROCOUNSELING PLLC. *What is Neurocounseling?* [accesat: 8 martie 2025]. Disponibil: https://seattleneurocounseling.com/blog-1/what-is-neurocounseling
9. SCHIELD, AMANDA R. *Applying Neuroscience to the Conseling Process: A Review of the Current Literature* [accesat: 8 martie 2025] Disponibil: https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/83611/2017schielda.pdf?sequence=1
10. SHERRY, C. *Neurocounseling and the Counseling Profession: Integrating Neuroscience into the Practice of Counseling* [accesat: 8 martie 2025] Disponibil: https://red.mnstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1437&context=thesis

Recomandat
***Viorica ȘAITAN**, dr., lector univ.*

RELAȚIA DINTRE TENDINȚELE NARCISISTE ȘI DEPRESIE LA TINERI

Anastasia COLESNICENCO,
Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială

CZU: 159.922.8:616.89-008.442.6:616.895.4 E-mail: kirathethief@gmail.com

Societatea contemporană și specialiștii din domeniul sănătății mintale, în realitatea actuală se confruntă cu un aflux al tendințelor patologice precum depresia și narcisismul. Popularizarea rețelelor de socializare, individualismului și stabilirea standardelor ridicate pentru crearea unei identități în lumea virtuală a influențat în mod negativ percepția sinelui a tinerilor, sinele fiind nucleul afectat al patologilor respective.

Karen Horney descrie narcisismul precum o supraevaluare a sinelui, ce se caracterizează prin atribuirea calităților iluzorii inexistente personalității. Individul consideră că trebuie să fie iubit și admirat pentru calitățile care nu le posedă în realitate. Tendințele narcisiste sunt frecvente în cultură. Deseori sunt observabile cazurile unde oamenii sunt incapabili de prietenie și dragoste adevărată, sunt egocentrici, tind să-și supraevalueze semnificația proprie. Factorii ce generează tendințele narcisiste în nevroze sunt mascate în cultură. O mulțime de factori culturali influențează apariția tensiunilor ostile în rândul mulțimii de indivizi, și ca urmarea creează o distanță între ei. Cultura standardizează sentimentele, gândurile, comportamentele, indivizii sunt apreciați pentru ceea ce par să fie decât pentru ceea ce reprezintă cu adevărat, cultura prescrie necesitatea patologică către prestigiu ca modalitate de depășire a fricilor și golului interior [3].

Theodore Millon menționează că validitatea personalității narcisice ca entitate conceptuală nu se bazează doar pe speculațiile teoriei analitice. Millon propune teoria învățării sociale precum factor predominant în formarea modelului clinic narcisist. Tot aici, Millon descrie generația contemporană, precum generația *„Eu”*, o subcultură cufundată în ceea ce este denumit în mod obișnuit *„societatea noastră narcisică”* [2].

Sigmund Freud caracterizează melancolia precum o stare deprimată, unde individul își pierde interesul și capacitatea de a iubi, frecvent intervine și delirul pedepsei. Conform observațiilor de lungă durată, autorul constată că acuzațiile contra propriei personalități de fapt se pot atribui și obiectelor atașamentului. Respectiv, individul, libidoul căruia fiind atașat de un obiect, în urma unei dezamăgiri față de persoana iubită revine către sine, fapt ce a condiționat identificarea eului cu obiectul abandonat. Astfel, are loc alegerea obiectului pe o bază narcisică, respectiv în cazul apariției obstacolelor în calea atașamentului față de obiect, atașamentul regresează la funcționarea narcisică. Identificarea narcisistă cu obiectul substituie atașamentul

în vederea menținerii relației cu persoana iubită. Substituirea iubirii obiectului prin identificare constituie un mecanism relevant în patologia narcisică [4].

Yara Nico, Jan Leonardi și Larissa Zeggio expun idea influenței sistemului capitalist și individualismului asupra sănătății mintale ale individului contemporan. Stresul vieții postmoderne, produs de dependența de dispozitivele electronice, expunerea la nenumărați stimuli, devotamentul extrem muncii poate fi considerat unul dintre factorii predispozanți ai prevalenței ridicate a depresiei în realitatea actuală. Condiția-cheie către dezvoltarea stărilor depresive constă în transformarea constantă a realității într-un spectacol sau imaginii supuse consumului [1].

Cercetarea realizată a avut ca **scop** determinarea relației dintre tendințe narcisiste și depresie la tineri. În vederea stabilirii relației dintre variabilele investigare au fost utilizate ca instrumente psihometrice Narcissistic Personality Inventory (NPI-16) și Beck Inventory (Depression).

În cadrul demersului au participat 50 de tineri cu vârsta cuprinsă între *18 – 35* de ani, dintre care *22 de subiecți* de gen feminin și *28 de subiecți* de gen masculin, beneficiarii Centrului Comunitar de Sănătate Mintală din orașul Chișinău.

Conform rezultatelor obținute în urma determinării prevalenței tendințelor narcisice în rândul tinerilor, un singur subiect nu prezintă trăsături narcisice, *5 subiecți manifestă un nivel scăzut*, *24 – un nivel mediu, iar 21 – un nivel ridicat al narcisismului*. Deci, constatăm că tinerii contemporani tind să manifeste trăsături narcisice situate între nivelurile mediu și ridicat. Această tendință poate fi interpretată în contextul schimbărilor sociale și culturale, reflectând o posibilă reconfigurare a structurii personalității la generația tânără, pe fundalul transformărilor dintr-o societate predominant colectivistă.

Datele obținute în urma prelucrării rezultatelor cu referire la simptomele depresive în rândul tinerilor ne sugerează că *17 subiecți nu manifestă simptome depresive, 10 prezintă un nivel scăzut, 18 – un nivel mediu, iar 5 – un nivel ridicat al depresiei*. Aceste rezultate ne sugerează că o parte semnificativă a tinerilor se confruntă cu simptome depresive de intensitate variabilă. Această tendință poate fi corelată cu factori precum presiunea și comparația socială amplificată de mass-media, aspecte evidențiate în studiile recente privind impactul tehnologizării asupra sănătății mintale.

În urma analizei statistico-matematice, constatăm existența unei relații nesemnificative direct proporționale între tendințele narcisice și depresie, confirmată prin valoarea coeficientului de corelație ($r = 0,175$), care indică o corelație slabă, și prin valoarea p ($p = 0,225$), ce sugerează că această relație nu este semnificativă din punct de vedere statistic ($p > 0,05$). Astfel, se poate concluziona că, în cadrul acestui eșantion, nu există o asociere relevantă între tendințele narcisiste și depresie.

În concluzie menționăm că chiar dacă literatura de specialitate și numeroase studii anterioare sugerează o interdependență între aceste două variabile, în contextul cultural și social actual al națiunii, nu se observă o prevalență semnificativă a

trăsăturilor narcisice sau a stărilor depresive. Acest fenomen poate fi explicat parțial prin structura colectivistă a societății, care favorizează integrarea și coeziunea socială, reducând astfel riscul de izolare și de dezvoltare a stărilor depresive. Așa dar, o societate colectivistă pune un accent pe normele sociale și conformism, ceea ce poate descuraja manifestările tendințelor narcisice, caracterizate prin afirmare excesivă a propriei valori. Astfel, integrarea socială și lipsa de încurajare a manifestărilor narcisice pot contribui la scăderea prevalenței simptomelor depresive și trăsăturilor narcisice în rândul tinerilor din acest context cultural.

Referințe:

1. NICO, Y., LEONARDI, J., ZEGGIO, L. *Depression as a Cultural Phenomenon in Postmodern Society*. São Paulo: SpringerBriefs in Psychology, 2020. 57 p.
2. MILLON, T. *Disorders of personality. DSM – III, Axis II*. New York: JOHN WILEY & SONS, 1981. 488 p.
3. HORNEY, K. *New Ways in Psychoanalysis*. New York: NORTON & COMPANY, 1939. 328 p.
4. FREUD, S. *Печаль и меланхолия.* [accesat: 01 aprilie 2025]. Disponibil: http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/freud1.htm

Recomandat
***Dorina VASILACHE**, lector univ.*

MANIFESTĂRI ALE DEPENDENȚEI EMOȚIONALE ÎN FUNCȚIE DE TIPUL DE ATAȘAMENT LA TINERII ANGAJAȚI ÎNTR-O RELAȚIE DE CUPLU

Bianca MANOLII,
studentă, anul III, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.942.52:316.361 E-mail: manolii.bianca12@gmail.com

Relațiile de cuplu din perioada tinereții sunt adesea marcate de intensitate emoțională și de o nevoie profundă de conexiune. Modul în care un individ își trăiește relațiile este influențat semnificativ de tipul său de atașament, format încă din copilărie. Acestă cercetare își propune să exploreze modul în care tinerii cu diferite stiluri de atașament: sigur, evitant, anxios, sau experimentează și exprimă dependența emoțională în cadrul relațiilor romantice, evidențiind posibilele implicații asupra dinamicii de cuplu și asupra bunăstării emoționale.

Teoria atașamentului în frunte cu pionerul și creatorul teoriei, Bowlby [1] susține că ființele umane, fiind neajutorate și subdezvoltate la naștere, au o nevoie fundamentală și înnăscută de a crea legături emoționale cu persoane semnificative care să le ofere îngrijire și siguranță până la atingerea maturității. Astfel, între sugar și îngrijitorii săi se formează un schimb continuu de semnale și răspunsuri, conturând treptat un tipar specific de interacțiuni, cunoscut sub numele de „sistemul comportamental de atașament". Acest sistem, cu elemente esențiale universale și independente de particularitățile culturale, influențează profund dezvoltarea emoțională a individului. Stilul de atașament format în copilărie tinde să se mențină și la vârsta adultă, determinând atât calitatea relațiilor interpersonale, cât și echilibrul emoțional personal [3].

Dependența emoțională, cunoscută și sub denumirea de dependență afectivă, reprezintă un model persistent de nevoi emoționale nesatisfăcute, care sunt încercate a fi compensate într-un mod dezadaptativ prin relații interpersonale apropiate [2]. Autorul subliniază că dependența emoțională se manifestă ca o nevoie afectivă extremă pe care individul o resimte față de partenerul său, devenind un mecanism de umplere a unor goluri afective din perioada copilăriei.

Prin intermediul partenerului, indivizii încearcă să compenseze nevoile emoționale neîmplinite din copilărie, cum ar fi lipsa de susținere, lipsa autoacceptării și stima de sine scăzută. Nevoia de afecțiune, atenție și contact continuu și excesiv cu partenerul, anxietatea legată de separare, teroarea intensă față de destrămarea relației și incapacitatea de a-și imagina propria existență fără partener creează o relație de dependență emoțională [4].

J. Bowlby, părintele teoriei atașamentului, în perioada anilor 50 când a lansat această teorie, a recunoscut faptul că atașamentul este un imperativ biologic cu ră-

dăcini în necesitatea evolutivă: relația de atașament cu persoana de îngrijire este importantă pentru supraviețuirea și dezvoltarea fizică și emoțională a copilui [6, p.16]. Contribuția centrală a lui Bowlby a fost să recunoască necesitatea evolutivă dictată biologic de atașamentul copilului față de persoana care îl îngrijește, în special față de mama, care reprezintă forma primară de atașament. Atașamentul matern stabilește structura fundamentală a psihicului lui și viitorul său tipar de atașament, relație și mod de manifestare a comportamentelor [5, p.60]. Bowlby a înțeles că natura primară a atașamentului ca sistem motivațional are rădăcini în nevoia absolută a copilului de a menține o proximitate fizică față de persoana care îl îngrijește, nu doar de a promova siguranța emoțională, ci și de a asigura supraviețuirea concretă a copilului.

Teoria atașamentului distinge trei „stiluri de atașament" principale sau modalități prin care persoanele percep și reacționează la apropierea, intimitatea, siguranța și încrederea din relații:

Tabelul 1. Manifestările comportamentale și psihoemoționale ale tinerilor în funcție de tipul de atașament

Stilul securizant	Stilul anxios	Stilul evitant
Se simt confortabili în intimitate și nu încearcă să se îndepărteze; Sunt foarte constanți și de încredere și nu transmit mesaje contradictorii de necăjire; Consideră că starea celorlalți de bine e o prioritate; ce simt în largul lor și comunică deschis; Sunt foarte statornici.	Sunt sensibili la ceea ce percep a fi un abandon sau o respingere; Își exprimă deschis emoțiile; Tind să dea vina pe ceilalți pentru ceea ce simt; Le place să se atașeze de oameni; Au nevoie de siguranță și iubire.	Păstrează distanță emoțională și fizică; Nu interpretează indiciile verbale și nonverbale ale celorlalți; Preferă ca lucrurile să rămână neclare; Autonomie.

Așa cum este menționat în tabelul 1, se poate observa că tipul de atașament joacă un rol esențial în modul în care tinerii își reglează relațiile interpersonale, emoțiile și comportamentele sociale. Persoanele cu atașament securizant manifestă încredere, stabilitate emoțională și deschidere în relații, punând accent pe bunăstarea celor din jur. Tinerii cu atașament anxios sunt hipersensibili la posibile respingeri, caută validare constantă și dezvoltă o dependență emoțională față de ceilalți. În schimb, cei cu atașament evitant adoptă o distanță emoțională, preferă ambiguitatea relațională și valorizează autonomia în detrimentul intimității.

În cadrul acestei cercetări, ne-am propus să investigăm modul în care dependența emoțională se manifestă la tineri, în funcție de tipologia lor de atașament. Pentru desfășurarea acestui demers psihodiagnostic, am folosit următoarele instrumente: **Chestionarul pentru identificarea stilului de atașament (Collins & Read, 1990)** este un instrument psihologic folosit pentru a evalua stilurile de atașament ale unei

persoane în relațiile interpersonale; **Chestionarul privind dependența emoțională (Lemos M. & Londono, N. H., 2006)** are scopul de a identifica prezența sau absența dependenței emoționale la tineri, precum și modul în care aceasta se manifestă în diverse situații legate de intimitate, apropiere și teama de abandon.

În cadrul cercetării de determinare a manifestărilor dependenței emoționale, în funcţie de tipul de ataşament, au participat 30 de tineri angajați într-o relație de cuplu cu vârsta cuprinsă între 25 și 35 ani, dintre care 15 bărbați și 15 femei.

Rezultatele empirice au fost prelucrate cu ajutorul metodelor statistico-matematice, datele descriptive și testul One-Way Anova pentru analiza diferențelor mediilor în dependență de tipologiile de atașament. Astfel, în scopul validării ipotezei „Există diferențe de manifestare a dependenței emoționale în funcție de tipul de atașament la tineri" s-a constatat că există diferențe semnificative în manifestarea dependenței emoționale la tinerii cu stil de atașament anxios (M=93,00; SD=7,767), comparativ cu manifestarea dependenței emoționale la tinerii cu stil de atașament securizant (M=62,33; SD=13,919) și atașament evitant (M=51,64; SD=13,414), deoarece F=25,539, df=29, p=0,000.

În concluzie, pot afirma ideea studiului care confirmă că dependența emoțională variază în funcție de stilul de atașament, fiind mai pronunțată la tinerii cu atașament anxios, care manifestă o nevoie crescută de validare și teamă de abandon. Cei cu atașament securizant prezintă un echilibru emoțional mai bun, iar cei cu atașament evitant tind să evite implicarea emoțională profundă. Aceste rezultate evidențiază importanța stilului de atașament în dinamica relațiilor de cuplu și necesitatea unor intervenții personalizate pentru gestionarea sănătoasă a dependenței emoționale.

Referințe:

1. BOWLBY, J., *Attachment and Loss*, New York: Basic Books, ISBN 0-465-00543-8, 1969, 362 p.
2. CASTELLO, J., *Dependencia emocional. características y tratamiento.* Alianza Editorial, 2005, 271 p.
3. MERLYN, M., DIAZ-MOSQUERA, E., *Types of attachment as predictors of emotional dependence in couples,* În: International Journal of Advanced and Applied Sciences, 2024, 178-186 p.
4. MOMENE, J., ESTEVEZ, A., MACIA, P., HERRERO, M., OLAVE, L., *The Impact of Insecure Attachment on Emotional Dependence on a Partner: The Mediating Role of Negative Emotional Rejection*, 2024.
5. RUPPERT, F., *Traumă, atașament, constelații familiale. Psihoterapia traumei*. Editura: Trei, ISBN: 9789737075680 2012, 384 p.
6. WALLIN, D.J., *Atașamentul în psihoterapie*, Editura: Trei, 2014, 464 p.

Recomandat
***Ana TARNOVSCHI,** dr., conf.univ.*

RELAȚIA DINTRE EXPERIENȚELE ADVERSE DIN COPILĂRIE ȘI ATITUDINILE ALIMENTARE LA ADULȚI

Corina ANDRIȚCHI,
studentă, anul I, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Uuniversitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.922.7:613.2-053.8 E-mail: corina_rusnac@yahoo.com

Tot mai multe studii subliniază impactul profund pe care experiențele traumatizante din copilărie îl pot avea asupra sănătății fizice și psihice pe termen lung. Unul dintre cele mai vaste și renumite studii în acest domeniu este cel despre *Adverse Childhood Experiences* (ACEs). Conform autorului studiului V. Felitti, experiențele adverse din copilărie sunt evenimente stresante sau traumatizante care apar în primii ani de viață (până la 18 ani) și au un impact semnificativ asupra dezvoltării fizice, emoționale și psihologice a copilului. Acestea includ abuzul fizic, emoțional și sexual, neglijența, problemele de sănătate mintală și abuzul de substanțe în familie, violența domestică sau divorțul părinților [5].

Studiile realizate de Rosen J.C. și Gross S.L. definesc atitudinile alimentare (AA) ca fiind seturi de opinii, sentimente și credințe legate de alimente, care influențează comportamentele alimentare și percepțiile asupra alimentației [2].

Cercetările anterioare între aceste două variabile: ACE și AA (Fischer et al., 2010; Grilo & Masheb, 2001; Villarroel et al., 2012) au arătat că abuzul fizic nu este semnificativ corelat cu riscul crescut pentru comportamente alimentare dezordonate. În schimb, abuzul sexual, abuzul emoțional și neglijența emoțională au fost asociate cu un risc mai mare pentru astfel de comportamente [3, 4,]. Mai mult ca atât rezultatele au arătat faptul că abuzul emoțional și neglijența emoțională cresc cu peste 40% riscul de consum excesiv de alimente. Aceste concluzii sunt în concordanță cu o altă cercetare (Amianto et al., 2018), care a demonstrat că traumele emoționale din copilărie reprezintă predictori puternici pentru consumul excesiv de alimente la vârsta adultă [1].

În Republica Moldova abuzul asupra copiilor este o problemă semnificativă, cu multe cazuri de abuz sexual, violență fizică și abuz emoțional raportate anual. Conform Inspectoratului General de Poliție în anul 2023 au fost înregistrate 362 de cazuri de abuz sexual asupra copiilor, 52 de cazuri de violență în familie, 84 de cazuri de neglijență, 181 cazuri de abuz fizic și 52 de cazuri de abuz emoțional [6].

Având în vedere impactul demonstrat al experiențelor adverse din copilărie asupra dezvoltării emoționale și comportamentale, presupunem că există o relație semnificativă între ACEs și AA la vârsta adultă.

Metodologie

În cadrul cercetării au fost antrenați 42 de subiecți cu vârste curpinse între 18 și 51 de ani. Participanții au fost recrutați prin platforme online.

Instrumentele utilizate în cadrul cercetării includ:

- ***Chestionarul Adverse Childhood Experiences (ACEs)*** – pentru evaluarea experiențelor adverse trăite în copilărie;
- ***Eating Attitudes Test (EAT-26)*** – pentru măsurarea atitudinilor și comportamentelor alimentare.

Rezultate

Rezultatele au indicat că 9 persoane (21,42%) au obținut un scor mai mare de 20 de puncte la testul EAT-26. Ceea ce denotă că sunt expuși unui risc major de a dezvolta o tulburare alimentară. În tabelul 1 sunt prezentate frecvențele răspunsurilor pentru ACE. După cum vedem prevalează experiența de a trăi cu un părinte alcoolic, abuzul verbal, pierderea unui părinte și violența domestică.

Tabelul 1. Manifestări ale ACE la grupul experimental

Experiența	Frecvența
Abuz sexual	21,43%
Abuz fizic	28,57%
Abuz verbal	35,71%
Părinte bolnav psihic	11,9%
Părinte alcoolic sau dependent de o substanță	45,24%
Părinte condamnat la închisoare	7,14%
Pierderea unui părinte	35,71%
Violență domestică	33,33%
Neglijare emoțională	30,95%
Neglijare fizică	4,76%

Concretizăm, analiza corelațională a arătat că există corelații semnificative între experiențele traumatice din copilărie și atitudinile alimentare ($r=0,411$, $p<0.007$).

Pe viitor ne propunem să extindem cercetarea studiind cum se corelează fiecare experiență în parte cu AA. Totodată, intenționăm să creștem numărul de interogați și să vedem cum se manifestă aceste variabile în funcție de gen.

Concluzii

Acest studiu ne-a demonstrat încă odată că experiențele traumatizante din copilărie pot influența în mod considerabil comportamentele alimentare la vârsta adultă,

ceea ce subliniază necesitatea unei abordări integrative în tratamentele pentru tulburările alimentare și obezitate.

Este crucial să se ia în considerare factorii psihologici și emoționali în tratarea acestor comportamente, iar prevenirea și intervențiile timpurii în perioada copilăriei pot contribui semnificativ la îmbunătățirea sănătății mentale și fizice a individului pe termen lung.

Referințe:

1. Amianto, F., Spalatro A. V., Rainis M.et al. (2018) *Childhood emotional abuse and neglect in obese patients with and without binge eating disorder: Personality and psychopathology correlates in adulthood.* https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.08.089
2. Gross, J., Rosen, J. C., Leitenberg, H., & Willmuth, M. E. (1986). *Validity of the Eating Attitudes Test and the Eating Disorders Inventory in bulimia nervosa*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54(6), 875–876. https://doi.org/10.1037/0022-006X.54.6.875
3. Masheb, R. M., Grillo, R. M. (2000). *Accuracy of self-reported weight in patients with binge eating disorder* https://doi.org/10.1002/1098-108-X(200101)29:1%3C29::AID-EAT5%3E3.0.CO;2-E
4. Fischer, S., Stojek, M., Hartzell, E. (2010). *Effects of multiple forms of childhood abuse and adult sexual assault on current eating disorder symptoms* The University of Georgia https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2010.01.001
5. Felliti Felitti, V., Anda, V. J., Nordenberg, R. F., Williamson, D., Spitz, D. F., Edwards, A. M., Koss, V., M. P. & Marks, J. S. (1998). *Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study*. *American Journal of Preventive Medicine, 14*(4), 245–258. https://doi.org/10.1016/S0749-3797-(98)00017-8
6. https://www.cnpac.md/ro/statistica/date-ale-mai-privind-cazurile-de-abuz-fata-de-copii/

Recomandat
***Dorina VASILACHE**, lector univ.*

MATURITATEA EMOȚIONALĂ ȘI SATISFACȚIA MARITALĂ LA CUPLURILE CE AU RELAȚII LA DISTANȚĂ

Livia CIUBOTARU,
studentă, anul III, Facultatea de Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.942.52:316.356.2 E-mail: livia.ciubotaru03@gmail.com

Relația maritală reprezintă un concept studiat pe larg în domeniul psihologiei în virtutea multiaspectualității sale. În ultimele decenii, percepțiile asupra modului de funcționare a unui cuplu s-au schimbat substanțial dat fiind faptul că tehnologiile intermediază interacțiunea dintre indivizi, iar creșterea gradului de libertate privind responsabilitățile, așteptările și scopurile, au determinat ca un număr mare de cupluri să aleagă ca relația lor maritală să se desfășoare preponderent la distanță, permițându-le partenerilor să mențină iluzia unei interacțiuni suficiente pentru a satisface statutul de cuplu marital.

Satisfacția maritală a constituit în ultimii ani un obiect de interes pentru un număr vast de cercetători, precum J. L. Hawkins, în opinia căruia aceasta reprezintă sentimentul subiectiv de fericire și plăcere experimentată de către soți, atunci când se analizează toate aspectele căsătoriei lor actuale" subliniind astfel faptul că aceasta reprezintă o experiență personală cu o intensă valoare emoțională [1]. În contextul sistematizării **factorilor ce influențează satisfacția maritală**, cercetătorii Levcenko și Adușkina (2017) i-au clasificat în [apud 5]:

1) factorii economici și socio-demografici;
2) factorii atitudinali și comportamentali în principalele sfere ale familiei;
3) factorii sferei non-familiale;
4) factorii individuali (particularitățile partenerilor);
5) factorii premaritali: motivele pentru care fiecare partener a ales să se căsătorească;

Maturitatea emoțională reprezintă capacitatea de a controla și exprima propriile emoții într-un mod constructiv, prin raportare atât la propriile nevoi, cât și la nevoile celorlalți, și prin abordarea rațională a provocărilor zilnice. Walter D. Smitson (1974) definește maturitatea emoțională drept un proces în care personalitatea se străduiește în permanență să obțină un sentiment mai mare de sănătate emoțională intrapersonală [4].

În cercetarea experimentală prezentată ne-am propus să determinăm relația dintre maturitatea emoțională și satisfacția maritală la cuplurile ce au relații la distanță. În cadrul cercetării au fost chestionate 20 de cupluri ce au relații la distanță, participanții având vârsta cuprinsă între 20-45 de ani. Participanții au completat *Scala de maturi-*

tate emoțională elaborată de Friedman (25 itemi) [3] și *Testul satisfacției conjugale*, elaborat de Stolin V., Romanova T., Butenco G.(24 itemi) [apud 2].

În fig. 1 observăm că cei mai mulți participanți au un nivel mediu de maturitate emoțională, ceea ce reprezintă 40% din eșantion, fiind urmați de către cei cu un nivel corespunzător-32%, și cei cu o situație spre limită între maturitate și imaturitate emoțională care reprezintă 13%.

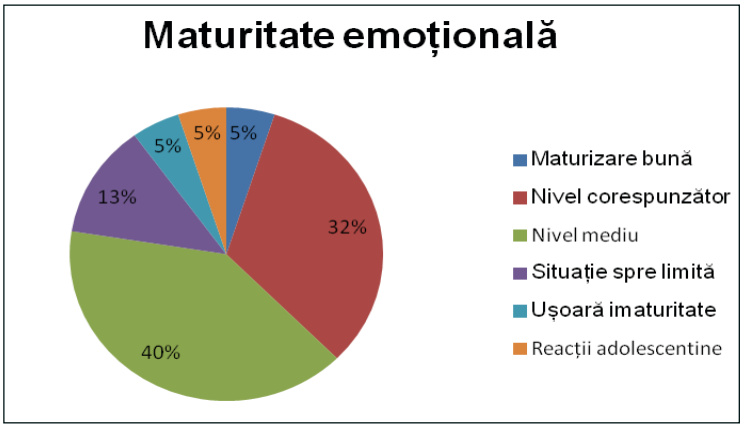

Figura 1. Repartizarea subiecților în funcție de nivelurile maturității emoționale

Din analiza cantitativă a rezultatelor prezentate în fig. 2, observăm că cei mai mulți dintre participanți au satisfacție totală, reprezentând 40% din eșantion, fiind urmați de către cei cu satisfacție semnificativă – 30% și cei ce au mai mult satisfacție decât insatisfacție – 10%.

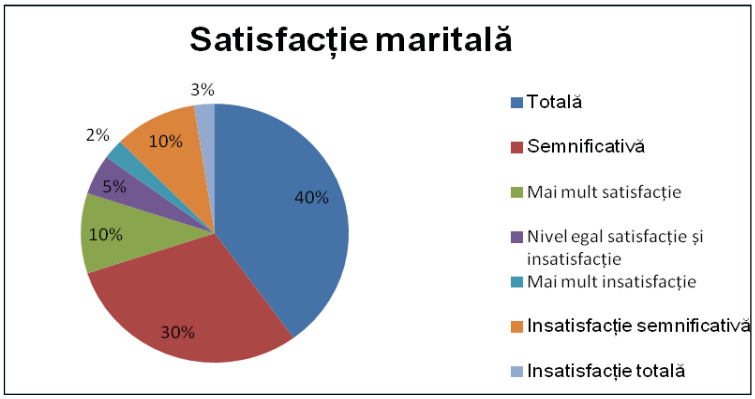

Figura 2. Repartizarea subiecților în funcție de nivelurile satisfacției conjugale

În vederea identificării relației dintre maturitatea emoțională și satisfacția maritală la cuplurile ce au relații la distanță a fost utilizat coeficientul de corelație Bravais-Pearson.

Tabelul 1. Rezultatele privind corelația dintre maturitatea emoțională și satisfacția maritală la cuplurile ce au relații la distanță

	Satisfacția maritală	
Maturiatea emoțională	**Coeficientul de corelație (r)**	**Pragul de semnificație (p)**
	0,553	0,000

În baza analizei datelor statistice stabilim că există o corelație semnificativă direct proporțională între maturitatea emoțională și satisfacția maritală la cuplurile ce au relații la distanță. Cu cât este mai mare maturitatea emoțională, cu atât satisfacția maritală crește.

În concluzie, nivelul de maturitate emoțională influențează direct satisfacția partenerilor maritali. Drept urmare, pentru cupluri este importantă accentuarea trăsăturilor pozitive ale partenerului și ale relației, pentru a le utiliza ca resurse emoționale în perioadele de separare. Recunoașterea contribuției fiecărui partener în construirea relației și crearea unei viziuni comune pozitive asupra viitorului este semnificativă în acest tip de relație conjugală.

Referințe:

1. CIOBANU, V. Influenţa stilului de comunicare asupra satisfacţiei maritale în familiile tinere fără copii. În: *Sesiune naţională de comunicări ştiinţifice studenţeşti: Ştiinţe umanistice Ştiinţe sociale*, 21-22 aprilie 2016, Chişinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2016, SU, SS, pp. 145-147.
2. DOLINSCHI C. Manifestări ale iluziilor pozitive în relațiile de cuplu. Teză de doctor. 2024. 238 p.
3. RACU, I., LOSÎI, E. *Activitatea psihologului cu copiii și adulții*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”. 2018. 183 p. ISBN 978-9975-46-381-2.
4. SMITSON, W.S. The meaning of emotional maturity. In: *MH*, Winter, 1974, vol. 58 no.1, pp .9-11.
5. ЛИПАТОВА М. Е. *Связь удовлетворенности браком с чертами личности и особенностями привязанности к партнеру*: магистерская диссертация, 2024, 76 с.

Recomandat
***Galina PRAVIȚCHI**, dr., lector univ.*

TULBURAREA AFECTIVĂ BIPOLARĂ ȘI COMORBIDITATEA MIGRENELOR LA ADULȚI

***Valentina MACAREVICI*,**
studentă anul II, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 616.89-008:616.857-053.8 E-mail: macarevici.valentina@gmail.com

Introducere

Tulburarea afectivă bipolară (TAB) și migrenele sunt două afecțiuni medicale distincte, dar studiile recente evidențiază o legătură strânsă între ele. Această comorbiditate se caracterizează prin prezența concomitentă a ambelor afecțiuni la același individ, cu o frecvență mai mare decât s-ar aștepta prin simplă coincidență. Identificarea migrenelor în copilărie ar putea servi ca un indicator precoce al vulnerabilității neuropsihiatrice ulterioare.

Migrena este o tulburare neurologică complexă, caracterizată prin cefalee recurentă, de intensitate moderată sau severă. Durerile de cap sunt adesea unilaterale, pulsatile și pot fi însoțite de simptome precum greață, vărsături, fotofobie și fonofobie. Clasificarea Internațională a Maladiilor (ICD-11) distinge mai multe tipuri de migrenă, printre care:

- Migrena cu aură: episoade recurente de cefalee precedate sau însoțite de simptome neurologice focale tranzitorii ;
- Migrena cronică: cefalee care apare timp de 15 sau mai multe zile pe lună, pentru o perioadă de peste trei luni, cu caracteristici de migrenă în cel puțin 8 zile pe lună [2, p. 647-648].

Tulburarea afectivă bipolară este o tulburare mentală cronică, caracterizată prin fluctuații extreme ale dispoziției, activității și energiei, care includ episoade de manie sau hipomanie (stări de euforie, iritabilitate sau expansivitate) și episoade de depresie (stări de tristețe profundă, pierderea interesului sau plăcerii). Tipuri de tulburare bipolară:

- Tulburarea bipolară de tip I: diagnosticată prin prezența a cel puțin un episod maniacal;
- Tulburarea bipolară de tip II: caracterizată prin episoade recurente de depresie majoră și episoade hipomaniacale, dar fără episoade maniacale complete;
- Tulburarea ciclotimică: o formă mai ușoară de tulburare bipolară, cu fluctuații ale dispoziției [1, p.139-176].

Comorbiditatea migrenei și a tulburării afective bipolare

Studiile epidemiologice demonstrează o asociere semnificativă între migrenă și TAB. Persoanele cu TAB au un risc de până la 5 ori mai mare de a avea migrene comparativ cu populația generală. Comorbiditatea este asociată cu o severitate mai mare a simptomelor pentru ambele afecțiuni, cu un răspuns mai slab la tratament și cu o calitate a vieții semnificativ redusă [4].

Factori de risc comuni și mecanisme patofiziologice

Deși mecanismele exacte ale comorbidității migrenă-TAB nu sunt pe deplin elucidate, există mai mulți factori de risc comuni și mecanisme patofiziologice potențiale implicate: factori genetici (ambele au o componentă genetică puternică); dezechilibre ale neurotransmițătorilor (serotonina, dopamina și glutamatul); inflamație; disfuncția sistemului nervos central; factori psihologici și de mediu (stres, evenimente de viață traumatizante, tulburări de somn și anumite trăsături de personalitate) [3] [4]. Abordarea biopsihosocială recunoaște interacțiunea complexă dintre factorii biologici, psihologici și sociali în patogeneza și experiența migrenei. Această abordare subliniază importanța evaluării și tratării pacientului ca un întreg. Factorii psihologici joacă un rol important în patogeneza, evoluția și tratamentul migrenei și al TAB. S-a constatat că anumite trăsături de personalitate, precum depresia (23%), anxietatea (25%) și perfecționismul, sunt mai frecvente la persoanele cu migrenă și TAB [3], putând crește vulnerabilitatea la stres, afecta negativ coping-ul și contribui la apariția și exacerbarea simptomelor. Stresul este un factor declanșator comun pentru ambele afecțiuni. Un alt factor psihologic important este alexitimia, definită ca dificultatea de a identifica și descrie propriile emoții, care este mai frecventă la persoanele cu migrenă și TAB (32%) comparativ cu populația generală și poate complica gestionarea ambelor afecțiuni, fiind asociată cu catastrofizarea durerii [3].

Concluzii și recomandări

Comorbiditatea migrenă-TAB reprezintă o problemă clinică semnificativă, asociată cu o povară considerabilă pentru pacienți. Abordarea biopsihosocială este esențială pentru a înțelege complexitatea comorbidității și pentru a dezvolta strategii eficiente de prevenție și tratament. Recunoașterea impactului migrenelor asupra evoluției TAB contribuie la intervenții personalizate, îmbunătățind gestionarea simptomelor. Pentru a îmbunătăți diagnosticarea, ar trebui dezvoltate protocoale clinice speciale pentru identificarea migrenelor ca factor de risc pentru tulburarea bipolară. Tratamentul ar trebui să vizeze ambele afecțiuni simultan și să includă terapii non-farmacologice. Cercetările viitoare ar trebui să fie concentrate pe identificarea mecanismelor comune, a factorilor predictivi și a biomarkerilor.

Referințe:

1. DSM-5 (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Ediția a 5-a. Washington, D.C.: American Psychiatric Association.
2. ICD-11 (2019). *International Classification of Diseases*. Ediția a 11-a. Geneva: World Health Organization.
3. Rosignoli, G. et al. (2022) Applying a biopsychosocial model to migraine: rationale and clinical implications. 'The Journal of Headache and Pain', 23:100. https://doi.org/10.1186/s10194-022-01471-3
4. Saunders, E.F.H. et al. (2013) Gender differences, Clinical Correlates and Longitudinal Outcome of Bipolar Disorder with Co-morbid Migraine.

Recomandat
***Galina PRAVIȚCHI**, dr., lector univ.*

SCHEMELE COGNITIVE ŞI MECANISMELE DE COPING LA PACIENŢII CU DIABET DE TIP II

Nicoleta TAFUNI,
studentă, anul III, Facultatea de Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei,
Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.942.072:616.379-008.64 E-mail: nicoleta.tafuni22@gmail.com

Diabetul zaharat de tip II (DZ2) nu este doar o afecțiune metabolică, ci și o provocare psihologică, influențată de schemele cognitive și mecanismele de coping. Schemele cognitive disfuncționale pot determina strategii de coping dezadaptative, precum evitarea sau negarea, afectând aderența la tratament și starea emoțională. În schimb, copingul adaptativ, cum ar fi reevaluarea cognitivă, este asociat cu o mai bună gestionare a bolii.

Acest studiu aduce o perspectivă nouă asupra modului în care schemele cognitive influențează mecanismele de coping la pacienții cu diabet zaharat de tip II (DZ2), un aspect puțin explorat în cercetările anterioare. Majoritatea studiilor privind diabetul s-au concentrat pe stresul perceput, depresie sau aderența la tratament, fără a analiza în profunzime impactul structurilor cognitive stabile asupra strategiilor de adaptare la boală.

Schemele cognitive sunt structuri mentale stabile, dezvoltate în copilărie, care influențează modul în care indivizii interpretează informațiile și răspund la situațiile din viață.

Young et al. definesc schemele cognitive drept „tipare emoționale și cognitive de lungă durată care se dezvoltă în copilărie și sunt perpetuate pe tot parcursul vieții, influențând gândirea, emoțiile și comportamentele individului". Aceste scheme pot fi adaptative sau dezadaptative, cele din urmă contribuind la apariția problemelor emoționale și comportamentale [1].

Mecanismele de coping reprezintă strategiile cognitive și comportamentale utilizate de indivizi pentru a gestiona situațiile stresante sau factorii percepuți ca amenințători.

Lazarus & Folkman definesc copingul ca eforturile cognitive și comportamentale, în continuă schimbare, utilizate pentru a gestiona cerințele externe și interne care sunt evaluate ca depășind resursele individului [3].

În acest studiu ne-am propus să identificăm diferențele semnificative în schemele cognitive și utilizarea mecanismelor de coping între pacienții cu diabet de tip II și grupul de control.

Pentru acest scop au fost utilizate următoarele chestionare: Chestionarul schemelor cognitive Young – forma scurta 3 (YSQ-S3, 114 itemi), Chestionarul COPE pentru mecanismele de coping (Carver, Scheier & Weintraub, 53 itemi).

Studiul a fost realizat pe un eșantion de 40 de participanți, dintre care 20 de

subiecți diagnosticați cu diabet zaharat de tip II, selectați din cadrul Spitalului Republican, secția Endocrinologie, și 20 de participanți din grupul de control, aleși aleatoriu din populația generală.

Participanții au fost implicați în procesul de colectare a datelor prin completarea instrumentelor de evaluare atât în format clasic, pix-hârtie, cât și online, oferindu-se astfel flexibilitate în participare și asigurând diversitate în metodele de administrare.

Rezultate:

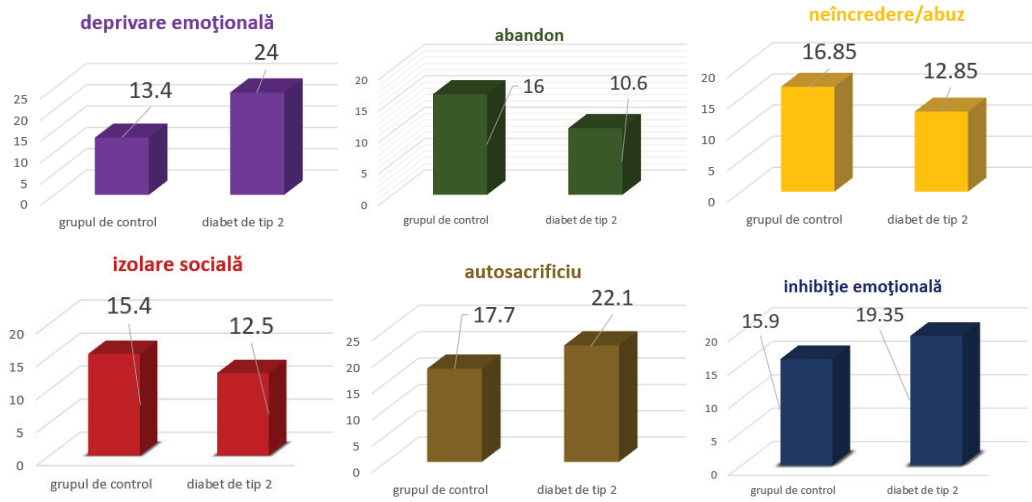
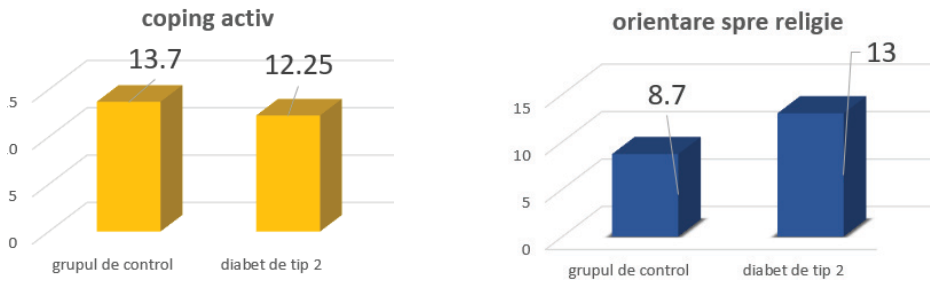

Figura 1. Valorile medii pentru Chestionarul schemelor cognitive Young

Tabelul 1. Diferenţele de medii între grupul de control şi grupul experimental indentificate la schemele cognitive

Scheme cognitive	t	Pragul de semnificație
Deprivare emoțională	-7.239	0.000
Abandon	3.837	0.000
Neîncredere abuz	2.916	0.006
Izolare socială	2.078	0.044
Autosacrificiu	-2.935	0.006
Inhibiţie emoţională	-2.722	0.010

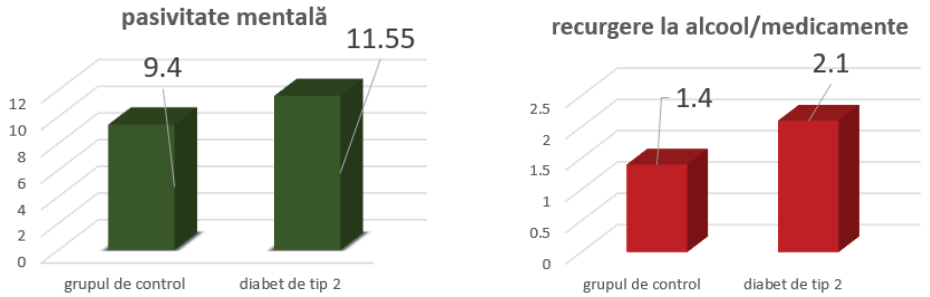

Figura 1. Valorile medii pentru Chestionarul COPE pentru mecanismele de coping

Tabelul 2. Diferenţele de medii între grupul de control şi grupul experimental indentificate la mecanismele de coping

Mecanisme de coping	t	Pragul de semnificație
Coping activ	2.040	0.050
Orientare spre religie	-3.523	0.001
Pasivitate mentală	-2.421	0.020
Recurgere la alcool/medicamente	-2.552	0.015

În concluzie rezultatele indică diferențe semnificative între pacienții cu diabet de tip 2 și grupul de control în activarea schemelor cognitive și strategiile de coping. Pacienții cu diabet de tip 2 prezintă o tendință accentuată de suprimare emoțională și autosacrificiu, în timp ce grupul de control manifestă nesiguranță relațională și izolare. În coping, pacienții cu diabet de tip 2 apelează mai des la religie, dar și la strategii mai puțin eficiente, subliniind necesitatea intervențiilor psihologice.

Referințe:

1. YOUNG, J.E., KLOSKO J.S., WEISHAAR, M.E. Schema therapy: a practitioner's guide. New York: Guilford Press, 2003. Disponibil: https:// pdfroom.com/books/schema-therapy-a-practitioners-guide/PXn2GZnEgxV [Accesat: 14.03.2025].
2. БЕК А., ФРИМЕН А. Когнитивная психотерапия расстройств личности. Практикум по психотерапии 1967. Disponibil: https://pedlib.ru/Books/5/0131/5_0131-10.shtml#book_page_top [Accesat: 13.03.2025].
3. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping.* Springer Publishing. Disponibil: https://archive.org/details/stressappraisalc0000laza [Accesat: 14.03.2025].

Recomandat
***Galina PRAVIȚCHI**, dr., lector univ.*

CARACTERISTICI ALE AGRESIVITĂȚI ȘI ACCENTUĂRILOR DE CARACTER LA PREADOLESCENȚI

CZU: 159.922.7

Ana POPOV,
masterandă, anul II, Psihologia Judiciară, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială,Universitatea de Stat din Moldova

Actualmente, preadolescența este o etapă a dezvoltării caracterizată prin transformări cognitive, emoționale și comportamentale semnificative. În această perioadă, pot apărea manifestări agresive și accentuări ale caracterului care influențează relațiile sociale și succesul școlar. Articolul de față analizează caracteristicile agresivității, teoriile care o explică, factorii determinanți ai acesteia și strategiile eficiente de intervenție, care pot contribui la reducerea comportamentelor disfuncționale și optimizarea adaptării sociale.

Agresivitatea și accentuările de caracter la preadolescenți reprezintă subiecte de interes major în domeniul psihologiei copilului și adolescentului. Numeroase studii au evidențiat o creștere a frecvenței acestor comportamente, fiind influențate de factori biologici, psihologici și sociali. Agresivitatea poate lua diverse forme, iar accentuările de caracter pot favoriza manifestări comportamentale problematice. O intervenție timpurie și adecvată este esențială pentru prevenirea dificultăților de integrare socială și dezvoltarea armonioasă a personalității [1]. **Caracteristicile agresivității la preadolescenți.** Agresivitatea este definită ca un comportament intenționat de a face rău unei alte persoane, putând fi manifestată în mai multe moduri:

- *Agresivitate fizică* (lovirea, împingerea, distrugerea obiectelor);
- *Agresivitate verbală* (insulte, amenințări, umilire);
- *Agresivitate relațională* (excludere socială, manipulare);
- *Agresivitate indirectă* (bârfe, denigrare, sabotaj).

Caracteristicile accentuărilor de caracter la preadolescenți. Accentuările de caracter sunt trăsături de personalitate exagerate, care nu ating pragul unei tulburări psihice, dar pot influența adaptarea socială. Acestea sunt mai evidente în situații de stres sau conflict.

- *Tipul emotiv* – sensibil, empatic, dar predispus la anxietate și izolare;
- *Tipul exploziv* – iritabil, impulsiv, predispus la reacții agresive;
- *Tipul demonstrativ* – căutător de atenție, manipulator;
- *Tipul anxios* – temător, nesigur, cu tendință de evitare a conflictelor.

Se face o distincție între agresivitatea reactivă, apărută ca răspuns la o amenințare percepută, și agresivitatea proactivă, utilizată pentru obținerea unui beneficiu perso-

nal. În preadolescență, agresivitatea este adesea legată de nevoia de afirmare și de dificultăți în gestionarea emoțiilor [3].

Pentru o cunoaștere complexă a ***factorilor determinanți ai agresivității și acentuărilor de caracter*** este necesară o analiză interactivă a tuturor teoriilor din literatura de specialitate. O intervenție eficientă poate fi realizată doar dacă se iau în considerație, complementar, mai multe teorii explicative [4] :

Agresivitatea

- *Factori biologici:* nivelurile scăzute de serotonină pot influența autocontrolul, crescând impulsivitatea și predispoziția spre agresivitate;
- *Factori psihologici:* dificultățile în autoreglarea emoțională pot favoriza reacții impulsive și agresive în situații tensionate;
- *Factori sociali:* modelele parentale agresive pot contribui la învățarea și normalizarea comportamentelor violente.

Accentuările de caracter

- *Factori genetici:* predispozițiile genetice pot influența dezvoltarea unor trăsături de personalitate, însă expresia acestora este modelată de interacțiunea cu factorii de mediu.
- *Factori sociali:* grupul de referință și influențele sociale pot contribui la consolidarea anumitor trăsături de personalitate, precum impulsivitatea sau rigiditatea, prin mecanisme de modelare comportamentală și presiune socială.
- *Factori psihologici:* expunerea prelungită la stres poate influența expresia trăsăturilor de personalitate, afectând adaptarea socială și reglarea emoțională [2].

Analiza agresivității cu ajutorul Chestionarului de agresivitate Buss-Perry, pe un eșantion alcătuit din 100 de preadolescenți a scos în evidență predominanța la aceștia a furiei (81%) și ostilității (72%), urmate fiind de agresivitatea verbală (71%) și cea fizică (57%). Rezultatele obținute sunt preventive, urmează extinderea eșantionului de cercetare, dar în același timp explică particularitățile agresivității și sugerează modalități concrete de intervenție la nivel psihologic.

Analiza accentuărilor de caracter la preadolescenți cu ajutorul *Chestionarului caracterologic al lui H.Leongard și H.Schmieschek*, a scos în evidență predominanța la scalele Demonstrativitaet (40%) și Hiperperseverrnță (34%), urmate fiind de Nestăpânire (32%).

Încercând să se ofere o explicație cât mai nuanțată și corectă a fenomenului de agresivitate, diversele perspective și orientări teoretice analizate nu reușesc, totuși, să surprindă totalitatea contextului determinativ al actelor agresive săvârșite de preadolescenți. Acestea însă semnalează aspectele și factorii cei mai puternici implicați în etiologia fenomenului de agresivitate, ca și principalele disfuncții și carențe ale unor instituții cu rol de socializare și control social, indicând, uneori, modalitățile și mijloacele de intervenție și prevenire a actelor agresive comise.

Referințe:

1. BANCIU D., *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*. București: Editura Medicală, 1990
2. GÂDEI S., *Complexitatea factorilor care determină dezvoltarea comportamentului delincvent al minorilor*. În: Studia Universitatis Moldaviae. Chișinău, 2014.
3. LOSÎI, E. *Agresivitatea preadolescenților – comportament de risc pentru securitatea psihologică.* În: Studia, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", 2021, nr. 41.
4. NECULAU A., *Psihologia socială. Aspecte contemporane*. Iaşi: Editura Polirom, 1998.

Recomandat
***Raisa CERLAT,** dr., conf.univ.*

ОСОБЕННОСТИ САМООТНОШЕНИЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У НАРКОЗАВИСИМЫХ С РАЗНОЙ СТЕПЕНЬЮ САМОСТИГМАТИЗАЦИИ

Артём ИВАННИКОВ,
мастерант, II курс, Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и социальной помощи, Молдавский государственный университет

CZU: 159.932.2-056.83 E-mail: ps.artiom.ivannicov2020@gmail.com

Наркозависимость оказывает разрушительное воздействие на физическое здоровье, психоэмоциональное состояние и создаёт внутренние проблемы, такие как самостигматизация, что снижает самооценку и влияет на психологическое благополучие. Как утверждает J. Crocker [2], самостигма возникает, когда человек сам воспринимает себя как отличного от окружающих. T. Turchină, C. Platon, Z. Bolea [1] рассматривают эмоциональное или психологическое благополучие как показатель качества жизни, который включает счастье, удовлетворенность собой, чувство личной идентичности, духовную жизнь и ощущение безопасности. Самоотношение, являясь важнейшим фактором саморазвития, включает в себя самооценку, самопринятие и уверенность в себе [3]. **Наше исследование акцентирует внимание** на взаимосвязи между степенью самостигматизации, самоотношением и уровнем психологического благополучия у наркозависимых. Особенность работы заключается в сравнении показателей этих факторов у наркозависимых с разной степенью самостигматизации и в контексте различий между активным употреблением и ремиссией.

В выборку вошли 40 наркозависимых из Asociația Obștească „Inițiativa Pozitivă”, из которых 20 человек в ремиссии и 20 в употреблении. **Методы тестирования:** Степень выраженности самостигматизации (ISMI-9), Шкала психологического благополучия (WEMWBS), Тест-опросник самоотношения (ОСО).

Анализ результатов исследования самостигматизации наркозависимых демонстрирует, что люди в ремиссии чаще имеют умеренный или выраженный уровень самостигматизации (в сумме 40%), чем употребляющие (в сумме 25%). Это может свидетельствовать о том, что осознание зависимости и борьба с ней сопровождаются более выраженными внутренними переживаниями и самостигматизацией.

Анализ результатов исследования самоотношения: показатели по шкале «Глобальное самоотношение» у людей в ремиссии: не выраженный уровень наблюдаем у 30%, выраженный – 50%, явно выраженный – 20%. У наркозависимых в употреблении, не выраженный – 45%, явно выраженный – 40%, ярко

выраженный – 15%. Таким образом, мы наблюдаем существенные различия в уровне глобального самоотношения между группами. У лиц в ремиссии этот показатель выше: что может свидетельствовать о большей стабильности. В группе употребления преобладает не выраженный уровень, что говорит внутреннем конфликте.

Анализ результатов исследования психологического благополучия: в группе лиц, находящихся в ремиссии, 40% респондентов имеют высокий уровень благополучия, в то время как в группе активного употребления только 15%. В группе ремиссии наблюдается более высокий процент людей с высоким уровнем психоэмоционального состояния. В группе активного употребления высокий уровень благополучия наблюдается всего у 3 респондентов, что может указывать на более сложные психоэмоциональные условия в период употребления.

Исходя из результатов можно сделать **вывод** что наркозависимые в ремиссии имеют более выраженную самостигматизацию, чем употребляющие. Что касается самоотношения, то у лиц в ремиссии чаще встречается выраженный и ярко выраженный уровень глобального самоотношения. В группе употребляющих, напротив, преобладает не выраженный уровень, что указывает на внутренний конфликт и низкую самооценку. Анализ психологического благополучия выявил, что высокий уровень благополучия значительно чаще встречается у лиц в ремиссии чем у употребляющих. Это подтверждает, что прекращение употребления способствует улучшению психоэмоционального состояния, несмотря на повышенную самостигматизацию.

Литература:

1. TURCHINA, T., PLATON, C., BOLEA, Z. Starea subiectivă de bine – semnificații și implicații. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației). 2012, nr. 5(55), pp. 115-118. ISSN 1857-2103.
2. Crocker, J., & Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. Psychological Review, 96, 608- 639. doi:10.1037/0033-295X.96.4.608.
3. Дробышевская, Н. Ю. Понятие самоотношения в современной психологии / Н. Ю. Дробышевская. — Молодой ученый, 2021. — С. 12-16.

Рекомендовано
***Светлана ТОЛСТАЯ,** кандидат психологических наук, профессор*

ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРИЗНАКОВ ПОСТТРАВМАТИЧЕСКОГО СТРЕССОВОГО РАССТРОЙСТВА, КОПИНГ-СТРАТЕГИЙ И ЧУВСТВА ВИНЫ У ВЕТЕРАНОВ АФГАНИСТАНА

***Диана ПАНТЕЛЕЕВА*,**
студентка, III курса, Факультета Психологии, Педагогических наук, Социологии и Социальной помощи, Молдавский государственный университет

CZU: 159.944.4:616.89-07:355.01(581) E-mail: dianapanteleeeva@gmail.com

Афганская война, произошедшая 36 лет назад, столкнула солдат лицом к лицу с самыми низшими пороками человечества, жестокостью, халатностью и смертью. Испытав на себе военные ужасы, бойцам тяжело вступить вновь в гражданскую жизнь из-за возникновения новых стрессовых факторов, связанных с трудностями приспособления, а также в связи с потерей эго-идентичности [1]. Таким образом, становится особенно важным не только поддержание психического здоровья бывших военнослужащих, но и вопрос их реабилитации и социальной адаптации.

Посттравматическое стрессовое расстройства (ПТСР) являясь достаточно серьезным психическим нарушением, развивающимся вследствие одного или нескольких событий и оказывающее крайне негативное влияние на психику человека, характеризуется следующими симптомами: 1) ночные кошмары или навязчивые мысли, связанные с травматичным событием; 2) попытки смягчения или избегания переживаний); 3) злость, раздражительность, гипертрофированная реакция испуга [2].

Чувство вины, имеющее достаточно яркую отрицательную окраску, причиной которого является определенный поступок с негативными последствиями, идет рука об руку с ПТСР [4].

Важной детерминантой, с помощью которой личность способна справиться с пережитым стрессом и его различными последствиями являются копинг-стратегии. Под ними подразумевают активные когнитивные и поведенческие стратегии, которые человек использует для преодоления специфических внешних или внутренних требований [3].

Мы предположили, что чем более выражены признаки ПТСР, тем менее адаптивные копинг-стратегии используют бывшие комбатанты, а также, что чувство вины усиливает тяжесть симптомов ПТСР и опосредует выбор копинг-стратегий в стрессовой ситуации. Для проверки выдвинутой нами гипотезы были использованы следующие методики: «Шкала оценки влияния травматического события (ШОВТС)» М. Хоровиц [2]; «Опросник совладания со стрессом, COPE» К. Каравер, М. Шейер, Дж. Вейнтрауб [3]; «Опросник вины» К.

Куглер, У. Джонс [4]. Испытуемая выборка включала в себя 43 участника боевых действий в Афганистане (мужчин в возрасте от 55-65 лет).

В результате обработки полученных данных нами была обнаружена прямая взаимосвязь между ПТСР и такой копинг-стратегией как «Мысленный уход от проблемы» ($r = 0{,}405$ при $p \leq 0.01$), а также с копинг-стратегией «Использование успокоительных» ($r = 0{,}389$ при $p \leq 0.01$) причем, как и по общему показателю, так и по отдельным признакам. Таким образом, чем более выражены симптомы ПТСР, тем чаще индивид будет прибегать к отвлечению от неприятных мыслей с помощью фантазирования и сна, а также к употреблению алкогольных напитков, наркотических или лекарственных средств в качестве способа избегания проблемы и улучшения самочувствия. Обратная взаимосвязь была выявлена с копинг-стратегией «Активное совладание» ($r = -0{,}315$ при $p \leq 0.01$) и «Использование эмоциональной социальной поддержки» ($r = -0{,}317$ при $p \leq 0.01$). Получается, чем чаще участники боевых действий в Афганистане используют целенаправленные действия для решения проблемы и прибегают к регуляции эмоционального состояния путём разделения чувств с окружающими, тем более психика будет способна противостоять стрессу. Между чувством вины и копинг-стратегиями взаимосвязь была выявлена с критерием «вторжение» (IN) и моральными нормами ($r = 0{,}411$ при $p \leq 0.01$). Таким образом, чем сильнее человек ориентирован на моральные принципы, тем чаще у него будут возникать ночные кошмары или навязчивые мысли, связанные с травматичным событием. Гипотеза о том, что существует взаимосвязь между выраженностью чувства вины и выбором копинг-стратегии не подтвердилась в данном исследовании.

Литература:

1. ЗАЙЦЕВ А.А., ЛЕВИЦКАЯ Т.Е., ДМИТРИЕВА Е.Н. Проблема здоровья и адаптации военнослужащих, принимавших участие в современных локальных воинах и вооруженных конфликтах. В: Вестник Томского государственного университета, 2009, № 319. — С.169.
2. ТАРАБАРИНА Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. СПБ: Питер, 2011. — С.125
3. РАССКАЗОВА Е.И., ГОРДЕЕВА Т.О., ОСИН Е.Н. Копинг-стратегии в структуре деятельности и саморегуляции: психометрические характеристики и возможности применения методики COPE. В: Журнал высшей школы экономики. Психология. 2013, Т. 10, №1. С. 82-118
4. ИЛЬИН Е.П. Психология совести. Вина, стыд, раскаяние. СПб.: Питер, 2017

Рекомендовано
Стела ВЫРТОСУ, *лектор, магистр психологии*

ВЗАИМОСВЯЗЬ СТИЛЕЙ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ И СКЛОННОСТИ К ДЕВИАНТНОМУ ПОВЕДЕНИЮ У ПОДРОСТКОВ

Прасковья РУССУ,
студентка, I курс, Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и Социальной помощи, Молдавский государственный университет

CZU: 159.922.8:37.018.11
E-mail: russupolina5@gmail.com

В последние десятилетия наблюдается значительный рост случаев противоправного и деструктивного поведения. Семья играет ключевую роль в формировании личности, и стиль воспитания может либо снижать риск девиантности, создавая условия для эмоциональной устойчивости и социальной адаптации, либо, напротив, способствовать развитию асоциальных тенденций.

Стили семейного воспитания – это способ отношений родителей к ребёнку, применение ими определенных приемов и методов воздействия на ребенка, выражающиеся в своеобразной манере словесного обращения и взаимодействия с ребёнком [1]. Джеймс Мартин Болдуин на основе таких критериев, как: родительский контроль, родительские требования, способы оценки, эмоциональная поддержка, выделил два стиля родительского воспитания: демократический и контролирующий стиль воспитания [2]. В нашей работе была использована методика Шафера, который так же изучал стили семейного воспитания и разработал Опросник «Подростки о родителях» ADOR, который включает в себя 5 шкал: позитивный интерес к ребенку; директивность; враждебность; автономность; непоследовательность. В современном обществе взаимодействие между личностью, социумом и семьей непрерывно связано между собой и во многом работает, как один слаженный механизм, где проблемы в одном звене влекут за собой проблемы в остальных.

Девиантное поведение подразумевает под собой устойчивое поведение личности, отклоняющееся от общепринятых, наиболее распространённых и устоявшихся общественных норм. В нашей работе была использована методика СДП, автора Леус Э.В. для выявления различного рода поведенческих девиаций у подростков, таких как: социально обусловленное поведение; делинквентное поведение; зависимое поведение; агрессивное поведение; самоповреждающее поведение. В исследовании приняли участие 100 подростков (50 мальчиков и 50 девочек) в возрасте 14-15 лет.

В результате корреляционного анализа нами была выявлена прямая взаимосвязь между враждебностью отца и социально обусловленным поведением подростка($r=0,28$), между непоследовательностью отца и социально обусловленным поведением подростка ($r=0,29$), между враждебностью отца и делинк-

вентным поведением подростка (r=0,27), между непоследовательностью отца и делинквентным поведением подростка (r=0,20). Прямая взаимосвязь была так же выявлена между враждебностью матери и делинквентным поведением подростка (r=0,27), между непоследовательностью матери и агрессивным поведением (r=0,28), и самоповреждающим поведением у подростков (r=0,27). Была установлена так же обратная взаимосвязь между автономностью отца и делинквентным поведением подростка (r=-0,23), между позитивным интересом отца и зависимым поведением подростка (r=-0,25), между автономностью отца и зависимым поведением подростка (r=-0,22), между позитивным интересом отца и агрессивным поведением подростка (r=-0,20), между позитивным интересом отца и самоповреждающим поведением у подростка (r=-0,26), между автономностью отца и самоповреждающим поведением подростка (r=-0,21). Обратная взаимосвязь была выявлена так же между автономностью матери и делинквентным поведением подростка (r=-0,26).

Таким образом: чем более враждебен в воспитании отец, тем сильнее подросток будет тянуться к различным компаниям за пределами дома, в которых он будет принят и услышан, тем чаще подросток будет склонен к делинквентному поведению; чем непонятнее для подростка тяжесть наказания за проступки тем проще ему идти на поводу у большинства в значимой для него группе и пойти на правонарушение; чем более выражен у отца стиль воспитания, характеризующийся автономностью, тем менее вероятно, что подростки будут совершать какие-то правонарушения, тем меньше их склонность к злоупотреблению различными веществами и аутоагрессии; чем более выражен у отца позитивный интерес в воспитании ребенка, тем менее вероятно, что подросток начнет злоупотреблять психоактивными веществами, проявит склонность к агрессии и аутоагрессии.

Чем чаще мать проявляет враждебность по отношению к подростку, тем чаще он будет ввязываться в проблемы с законом, чем менее она вовлечена в процесс воспитания, тем меньше у подростка тяги к правонарушениям, а чем более непоследовательна она в воспитании, тем более склонны подростки к проявлению агрессии.

Литература:

1. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать. М., 1985.
2. Болдуин Д. М. Духовное развитие детского индивидуума и человеческого рода. Т. 2. Изд-во Стереотип 2021., 240с.
3. Гилинский Я. И. Девиантология: Социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений» СПб.: «Алеф-Пресс», 2013. 650 с.

Рекомендовано
Стела ВЫРТОСУ, *лектор, магистр психологии*

ВЗАИМОСВЯЗЬ ВНУТРИЛИЧНОСТНЫХ КОНФЛИКТОВ И ПОДВЕРЖЕННОСТИ СТРЕССУ У ЖЕНЩИН В ПЕРИОД РАННЕЙ ВЗРОСЛОСТИ

Екатерина МИКИТЕНКО,
студентка, I курс, *Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и Социальной помощи, Молдавский государственный университет*

CZU: 159.923.2:159.944.4-055.2 E-mail: emikitenko@yahoo.com

Стресс является одним из ключевых факторов, влияющих на психическое и физическое здоровье человека. Высокий уровень подверженности стрессу может привести к хроническому эмоциональному напряжению, что, в свою очередь, снижает продуктивность, мешает адаптации к новым условиям, а также способствует развитию тревожных расстройств, депрессии и психосоматических заболеваний [3].

За последнее столетие количество стрессов в жизни человека значительно возросло. Особенно подвержены стрессу женщины в период ранней взрослости. Это обусловлено тем, что роль женщин в современном обществе значительно изменилась за последнее столетие. Такое изменение уклада жизни и ценностей неизменно ведет к психологическому стрессу, обусловленному как внутренними, так и внешними причинами.

Подверженность стрессу можно рассматривать как индивидуальную предрасположенность человека к возникновению стрессовых реакций под воздействием внешних или внутренних факторов. Подверженность стрессу зависит от комплекса биологических, психологических и социальных причин: особенности работы нервной и эндокринной систем, личностных особенностей, особенностей восприятия, жизненного опыта и навыков совладания со стрессом [3].

Одним из факторов, влияющих на подверженность человека стрессу, является такой внутренний дистрессорный фактор, как внутриличностные конфликты, которые, оставаясь нерешенными, вызывают сильное внутреннее напряжение, страдания, постоянные переживания и тем самым становятся источником хронического стресса. Внутриличностный конфликт представляет собой острое негативное переживание, вызванное борьбой структур внутреннего мира личности, отражающее противоречивые связи с социальной средой и задерживающее принятие решений [1].

Мы предположили, что существует взаимосвязь внутриличностных конфликтов и подверженности стрессу у женщин, а именно: чем выше уровень внутриличностных конфликтов, тем выше подверженность стрессу. Также мы предположили, что существуют гендерные различия в выраженности внутриличностных конфликтов, а также подверженности стрессу. В исследовании приняли участие 50 женщин (экспериментальная группа) и 50 мужчин (кон-

трольная группа) в возрасте 20-40 лет в соответствии с периодом ранней взрослости возрастной периодизации Реана А.А [2].

Были выявлены значимые различия в базовой чувствительности к стрессу, которая представляет собой индивидуальную предрасположенность человека к стрессовым реакциям в повседневной жизни с учетом его личностных особенностей ($r = 3.33$ при $p \leq 0.01$), в склонности все усложнять ($r = 3$ при $p \leq 0.01$) и предрасположенности к психосоматическим заболеваниям ($r = 4$ при $p \leq 0.01$). Все эти показатели у женщин выше, чем у мужчин. Кроме этого были выявлены значимые различия в динамической чувствительности к стрессу, которая показывает, как меняется чувствительность к стрессу в зависимости от индивидуальных конструктивных способов совладания со стрессом ($r = 2.5$ при $p \leq 0.05$), и в конструктивных способах преодоления стресса, таких как отдых, физическая активность, социальная поддержка и целенаправленное решение проблем ($r = 2.1$ при $p \leq 0.05$), которые у женщин также выше, чем у мужчин.

Что касается гендерных различий в выраженности внутриличностных конфликтов у женщин и мужчин, то были выявлены значимые различия в выраженности адаптационного конфликта, который представляет собой конфликт между требованиями действительности и возможностями человека и является нарушением процесса адаптации ($r = 3.3$ при $p \leq 0.01$), а также в конфликтности самооценки ($r = 2$ при $p \leq 0.05$).

Также была выявлена тесная положительная прямая взаимосвязь между уровнем внутриличностной конфликтности и базовой ($r = 0.52$ при $p \leq 0.001$), динамической ($r = 0.49$ при $p \leq 0.001$) и итоговой чувствительностью к стрессу ($r = 0.49$ при $p \leq 0.001$), склонностью все усложнять ($r = 0.5$ при $p \leq 0.001$), реакцией на обстоятельства ($r = 0.38$ при $p \leq 0.01$) и склонностью к деструктивным способам преодоления стресса реакцией на обстоятельства ($r = 0.39$ при $p \leq 0.01$). То есть чем выше уровень внутриличностной конфликтности, тем выше базовая чувствительность к стрессу у женщин, динамическая чувствительность женщин к стрессу, итоговая чувствительность женщин к стрессу, реакция на обстоятельства, склонность все излишне усложнять и склонность использовать деструктивные способы преодоления стресса. Таким образом, выдвинутые нами предположения подтвердились и требуют дальнейшего анализа и обоснования.

Литература:

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2013. – 512 с.
2. Психология человека от рождения до смерти. Под общей редакцией Реана А.А. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с.
3. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции: Учебное пособие. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2024. – 432 с.

Рекомендовано

***Стела ВЫРТОСУ**, лектор, магистр психологии*

ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТРЕССА И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У МЕДРАБОТНИКОВ

Виктория ГЕРМЕК - ЧОЛАК,
студентка, II курс, Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и Социальной помощи, Молдавский государственный университет

CZU: 159.944.4:614.25 E-mail: ghermecciolacvictoria@gmail.com

Проблема профессионального стресса и эмоционального выгорания среди медицинских работников является одной из наиболее значимых в современной системе здравоохранения. Это обусловлено тем, что в условиях высокой нагрузки, ответственности за жизнь и здоровье пациентов, а также эмоционального напряжения, медработники подвержены хроническому стрессу, который нередко приводит к синдрому эмоционального выгорания.

Медработники, переживающие эмоциональное выгорание, могут демонстрировать снижение эффективности в работе, что сказывается на качестве медицинского обслуживания и это может привести к ошибкам в диагностике, снижению уровня ухода за пациентами, а также ухудшению взаимоотношений между медицинскими работниками и пациентами.

К. Маслач разработала подход к эмоциональному выгоранию как к психологическому синдрому, состоящему из трех симптомов: эмоциональное истощение, деперсонализация и редукция профессиональных достижений [3].

Эмоциональное истощение — ощущение эмоциональной опустошённости, ослабление эмоционального фона, безразличие. Главными факторами, вызывающими этот симптом, авторы называют чрезмерную рабочую нагрузку и рабочие конфликты.

Деперсонализация в данной теории трактуется как негативная, циничная, излишне отстраненная реакция (общение) с другими людьми. Она возникает как ответ на эмоциональное истощение и, в первую очередь, является защитной реакцией организма.

Редукция профессиональных достижений характеризуется как снижение чувства собственной компетентности и продуктивности. Оно вызвано невозможностью справиться с требованиями на работе и может усугубляться отсутствием социальной поддержки и перспектив профессионального роста.

Целью данного исследования было выявление взаимосвязи профессионального стресса и психического выгорания у медицинских работников.

В исследовании приняли участие 24 медицинских работника с различным опытом и профессиональными ролями (врачи, фельдшеры, медсестры). Возраст участников варьировался от 22 до 56 лет, а стаж работы — от 4 до 40 лет

и это разнообразие позволило учесть различные аспекты профессионального стресса.

Для диагностики уровня профессионального стресса использовалась методика «Оценка профессионального стресса» Вайсмана, которая позволяет определить, как рабочая среда и профессиональные обязанности влияют на стрессовое состояние сотрудников [1]. Для исследования эмоционального выгорания был использован Опросник профессионального выгорания К. Маслач, который включает три шкалы «Эмоциональное истощение», «Деперсонализация» и «Редукция профессиональных достижений» [2].

Согласно полученным результатам у 70 % респондентов был выявлен средний уровень профессионального стресса, что может указывать на присутствие умеренных стрессовых факторов в их рабочих условиях. Высокий уровень стресса наблюдается у 5% участников, что требует дополнительного внимания.

Почти половина участников (45%) испытывают высокий уровень деперсонализации, что связано с эмоциональным отстранением и снижением вовлеченности в работу. Более двух третей респондентов (66%) продемонстрировали высокий уровень редукции профессионализма, что может свидетельствовать о снижении профессиональной мотивации и удовлетворенности работой.

Результаты исследования показали статистически значимую связь между профессиональным стрессом и таким компонентом выгорания, как деперсонализация, что подчеркивает важность профилактики эмоционального отстранения.

Стресс не показал значимой связи с эмоциональным истощением и редукцией профессионализма, что может говорить о необходимости дальнейших исследований для более глубокого понимания этих взаимосвязей.

На основе полученных данных можно сделать вывод о необходимости внедрения программ психоэмоциональной поддержки для медицинских работников, направленных на снижение стресса и предотвращение профессионального выгорания. Особенно важным является внимание к деперсонализации, так как она имеет прямую связь с профессиональным стрессом.

Литература:

1. Вайсман Дж. Оценка профессионального стресса: методика диагностики. Джеррольд Гринберг. Управление стрессом. СП.: Питер, 2004
2. Маслач К., Джексон С. Опросник профессионального выгорания (MBI) Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Самара: Издательский. Дом «БАХРАХ-М», 2001. 672 с.
3. Маслач К. Концепция выгорания // Психология труда. 2001. № 5. С. 12–20.

Рекомендовано
Стела ВЫРТОСУ, *лектор, магистр психологии*

ВЗАИМОСВЯЗЬ АКЦЕНТУАЦИЙ ХАРАКТЕРА И СТИЛЕЙ ЮМОРА У СТУДЕНТОВ

Александра ЧЕБОТАРЬ,
студентка, II курс, *Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и Социальной помощи, Молдавский государственный университет*

CZU: 159.923-057.875 E-mail: alexandra.cebotari.00@gmail.com

Исследование изучения взаимосвязи акцентуаций характера и стиля юмора в студенческой среде особенно важно, так как в этот период студенты сталкиваются с высокой когнитивной и эмоциональной нагрузкой, хотят строить с окружающими близкие отношения и развивают свои социальные навыки.

К. Леонгард, говоря про «акцентуации личности» описывал уникальность психики каждого человека ее набором индивидуальных черт. Он выделил 12 акцентуаций: гипертимический, дистимический, аффективно-лабильный, аффективно-экзальтированный, тревожный (боязливый), эмотивный, демонстративный, педантичный, застревающий, возбудимый, экстравертированный, интровертированный [1].

Продолжил исследование акцентуаций Е.И. Личко, вводя термин «акцентуации характера» и определяя их как «гипертрофированная выраженность отдельных его черт, что обусловливает повышенную уязвимость личности в отношении определенного рода воздействий и затрудняет ее адаптацию в некоторых специфичных ситуациях» [2].

Таким образом, акцентуации оказывают влияние на поведение и межличностные отношения студентов в групповых процессах. А механизмом адаптации в этой среде выступает юмор, способствуя коммуникации, стрессоустойчивости и социальным взаимодействиям.

Юмор, по определению Р. Мартина, «это широкое понятие, которое относится ко всем словам и действиям людей, воспринимающимся как забавные и вызывающие смех у других, а также к психическим процессам, которые участвуют в генерации и восприятии такого забавного стимула, и к эмоциональной реакции получения удовольствия от него». Юмор является социальным явлением, по скольку именно взаимодействуя с другими человек прибегает к его использованию в форме игры. Он выделяет 4 стиля юмора: аффилиативный, самоподдерживающий, агрессивный, самоуничижительный [3].

Нами была выдвинута гипотеза о том, что существует взаимосвязь акцентуаций характера и предпочитаемым стилем юмора у студентов. А именно, мы предположили, что при гипертимной акцентуации студенты чаще будут использовать самоподдерживающий и аффилиативный юмор, при дистимической и застревающей акцентуации будет чаще использован самоуничижительный

юмор, а при возбудимой и демонстративной акцентуации характера – агрессивный стиль юмора. Нами были использованы следущие методы: Опросник Шмишека и Опросник стилей юмора Мартина-HSQ. В исследовании участвовали 26 студентов.

По результатам опросника Шмишека наиболее часто представленными оказались гипертимическая, циклоидная и тревожная акцентуации характера. По результатам опросника стилей юмора Мартина можно отметить, что студенты чаще всего прибегают к аффилиативному и самоподдерживающему, реже к агрессивному и самоуничитижельному юмору.

Нами была обнаружена прямая взаимосвязь между гипертимностью и самоподдерживающим стилем юмора (0.399, при $p \leq 0,05$), т.е. гипертимы смотрят на жизнь оптимистически, а благодаря самоподдерживающему стилю юмора они способны сами справиться с трудностями и найти смешную сторону в трудной ситуации, поддерживая себя и вселяя уверенность. Обнаружена обратная взаимосвязь между возбудимой акцентуацией характера и самоподдерживающим юмором ($r = -0.488$, при $p \leq 0.05$). Т.е., чем более выражены в характере студентов импульсивность, гневливость, неконтролируемость, тем реже они используют самоподдерживающий юмор.

Также нами выявлена прямая взаимосвязь между тревожным типом акцентуации характера и аффилиативным юмором ($r = 0.52$, при $p \leq 0.01$). Тревожные люди склонны к повышенной чувствительности к внешним раздражителям и беспокойствам, особенно к оценке окружающих людей, поэтому они склонны к использованию юмора для установления контактов и поддержки социальных связей.

Интересной для анализа оказалась выявленная прямая взаимосвязь тревожной акцентуации и агрессивного юмора (0.645, при $p \leq 0.01$) Это говорит нам об использовании юмора в качестве защиты. Чувство внутреннего напряжения толкает людей к высвобождению тревоги через агрессию или включает самозащиту проецируя тревогу на окружающих. Мы предполагаем, что это может быть обусловлено страхом, неуверенностью, настороженностью и сомнениями с которыми сталкивается тревожный тип.

Литература:

1. ЛЕОНГАРД К. Акцентуированные личности - Киев: Логос, 2011. 439 с.
2. ЛИЧКО А.Е. Психопатии и акцентуации в подростков - Л.: Медицина, 1983. 3-4 с.
3. МАРТИН Р. Психология юмора / Пер. с англ. под ред. Л. В. Куликова. — СПб.: Питер, 2009. 25 с.

Рекомендовано
***Стела ВЫРТОСУ,** лектор, научный руководитель*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF A MODERN TEENAGER THROUGH PSYCHODRAMATIC TECHNIQUES

***Diana KHACHATUROVA*,**
2 course of the second (master's) level of higher education, specialty 053 Psychology OPP "Applied and practical psychology"), The State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" (Odessa, Ukraine)

CZU: 159.922.8:159.923.5 E-mail: Khachaturova.DG@pdpu.edu.ua

The teenager develops physiologically and psychologically. Gradually, the child moves into the world of adults. The transitional period is accompanied by increased demands on the child by teachers and parents. Self-esteem, self-awareness, values, ideals, self-concept are intensively formed; the emotional-volitional, motivational sphere develops. The sphere of consciousness, activity, and the system of interpersonal relationships undergo significant changes. The adolescent period is characterized by an increase in the number of stress factors.

It has been analyzed that the child needs the help of adults to survive the difficult period of the adolescent crisis. The resilience of the teenager's personality is gradually strengthened due to the emerging goal and values, which are the basis for maintaining one's own resilience in the world. The skills of self-government and self-regulation come to the fore in the development of resilient behavior and relationships. Resilience can be defined as the ability and willingness of a subject to participate with interest in situations of choice, increased complexity for him, to control these situations, to manage them, not to be afraid of everything new, unknown, difficulties that arise on the way to achieving goals, to be able to take risks. Also, an important factor for the development of resilience in a child is his ability to own his own temperament [3].

It has been studied that psychodrama is a type of group psychotherapy that is effective for the formation of a teenager's personality. Group members, modeling life situations, take turns as actors and spectators, in order to clarify the content of these situations and conflicts, eliminate negative reactions and internal tension. Psychodrama, based on the creation of optimal conditions for group classes, is able to ensure the disclosure of each participant. Psychodramatic techniques will allow the teenager to master the roles in a safe environment, give him a versatile vision of the situation, help in building ecological strategies for getting out of various life situations, give him the opportunity to feel like another person, expand the set of actions for the roles he knows, teach him to take responsibility for himself and actively participate in activities. By using psychodramatic techniques and elements correctly,

you can develop, teach, educate and stimulate the personal growth of a teenager. The analysis of the results of the empirical study allows us to formulate that in terms of resilience, adolescents with low resilience indicators are significantly inferior to their peers with an average and high level of resilience in all components: involvement, control and risk. While the gap between adolescents with an average and high level of resilience is not so significant. It was found that the indicators of the components of involvement, control and risk-taking, studied with a low level of resilience, are clearly lower than the norm. That is, the belief that involvement in what is happening gives the maximum chance of finding something worthy and interesting for the individual is very insignificant [2].

There is a feeling of one's own helplessness and passivity in a new uncertain situation. It has been statistically proven that the indicators of the components of control and risk of an average level of resilience are higher than the norm. That is, adolescents with an average level of resilience rarely get pleasure from their own activities and feel rejected, outside of life. However, they are convinced that the struggle allows them to influence the outcome of what is happening, even if this influence is not absolute and success is not guaranteed, and everything that happens to them contributes to their development at the expense of knowledge. The indicators for the components of involvement, control and risk of a high level of resilience are above normal. That is, subjects are able to withstand a stressful situation, maintaining inner confidence, balance and without reducing the success of their activities [1].

According to the results of the diagnostics of volitional self-regulation and its components of perseverance and self-control, all x indicators are higher than the average value of each of the scales. That is, adolescents have a high level of development of the volitional component of the personality. It has been established that adolescents with a low level of resilience neglect, perhaps due to an unformed or artificial stereotypical idea of these roles: student, friend, grandson, granddaughter, brother/sister. For adolescents with a high level of resilience, these are the following roles: friend, athlete, activist. That is, these are roles where it is necessary to withstand competitive relations. Perhaps the studied samples do not know how to act in conditions of competition or the moment of struggle is actively ignored by them.

There is a positive strong correlation between the indicators of perseverance and volitional self-regulation, which means that these traits cause each other, that is, adolescents with a high level of perseverance dynamically form the development of will. Conversely, adolescents with a low level of perseverance demonstrate low indicators of volitional self-regulation. A teenager, as a person with existing traits of self-control and perseverance, directs impulsivity in a constructive direction.

Having statistically analyzed the correlation indicators, we see that the level of resilience will increase when perseverance, control and risk increase. Conversely, it will decrease when the indicators of perseverance, control and riskiness decrease. Teenagers who are maximally involved in the activity have the feeling that, by cho-

osing their path and type of activity, they determine its outcome. Conversely, it can be assumed that passive adolescents believe that they do not live, but life happens to them. It is emphasized that a high level of control on the part of adolescents allows them to engage in activities with the confidence that everything that happens to them contributes to their development due to the knowledge gained in the process, and they are ready to act even in the absence of a guarantee of success. Adolescents who have little control over their lives and activities are not inclined to make risky decisions.

Methodological justification of the choice of psychotherapeutic techniques was carried out on the basis of the structural-functional model of S. Maddy. The objectives of the correctional and developmental program were: development of activity and involvement of students, development of self-control skills; formation of an idea of the rolegram by including the child in a role-playing game; formation of the ability to cooperate with peers; formation of communication skills.

Using a correctional and developmental program based on psychodramatic techniques, we have established that the relationship between traits (impulsivity, involvement, risk-taking, strong-willed self-regulation) and roles partially determines the vitality of a teenager's personality. The developed correctional and developmental program is effective for use by social educators and psychologists in educational institutions: technical colleges, vocational schools, schools. The results of the study can be applied when organizing training sessions for teenagers in educational institutions.

References:

1. KARP, M. *The handbook of psychodrama* / Karp M., Holmes P., Tauvon K.B. (Eds.). L., N. Y.: Routledge, 1998. 305 p.
2. KOBASA, S.C., MADDI, S.R., & KAHN, S. Hardiness and health: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology, 1982, 42*(1), pp. 168–177.
3. MADDI, S.R., KOBASA, S.C. *The hardy executive: Health under stress*: Pacific Grove. CA: Brooks cole, 1984. 246 p.

Supervisor
Oksana VDOVICHENKO,
Doctor of Psychological Sciences, professor of the department of theory and methodology of practical psychology at Ushynsky University

DEVELOPING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN SOCIAL ENTREPRENEURS

***Darya LUPINOVA*,**
2 course of the second (master's) level of higher education,
specialty 053 Psychology OPP "Applied and practical psychology"),
The State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" (Odessa, Ukraine)

CZU: 159.942:334.012.44 E-mail: Lupinova.DO@pdpu.edu.ua

Social entrepreneurship is a completely innovative way of doing business, which includes the philosophy of "win-win" cooperation, when in addition to the benefits for both parties of trade and economic relations, there is a third party, to whom the cooperation of the latter two also brings profit. Unlike ordinary entrepreneurship, the main goal of social is not to make a profit, but to solve a specific social problem using business tools. As we can see, an entrepreneur (regardless of the type of business activity) must have developed not only technical competencies (the ability to build a strategy, advertise your product or service, establish internal business processes, sell etc.), but also emotional ones – those that help to successfully resolve conflicts, flexibly respond to challenges in conditions of uncertainty, inspire others and build a good relationship with the client and the team that creates the product or service.

Emotional intelligence is the ability to understand and manage one's own emotions, as well as those of those around them. A developed EI enables entrepreneurs to work effectively with and in teams, because interpersonal interaction occurs not only on a rational level, but also on an emotional one. Everyone who works in a team has their own "trigger points" and peculiarities of mood changes. The achievement of results and maintaining productivity depend on the emotional climate within the team at the enterprise. Due to the fact that this process of building an emotional climate begins precisely with the leader – the owner of the enterprise, we are talking about the use of emotional intelligence by founders and co-founders of enterprises. This tendency is especially characteristic of social enterprises, because they are characterized by a horizontal, rather than a hierarchical, structure of responsibility distribution. In this regard, we conclude that the profitability of the enterprise, and as a result, its market scale, depends on how developed the emotional intelligence of an entrepreneur is and what example he sets in this context for his employees.

In our work, we relied on Daniel Goleman's model of emotional intelligence, since it is best adapted to the specifics of the development of EI in entrepreneurs.

Goleman's research is one of many that proves that if business owners take advantage of the development of emotional competence, it automatically directly affects the company's earnings and growth in the market [1].

That is why we believe that it is important to study emotional intelligence in the context of entrepreneurship in Ukrainian realities, so that thanks to interdisciplinary cooperation between mental health professionals and business owners, we can globally improve the state of the Ukrainian economy. Along with classic entrepreneurship, which aims only to increase profits and reinvest, there is a special type of business, the prerequisite for its existence and development of which we consider emotional intelligence, as well as a high level of empathy.

We are talking about social entrepreneurship. Social entrepreneurship is a completely innovative way of doing business, which includes the philosophy of "win-win" cooperation, when in addition to the benefits for both parties of trade and economic relations, there is a third party, to whom the cooperation of the latter two also brings profit. The third party is usually a certain category of the population that needs help. Or, there is a social problem that creates discomfort for a certain group of people and requires a solution.

Unlike ordinary (classical) business, the goals of social entrepreneurship are different. The co-founders of social business set themselves the goal of solving social problems, not making a profit, although this does not mean that the latter has no place.

This is not charity, but initially a way in which non-profit public organizations could start earning for their needs and initiatives, getting out of grant dependence. Social entrepreneurship in Ukraine is still not widespread, however, a community of those who care is gradually forming and expanding, which prioritizes not marginality, but solving social problems with the help of business tools. In world science, there is still no unambiguous interpretation of the term "social entrepreneurship", which often causes confusion between the concepts of social entrepreneurship (SE) and corporate social responsibility (CSR) [2].

Using psychodiagnostic techniques and mathematical statistics methods, we formed two samples of subjects from social and ordinary entrepreneurs, measured their level of emotional intelligence and empathy, and compared them for statistically significant relationships and differences. As a result of the correlation, comparative, and multifactor analysis, no statistically significant relationships or differences between the groups were found, which gives us reason to consider the results of the two samples identical. This suggests that the level of emotional competence and empathy in social entrepreneurs is identical to the level of emotional competence and empathy in classical entrepreneurs, so our hypothesis that social entrepreneurs have a higher level of EI than the same level of EI in ordinary entrepreneurs is refuted. We assume that our hypothesis was not confirmed because both groups of respondents are engaged in entrepreneurial activities and differ only in the type of business they are engaged in. Perhaps if we had compared social entrepreneurs with non-entrepreneurs, there would have been more statistically significant correlations and differences. Despite the fact that our hypothesis was not confirmed, we still advise entrepreneurs

of both groups to develop emotional competence, because the average emotional intelligence level indicator on the "General ES indicator" scale is 3.7 points, which indicates an average level of EI development. We argue that increasing this indicator to 4-5 will significantly increase the personal effectiveness of the respondents and increase the productivity of the team with which the business owner works.

We also advise founders and co-founders of businesses to conduct periodic emotional intelligence testing in the team and, with the help of a specialist who can collect and process the data, develop individual corporate emotional competence training based on it, which will be specifically aimed at developing the necessary skills, depending on the growth vector the company sees for itself and its employees.

This will be especially relevant for businesses operating in the "people-to-people" sector, when good relationships and warm emotional contact are the key to high sales of a product or service. We also recommend distributing literature on emotional intelligence among the team, which helps to better understand how our emotions work and how you can develop and nurture emotional competence yourself every day.

References:

1. McCLELLAND David C. Testing for Competence Rather Than for "Intelligence". *The American psychologist.* 1973, 28, pp. 1-14.
2. Sotsial′ne pidpryyemnytstvo: vid ideyi do suspil′nykh zmin. Posibnyk / A. Svynchuk, A. Kornets′kyy, M. Honcharova ta in. Kyyiv: TOV «PIDPRYYEMSTVO «VI EN EY», 2017. 188 p.

Supervisor
Oksana VDOVICHENKO,
Doctor of Psychological Sciences, professor of the department of theory and methodology of practical psychology at Ushynsky University

FEATURES OF YOUTH'S ATTITUDE TOWARDS DEATH IN THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICT

***Olena LOZHENKO*,**
2 course of the second (master's) level of higher education, specialty 053 Psychology OPP "Applied and practical psychology"), The State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" (Odessa, Ukraine)

CZU: 159.942-053.6:128:355.48 E-mail: Lozenko.OY@pdpu.edu.ua

War is a complex situation that poses a number of challenges to people, in particular, forcing them to face their fears and experiences of death. The psychological aspects of a person's attitude to death in the context of war are important for understanding human behavior during conflicts.

Fear is a basic, one of the most common emotions that arises from a sense of threat or danger. It plays an important role in human life, has an impact on the mental and physical state. At the biological level, fear signals danger and serves the instinct of self-preservation, protecting the body. If death is a threat to biological existence, then the fear of death serves the instinct of survival.

The problem of the fear of death is one of the main topics in psychology and has many theories and approaches to its analysis that help to understand how the fear of death arises and how it can be reduced. Psychologists believe that attitudes towards life and death can vary depending on many factors, such as age, religious beliefs, cultural differences, and personal characteristics. For example, some people may have a more optimistic attitude towards life and are less afraid of death, while others may be more pessimistic and afraid of death [1, 3].

During war, youth may experience a variety of emotions, such as: fear, anxiety, hopelessness, anger, and others. These emotions can affect their behavior and the formation of value orientations [2]. One of the main features of the development of the emotional sphere of youth during war is the increase in anxiety and fear. Young people may experience fear of death, loss of loved ones, loss of control over their lives, and others. The behavior of young people during war can also change. They may become more aggressive, isolated, and incomprehensible. This may be associated with a feeling of helplessness and uncertainty about the future.

The fear of death can be especially intense during youth and cause the development of various psychological problems. The development of fear of death in young people during war can be caused by: loss of a sense of security due to the vulnerability of almost the entire territory of the country to missile attacks and UAV attacks; relocation to other regions or countries and the associated loss of work and

a familiar, comfortable environment; domestic troubles; financial difficulties; social isolation; uncertainty about the future and anxiety for relatives and loved ones.

We conducted an empirical study aimed at identifying the peculiarities of young people's attitude towards death and the development of fear of death during the period of military events and developing recommendations for psychological assistance. It was found that the attitude of young people towards death in conditions of military conflict is very complex. Some young people may develop a negative attitude towards death due to constant fear and threat to their lives. They may constantly think about the inevitability of death and the loss of loved ones, which leads to anxiety, depression and other psychological problems.

It should be noted that the results of the calculations revealed the formation of negative coping attitudes towards death in the majority of the subjects (fear of death, avoiding the topic of death). Despite the fact that these indicators in the group are within the average acceptable limits, they are the most pronounced among other types of attitudes towards death. Negative coping strategies towards death include: avoidance: turning away from problems and stress by distracting oneself or refusing to engage in activities; alcohol or drug use: using substances to calm or embody negative emotions can lead to addiction and worsening mental health; expression of aggression: expressing negative emotions through physical or verbal violence can lead to conflict and further violence; internal withdrawal: avoiding communication and expressing one's feelings and thoughts can lead to social isolation and worsening mental health. However, there are other features of young people's attitudes towards death in conditions of military conflict. Some young people can develop a kind of mental toughness and ability to cope with stress and the threat of death. They can see death as an integral part of military conflict and understand it as a risk that they have to live with. Such people can develop positive coping strategies that help them manage their emotions and stress related to death.

Positive coping attitudes towards death during war can be acceptance-approaching death and neutral acceptance of death. These positions mean that a young person has the ability to accept death as a part of life without fear or negative emotions. They can help a person understand and accept death as a necessary component of life, which can contribute to improving his or her psychological state. Negative attitudes of young people towards death, such as: fear of death and avoidance of the topic of death, can lead to the development of psychological problems, such as anxiety, depression, post-traumatic stress disorder etc. Furthermore, these attitudes may limit young people's ability to adapt to challenging circumstances and maintain their mental health.

Psychological support, therapy or counseling can help a young person understand and overcome their fears, as well as develop a positive attitude towards life and death. The results of a comparative analysis of the results obtained showed a decrease in the indicators of attitudes: "fear of death" and "avoidance of the topic of

death" with a significant increase in the results on the scale of neutral acceptance of death, which may indicate a decrease in the level of anxiety and fear of death among young people in the group, as well as an increase in the level of acceptance of death as an integral part of life. In our opinion, this is the result of the implementation of a correctional program, which helped young people reduce their level of anxiety and fear, and also provided an opportunity to understand that death is an integral part of life and can be accepted with a certain level of calm and understanding.

The results of the control diagnostics indicate a general improvement in the current mental state of young people in all factors. Stress resistance in the group of young people has increased significantly and is at the control stage. Positive changes are observed on the activation scale, which indicates the readiness of young people to act, the desire to change the situation in the desired direction, and to overcome difficulties. Significant improvement is evidenced by indicators on the well-being scale, which indicates an improvement in the physical well-being of young people and overcoming bodily discomfort. There is an increase in tone. A significant decrease in the emotional arousal indicator: indicates an improvement in the level of emotional self-regulation, relief of tension and nervousness. The results of the control testing indicate positive changes in the formation of young people's attitudes towards death and a significant improvement in the psychological state of the subjects after completing the psychocorrection program (reduction in anxiety, reduction of emotional arousal, increased activity, stress resistance, improvement of mood etc.), which indicates its effectiveness. These psychological features can be developed through training and practice, as well as through psychological support and counseling.

Thus, correcting negative attitudes of young people towards death in war conditions is necessary to ensure psychological well-being and adaptation of young people to difficult conditions.

References:

1. CASTELLS, R. Psychology of death: In approach to understanding and research. *International Journal of Psychology*, 2010, 45(4), pp. 321-336.
2. CHRISTOPHERSEN, L. Psychology of death and vanity. *Journal of Thanatology*, 1998, 12(2), pp. 120-135.
3. FELLER, R. Psychology of attitudes towards death: Theories and research. *International Journal of Thanatology*, 2015, 40(2), pp. 180-195.

Supervisor
Oksana VDOVICHENKO,
Doctor of Psychological Sciences, professor of the department of theory and methodology of practical psychology at Ushynsky University

STRATEGII MANAGERIALE DE EFICIENTIZARE A MOTIVĂRII ELEVILOR LA LECȚIILE DE EDUCAȚIE FIZICĂ

Alexandru ȚURCAN,
masterand, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale educaţiei, Sociologie şi Asistenţă socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 37.037.1:796.4:316.628 E-mail: turcanalexandru47@gmail.com

La etapa actuală, schimbarea atitudinii societății față de cultura fizică spre mai bine nu-și găsește încă pe deplin reflectarea nici în documentele de stat [3], nici în comportamentul real al elevilor, care nu sunt atrași de activitatea fizică din secțiile sportive, dar nici nu sunt dispuși să acorde mișcării o parte din timpul liber. Tema abordată se raportează la unul dintre aspectele importante din activitatea pe care profesorul o desfăşoară în procesul instructiv-educativ şi anume la motivarea elevilor, care reprezintă unul din subiectele principale al educației. Din situația creată, elevii caută diferite pretexte pentru a se eschiva de la lecțiile respective, iar părinții sunt preocupați de dobândirea adeverințelor ce i-ar scuti de efortul fizic, de orele de educație fizică. De exemplu, numai în instituţiile preuniversitare din Republica Moldova, 15-20% dintre elevi sunt eliberaţi de la aceste ore, acest indice fiind în continuă creștere. Astfel, dacă în anul 2020 în municipiul Chişinău erau atestate 12 mii de persoane care nu frecventau lecţiile de educaţie fizică, apoi în 2022 au fost înregistrate deja 14 mii, cifrele fiind în continuă creştere. Dacă ne referim la situația din acest domeniu din România, atunci remarcăm că ea nu diferă esențial de cea din țara noastră. Astfel, circa ½ dintre elevii acestei țări vecine au scutire la orele de educație fizică, 40% dintre ei nu practică nici o activitate sportivă, iar sport fac doar 14% [5]. Motivarea elevilor privind frecventarea lecțiilor de educație fizică poate fi considerată un prim pas în creșterea eficienței lecțiilor de educație fizică. Prin această nouă abordare a motivației dorim ca nota să nu fie o povară pentru copii, ci un stimulent, un mijloc de emulație.

În Republica Moldova, peste 70% dintre elevii claselor gimnaziale nu practică sportul, iar circa 10% dintre elevii care frecventează şcoala abandonează lecțiile de educație fizică [5]. Absenteismul nu numai că are repercusiuni directe asupra reușitei elevilor la această disciplină și asupra stării lor de sănătate, dar reduce calitatea și viteza și calitatea de însușire a materialului predat și la alte discipline. Se ob-

servă pierderea interesului elevilor față de exercițiul fizic și sport, absența motivației pentru frecventarea orelor la disciplina „Educația fizică”, pasivitatea și neimplicarea în desfășurarea lor. Cele expuse denotă *problema* că elevii în ciclul gimnazial manifestă un nivel scăzut de motivație și de implicare în cadrul orelor de educație fizică.

Obiectul cercetării noastre se referă la procesul de dezvoltare a motivației de implicare a elevilor în cadrul orelor de educație fizică. *Scopul cercetării* constă în elaborarea și validarea experimentală a strategiilor manageriale de dezvoltare a motivației de implicare activă a elevilor în cadrul orelor de educație fizică. *Ipoteza de cercetare* de la care am pornit presupune că elevii în ciclul gimnazial manifesta un nivel scăzut de motivație și de implicare în cadrul orelor de educație fizică. Motivația de implicare a elevilor în cadrul orelor de educație fizică va crește, dacă for fi elaborate și validate strategiile manageriale de dezvoltare a motivației acestora în cadrul procesului didactic la educația fizică. În acest sens, ne-am proiectat următoarele *obiective ale cercetării:* abordarea teoretică cu referire la dezvoltarea motivației de implicare a elevilor la lecțiile de educație fizică; identificarea cauzelor diminuării motivației de implicare a elevilor în cadrul orelor de educație fizică; constatarea inițială a nivelului de motivație privitor la implicarea a elevilor procesului didactic la educația fizică; elaborarea și implementarea strategiilor manageriale în vederea dezvoltării motivației și implicare a elevilor in cadrul orelor de educație fizică; validarea experimentală a programului managerial de dezvoltare a motivației elevilor în cadrul orelor de educație fizică. *Metodologia de cercetare* a inclus metode *teoretice,* precum: analiza literaturii de specialitate, sinteza, sistematizarea, generalizarea; *empirice*: experimentul psihopedagogic, chestionarea, testarea; *metode* de prelucrare statistico-matematice a rezultatelor cercetării. Traiectoria investigației a fost ghidată de conceptele-cheie: *motivație, dezvoltarea motivației, implicare, educație fizică*.

Așa precum în contextul contemporan, dezvoltarea motivației elevilor de a se implica în cadrul orelor de educație fizică este influențată de o serie de caracteristici și tendințe actuale, acestea reflectă schimbări în societate, în tehnologie și în abordările educaționale, care impun o reconsiderare a metodelor tradiționale de motivare. O primă caracteristică importantă este diversificarea intereselor și nevoilor elevilor [1]. Astăzi, elevii sunt expuși la o gamă largă de activități extracurriculare și opțiuni de divertisment, ceea ce face ca educația fizică să fie în competiție cu alte preocupări, cum ar fi jocurile video, rețelele sociale sau alte hobby-uri. Pentru a capta și menține interesul lor, este necesar ca orele de educație fizică să fie adaptate la preferințele și stilurile de viață ale noilor generații. Acest lucru implică introducerea de activități variate și moderne, cum ar fi dansul, yoga, sporturi de echipă populare sau chiar exerciții bazate pe tehnologie. O altă caracteristică esențială este rolul crescând al tehnologiei în motivația elevilor. Dispozitivele *wearable*, cum ar fi *smartwatch*-urile sau aplicațiile de fitness, oferă elevilor posibilitatea de a-și monitoriza progresul fizic într-un mod interactiv și distractiv. Profesorii pot integra aceste instrumente în lecții, transformând educația fizică într-o experiență mai atractivă și personalizată. De

exemplu, elevii pot urmări numărul de pași făcuți, caloriile arse sau performanțele în diferite exerciții, ceea ce le oferă un sentiment de realizare și îi motivează să se implice mai activ.

Schimbările în stilul de viață și sănătatea elevilor reprezintă o altă caracteristică actuală. Mulți elevi se confruntă cu probleme legate de sedentarism, obezitate sau lipsă de activitate fizică suficientă. Aceste aspecte pot afecta motivația lor de a participa la orele de educație fizică, deoarece se pot simți descurajați sau nesiguri în privința abilităților lor fizice. Prin urmare, este important ca profesorii să adopte o abordare incluzivă, care să încurajeze participarea tuturor elevilor, indiferent de nivelul lor de aptitudini fizice. Acest lucru poate fi realizat prin adaptarea exercițiilor la nevoile individuale și prin crearea unui mediu non-competitiv și susținător. Influența mediului social și a colegilor este, de asemenea, un factor semnificativ în motivația elevilor. În era digitală, elevii sunt mai conectați ca oricând, iar opiniile și comportamentele colegilor lor au un impact puternic asupra deciziilor lor. Un mediu pozitiv și încurajator, în care elevii se simt acceptați și susținuți de colegi, poate spori motivația de a participa la activități fizice. Pe de altă parte, un mediu negativ, caracterizat de bullying sau excludere, poate descuraja implicarea. Profesorii au rolul de a promova o cultură a respectului și cooperării în cadrul orelor de educație fizică. Abordarea holistică a educației fizice este o altă tendință actuală. Astăzi, educația fizică nu se mai limitează doar la dezvoltarea abilităților motorii sau la performanța sportivă, ci include și aspecte legate de sănătatea mentală și emoțională. Exercițiile fizice sunt recunoscute ca având un impact pozitiv asupra stării de bine generale, reducând stresul și anxietatea. Prin urmare, orele de educație fizică pot fi folosite ca o oportunitate de a promova sănătatea mintală a elevilor, ceea ce poate crește motivația lor de a participa.În plus, rolul profesorului a evoluat semnificativ. În trecut, profesorii de educație fizică erau văzuți mai degrabă ca antrenori, concentrați pe performanță și discipline. Astăzi, ei sunt percepuți ca facilitatori ai învățării și promotori ai unui stil de viață sănătos. Profesorii moderni trebuie să fie empatici, să înțeleagă nevoile individuale ale elevilor și să folosească metode de predare creative și interactive. Feedback-ul pozitiv și încurajarea sunt esențiale pentru a construi încrederea elevilor și a-i motiva să se implice [2, 4].

Concluzii

Strategiile manageriale de dezvoltare a motivației elevilor la educația fizică trebuie să fie diversificate, flexibile și centrate pe nevoile elevilor. Prin combinarea metodelor pedagogice cu cele organizaționale și prin implicarea comunității, profesorii pot transforma educația fizică într-o experiență motivantă, care să contribuie la dezvoltarea integrală a elevilor. Cheia succesului constă în echilibrarea motivației intrinseci și extrinseci, într-un mediu susținător și incluziv.

Referințe:

1. ANDRIEȘ, V. ș. a. *Gimnastica zilnică.* Iași: Editura Prim, 2015. 163 p.

2. BADIU, T., CIORBĂ, C., BADIU, G. *Educaţia fizică a copiilor şi şcolarilor (metode şi mijloace).* Chişinău: Garuda Art, 1999. 360 p.
3. BUDEVICI PUIU, L, MANOLACHI, V. *Management şi legislaţie în educaţia fizică: Curs universitar.* Ed. a II a. Chişinău: USEFS, 2016. 283 p.
4. BUFTEA, V., BRANIȘTE, Gh., GROSU, V. Din arsenalul metodelor de predare şi instruire a exerciţiilor fizice (partea a II-a). În: *Teoria şi arta educaţiei fizice în şcoală*. Nr. 11, 2014.
5. *Raport de activitate pentru anul 2022.* Ministerul Educației și Cercetării. [accesat: 10 martie 2025] Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/raport_mec_2022_1.pdf

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ,** dr. hab., prof.univ.*

ETICA ȘI AUTO-JERTFIREA: DIMENSIUNI ALE RESPONSABILITĂȚII PROFESIONALE LA CADRELE DIDACTICE DIN IET

Iana BUCUR,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24-051:174:37.015.3 E-mail: bucur.iana@straseni.edu.md

Introducere

Într-un context educațional aflat într-o continuă transformare, responsabilitatea devine o trăsătură definitorie a profesionalismului cadrelor didactice, în special în instituțiile de educație timpurie (IET). A fi educator astăzi presupune nu doar transmiterea de cunoștințe, ci și asumarea unor riscuri inerente procesului educațional, implicând adaptabilitate, reflecție și capacitate de decizie. Atitudinea față de propria activitate, modul de gândire și impactul personal asupra comunității educaționale sunt determinate de responsabilitate – valoare esențială în activitatea didactică.

Aspecte definitorii ale responsabilității

Responsabilitatea, în contextul educațional, este o trăsătură fundamentală a cadrului didactic, care presupune asumarea consecventă a acțiunilor și deciziilor proprii, în relație cu copiii, colegii și comunitatea educațională. Din perspectivă psihopedagogică, responsabilitatea este definită ca o formațiune sistemică, de un anumit grad de complexitate, structurată pe trei dimensiuni esențiale: cognitivă, afectivă și volitivă, între care există relații de interdependență și interacțiune, formând o unitate dialectică [2, p. 59]. Această abordare permite înțelegerea responsabilității ca o calitate cu implicații multiple în activitatea profesională a cadrelor didactice. În același timp, D. Ștefăneț subliniază dimensiunea morală a responsabilității, definind-o ca o trăsătură distinctivă, inerentă comportamentului altruist, reflectată prin dorința de a răspunde personal pentru consecințele propriilor acțiuni [1, p. 533]. Această perspectivă evidențiază legătura dintre responsabilitate, etică profesională și capacitatea de auto-jertfire în beneficiul celorlalți. O altă abordare complexă aparține lui V.P. Pryadein, care consideră responsabilitatea drept o calitate sistemică a individului, exprimată prin unitatea funcțională a componentelor motivaționale, emoționale, cognitive și autoreglatoare, fundamentată pe conștientizarea de sine [3, p. 28].

Responsabilitatea din perspectiva eticii și a auto-jertfirii

În acest articol vom analiza dimensiunile responsabilității profesionale din perspectiva eticii și a auto-jertfirii, în contextul specific al activității cadrelor didactice

din IET. Ne raportăm la modelul propus de I. Kocearian, care accentuează necesitatea echilibrului în manifestarea responsabilității, evidențiind riscurile dezechilibrului dintre implicarea etică și tendința de auto-jertivire exagerată.

I.A. Kocearian propune o abordare complexă a responsabilității, care include cinci forme distincte de exprimare a acesteia, fiecare având roluri și funcții specifice, strâns legate de conceptualizarea sa asupra comportamentului uman și a relațiilor interpersonale în cadrul educațional și social. Astfel, potrivit lui I. A. Kocearian, sunt identificate cinci forme de exprimare a responsabilității personale: principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și auto-jertfire [2, pp. 180-186].

Prin cercetarea experimentală realizată pe un grup de 15 cadre didactice din instituțiile de educație timpurie (IET), prin aplicarea Instrumentului psihologic „Chestionarul diagnosticării responsabilității personale" elaborat de I.A. Kocearian, au fost identificate valorile medii pentru formele de responsabilitate exprimate de educatori: principialitatea (7,33 puncte), autoafirmarea (6,93 puncte), normativitatea (6,93 puncte), etica (8,6 puncte) și auto-jertfirea (9,06 puncte). Astfel, formele de responsabilitate *etica* și *auto-jertfirea*, cu punctaje între 8 și 10, au fost evidențiate la un nivel înalt (fig. 1).

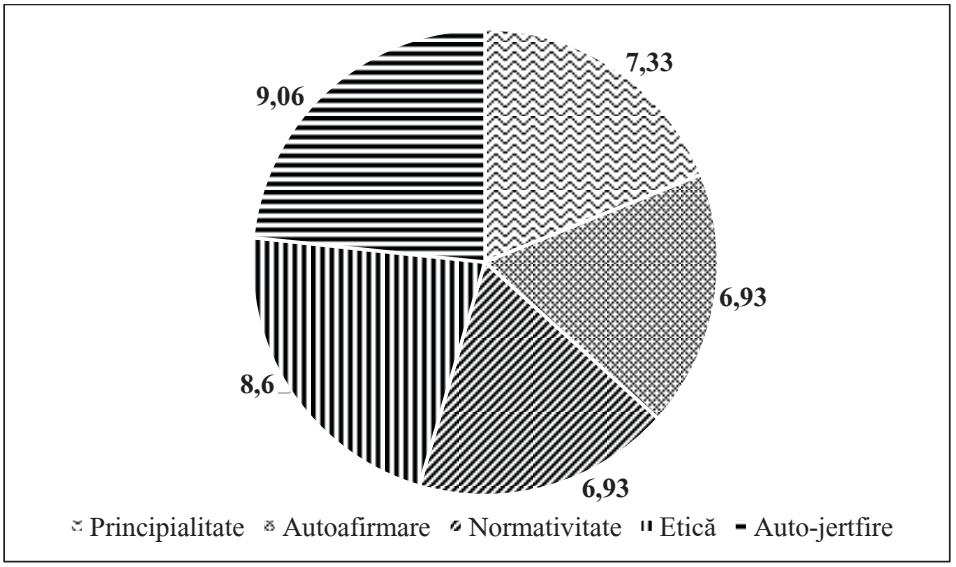

Figura 1. Distribuția formelor de responsabilitate exprimate de cadrele didactice din IET

Evidențiem avantajele și dezavantajele exprimării a două forme de responsabilitate profesională (etica și auto-jertfirea), identificate cu cel mai înalt punctaj.

Etica profesională este esențială în educația timpurie, ghidând comportamentul cadrelor didactice față de copii, părinți și colegi. Principiile etice fundamentale sunt respectul, corectitudinea, confidențialitatea și responsabilitatea socială. Aplicarea eticii contribuie la un mediu educațional incluziv și crește încrederea comunității.

Totuși, manifestarea excesivă a eticii poate duce la suprasolicitare, dificultăți în luarea deciziilor și risc de izolare profesională. Este important ca educatorii să aplice etica într-un mod flexibil, pentru a evita riscurile și a menține un echilibru emoțional.

Auto-jertfirea în educația timpurie reflectă dedicarea totală a cadrelor didactice, prin implicare emoțională și sacrificii personale. Aceasta contribuie la un mediu educațional afectuos și la dezvoltarea unor valori precum altruismul și devotamentul. Însă, auto-jertfirea excesivă poate duce la epuizare profesională și deteriorarea relațiilor. Rezultatele chestionării indică un nivel ridicat de auto-jertfire (9,06 puncte), sugerând o implicare excesivă a educatorilor, ce poate duce la neglijarea nevoilor personale. De asemenea, etica (8,6 puncte) are un nivel ridicat de exprimare, dar combinată cu auto-jertfirea poate duce la dificultăți în stabilirea limitelor profesionale, expunând cadrele didactice riscului de a deveni prea rigide în aplicarea normelor morale.

În **concluzie**, evidențiem faptul că responsabilitatea este un concept complex, care implică asumarea unor roluri multiple în domeniul educational: formator, mentor, ghid moral și model de comportament. Un echilibru între formele responsabilității este esențial pentru crearea unui mediu educațional sigur și stimulativ, care să sprijine atât dezvoltarea copiilor, cât și bunăstarea emoțională și profesională a educatorilor. Cadrele didactice trebuie să gestioneze conștient formele de responsabilitate, menținând un echilibru între cerințele profesionale și propriile nevoi, pentru a contribui activ la formarea unei generații de copii responsabili și echilibrați.

Referințe:

1. ŞTEFĂNEŢ, D. Conținuturi psihologice şi psihosociale ale egoismului şi altruismului. În: *Curriculum şcolar: provocări şi oportunităţi de dezvoltare. Materialele Conferinţei Ştiinţiice Internaţionale,* 7-8 decembrie 2018. Chişinău: IŞE (Tipogr. „Lyceum"), pp. 527-534.
2. КОЧАРЯН, И.А. Опросник диагностики личностного симпто мокомплекса ответственности (ОДЛСО) и оценка его пси хометрических характеристик. В: *Вісник Харківського національного університету, Серія «Психологія»,* 2008, № 807, с.180-186.
3. ПРЯДЕИН, В. П. *Ответственность как системное качество личности. Учеб. пособие.* Екатеринбург: УрГПУ, 2001. – 209 с.

Recomandat
***Nina BÎRNAZ,** dr., conf.univ.*

DEZVOLTAREA COMPETENȚEI DE COMUNICARE ÎN LIMBA ENGLEZĂ LA ELEVI PRIN PROIECTE COLABORATIVE

Iulia COGUT,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 37.015.3:811.111:37.091 E-mail: iuliakogut@gmail.com

Introducere

În contextul educațional actual, metodele de predare care pun accent pe implicarea activă a elevilor și pe aplicabilitatea cunoștințelor dobândite sunt din ce în ce mai apreciate. Învățarea bazată pe proiect reprezintă o astfel de metodă, care integrează teoria și practica într-un mod interactiv și colaborativ. Această abordare educațională promovează autonomia, responsabilitatea și gândirea critică ale elevilor, contribuind la dezvoltarea competențelor necesare pentru viața reală.

Cadrul teoretic al cercetării

Învățarea bazată pe proiect își are rădăcinile în teoria educațională a lui John Dewey, care a promovat ideea „învățării prin acțiune" (learning by doing). Aceasta presupune implicarea elevilor în activități complexe, structurate în jurul unor probleme relevante din viața reală. Conform lui R. W. Marx [1, p. 85], acest tip de instruire include patru elemente esențiale: alegerea unei teme de studiu cu valoare aplicativă, desfășurarea unei investigații active, colaborarea între elevi, profesori și comunitate, precum și utilizarea tehnologiilor moderne pentru reprezentarea cunoștințelor.

În acest context, un proiect educațional este definit ca o activitate unică, desfășurată într-un interval de timp determinat, cu un scop clar și rezultate măsurabile. Katz L. G. [2, p. 3] a identificat trei etape principale în derularea unui proiect: alegerea subiectului, desfășurarea investigației și prezentarea produsului final. Aceste etape constituie un cadru metodologic structurat, facilitând dezvoltarea abilităților analitice și creative ale elevilor.

Cadrul experimental al cercetării

Pentru a evalua eficiența aplicării proiectelor colaborative, în cadrul acestei cercetări a fost realizat un experiment psihopedagogic, implicând un eșantion de 20 de elevi din clasa a V-a, de la Liceul Teoretic „A. Pușkin" din municipiul Ungheni.

La etapa de constatare, a fost aplicat un chestionar (elaborat de autor) pentru diagnosticarea nivelului de dezvoltare a competenței de comunicare în limba engleză a elevilor. Analiza rezultatelor obținute la această etapă indică următoarele procente:

- *25% (5 elevi)* au obținut scoruri mari, ceea ce sugerează un nivel înalt de competență în comunicarea în limba engleză, caracterizat printr-o bună înțelegere a vocabularului, capacitatea de a construi propoziții corecte, abilitatea de a răspunde și formula întrebări adecvate și o motivație ridicată de a învăța și aplica limba engleză în diverse contexte.
- *40% (8 elevi)* au obținut scoruri moderate, ceea ce reflectă un nivel mediu de competență. Aceștia înțeleg relativ bine limba engleză, dar întâmpină dificultăți în utilizarea vocabularului complex și în formarea unor propoziții mai complexe sau în exprimarea opiniilor într-un mod coerent.
- *35% (7 elevi)* au obținut scoruri scăzute, indicând un nivel redus de competență, cu dificultăți considerabile în înțelegerea limbii engleze și în utilizarea acesteia într-un mod corect și eficient.

Rezultatele obținute sugerează necesitatea aplicării metodei proiectului, în special a proiectelor colaborative, într-un context educațional relevant pentru învățarea limbii engleze.

În etapa următoare a experimentului, etapa de formare, au fost implementate 9 proiecte colaborative (prezentate în tab. 1), care au inclus activități interactive, precum dezbateri, jocuri de rol, prezentări de grup etc. Aceste activități au fost utilizate pentru a stimula participarea activă, interacțiunea autentică și utilizarea în practică a limbii engleze.

Tabelul 1. Proiecte colaborative aplicate în procesul de învățare a limbii engleze

Tema proiectului	Scopul proiectului
Colaborarea cu Centrul American Corner din or. Ungheni	Comunicarea cu vorbitori nativi de limbă engleză
My Daily Routine	Utilizarea unui vocabular specific, în context de comunicare referitoare la activitățile zilnice
Thanksgiving Day	Crearea și transmiterea mesajelor privind aspecte de recunoștință interpersonală și interculturală
The Magic Christmas	Utilizarea unui vocabular specific, în contexte de comunicare referitoare la tradițiile de Crăciun din diferite culturi
English Holidays	Utilizarea unui vocabular specific, în contexte de comunicare referitoare la diverse tradiții sărbătorite în țările anglofone
My Free Time	Utilizarea unui vocabular specific, în contexte de comunicare referitoare la timpul liber personal și al colegilor
English-Speaking Country	Crearea unor situații și jocuri de rol despre țările vorbitoare de limbă engleză
Healthy Habits	Argumentarea opiniilor referitoare la un stil de viață sănătos
Books in Our Life	Utilizarea unui vocabular specific pentru prezentarea subiectelor din cărțile preferate

În urma implementării proiectelor colaborative, la etapa de control a fost evaluat progresul elevilor în dezvoltarea competenței de comunicare în limba engleză, prin aplicarea unui chestionar care vizează aspectele tridimensionale ale competenței (a ști, a ști să faci, a ști să iei atitudine), elaborat de autor. Rezultatele evaluării la etapa de control indică următoarea distribuție a elevilor pe trei niveluri ale competenței:

- *Nivel înalt (42% - 8 elevi):* Acești elevi au înregistrat progrese semnificative în competența de comunicare, demonstrând o exprimare fluentă, atât orală, cât și scrisă, în contexte complexe. Rezultatele sugerează că proiectele colaborative au avut un impact pozitiv asupra acestora, consolidându-le încrederea și capacitatea de a comunica eficient.
- *Nivel mediu (47% - 10 elevi):* Acești elevi au înregistrat progrese evidente, dar continuă să întâmpine dificultăți în comunicare, cum ar fi exprimarea clară a ideilor și înțelegerea unor structuri lingvistice complexe. Deși au dobândit abilități îmbunătățite de comunicare, aceștia necesită activități suplimentare pentru a ajunge la un nivel înalt al competenței.
- *Nivel scăzut (11% - 2 elevi):* Acești elevi au raportat dificultăți considerabile în procesul de învățare și comunicare în limba engleză, întâmpinând obstacole în exprimarea ideilor și în colaborarea eficientă. Aceste dificultăți sugerează necesitatea unor intervenții suplimentare pentru a sprijini procesul lor de învățare.

Comparația rezultatelor obținute la etapa de constatare cu cele de la etapa de control relevă un impact pozitiv semnificativ asupra dezvoltării competenței de comunicare în limba engleză a elevilor.

În **concluzie**, evidențem faptul că învățarea bazată pe proiecte reprezintă o metodă didactică modernă și eficientă, care îmbină teoria cu practica și oferă elevilor oportunități valoroase de explorare și experimentare. Aceasta nu doar că îmbunătățește cunoștințele și competențele elevilor, dar îi pregătește pentru provocările vieții reale, stimulându-le creativitatea, responsabilitatea și gândirea critică. Astfel, proiectele educaționale devin o punte între învățarea formală și aplicabilitatea cunoștințelor, sprijinind dezvoltarea unor personalități autonome și adaptabile la cerințele unei societăți dinamice.

Referințe:

1. KATZ, L. G. *The Project Approach. ERIC Digest. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education,* 1994, pp. 1- 6.
2. MARX, R. W. Teaching practices that matter in middle school science. In: *Proven Programs in Education: Science, Technology, and Mathematics (STEM).* Thousand Oaks, CA: Corwin, 2014, pp. 83 - 87.

Recomandat
***Nina BÎRNAZ,** dr., conf.univ*

ABORDĂRI MANAGERIALE ÎN DEZVOLTAREA COMPETENȚEI DE CERCETARE LA CADRELE DIDACTICE

Victoria COJOCAR,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 37.011.3-051:37.015.3:303.4 E-mail: vicacojocar1987@gmail.com

Introducere

Competența de cercetare a cadrelor didactice este un factor determinant în modernizarea educației și asigurarea unui proces de învățare de calitate. Managerii educaționali joacă un rol crucial în crearea unui mediu favorabil dezvoltării acestei competențe prin politici educaționale, formare continuă și susținere instituțională.

Specificul cercetării în instituția de învățământ preuniversitar

În contextul actual al educației, cercetarea în învățământul preuniversitar a devenit un domeniu de interes major pentru specialiștii în științele educației. Conform studiilor realizate de J. Elliott, cercetarea educațională în acest mediu se distinge prin caracterul său practic și orientarea spre rezolvarea problemelor concrete din sala de clasă, contribuind astfel și la dezvoltarea profesională a cadrelor didactice [1].

Un alt punct de vedere este oferit de L. Stenhouse, care a introdus conceptul de „profesor-cercetător", evidențiind faptul că profesorii sunt cei mai indicați să realizeze cercetări relevante pentru practica educațională datorită cunoașterii directe a contextului și problemelor specifice [8, p. 52].

D. Schön, prin teoria sa despre „practicianul reflexiv", evidențiază importanța reflexivității în procesul de cercetare educațională, considerând că profesorii trebuie să adopte o atitudine de analiză constantă a propriei practici [7, p. 78].

Cercetarea-acțiune, dezvoltată de S. Kemmis, R. McTaggart și R. Nixon, este un model metodologic eficient în învățământul preuniversitar. Aceasta implică o spirală de cicluri de planificare, acțiune, observare și reflecție, permițând adaptarea continuă a practicilor educaționale [6, p. 123]. De asemenea, M. Fullan subliniază importanța legăturii dintre cercetarea educațională și procesul de inovare în școli, susținând că aceasta trebuie să fie strâns legată de dezvoltarea instituțională [3].

A. Hargreaves și M. Fullan argumentează că cercetarea educațională contribuie la dezvoltarea „capitalului profesional", în sensul în care profesorii care se implică în cercetare încurajează o cultură bazată pe dovezi în instituțiile de învățământ [4, p. 73].

Provocările cercetării în mediul preuniversitar sunt evidențiate de D. Hopkins, care identifică limitările de timp, resursele insuficiente, lipsa pregătirii metodologice

și dificultățile în accesarea literaturii de specialitate ca fiind principalele obstacole [5]. K. Zeichner propune modelul „cercetării colaborative", în care profesorii din învățământul preuniversitar colaborează cu cercetători universitari pentru a combina rigoarea metodologică cu relevanța practică [9, p. 98].

Astfel, cercetarea în învățământul preuniversitar este un domeniu esențial pentru dezvoltarea practicilor educaționale, optimizarea procesului de învățare și formarea continuă a cadrelor didactice. Prin integrarea cercetării în activitatea zilnică a profesorilor, se poate asigura o educație de calitate, adaptată nevoilor actuale ale elevilor și societății.

Particularităţi ale competenţei de cercetare la cadrele didactice

Competența de cercetare la cadrele didactice reprezintă un ansamblu de cunoștințe, abilități și atitudini necesare pentru investigarea și optimizarea procesului educațional. Aceasta se formează progresiv, prin integrarea teoriei pedagogice cu experiența practică, fiind influențată de accesul la resurse, cultura organizațională și oportunitățile de formare continuă.

Competența de cercetare la cadrele didactice implică mai multe arii esențiale, printre care analiza datelor, gândirea critică, abilitățile de investigare sistematică și reflecția asupra practicii educaționale [2, p. 201]. În acest context, competența de cercetare presupune capacitatea de a formula întrebări relevante, de a utiliza metode și tehnici adecvate, de a interpreta datele obținute și de a aplica concluziile în activitatea didactică. D. Schön subliniază importanța reflecției critice asupra propriei practici ca element central în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice [7], iar L. Stenhouse susține că profesorii trebuie să fie atât consumatori, cât și creatori de cunoaștere pedagogică [8, p. 75].

Provocările în dezvoltarea competenței de cercetare include lipsa timpului, resursele limitate și insuficienta valorizare a cercetării în mediul preuniversitar. Pentru a depăși aceste obstacole, este necesară integrarea cercetării în rutina profesională a cadrelor didactice și sprijinul instituțional prin politici educaționale adecvate.

Prezentul articol explorează abordările manageriale eficiente în dezvoltarea competenței de cercetare la cadrele didactice și propune un ansamblu de **strategii manageriale** pentru dezvoltarea acestei competențe:

- ***Crearea unui cadru instituțional favorabil cercetării***
  - *Elaborarea unor strategii educaționale care să includă cercetarea ca element fundamental al activității didactice;*
  - *Dezvoltarea parteneriatelor cu instituții de învățământ superior și centre de cercetare ;*
  - *Asigurarea accesului la resurse informaționale relevante (baze de date, publicații de specialitate, conferințe).*
- ***Formarea continuă și dezvoltarea profesională***

– *Organizarea de cursuri, ateliere și seminarii pentru dezvoltarea abilităților de cercetare ;*
– *Promovarea programelor de mentorat și colaborare în domeniul cercetării;*
– *Stimularea participării cadrelor didactice la proiecte de cercetare aplicată și interdisciplinară.*

- ***Motivarea și recunoașterea performanțelor în cercetare***

– *Implementarea unui sistem de stimulente (financiare, academice, profesionale) pentru cadrele didactice implicate în activități de cercetare ;*
– *Organizarea unor competiții pentru lucrări de cercetare și publicarea rezultatelor în reviste de specialitate ;*
– *Crearea unor platforme de diseminare a rezultatelor cercetării didactice.*

- ***Promovarea unei culturi organizaționale orientate spre cercetare***

– *Cultivarea unei atitudini pozitive față de cercetare în cadrul instituțiilor de învățământ ;*
– *Stimularea colaborării dintre profesori prin grupuri de lucru și rețele de cercetare ;*
– *Integrarea cercetării în activitățile educaționale prin metode inovative de predare.*

Concluzii

Implementarea unor strategii manageriale eficiente contribuie semnificativ la dezvoltarea competenței de cercetare a cadrelor didactice. Formarea continuă, sprijinul instituțional, motivarea adecvată și promovarea unei culturi a cercetării sunt elemente esențiale pentru crearea unui mediu educațional dinamic și inovator. Managerii educaționali trebuie să acționeze proactiv pentru a asigura condițiile necesare dezvoltării competențelor de cercetare, contribuind astfel la îmbunătățirea calității educației și la progresul în domeniul învățământului.

Referințe:

1. ELLIOTT, J. *Educational research: A critical approach*. Open University Press, 2015, 208 p.
2. DARLING-HAMMOND, L. *The right to learn: A blueprint for creating schools that work*. Jossey-Bass, 2017, 420 p.
3. FULLAN, M. *The new meaning of educational change*. Teachers College Press, 2015, 312 p.
4. HARGREAVES, A., FULLAN, M. *Professional capital: Transforming teaching in every school*. Teachers College Press, 2021, 216 p.
5. HOPKINS, D. *The quest for school improvement: The experience of the first ten years of school improvement in England*. Routledge, 2014, 256 p.
6. KEMMIS, S., MCTAGGART, R., NIXON R. *The action research planner: Doing critical participatory action research*. Springer, 2014, 200 p.

7. SCHÖN, D. A. *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books, 1992, 384 p.
8. STENHOUSE L. *An introduction to curriculum research and development*. Heinemann Educational Books, 1975, 255 p.
9. ZEICHNER, K. *The new teacher education: The role of the teacher educator in creating effective teacher preparation programs*. Teachers College Press, 2017, 288 p.

Recomandat
***Nina BÎRNAZ,** dr., conf.univ.*

PARTICULARITĂȚI ALE COMUNICĂRII NONVERBALE LA CADRELE DIDACTICE DIN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE

Viorica COZMULICI,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24-051:81'221 E-mail: cozmulici.viorica@edu.md

Transformările socio-economice impun adaptarea politicii educaţionale axate pe principiile umaniste, care solicită de la fiecare actant din domeniul educațional eficientizarea activităţii de comunicare [3]. Pentru a desfășura o comunicare eficientă, cadrul didactic trebuie să aibă în vedere o serie de particularităţi individuale.

În acest context, un rol foarte important îl are comunicarea nonverbală a cadrului didactic. Conform datelor statistice, procesul comunicării poate fi comparat cu un iceberg: „ceea ce iese la suprafaţa valurilor sunt doar cuvintele, care constituie 7%. Restul, limbajul nonverbal (53%) şi paraverbal (30%) sunt „sub apă" [apud 4, p. 128].

Așadar, comunicarea nonverbală este un instrument esențial pentru actorii care profesează în sistemul educațional, deoarece influențează direct relațiile interpersonale, climatul educațional și eficiența procesului educațional. Cadrele didactice din instituția de educație timpurie (IET) interacționează constant cu părinții, colegii și conducerea instituției, iar comunicarea nonverbală joacă un rol fundamental în transmiterea încrederii, empatiei și profesionalismului.

În context, comunicarea nonverbală poate fi definită ca un proces de transmitere, voluntară sau involuntară, a informației și influenței prin intermediul comportamentelor, posturilor corporale, expresiilor faciale, gesturilor, proxemicii, artefactelor, prezenței fizice și al altor semne ori semnale nonverbale, în cadrul unui context socio-cultural specific [1, p. 13]. Aceasta are o pronunțată dimensiune afectivă, fiind adesea inconștientă și profund legată de autenticitatea emițătorului. Comunicarea nonverbală nu doar completează și susține mesajul verbal, ci îl poate și substitui în anumite situații, transmițând conținuturi esențiale ale relaționării umane [2, p. 50].

Literatura de specialitate subliniază existența unor dimensiuni esențiale ale comunicării nonverbale, fiecare având un rol specific în transmiterea mesajelor în cadrul relațiilor desfășurate cu scop educațional [2; 5]:

- *Kinezica* (gesturi, postură, expresii faciale) exprimă disponibilitatea, interesul, deschiderea și implicarea emoțională a cadrului didactic din IET. Astfel, se recomandă o kinezică deschisă, expresivă, pozitivă, care să sprijine transmiterea mesajelor educaționale și relaționarea constructivă;
- *Proxemica* (distanțele interpersonale) transmite respect, empatie și adecvare

la contextul social al interacțiunii. Păstrarea unei distanțe optime în funcție de statutul, vârsta și starea emoțională a interlocutorului contribuie la crearea unui climat de siguranță și încredere în relațiile educaționale;

- *Haptica* (comunicarea prin atingeri), unul dintre cele mai vechi coduri ale comunicării nonverbale, poate dezvălui intenții sau sentimente. În interacțiunile profesionale, atingerile trebuie utilizate cu discernământ, în limitele normelor instituționale și culturale, pentru a transmite empatie și sprijin autentic;
- *Cronemica* (utilizarea timpului) reflectă profesionalism, atenție și valorizarea interlocutorului. Respectarea programărilor, acordarea timpului necesar în conversații și folosirea echilibrată a pauzelor comunicative întăresc relațiile și sporesc încrederea dintre cadrele didactice și partenerii educaționali;
- *Aspectul fizic* (îmbrăcăminte, imagine personală) comunică seriozitate, competență și deschidere spre dialog. O apariție îngrijită și adecvată contextului educațional transmite respect față de sine și față de ceilalți, contribuind la consolidarea unei imagini profesionale credibile.

Aceste dimensiuni reprezintă o rețea de semnale nonverbale esențiale pentru dezvoltarea unui cadru relațional pozitiv în IET, contribuind astfel la construirea unui climat de comunicare eficient și a unei colaborări funcționale dintre cadrele didactice și ceilalți actori (părinți, copii, manager).

În vederea evaluării comunicării nonverbale la cadrele didactice din IET, a fost aplicat Testul de identificare a comunicării nonverbale, elaborat de Ronald E. Riggio (2020).

Baza experimentală a cercetării o constituie IET Grădinița-creșă nr. 2 „Mugurel", mun. Strășeni, cu un lot format din 22 de cadre didactice, având vârste cuprinse între 22-65 ani.

În continuare, prezentăm rezultatele aplicării testului (fig. 1):

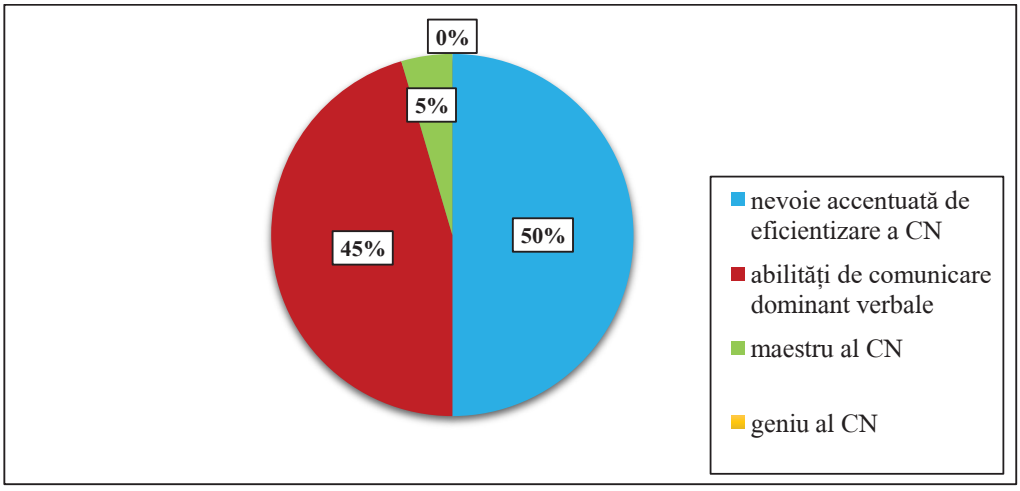

Figura 1. Nivelul comunicării nonverbale la cadrele didactice din IET

Datele testării privind comunicarea nonverbală la cadrele didactice din IET, evidențiază următoarele constatări:

- 0% dintre respondenți denotă rol de „geniu" al comunicării nonverbale, fapt ce reflectă că, deocamdată, nu sunt cadre didactice care să posede capacități extraordinare privind interpretarea și gestionarea limbajului corporal propriu și a celorlalți;
- 5% dintre respondenți denotă rol de „maestru" al comunicării nonverbale, manifestat prin capacități înalte de a înțelege și utiliza limbajul propriului corp, precum și de a interpreta, prin simpla observare, indicii nonverbali ai celorlalți (copii, părinți, colegi etc.);
- 45% dintre respondenți manifestă, mai degrabă, abilități de comunicare verbală decât nonverbală, fapt ce se exprimă prin tendința cadrelor didactice a se concentra predominant pe cuvinte dintr-o cunoaștere deficitară a comunicării nonverbale sau din cauza lipsei de încredere în utilizarea limbajului corporal;
- 50% dintre respondenți au acumulat un punctaj scăzut, aspect care evidențiază o nevoie urgentă de îmbunătățire a abilităților de comunicare nonverbală.

În **concluzie,** se atestă o majoritate covârșitoare de cadre didactice care posedă precar abilități de comunicare nonverbală, fapt ce impune elaborarea și implementarea unei programe de formare privind eficientizarea comunicării nonverbale la cadrele didactice din IET.

Referințe:

1. CHELCEA, S., IVAN, L., CHELCEA, A. *Comunicarea nonverbală: gesturile și postura.* Ed. a 2-a, rev. București: Comunicare.ro, 2008. 300 p.
2. COJOCARU-BOROZAN, M., OHRIMENCO (BOȚAN), A. *Psihologia comunicării: Suport de curs.* Univ. Ped. de Stat "Ion Creangă", Fac. ȘEI, Catedra Pedagogie Preșcolară, Educația Fizică și Dans. Chișinău: S. n., 2019 (Tipogr. "Garomont-studio"). 179 p.
3. GRIBINCEA, T., ILIE, A. L. Comunicarea eficientă – abilitate profesională a cadrelor didactice din învățământul preșcolar. În: *Educația și cercetarea în învățământul superior: realități și perspective*, Ed. 1, 1-2 iulie 2022, Chișinău. Rep. Moldova: Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene "Constantin Stere", 2022, 1, pp. 232-239.
4. MIHOREANU, S. Specificul comunicării nonverbale în procesul educațional. În: *Educaţia multiculturală, spaţiu formativ pentru educaţia valorilor*, Ed. 2, 5-6 decembrie 2024, Chișinău: CEP UPSC, 2024, Ediția 2, pp. 127-136.
5. SCHÜTZENBERGER, A. A. *Limbajul secret al corpului;* trad.: din lb. franceză de Cristina Livia Vasilescu. – București: Philobia, 2019.

Recomandat
***Nadejda BUTNARI**, dr., lector univ.*

MANAGEMENTUL PARTENERIATULUI GRĂDINIȚĂ-FAMILIE ÎN PREGĂTIREA COPIILOR PENTRU ȘCOALĂ

Oxana BOTEA,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale Educație, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24.064.1:37.018.262 E-mail: oxanabotea83@gmail.com

Tranziția de la grădiniță la școală este un moment complex și delicat în dezvoltarea copilului. Această etapă implică o schimbare majoră în mediul educațional, ritmul activităților, tipurile de cerințe și nivelul de autonomie solicitat copilului. În acest context, parteneriatul educațional dintre grădiniță și familie joacă un rol esențial în pregătirea copilului pentru școală. Managementul acestui parteneriat presupune organizarea și coordonarea eficientă a activităților comune și a canalelor de comunicare pentru a asigura continuitatea și coerența în educația copilului [1, pp. 23-30].

Colaborarea dintre grădiniță și familie se bazează pe recunoașterea reciprocă a rolurilor educaționale, pe comunicare permanentă și pe implicarea activă a părinților în viața educațională a copilului. Pregătirea pentru școală nu este doar responsabilitatea cadrului didactic, ci reprezintă o misiune comună ce implică sprijin afectiv, motivațional, social și intelectual, asigurat în tandem de educatoare și părinți [6, p. 55].

Parteneriatul educațional este o formă de colaborare între instituția de învățământ și familie, centrată pe dezvoltarea armonioasă a copilului. Potrivit principiilor pedagogiei moderne, implicarea părinților în procesul educațional consolidează încrederea copilului în sine, crește motivația pentru învățare și sprijină dezvoltarea competențelor sociale și emoționale [5, p. 215].

Studiile realizate de U.Bronfenbrenner asupra ecologiei dezvoltării copilului evidențiază rolul contextului familial și al comunității în care copilul trăiește. Grădinița și familia reprezintă două microsisteme esențiale în viața copilului, iar interacțiunea pozitivă dintre acestea (așa-numitul „mezosistem") determină o adaptare mai ușoară la școală și o dezvoltare holistică [apud 2, pp. 55-62].

Principalele dimensiuni ale parteneriatului educațional sunt:

- **Dimensiunea comunicativă** – presupune schimbul regulat de informații despre evoluția copilului;
- **Dimensiunea participativă** – implică participarea părinților la activitățile educaționale;
- **Dimensiunea decizională** – include implicarea părinților în luarea deciziilor privind strategii educaționale;
- **Dimensiunea suportivă** – oferirea de sprijin emoțional și material de către familie și instituție [7, p. 80].

.....Pregătirea copilului pentru școală este o sarcină complexă, care implică dezvoltarea abilităților cognitive, a deprinderilor de lucru independent, a capacităților de autoreglare și a încrederii în propriile forțe. Fără un sprijin consistent din partea familiei și fără o colaborare bine structurată cu educatoarea, copilul poate experimenta stres, anxietate sau dificultăți de adaptare [1, p. 23].

În acest sens, parteneriatul are următoarele funcții esențiale:

- **Funcția de informare:** părinții sunt informați cu privire la stadiul de dezvoltare al copilului, nevoile acestuia și strategiile educaționale adecvate;
- **Funcția de prevenție:** colaborarea grădiniță-familie permite identificarea timpurie a eventualelor dificultăți (emoționale, sociale, cognitive);
- **Funcția de intervenție:** în caz de necesitate, familia și cadrele didactice pot implementa împreună strategii de sprijin personalizat;
- **Funcția de susținere motivațională:** copilul este încurajat din ambele direcții, ceea ce sporește încrederea în sine și dorința de a învăța [6, p. 55].

Un parteneriat eficient presupune o serie de acțiuni planificate, coerente și sistematice, care să faciliteze cooperarea și să genereze încredere reciprocă. Printre strategiile eficiente se numără:

✓ **Comunicarea deschisă și constantă**:

- organizarea de ședințe individuale și de grup cu părinții;
- implementarea unor caiete de legătură sau platforme digitale;
- informări periodice privind evoluția copilului și activitățile educaționale.

✓ **Implicarea părinților în activități educaționale și extracurriculare**:

- invitarea părinților la ateliere tematice, sărbători și proiecte;
- organizarea unor activități de tip „ziua părinților în grădiniță”;
- crearea unor cluburi de lectură sau meșteșuguri comune.

✓ **Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice în domeniul comunicării cu familia**:

- formări și ateliere pentru perfecționarea abilităților de relaționare;
- crearea unui climat prietenos și empatic în grădiniță;
- respectarea diversității culturale și sociale a familiilor.

✓ **Evaluarea periodică a eficienței parteneriatului**:

- aplicarea de chestionare și fișe de feedback;
- implicarea părinților în elaborarea planului anual educațional;
- adaptarea activităților în funcție de nevoile identificate [6, p. 45].

Managerul instituției de învățământ preșcolar are responsabilitatea de a crea un cadru propice colaborării între educatori și părinți. Acesta trebuie să:

- promoveze o viziune comună asupra educației centrate pe copil;
- coordoneze echipa educațională în vederea realizării obiectivelor parteneriatului;
- sprijine inițiativele de implicare a familiei;

- organizeze campanii de conștientizare a rolului familiei în pregătirea pentru școală [3, p. 101].

Managerul trebuie să fie și un bun mediator în rezolvarea eventualelor conflicte și un promotor al valorilor educaționale bazate pe respect reciproc, responsabilitate și incluziune.

Concluzii

Parteneriatul educațional dintre grădiniță și familie reprezintă o condiție esențială pentru asigurarea succesului școlar și a dezvoltării armonioase a copilului. Printr-un management eficient al acestei colaborări, cadrele didactice și părinții pot construi împreună un mediu favorabil învățării, bazat pe încredere, sprijin și comunicare.

Într-o lume educațională în continuă transformare, implicarea familiei nu mai este o opțiune, ci o necesitate. Prin strategii coerente și o viziune partajată, parteneriatul grădiniță-familie devine un instrument valoros în pregătirea copilului pentru viață, nu doar pentru școală.

Referințe:

1. COJOCARI, Șt. *Pregătirea copiilor pentru școală – o responsabilitate comună a familiei și grădiniței*. Chișinău: Univers Pedagogic, 2020, pp. 23-30.
2. CUCOȘ, C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Polirom, 2006.
3. GHERGUȚ, A. *Managementul educațional: organizarea și conducerea instituțiilor școlare*. Iași: Polirom, 2005.
4. *Ghid pentru parteneriatul grădiniță-familie-comunitate*. București: Ministerul Educației Naționale, 2018.
5. JINGA, I., ISTRATE, E. *Manual de pedagogie*. București: Editura All, 2008.
6. MIHĂILĂ-PERETEATCU, A. *Parteneriatul educațional grădiniță-familie: perspective și realități*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2018.
7. MUNTEANU, A. *Familia și educația timpurie*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2014.
8. OPREA, C. L. *Parteneriatul educațional în școală și comunitate*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2010.

Recomandat
***Maia ȘEVCIUC**, dr., prof.univ.*

MANAGEMENTUL PROIECTELOR CULTURALE ȘI INTERCULTURALE IMPLEMENTATE ÎN COOPERARE CU AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE

Maria ANDREI,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 352.07:005.8:008(478) E-mail: andreimary81@gmail.com

În contextul post-sovietic al Republicii Moldova, cultura capătă o valoare strategică în procesul de reconstruire a identității naționale și de susținere a coeziunii sociale [1]. Autoritățile publice locale, prin proximitatea față de cetățeni și prin competențele de administrare a resurselor comunitare, influențează considerabil dezvoltarea și implementarea de inițiative culturale și interculturale. Totuși, în practică, acest potențial este limitat de factori precum subfinanțarea sectorului cultural, birocrația excesivă și absența unei viziuni manageriale coerente [7; 8].

Scopul cercetării noastre vizează dezvoltarea unui program managerial eficient pentru proiectele culturale și interculturale, implementate în parteneriat cu autoritățile administrației publice locale în Republica Moldova, contribuind astfel la promovarea culturii și la consolidarea dialogului intercultural. Pentru operaționalizarea acestei finalități de bază, ne-am propus parcurgerea următoarelor *obiective de cercetare:* analiza contextului cultural și intercultural din Republica Moldova și identificarea principalelor tendințe și provocări; evaluarea rolului autorităților administrației publice locale în implementarea proiectelor culturale și interculturale; investigarea practicilor de management utilizate în derularea proiectelor culturale la nivel local; identificarea factorilor critici de succes și a obstacolelor în implementarea inițiativelor culturale și interculturale și elaborarea unui set de recomandări și a unui program de bune practici pentru optimizarea managementului proiectelor culturale în Republica Moldova.

Proiectele culturale susțin păstrarea patrimoniului și contribuie la dezvoltarea economică, educațională și civică a comunităților [6]. Interculturalitatea este un proces de învățare reciprocă, bazat pe dialog și recunoaștere mutuală [2], iar cultura acționează ca un „capital simbolic" cu impact transformator [Apud 3]. Managementul cultural local presupune o strategie clară de alocare a resurselor și colaborare între actori diverși: APL, ONG-uri, școli, sectorul privat și societatea civilă [5]. Lipsa unor politici culturale locale bine definite poate conduce la inițiative punctuale, fără continuitate sau impact de durată [9].

Cercetarea noastră are un caracter calitativ și utilizează metode precum analiza documentelor strategice și a politicilor publice relevante [10; 11], interviuri cu actori locali implicați în domeniul cultural și studii de caz din mediul rural (Roșcani,

Micleușeni-România). Studiile de caz evidențiază impactul pozitiv al proiectelor culturale și interculturale asupra revitalizării comunităților. De exemplu, renovarea casei de cultură din Roșcani, finanțată de programul „Satul European", a crescut accesul la viața culturală locală [12]. Construirea unui teren sportiv multifuncțional a stimulat implicarea tinerilor și a consolidat coeziunea socială [9]. Proiectul educațional transfrontalier „Carte pentru Basarabia" a promovat lectura și cooperarea culturală între România și Republica Moldova, valorificând parteneriatele dintre autorități locale, instituții școlare și societatea civilă [13].

Tabelul 1. Proiecte de dezvoltare comunitară prin cultură, sport și educație

Titlul proiectului	Descriere succintă	Obiective	Impact	Provocări
Renovarea căminului cultural din Roșcani	Un proiect destinat modernizării infrastructurii culturale din Roșcani prin renovarea căminului cultural al comunității.	-Revitalizarea infrastructurii culturale locale -Crearea unui centru comunitar multifuncțional -Promovarea culturii și educației.	- Acces îmbunătățit la activități culturale - Implicare crescută a comunității și consolidarea identității locale	Gestionarea financiară și coordonarea între diverse instituții.
Construirea unui teren de baschet în Roșcani	Un proiect pentru construirea unui teren de baschet care să ofere un spațiu pentru tineri să practice activități sportive.	- Crearea unui spațiu sportiv modern - Îmbunătățirea infrastructurii sportive locale	Creșterea participării tinerilor la activități sportive, demnitate și interacțiune comunitară sporite.	Coordonare dificilă și întârzieri de livrabile, cauzate de condițiile meteo
Proiect educațional transfrontalier „Carte pentru Basarabia"	Proiect destinat promovării lecturii și relațiilor culturale dintre România și Moldova prin activități educaționale.	- stimularea lecturii în rândul elevilor; -lărgirea orizontului cultural, a vocabularului elevilor; - consolidarea relațiilor culturale dintre cele două țări	- îmbunătățirea abilităților de lectură ale elevilor; - relații culturale durabile și funcționale dintre România și Moldova	Detalii logistice ăn gestionarea activităților transfrontaliere

Rezultatele cercetării sugerează că dezvoltarea unui model coerent de management cultural local este esențială pentru asigurarea sustenabilității și impactului pe termen lung al proiectelor culturale. Programul nostru managerial presupune implicarea activă a autorităților publice locale în toate etapele proiectului (planificare, implementare, evaluare); diversificarea surselor de finanțare, inclusiv prin atragerea fondurilor externe și prin parteneriate public-private; profesionalizarea personalului din domeniul cultural și crearea unor rețele de colaborare interinstituțională; promovarea interculturalității ca parte integrantă a dezvoltării comunitare, prin educație nonformală și proiecte cu componentă transfrontalieră [4].

În concluzie, cultura trebuie valorizată nu doar ca expresie identitară, ci și ca instrument de dezvoltare durabilă și dialog intercultural autentic. Cercetarea noastră a pornit de la necesitatea consolidării identității culturale și promovării coeziunii sociale în comunitățile locale, în special în cele rurale. Analizând politicile publice, reperele teoretice relevante și studiile de caz concrete, cu accent pe rolul colaborării interinstituționale și al parteneriatelor public-private, rezultatele calitative și cantitative obținute ne-au ghidat în elaborarea unui set de recomandări acționale, menite să eficientizeze procesul managerial și educațional în domeniul cultural și intercultural.

Referințe:

Cărți și publicații monografice:

1. BALAN, A., ȘAPTEFRAȚI, V., POPOVICI, L. *Politici culturale și dezvoltare locală în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Universității, 2018.
2. CĂLIAN, A. *Strategii pentru dezvoltarea proiectelor culturale în contextul interculturalității*. Editura ABC, 2013.
3. CIMPOI, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Cartier, 2005.
4. GORAȘ-POSTICĂ, V. *Provocări ale interculturalității pentru educația nonformală*. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2024.
5. MATEI, S. *Strategii de implementare a proiectelor culturale în comunități locale*. Chișinău: Editura Cartier, 2021.

Articole din reviste:

6. BÂRLEA, C. Managementul cultural local: între intenție și realitate. În: *Revista de Administrație Publică*, 2018, vol. 10(2), pp. 77–89.
7. CRUDU, R. Probleme actuale în finanțarea sectorului cultural. În: *Revista Economică*, 2019, vol. 66(4), pp. 103–115.
8. DOGOTARI, V. Cultura ca factor de dezvoltare durabilă în localitățile rurale. În: *Studii de Politici Publice*, 2022, vol. 2(1), pp. 45–59.

Documente strategice și politici publice:

9. UNESCO. *Culture 2030 Indicators*. Paris: UNESCO, 2022.

10. *Strategia națională pentru cultură și patrimoniu 2023–2030*. Chișinău: Guvernul Republicii Moldova, 2023.
Surse online / materiale media:
11. Satul European 2024. *Casa de cultură din Roșcani a fost renovată*. [accesat: 18 martie 2025] Disponibil: https://stiri.md/article/social/satul-european-casa-de-cultura-din-roscani-a-fost-renovata/
12. TVR Moldova. *Proiectul educațional transfrontalier „Carte pentru Basarabia" va aduce zâmbetul pe fața copiilor din Școala Gimnazială „Ion Creangă" din satul Micleușeni, raionul Strășeni*. [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://tvrmoldova.md/article /e4062bdd9343d920/proiectul-educational-transfrontalier-carte-pentru-basarabia-va-aduce-zambetul-pe-fata-copiilor-din-scoala-gimnaziala-ion-creanga-din-satul-micleuseni-raionul-straseni.html

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ**, dr. hab., prof.univ.*

MANAGEMENTUL COMUNICĂRII ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE

Valeria ANTON,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24.064.1:005.57 E-mail: cazacuvaleria@gmail.com

Conținutul lucrării de față abordează o temă care, deși a fost amplu studiată, rămâne de actualitate prin multele cazuri existente în realitatea societății contemporane. Este vorba despre managementul *comunicării,* care reprezintă o parte inevitabilă a vieții profesionale ale managerilor.

Pe parcursul cercetării au fost studiate lucrările autorilor străini și autohtoni, a fost analizată evoluția abordărilor pentru redarea aspectelor conceptuale, prezentarea de teorii privind procesul de comunicare managerială eficientă. Problematica formării continue, dezvoltării abilităților de comunicare, a obstacolelor, condițiilor și a principiilor comunicării eficiente în instituțiile de învățământ au fost luate în considerare în lucrările lor științifice de către cercetători, precum: Ș. Boncu, S. Duck, S. Moscovici, S. Negruți, L. Șoitu, O. Pânișoară, N. Stanton, A. Muccielli, G. Pânișoară, Ș. Stanciu, Ec. Țarină, T. Callo, S. Goluțbițchi, V. Goraș-Postică etc.

Asigurarea *calității serviciilor de educație timpurie* depinde în cea mai mare măsură de *calitatea pregătirii profesionale a cadrelor didactice* și non-didactice, care lucrează în serviciile de educație timpurie. Pentru a asigura copiilor un mediu educațional propice învățării și dezvoltării lor, care să ofere tuturor copiilor în egală măsură posibilitatea de a se dezvolta în ritmul lor individual și de a valorifica interesele și potențialul lor individual, este necesar ca educatorul să dețină anumite competențe profesionale [4, p. 64]. Dintre aceste competențe cea de comunicare primează și relaționează în mod direct cu toate celelalte, influențându-le în funcție de context și de finalitățile educaționale.

După cum bine se știe și se reiterează în mediul educațional, *comunicarea* este un proces care implică jucarea unor roluri diferite în funcție de context. O persoană poate avea multiple roluri simultan, cum ar fi cel de copil, coleg sau student, care pot interacționa sau intra în conflict. Aceste roluri influențează modul în care comunicăm și sunt percepute diferit de către diferiți oameni. De exemplu, unii pot vedea anumite roluri ca autoritare, în timp ce alții le pot considera colaborative. Rolurile sunt învățate pe parcursul vieții și afectează comunicarea noastră cu ceilalți [3, pp. 266-270].

De fapt, comunicarea este un proces ce se desfășoară la două niveluri, *informațional și relațional.* Orice comunicare presupune vehicularea unui conținut informațional, dar ea implică și o relație între persoanele care comunică. Nivelul relațional conține indici de interpretare a conținutului comunicării. El ne arată cum trebuie înțeles conținutul

și care este natura relației dintre persoanele aflate în interacțiune comunicațională [5, p. 14]. În grădinița de copii, relațiile educator-copil și copil-copil în actul educațional depind de calitatea comunicării verbale și nonverbale. *Competența de exprimare* reprezintă un ansamblu de cunoștințe, comportamente și atitudini, mobilizate pentru a realiza diferite forme de comunicare, care se detaliază în: participarea la o discuție, adresarea de întrebări (luarea interviului), răspunsul la întrebări (oferirea interviului), relatarea unor experiențe, reproducerea de texte, generalizarea unor idei și prezentarea în public, realizarea a diverse comentarii etc. [2, p. 102].

Studiile cu privire la management și efectele sale asupra climatului organizațional pozitiv au evidențiat faptul că tehnicile eficiente de *comunicare managerială* reprezintă un factor important în determinarea eficienței organizației școlare [1, p. 25].

Obiectul cercetării noastre îl constituie procesul de comunicarea managerială în instituțiile de educație timpurie, cu accent pe analiza proceselor de comunicare internă și externă.

Scopul cercetării vizează analiza și optimizarea managementului comunicării în instituțiile de educație timpurie, evidențiind impactul acestuia asupra relațiilor dintre cadrele didactice și părinți.

Obiectivele cercetării operaționalizează scopul enunțat mai sus și includ: fundamentarea teoretică a managementului comunicării în instituțiile de educație timpurie; studierea impactului managementului comunicării asupra climatului educațional; analiza provocărilor și dificultăților întâmpinate în procesul de comunicare dintre educator-părinte; evaluarea percepțiilor cadrelor didactice și părinților asupra calității comunicării în instituțiile de educație timpurie prin metode de cercetare empirică (chestionare, interviuri, studii de caz) și elaborarea unui set de recomandări privind eficientizare a managementului comunicării, aplicabil în instituțiile de educație timpurie.

În cadrul cercetării am pornit de la următoarea ipoteză: Un management eficient al comunicării în instituțiile de educație timpurie contribuie semnificativ la îmbunătățirea relațiilor dintre cadrele didactice și părinți, având un impact pozitiv asupra climatului educațional din instituție.

Metodologia cercetării a vizat următoarele metode și tehnici de cercetare: *teoretice:* documentarea științifică, comparația, analiza, sinteza; *empirice:* studiul de caz, chestionarea, experimentul pedagogic, cu toate etapele sale aferente, dar și *metode statistice* de analiză și prelucrare a rezultatelor investigației.

Studiul de caz, realizat în Grădinița de copii Ghelăuza, pe care o reprezentăm a avut ca obiectiv analiza managementului comunicării în instituție, iar rezultate principale așteptate și obținute au inclus un set de probleme identificate, punctele tari și cele slabe ale comunicării interne și externe. Acestea s-au descoperit prin intermediul analizei SWOT. Astfel, printre *punctele forte* ale comunicării în instituție, cadrele didactice au menționat: personal didactic competent, relații pozitive cu copiii și părinții; atmosferă prietenoasă în grupa de copii; marea majoritatea a copiilor și părinților sunt satisfăcuți de serviciile prestate de noi. La *punctele slabe*,

vulnerabilități s-a semnalat lipsa unui sistem clar de comunicare internă și externă, utilizarea limitată a tehnologiilor digitale. La oportunități, s-au regăsit: creșterea accesibilității platformelor digitale pentru comunicarea managerială, dar și didactică, posibilitatea organizării unor sesiuni de formare continuă pentru cadrele didactice. La capitolul *amenințări*, s-a punctat: rezistența la schimbare din partea unor educatoare, insuficiența partenerilor de dezvoltare și a resurselor financiare pentru implementarea unor soluții moderne în eficientizarea comunicării didactice și manageriale, inclusiv a celei digitale.

În cadrul experimentului formativ, am elaborat în mod participativ in ansamblu de *strategii de optimizare* a procesului de comunicare managerială și interpersonală în instituție, dintre care enunțăm pe cele la care s-au referit mai mulți colegi și anume: implementarea unui plan de comunicare internă clar și eficient; organizarea de întâlniri periodice între educatori și părinți; utilizarea platformelor digitale pentru comunicare (ex. Google Classroom, WhatsApp), dar și instruirea cadrelor didactice în domeniul comunicării eficiente. În același sens s-a subliniat *impactul pozitiv al comunicării asupra îmbunătățirii continue a climatului educațional*, care se manifestă prin îmbunătățirea relațiilor dintre cadrele didactice și părinți; creșterea încrederii și colaborării în instituția de educație timpurie; crearea unui mediu educațional favorabil dezvoltării copilului; promovarea unei culturi organizaționale bazate pe transparență și colaborare și instruirea continuă a cadrelor didactice pentru îmbunătățirea abilităților de comunicare constructivă, asertivă și empatică.

În concluzie, susținem că o comunicare managerială și didactică eficientă este esențială pentru asigurarea succesului educației timpurii. Relația dintre manager, educatori și părinți influențează direct climatul educațional, pe de o parte, iar pe de alta recunoaștem necesitatea dezvoltării unor strategii clare și adaptate pentru îmbunătățirea comunicării în contexte specifice din fiecare grupă de copii și cu fiecare partener de comunicare – copil, părinte, cadru didactic sau nondidactic.

Referințe:

1. GAVRILĂ, T. *Managementul organizațiilor.* București: Ed. Economică, 2007.
2. GORAȘ-POSTICĂ, V., Botezatu, M. *Psihopedagogia comunicării. Suport de curs.* Chișinău: CEP USM, 2015. 146 p.
3. PÂNIȘOARĂ, O.I. *Comunicarea eficientă,* Ediția a III-a, Iași: Editura Polirom, 2006. 422 p.
4. SADOVEI, L., GÎNJU, S. ș.a. *Metodologia cercetării – acțiune în educația timpurie. Suport de curs.* Chișinău: Tip. Garomont Studio, 2015. 209 p.
5. ȚĂRNĂ, E. *Bazele comunicării.* Chișinău: Prut Internațional (Tip. Centrală), 2011. 368 p.

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ**, dr. hab., prof.univ.*

MANAGEMENTUL ADAPTĂRII PSIHOSOCIALE A ELEVILOR ÎN CICLUL PRIMAR

Ina IORDACHI,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale educaţiei, Sociologie şi Asistenţă socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.3:316.6:005 E-mail: iordachiina@gmail.com

În societatea contemporană, unde schimbările sociale, tehnologice și educaționale se produc într-un ritm accelerat, adaptarea psihosocială a elevilor în ciclul primar devine o problemă de mare actualitate. Această adaptare nu este doar o condiție pentru succesul academic, ci și o bază esențială pentru dezvoltarea armonioasă a personalității copilului. Elevii care reușesc să se adapteze la cerințele mediului școlar și social au mai multe șanse să devină adulți echilibrați, capabili să facă față provocărilor vieții. Importanța teoretică a acestei teme rezidă în faptul că ea integrează cunoștințe din domenii precum psihologia educațională, psihologia dezvoltării și managementul educațional. Studiul adaptării psihosociale contribuie la înțelegerea mecanismelor care stau la baza formării abilităților sociale, emoționale și cognitive ale copiilor.

Dependența excesivă de părinți, anxietatea de separare, dificultăți în relaționarea cu colegii sau neînțelegerea materiei școlare pot fi câteva dintre dificultățile întâlnite. În acest context, identificăm *problema cercetării*: elevii clasei I întâmpină dificultăți de adaptare psihosocială în mediul școlar. *Obiectul cercetării* vizează procesul de adaptare psihosocială a elevilor în ciclul primar, iar s*copul* – elaborarea unor strategii manageriale și pedagogice de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar. *Ipoteza de cercetare* presupune că procesul de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar va fi eficient, dacă vor fi identificați factorii adaptării psihosociale a elevilor din ciclul primar și dacă va fi stabilit și validat experimental un ansamblu de strategii manageriale de adaptare psihosocială a elevilor.

Obiectivele cercetării includ analiza aspectelor teoretice cu referire la adaptarea psihosocială a elevilor din ciclul primar; identificarea condițiilor de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar; determinarea practicilor, modelelor existente de adaptare psihosocială a elevilor în ciclul primar; constatarea inițială a nivelului de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar; elaborarea și aplicarea unui ansamblu strategiilor manageriale de facilitare a procesului de adaptare psihosocială a elevilor din clasa I.

Metodele de cercetare utilizate au fost *teoretice:* analiza literaturii de specialitate, sinteza, sistematizarea, generalizarea și *empirice:* experimentul psihopedagogic, chestionarul, interviul, testarea (Kern Iurasek, Scala de studiere a adaptarii psihosociale în școala (adaptată dupa Cirkov V., Sokolova O., Sorokina O.).

Noutatea temei adaptării școlare a copiilor constă în abordările inovatoare și interdisciplinare care iau în considerare complexitatea lumii moderne, evidențiind direcțiile de cercetare actuale și viitoare.

Fenomenul de adaptare este un concept studiat din mai multe perspective. Conceptul de adaptare este unul complex și multidimensional, care a fost definit și redefinit de-a lungul timpului de către numeroși cercetători din diverse domenii, precum psihologia, biologia, sociologia și pedagogia. Adaptarea psihosocială a elevilor care merg în clasa I este o problemă actuală și importantă în sistemul educațional. Trecerea de la grădiniță la învățământul primar presupune într-un context nou și diferit, atât în ceea ce privește aspectele academice, cât și cele sociale. Această problemă a fost abordată de numeroși cercetători, care au explorat diverse aspecte ale adaptării, inclusiv factorii care o influențează, strategiile de intervenție și impactul asupra dezvoltării copiilor [2; 3]. Prin combinarea cunoștințelor din cercetările locale și internaționale, vom dezvolta strategii eficiente pentru a sprijini adaptarea școlară a copiilor, asigurându-se că fiecare copil are șansa de a reuși în sistemul educațional.

Demersul experimental a fost direcționat spre studierea particularităților de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar, fiind bazat pe abordările teoretice ale procesului de adaptare psihosocială a elevilor din ciclul primar și pe obiectivele cercetării. În scopul evaluării nivelului inițial de adaptare psihosocială a elevilor în ciclul primar au fost testați 120 elevi din clasele I „A”, „B”, „C” și „D” ai Instituției Publice Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din municipiul Strășeni. Pentru diagnosticarea nivelului de adaptare școlară a copiilor folosim metoda Kern Iurasek, care determină maturitatea școlară la copii. Analizând datele din ultimii trei ani am constatat că % copiilor la care a fost determinată maturitatea școlară de nivel înalt descrește, pe când % copiilor cu nivelul mediu și slab al maturității școlare crește. De aceea este necesar de stabilit și validat experimental un ansamblu de strategii manageriale de adaptare psihosocială a elevilor.

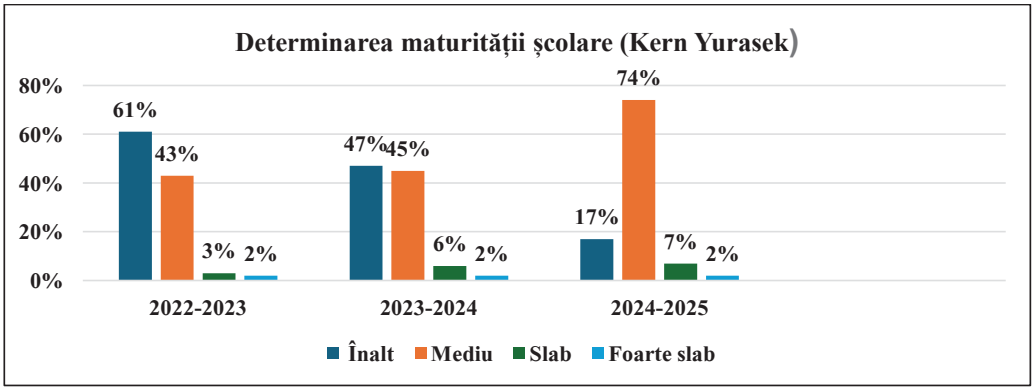

Figura 1. Nivelul maturității școlare

La elevii cu dezvoltarea maturității școlare medie și mai sus de medie adaptarea psihosocială în cadrul debutului școlar se desfășoară într-un mod firesc, copiii nu întâmpină dificultăți esențiale de adaptare. De aceea elevii, cu nivelul slab și foarte slab al dezvoltării maturității școlare, constituie *eșantionul de cercetare*.

Bazându-ne pe caracteristicile, mecanismul şi factorii psihosociali ce influenţează adaptarea elevilor în clasa întâi, am determinat strategii manageriale de adaptare psihosocială a elevilor în ciclul primar la nivel de instituție, la nivel de clasă și strategii pentru copii cu dificultăți majore.

Tabelul 1. Tipologia strategiilor manageriale

La nivel de instituție	La nivel de clasă	Pentru copii cu dificultăți majore
• Zile ale ușilor deschise; • Ziua boboceilor; • Colțuri de Reglare Emoțională; • Cercuri de robotică.	• Învățarea prin joc; • Proiecte colaborative; • Activități outdoor; • Recompense simbolice, târguri.	• Terapie prin povești; • Terapie prin desen; • Terapie prin joc; • Terapie anti stres.

În concluzie, adaptarea școlară în ciclul primar reprezintă un proces complex, multidimensional și dinamic, influențat de factori individuali (emoționali, cognitivi), familiali, școlari și comunitari. Aceasta nu este un eveniment izolat, ci o transformare continuă care evoluează pe parcursul întregii perioade școlare. Primele luni de școală sunt importante pentru stabilirea unei baze solide de adaptare. Strategii precum programe de mentorat, activități de integrare și colaborarea cu părinții pot preveni dificultățile ulterioare și pot consolida stima de sine a elevilor. Cercetarea arată că copiii au ritmuri și stiluri diferite de adaptare. Implementarea unor strategii personalizate (inclusiv metode inovatoare precum robotică educațională sau terapie prin joc) maximizează șansele de succes pentru fiecare elev [2].

Climatul emoțional al clasei, calitatea relațiilor dintre cadre didactice și elevi, precum și existența unor spații și activități structurate contribuie semnificativ la o adaptare armonioasă, iar învățătorii devin figuri cheie în facilitarea acestui proces.

Referințe:

1. BOLBOCEANU, A. ș. a. *Mecanisme ale intervenției în contextul asistenței psihologice.* Colecția „Științe ale Educației”, Institutul de Științe ale Educației. Chișinău: Cavaioli, 2015. 116 p.
2. COASAN, A., VASILESCU, A., *Adaptarea şcolară*, București: Editura. S.E., 1988.
3. Guţu, Vl. ș. a. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chişinău: CEP USM, 2008. 175 p.

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ,** dr. hab., prof.univ.*

STRATEGII DE EFICIENTIZARE A MANAGEMENTULUI EDUCAȚIONAL ÎN GIMNAZIU

Nina JOCOT,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale educației, Sociologie și Asistență socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.5.046.12:005.21 E-mail: ninajocot0@gmail.com

Sistemul de învățământ se confruntă cu multiple provocări: scăderea numărului de elevi, acces limitat la educație de calitate, rezultate slabe la testări, abandon școlar ridicat și scăderea motivației pentru învățare. Aceste probleme evidențiază necesitatea modernizării managementului educațional pentru a asigura un sistem eficient, adaptat cerințelor actuale. Strategia de dezvoltare „Educația 2030" subliniază importanța unui management performant al carierei didactice, promovând inovația, excelența și meritocrația. Un sistem educațional modern necesită cadre didactice competente, motivate și competitive, capabile să asigure o educație de calitate pentru toți elevii. Obiectivul 9 al Strategiei „Educația 2030" vizează creșterea performanțelor sectorului educațional prin modernizarea infrastructurii și consolidarea capacității manageriale. Reformarea managementului educațional implică conducere strategică, gestionare transparentă a resurselor și fundamentarea deciziilor pe analize clare [5].

Scopul cercetării noastre constă în identificarea și analiza strategiilor de eficientizare a managementului educativ în gimnaziu, în vederea optimizării calității educației și a promovării unor practici manageriale eficiente. *Ipoteza cercetării*: aplicarea unor strategii moderne de management educativ, bazate pe leadership eficient, digitalizare, implicarea comunității și formarea continuă a cadrelor didactice, conduce la creșterea performanței academice a elevilor și la îmbunătățirea climatului organizațional în gimnaziu. Pornind de la finalitățile de bază de mai sus, am trasat următoarele obiective ale cercetării: analiza teoretică a conceptului de management educațional; identificarea principalelor provocări ale managementului educativ în gimnazii; evaluarea impactului strategiilor moderne asupra calității procesului educațional; elaborarea recomandărilor pentru îmbunătățirea managementului educativ în gimnaziu.

Eficiența managementului educațional, în general (care vizează, în ansamblu, instruirea și educația) și al managementului educativ (care pune accent special pe activitățile cu caracter educativ), în particular, depinde de competențele manageriale ale liderilor educaționali, de resursele financiare și materiale, de implicarea activă a comunității, dar și de calitatea documentelor curriculare. Un management performant presupune colaborare armonioasă între profesori, elevi, părinți și autorități, precum și adaptarea procesului educațional la nevoile elevilor. Eficientizarea managementului educațional și educativ, în același timp, este esențială pentru dezvoltarea

unui sistem educațional competitiv, pregătit pentru viitor. Implementarea reformelor din cadrul Strategiei „Educația 2030” poate contribui la creșterea nivelului educației și dezvoltarea unui capital uman performant, consolidând perspectivele economice și sociale ale Republicii Moldova [5].

În literatura de specialitate conceptul de management educațional este tratat ca ansamblul proceselor prin care sunt coordonate resursele umane și materiale pentru atingerea obiectivelor educaționale [1]. Principalele *funcții* ale acestuia includ *planificarea, organizarea, coordonarea și evaluarea și optimizarea* activităților școlare [2]. Un management eficient la diferite niveluri se bazează pe leadership educațional și inovație managerială. În contextul schimbărilor actuale, managementul educațional în sens larg și cel educativ, în sens îngust, trebuie să fie flexibil și orientat spre îmbunătățirea continuă a procesului de învățământ, conform schimbărilor rapide din societate [3].

Pentru eficientizarea managementului educațional în gimnazii, sunt recomandate următoarele strategii: modernizarea metodelor de predare prin utilizarea tehnologiilor digitale și a abordărilor interactive pentru a spori implicarea elevilor; dezvoltarea leadership-ului educațional, prin formarea continuă a directorilor și profesorilor pentru a răspunde noilor cerințe educaționale; îmbunătățirea culturii organizaționale, promovând colaborarea și participarea activă a cadrelor didactice, ceea ce duce la creșterea motivației profesionale; creșterea implicării comunității și a părinților în procesul educațional prin parteneriate strategice și colaborare activă cu școala; gestionarea eficientă a resurselor educaționale prin alocarea optimă a fondurilor și utilizarea eficientă a infrastructurii existente etc.

La etapa actuală inovația managerială, care presupune adoptarea unor noi modele de organizare și administrare a instituțiilor de învățământ, se prezintă ca un mecanism optim de eficientizare a managementului educațional și educativ. Întru promovarea strategiilor manageriale cu elemente inovative în instituție, recurgem cu discernământ la integrarea tehnologiilor educaționale, la utilizarea platformelor de învățare online și a resurselor digitale; la folosirea bazelor de date pentru luarea deciziilor, prin implementarea unor sisteme de monitorizare a progresului elevilor; la promovarea unei culturi a calității prin standarde de performanță bine definite și metode eficiente de control al calității; dar și la dezvoltarea unor practici de management participativ, unde cadrele didactice, elevii și părinții sunt implicați activ în luarea deciziilor strategice ale școlii și în activități educative comune [4].

Pornind de la reperele teoretice analizate mai sus, am desfășurat o cercetare aplicativă în Gimnaziul „Victor Ciutac” din s. Șirăuți, raionul Briceni, având ca eșantion 15 profesori și 151 de elevi. În contextul dat, am pornit de la identificarea strategiilor manageriale și ulterior, am recurs la aplicarea lor, am analizat dificultățile întâmpinate și impactul acestora asupra calității educației. Rezultatele obținute atât în activitățile instructive (legate de sporirea performanței academice, a reușitei elevilor), cât și în cele educative (care înglobează multitudinea de activități de educație

în sens îngust, în baza valorilor, care dezvoltă conștiința, caracterul și comportamentul adecvat al elevilor), indică faptul că utilizarea unui leadership participativ îmbunătățește climatul organizațional și motivația cadrelor didactice pentru formare continuă și muncă de calitate; digitalizarea procesului educațional contribuie la o mai bună organizare și eficiență a actului didactic; implicarea părinților și comunității școlare sprijină performanțele elevilor și reduce rata abandonului școlar; un management educațional eficient presupune integrarea strategiilor inovatoare, dezvoltarea competențelor cadrelor didactice și implicarea comunității școlare etc.

În concluzie, susținem că strategiile de eficientizare a managementului educațional, aplicate prin eforturi conjugate de echipa managerială și profesorală, sunt o necesitate nu doar pentru a răspunde intereselor și problemelor actuale cu care se confruntă zilnic elevii noștri, ci și pentru a educa cetățeni ai secolului XXI, pregătiți pentru a pentru face față provocărilor din viitor. Eficientizarea managementului educațional nu se reduce doar la îmbunătățirea performanțelor academice ale elevilor, ci și asigurarea unui cadru în care toți actorii implicați în educație – profesori, elevi, părinți, autorități locale – să colaboreze într-un mod armonios pentru atingerea obiectivelor educaționale. De asemenea, este important ca procesul de învățare să fie adaptat nevoilor și intereselor elevilor, iar infrastructura educațională să fie modernizată pentru a răspunde cerințelor contemporane. Or, implementarea unor strategii moderne de management educațional este esențială pentru asigurarea unei educații de calitate.

Referințe:

1. COJOCARU, V. Managementul educațional autentic din perspectiva democratizării și integrării europene. În: *Management educațional.* Guțu Vl. (coord.). Chișinău: CEP USM, 2013.
2. CRISTEA, S. Managementul educației. În: *Didactica Pro,* nr.6 (16), 2002, p. 77-79.
3. DAFT, R.L. Management (8th edition). Thomson, 2008.
4. PĂUN, E. Managementul instituţiei şcolare. În: *Buletinul Centrului Naţional de Formare a Personalului din Învăţământul Preuniversitar,* nr.1. Bucureşti, 2002.
5. *Strategia de Dezvoltare „Educația 2030”.* [Accesat: 3 martie 2025]. Disponibil: https://gov.md/ sites/ default/ files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ,** dr. hab., prof.univ.*

STRATEGII MANAGERIALE DE VALORIFICARE A TRADIȚIILOR ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE

Aurelia MALCIUC,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale educației, Sociologie și Asistență socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24:005:39 E-mail: bulgaruaurelia6@gmail.com

Transformările sociale şi economice actuale impun o renovare a politicii educaţionale trasate pe baza principiilor democratice şi umaniste, de aceea se cere de la fiecare manager din domeniul învăţământului perfecţionarea activităţii de dirijare. Aceasta funcție managerială necesită cultivarea anumitor calităţi ca: *iniţiativă, receptivitatea faţă de nou, sinceritatea, bunăvoinţa, obiectivitatea în apreciere, spiritul responsabilităţii, respectul faţă de subalterni, spiritul organizatoric etc.*

În condiţiile reformei învăţământului pentru un manager-lider este important spiritul optimist, încrederea că majoritatea problemelor aparent irezolvabile pot fi soluţionate. Managerul trebuie să poată mobiliza colectivul la realizarea sarcinilor trasate, poate neconvenabile unor persoane, însă acceptabile pentru colectiv [1, p. 3].

În acest context, managerul instituției de educație timpurie, posedând arta convingerii, trebuie să știe a mobiliza colectivul în activitate nu doar prin intermediul ordinelor şi dispoziţiilor, dar și aplicând diverse strategii manageriale de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie.

Obiceiurile, tradiţiile populare şi datinile constituie memoria despre anumite realizări spirituale ale omului. El are ca simbol, semn ale acelor valori, care, fiind create de societate, sunt îndeosebi respectate şi păstrate, constituind modalitatea transmiterii deprinderilor, cunoştinţelor, memoriei neamurilor, culturii, valorilor spiritual-morale, conştientizării unităţii şi unirii, omului cu societatea şi natura [2, p. 225].

În Republica Moldova, mai mulți autori și experți au abordat tema strategiilor manageriale pentru valorificarea tradițiilor populare în educația timpurie.

În monografia sa *Etnopedagogie şi educaţie*, cercetătorul autohton *N. Silistraru,* menționează despre importanța pedagogiei populare și promovarea culturii populare în instituțiile de educație timpurie [2].

În alt manual, *Valori ale educaţiei moderne,* autorul N. Silistraru, analizează semnificația valorilor populare în procesul educațional [3].

V. Ursu, conferențiar universitar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, în lucrarea sa intitulată *Metodologia educației*, abordează diverse aspecte ale procesului educațional, inclusiv metode și strategii didactice, evaluarea în educație și integrarea valorilor culturale în predare. De asemenea, autoarea pune

accent pe importanța valorificării patrimoniului cultural în sistemul educațional din Republica Moldova, subliniind rolul tradițiilor populare în formarea identității culturale a educaților [4].

Orientări privind educația timpurie și preșcolară, incluzând aspecte legate de integrarea tradițiilor culturale în procesul educațional, ne sunt oferite în *Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova* [5].

În baza argumentelor de mai sus, am fost convinsă de necesitatea unei investigații pedagogice la tema dată. *Obiectul cercetării* noastre îl constituie procesul de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie, iar *scopul* vizează identificarea și aplicarea unui ansamblu de strategii manageriale de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie.

Ipoteza de la care am pornit investigația a fost următoarea: Strategiile managerial-pedagogice de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie vor fi realizate eficient, dacă vor fi elucidate aspectele teoretice ale managementului la nivelul instituției de educație timpurie; – va fi studiat nivelul de participare a cadrelor didactice în implementarea activităților cu specific tradițional în activitatea cu preșcolarii; vor fi implicate cadrele didactice în parteneriat cu părinții în activități de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie.

Obiectivele cercetării au inclus etape importante de parcurs, precum: elucidarea aspectelor teoretice ale managementului la nivelul instituției de educație timpurie; identificarea rolului tradițiilor populare în dezvoltarea copilului preșcolar; analiza nivelului de participare a cadrelor didactice în implementarea activităților cu specific tradițional în activitatea cu preșcolarii; elaborarea și implementarea strategii manageriale de valorificare a tradițiilor populare în instituția de educație timpurie; deducerea concluziilor și a recomandărilor practice fezabile la etapa actuală.

Metodologia cercetării a inclus metode teoretice – analiza și sinteza literaturii de specialitate; metodele empirice: experimentul de constatare, formativ și cel de control, chestionarea; metodele statistice de analiză și prelucrare a rezultatelor investigației.

Activitatea practică am desfășurat-o pe parcursul mai multor luni, într-o instituție de educație timpurie, unde au fost implementate o serie de proiecte educaționale cu specific tradițional:

organizarea de ateliere tematice (confecționarea mărțișoarelor, pictarea ouălor de Paște, realizarea costumelor populare); sărbătorirea obiceiurilor de iarnă (colindatul, Plugușorul, șezătorile); promovarea cântecului și a jocului popular în cadrul serbărilor din instituție; colaborări cu meșteri populari, părinți și reprezentanți ai comunității locale.

Rolul managerului a fost esențial în inițierea, coordonarea și evaluarea acestor activități, dar și în asigurarea resurselor necesare și motivarea personalului educativ.

În concluzie, subliniem că cercetarea practică a confirmat ipoteza de lucru. Ne-am convins că implicarea activă a conducerii instituției, alături de o echipă educațională motivată, duce la o valorificare autentică și eficientă a tradițiilor populare. De asemenea, s-a remarcat o îmbunătățire a relației grădiniță-familie-comunitate și o creștere a interesului copiilor față de valorile naționale. Pe baza rezultatelor obținute, am formulat următoarele *recomandări*:

- elaborarea unui plan managerial dedicat promovării tradițiilor în grădiniță;
- organizarea periodică a activităților cultural-tradiționale cu implicarea părinților.
- includerea temelor tradiționale în proiectarea didactică și în parteneriatele educaționale;
- instruirea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației culturale și patrimoniale;
- promovarea colaborării interinstituționale pentru susținerea identității culturale la nivel local.

Referințe:

1. COJOCARU, V., SLUTU, L. *Management educațional.* Chișinău: Cartea Moldovei, 2007. 159 p. ISBN 978-9975-60-041-5.
2. SILISTRARU, N. *Etnopedagogie şi educaţie: Monografie.* Univ. de Stat din Tiraspol, Catedra Pedagogie şi Psihologie Generale. Chişinău: CEP UST. 2019. 407 p. ISBN 978-9975-76-295-3.
3. SILISTRARU, N. *Valori ale educaţiei moderne.* Chişinău: Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.
4. URSU, V. *Metodologia educaţiei: Curs univ.* Univ. Pedagogică de Stat „Ion Creangă". Fac. de Istorie şi Etnopedagogie. Chişinău: Pontos SRL, 2010 (F.E.-P. „Tip. Centrală"). 300 p. ISBN 978-9973-51-110-0.
5. VRÂNCEANU, M. *Curriculum pentru educaţie timpurie.* Chişinău: Lyceum (F.E.P. „Tipografia Centrală"). 2019. 128 p. ISBN 978-9975-3285-7-9.

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ,** dr. hab., prof.univ.*

MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE DIN PERSPECTIVA ASIGURĂRII STĂRII DE BINE

Veronica MEAUN,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Științe ale educației, Sociologie și Asistență socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24:005.95/.96 E-mail: svbogulean@gmail.com

Introducere

În instituțiile de educație timpurie (IET), similar cu alte instituții sociale, resursele umane reprezintă un factor esențial în asigurarea unui mediu educațional de calitate. Managementul eficient al resurselor umane nu doar că optimizează activitatea cadrelor didactice, ci contribuie semnificativ la crearea unui climat organizațional favorabil dezvoltării profesionale și personale [1, p. 15]; [4, p. 23]. Această lucrare analizează strategiile de management al resurselor umane în educația timpurie, evidențiind impactul acestora asupra stării de bine a educatorilor și asupra calității actului educațional.

Importanța managementului resurselor umane în educația timpurie

Resursele umane dintr-o instituție educațională reprezintă fundamentul procesului instructiv-educativ [1, p. 32]. Un management eficient implică recrutarea, selecția, integrarea și dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. Starea de bine a educatorilor influențează direct motivația, implicarea și performanța acestora, având un efect pozitiv asupra calității actului educațional oferit copiilor [5, p. 41].

Un aspect esențial este dezvoltarea continuă a competențelor profesionale prin programe de formare și perfecționare [3, p. 56]. Lipsa unor strategii clare de dezvoltare a resurselor umane poate duce la epuizare profesională, demotivare și scăderea calității educației.

Scopul cercetării noastre vizează: determinarea modului în care managementul resurselor umane poate contribui la starea de bine a angajaților în IET.

Ipoteza de la care am inițiat investigația a fost următoarea: un management eficient al resurselor umane contribuie la menținerea și promovarea stării de bine a angajaților din IET.

Obiectivele cercetării noastre includ:

- definirea și analiza conceptului de stare de bine în context educațional;
- identificarea factorilor care influențează motivația și satisfacția profesională;
- evaluarea strategiilor actuale de management al resurselor umane în IET;

- propunerea unor soluții practice pentru optimizarea managementului resurselor umane și îmbunătățirea stării de bine a personalului.

Metodologia cercetării include o combinație de metode calitative și cantitative. Metodele utilizate includ:

- **analiza documentară** – prin studierea surselor bibliografice relevante din domeniul managementului educațional și resurselor umane [1], [2], [3];
- **chestionarea cadrelor didactice** – pentru a colecta date privind percepția educatorilor asupra climatului organizațional, motivației și leadershipului;
- **intervievarea** – pentru a identifica strategiile aplicate în gestionarea resurselor umane și impactul acestora asupra eficienței organizaționale;
- **observarea directă** – în scopul surprinderii dinamicii echipei pedagogice și modului în care este gestionată activitatea profesională în cadrul IET.

Rezultatele cercetării

Analiza datelor colectate a relevat faptul că un management eficient al resurselor umane în educația timpurie este strâns corelat cu starea de bine a personalului didactic [1, p. 29]; [5, p. 63]. Printre cele mai importante constatări se numără:

- **Motivația și satisfacția profesională** – cadrele didactice care beneficiază de sprijin managerial și de recunoaștere profesională manifestă un nivel mai ridicat de angajament și satisfacție la locul de muncă [6, p. 19] ;
- **Leadershipul educațional** – un stil de conducere participativ și deschis contribuie la crearea unui climat organizațional pozitiv și la îmbunătățirea relațiilor dintre colegi [4, p. 46] ;
- **Impactul formării continue** – programele de perfecționare profesională sunt esențiale pentru menținerea unui standard ridicat al educației și pentru prevenirea epuizării profesionale [3, p. 60] ;
- **Starea de bine a personalului** – instituțiile care pun accent pe echilibrul dintre viața profesională și cea personală reușesc să reducă stresul și să îmbunătățească eficiența acestora [5, p. 25].

Calitatea educației timpurii este direct influențată de calitatea și profesionalismul cadrelor didactice [6, p. 28]. Un mediu de lucru motivațional, sprijinul psihologic adecvat și posibilitățile continue de dezvoltare profesională sunt factori esențiali pentru menținerea unui climat educațional eficient.

Exemplu de bună practică: Proiectul „Starea de bine a cadrelor didactice și a copiilor în IET „Miorița”

În cadrul instituției de educație timpurie „Miorița” a fost implementat un proiect inovator, axat pe îmbunătățirea stării de bine a cadrelor didactice și, implicit, a copiilor [1, p. 44]. Printre inițiativele implementate:

– ateliere de dezvoltare personală și profesională;

– crearea unui climat pozitiv bazat pe colaborare;
– implicarea părinților în activități educaționale;
– modernizarea spațiilor educaționale.

Aceste măsuri au condus la creșterea satisfacției în rândul cadrelor didactice, la reducerea stresului profesional și la îmbunătățirea calității procesului educațional.

Astfel, pentru a crea un mediu educațional echilibrat și productiv, sunt necesare: organizarea periodică de cursuri de formare și perfecționare [3]; stabilirea unor mecanisme de apreciere a performanțelor; sprijin psihologic pentru prevenirea stresului profesional [5]; promovarea colaborării și comunicării eficiente în cadrul IET [4].

Concluzii

Investiția în resursele umane este cheia unei educații timpurii de calitate [1]; [6]. Strategiile eficiente de dezvoltare profesională, recunoaștere a performanței și îmbunătățire a condițiilor de muncă contribuie la un climat organizațional pozitiv și la creșterea satisfacției în muncă.

Referințe:

1. ANDRIȚCHI, V. *Managementul resurselor umane în educație.* Chișinău: Editura Didactică, 2018. 152 p.
2. ARMSTRONG, M. *Manual de practică în managementul resurselor umane.* Londra: Kogan Page, 2020. 520 p.
3. CUCOȘ, C. *Leadership și motivație în educație.* Iași: Polirom, 2021. 228 p.
4. GREMALSCHI, A. *Leadership educațional: Strategii pentru eficiența instituțională.* Iași: Polirom, 2019. 197 p.
5. GORAȘ-POSTICĂ, V. *Educația și formarea cadrelor didactice: provocări și perspective.* Chișinău: Editura Cartdidact, 2021. 186 p.
6. DECI, E. L., RYAN, R. M. *Motivația intrinsecă și autodeterminarea în comportamentul uman.* New York: Springer, 1985. 312 p.

Recomandat
***Viorica GORAȘ-POSTICĂ,** dr. hab., prof.univ.*

MANAGEMENTUL DEZVOLTĂRII COEZIUNII ORGANIZAȚIONALE ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Doina RADUL,
masterandă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie şi Asistenţa socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.24:005.7:37.064 E-mail: doina.radu72@gmail.com

În contextul evoluției rapide a societății moderne, instituțiile educaționale sunt supuse unor provocări tot mai complexe, care implică nu doar performanță academică, ci și o bună funcționare internă. Coeziunea organizațională devine astfel un factor esențial pentru succesul și dezvoltarea durabilă a unei instituții de învățământ. Grupurile de muncă, prin valorile colective pe care le împărtășesc (cooperare, egalitarism, apartenență, solidaritate), contribuie la construirea unui climat pozitiv, favorabil performanței și satisfacției profesionale.

Interesul pentru relațiile interpersonale și climatul organizațional a crescut semnificativ în ultimii ani, iar studiile de specialitate arată o corelație puternică între coeziunea echipei și eficiența activității educaționale. Meseria de pedagog presupune nu doar interacțiune cu copiii, ci și o comunicare eficientă între toți angajații instituției. În acest context, dezvoltarea coeziunii organizaționale este crucială pentru creșterea calității actului educațional și promovarea imaginii instituției.

Cercetările au evidenţiat importanţa deosebită a unui climat favorabil şi a unui moral ridicat pentru bunul mers al instituției de învățământ, atât din punct de vedere al eficienţei acesteia, prin reducerea unor fenomene disfuncţionale ca fluctuaţia membrilor, absenteismul, tensiuni şi conflicte, cât mai ales sub aspectul relaţiilor umane.

Tema coeziunii organizaționale și a comunicării manageriale a fost abordată în numeroase cercetări și lucrări științifice, atât la nivel național, cât și internațional. Printre autorii care au contribuit semnificativ la acest domeniu se numără: A. Neculau [9], E. Avram, C.-L. Cooper [1], C. Ticu [13], M. Zlate [15], Z. Bogathy [2], T. Zorlenţan [16], Gh. Ionescu, A. Toma [6], M. Năstase [8], S. Chelcea [4], C. Ticu, A. Stoica-Constantin [14].

Totodată, natura și influența comunicării asupra comportamentului organizațional sunt descrise în lucrările lui C. Păunescu [10], L. Şoitu [12], E. Joiţa [7], D. Sălăvăstru [11].

De asemenea, strategiile manageriale orientate spre consolidarea unui climat pozitiv sunt abordate de *M. Cândea, D. Cândea* [3], *C.-A. Fleming* [5].

Coeziunea organizațională reprezintă gradul de unitate, solidaritate și colabo-

rare dintre membrii unei organizații,instituții, reflectând măsura în care aceștia se identifică cu valorile, scopurile și cultura organizației și acționează în mod concertat pentru atingerea obiectivelor comune.

Coeziunea organizațională are un rol esențial în crearea unui mediu de lucru pozitiv, încurajând colaborarea, sprijinul reciproc și comunicarea eficientă între angajați.O echipă coezivă este mai motivată, are un nivel mai ridicat de satisfacție profesională și manifestă un angajament mai puternic față de instituție. Coeziunea este influențată de factori precum: stilul de conducere, cultura organizațională, claritatea rolurilor, comunicarea internă, existența unor obiective comune și activitățile de team-building. Lipsa coeziunii poate duce la conflicte, scăderea eficienței și fluctuația personalului. Dezvoltarea coeziunii necesită timp, implicare și strategii clare de management al resurselor umane.

Pentru realizarea cercetării propuse, s-au utilizat următoarele metode: *teoretice* – analiza literaturii de specialitate, sinteza, generalizarea, *empirice* – chestionarea (Chestionar pentru determinarea nivelului de dezvoltare a coeziunii de grup).

Cercetarea a debutat cu aplicarea unui chestionar, având scopul de a identifica nivelul inițial de coeziune organizațională.

Rezultatele obținute au fost sintetizate în Figura 1, care reflectă distribuția nivelurilor de coeziune organizațională în rândul angajaților instituției.

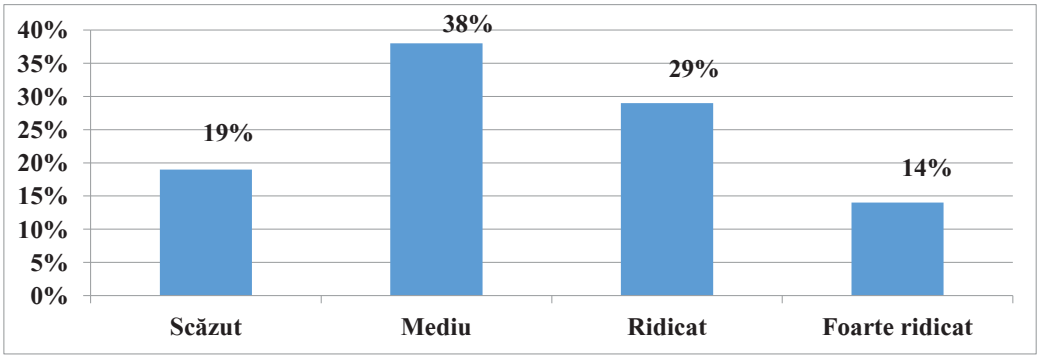

Figura 1. Nivelul de coeziune organizațională

Rezultatele obținute reflectă următoarele, 19% dintre respondenți au indicat un nivel scăzut de coeziune organizațională, semnalând probleme de integrare, comunicare sau colaborare. Această cifră, deși minoritară, este semnificativă și poate afecta dinamica grupului, climatul organizațional și eficiența activităților.

Există riscuri precum izolarea, de-motivarea angajaților, scăderea productivității și dificultăți în colaborarea interdepartamentală.

Este necesară aplicarea unor măsuri pro-active pentru a remedia aceste deficiențe și pentru a promova un climat instituțional pozitiv.

Cercetarea realizată subliniază importanța vitală a coeziunii organizaționale în instituțiile de învățământ preșcolar. Rezultatele obținute validează ipoteza conform

căreia o echipă unită, bazată pe colaborare și încredere reciprocă, contribuie semnificativ la eficiența activității educaționale și la bunul renume al instituției. Într-un sistem educațional aflat într-o continuă schimbare, investiția în capitalul uman, în relațiile interpersonale și în climatul organizațional nu este doar benefică, ci esențială pentru durabilitatea și dezvoltarea unei instituții.

Referințe:

1. AVRAM, E., COOPER, C.-L. *Psihologie organizaţional-managerială: Tendinţe actuale.* Iaşi: Polirom. 2008. 902 p. ISBN 978-973-46-0808-9.
2. BOGATHY, Z. *Manual de psihologia muncii şi organizaţională*. Iaşi: Polirom. 2004. 374 p. ISBN 973-681-536-6.
3. CÂNDEA, M., CÂNDEA, D. *Comunicarea managerială aplicată.* București: Expert. 1998. 370 p. ISBN: 9739282288.
4. CHELCEA, S. *Psihosociologie. Teorii, cercetări, aplicaţii.* Iaşi: Polirom. 2010. 420 p. ISBN 978-973-46-1653-4.
5. FLEMING, C.-A. *Arta subtilă a conversaţiilor mărunte: fluenţă, uşurinţă şi carismă în comunicare.* Bucureşti: Amaltea. 2020. 198 p. ISBN 978-973-162-208-8.
6. IONESCU, GH., TOMA, A. *Cultura organizaţională şi managementul tranziţiei.* Bucureşti: Economică. 2001.
7. JOIŢA, E., *Management educaţional. Profesorul-manager: roluri şi metodologie.* Iaşi: Polirom. 2000. 230 p. ISBN: 973-683-597-9.
8. NĂSTASE, M. *Cultura organizaţională şi managerială.* Bucureşti: ASE. 2004.
9. NECULAU, A. *Dinamica grupului şi a echipei.* Iaşi: Polirom. 2007. 342 p. ISBN 978-973-46-0542-2.
10. PĂUNESCU, C. *Deficiența mintală și organizarea personalității.* București: EDP. 1977. 380 p.
11. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educaţiei.* Iaşi: Polirom. 2004, 286 p. ISBN: 973-681-553-6.
12. ŞOITU, L. *Pedagogia comunicării.* Iaşi: Institutul European. 2002. 278 p. ISBN 973-611-199-7.
13. TICU, C. *Evaluarea psihologică a personalului*. Iaşi: Polirom. 2004. 292 p. ISBN 973-681-760-1.
14. TICU, C., STOICA-CONSTANTIN, A. *Managementul resurselor umane.* Iași: Institutul European. 2002. 248 p. ISBN: 973-611-214-4.
15. ZLATE, M. *Tratat de psihologie organizaţional-managerială.* Volumul I. Iaşi: Polirom. 2004. 565 p. ISBN 973-681-681-8.
16. ZORLENŢAN, T. *Managementul organizaţiei.* Bucureşti: Editura Holding Reporter. 1996.

Recomandat
***Viorica REABOI-PETRACHI,** dr., conf.univ.*

STRATEGII DE STIMULARE A MOTIVAȚIEI PENTRU ÎNVĂȚARE LA ELEVII DIN CICLUL PRIMAR

Nadejda BEȚIVU,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.3:159.947.5 E-mail: nadejdabetivu3@gmail.com

Motivația pentru învățare este o temă de o actualitate incontestabilă și influențează viitorul elevilor și al societății. Motivația este esențială pentru succesul educațional, punând bazele atitudinii față de învățare pe tot parcursul vieții. Elevii motivați au mai multe șanse să devină adulți care învață continuu. Într-o lume în schimbare, capacitatea de adaptare este crucială.

A. Cosmovici numeşte motivaţia învăţării ca restanţă psihică care face pe individul uman să înveţe. Ea reprezintă cauza psihologică a actului învățării. Deci, motivul reprezintă motorul conduitei. Când sunt prezente motivele, actele învățării sunt declanşate şi stimulate [1].

Motivația îi ajută pe elevi să depășească dificultățile și să-și păstreze curiozitatea pentru învățare. Ea nu apare spontan, ci se formează în timp, cu sprijinul cadrelor didactice, prin aplicarea metodelor didactice adecvate, crearea mediului pozitiv și a relațiilor constructive.

În acest sens, rezidă o problemă esențială de cercetare: *procesul de stimulare a motivației pentru învățare la elevii ciclului primar.* Procesul de stimulare a motivației pentru învățare la elevi va fi eficient dacă: *vor fi identificați factorii determinanți ai motivației pentru învățare la elevi; va fi stabilit nivelul motivației pentru învățare la elevii din ciclul primar; vor fi elaborate și aplicate strategii adecvate de stimulare a motivației pentru învățare.* Astfel, **scopul cercetării** constă în elaborarea strategiilor de stimulare a motivației pentru învățare în rândul elevilor din ciclul primar.

Motivația pentru învățare vizează dorința și interesul elevilor de a învăța și de a-și îmbunătăți cunoștințele, abilitățile într-un anumit domeniu sau subiect. Este o componentă esențială a procesului de învățare și poate influența semnificativ angajamentul, succesul și satisfacția în educație [2].

Studiul respectiv este fundamentat pe trei teorii relevante în înțelegerea și stimularea motivației pentru învățare la elevii din ciclul primar: Teoria autodeterminării (Edward Deci și Richard Ryan), Teoria stabilirii scopurilor (Locke și Latham) și Teoria expectanță-valoare (J. Eccles și A. Wigfield):

- **Teoria autodeterminării** se concentrează pe nevoile psihologice fundamentale ale individului și explică diferențele dintre motivația intrinsecă și cea extrinsecă. Se bazează pe trei nevoi psihologice de bază: 1. *Autonomia*: sentimentul de control asupra propriilor acțiuni; 2. *Competența*: dorința de a se

simți capabil și eficient în realizarea sarcinilor; 3. *Relaționarea*: nevoia de a avea legături sociale pozitive și de a se simți conectat cu ceilalți. În contextul învățării, aceasta implică crearea unui mediu care oferă elevilor sentimentul de alegere, sprijin emoțional și oportunități reale de reușită. Oferă aplicații practice în educație pentru dezvoltarea unui mediu de învățare favorabil;

- **Teoria stabilirii scopurilor** susține că motivația este sporită atunci când elevii își stabilesc obiective clare, provocatoare, dar realizabile. A avea un scop care este prea ușor nu reprezintă o forță motivațională. Scopurile grele sunt mai motivante decât cele ușoare, pentru că necesită mai multă implicare și o împlinire de a obține ceva pentru care ai muncit. Exită 5 principii de bază în stabilirea unui scop: *claritate, provocare, angajament, feedback* și *complexitatea sarcinii*;
- **Teoria expectanță-valoare** este una dintre cele mai complexe teorii despre mecanismele motivației de învățare. Teoria susține că expectanțele de succes și valoarea conferită de elevi sarcinii de învățare sunt determinate de credințele și comportamentele de reușită ale elevilor. Expectanțele de succes – cât de bine crede copilul că se va descurca la o sarcină școlară, se bazează pe experiențele anterioare și pe feedback-ul primit (de la învățător, părinți), influențată de încurajările sau criticile din mediul educațional. Valoarea sarcinii – cât de importantă sau interesantă este sarcina pentru copil. Cuprinde 4 componente: *Motivație intrinsecă* (plăcerea de a învăța), *utilitate* (legătura dintre învățare și viața reală), *cost* (percepția copilului asupra efortului cerut), *importanță* (legătura cu stima de sine).

Fundamentarea pe cele trei teorii a permis identificarea particularităților motivației pentru învățare la școlarii mici. Pe baza acestor particularități, au fost conturate direcții concrete de intervenție educațională, materializate în strategii de stimulare a motivației, care urmează a fi implementate și testate în activitățile didactice viitoare. ***Pentru a stimula motivația învățării la elevii din ciclul primar, propunem următoarele strategii***: implicarea acestora în procesul decizional, oferirea de opțiuni în activitățile didactice, furnizarea unui feedback constructiv și promovarea activităților de colaborare. Obiectivele de învățare trebuie să fie clare și realizabile, iar sarcinile să fie împărțite în etape mici pentru a urmări progresul. Aprecierea efortului și recompensarea progresului sunt esențiale. De asemenea, se va asigura un climat sigur pentru exprimarea ideilor și se vor utiliza tehnici variate de predare, adaptate stilurilor de învățare ale elevilor și nu în ulyimul rând, învățarea prin joc.

În cadrul demersului experimental, ne-am propus să determinăm nivelul de motivație pentru învățare la școlarii mici, prin prisma realizării ***chestionarului elaborat de Luskanova N. G. pentru evaluarea nivelului de motivație școlară la elevii din ciclul primar (clasele I-IV)***. Baza experimentală este constituită din *24 elevi*, *elevii clasei a II-a*, vârsta cuprinsă între *8 și 9 ani*. Rezultatele obținute au fost semnificative și relevante pentru înțelegerea nivelului de motivație al acestora.

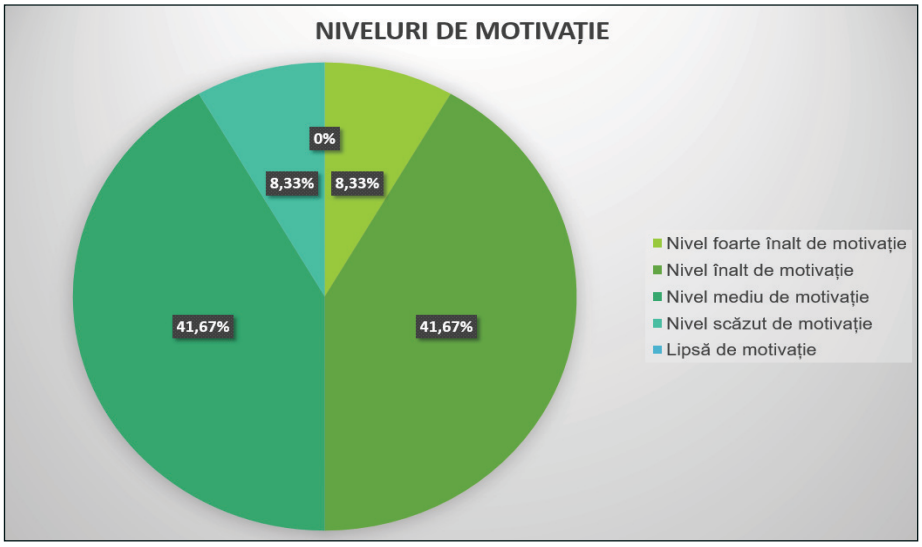

Figura 1. Rezultatele chestionării privind nivelul de motivație la elevii din ciclul primar

Din totalul elevilor, **2 elevi** au înregistrat un nivel foarte înalt de motivație (8,33%), **10 elevi** un nivel înalt (41,67%), **10 elevi** un nivel mediu (41,67 %), iar **2 elevi** un nivel scăzut (8,33 %). Interesant de menționat este faptul că **niciun elev** (0 %) nu a avut lipsă totală de motivație, ceea ce sugerează un interes general față de învățătura școlară la această vârstă.

În concluzie, au fost depistate teorii și strategii de stimulare a motivației pentru învățare la școlarii mici. Experimentul realizat, oferă o imagine clară asupra motivației școlare în rândul elevilor din ciclul primar, subliniind necesitatea unui proces educațional care să sprijine stimularea motivației. Un elev motivat este precum o flacără aprinsă în suflet, o energie care nu doar că luminează drumul cunoașterii, ci și inspiră toate celelalte comori ale învățăturii să prindă viață.

Referințe:

1. COSMOVICI, A. *Psihologia şcolară.* Iaşi: Polirom, 1999.
2. CUCIUREANU, M. Motivația pentru învățare. În: *Broşura Institutului de Ştiințe ale Educației,* 2015, 63 p.
3. DECI, E., RYAN, R.M. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions, In: *Contemporary Educational Psychology.* 2000, nr. 25.

Recomandat
***Valeria BOTEZATU,** dr., lector univ.*

MANIFESTĂRI ALE EMPATIEI LA COPIII AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC

Alina HĂBĂȘESCU,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie,Științe ale educației,
Sociologie și Asistență socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 364.442.6:316.344.7-053.2 E-mail: alinahabasescu2001@gmail.com

În Republica Moldova, numărul copiilor aflați în situație de risc a crescut substanțial în ultimii ani. Conform datelor Ministerului Muncii și Protecţiei Sociale, la sfârșitul anului 2023, la evidență erau circa 11,6 mii copii aflați în situație de risc [6].

Copiii expuși la violență, neglijență sau alte forme de abuz sunt adesea lipsiți de modele sănătoase de comportament și de experiențele necesare pentru a-și dezvolta *abilitățile empatice.* În medii unde supraviețuirea devine prioritară, aceștia sunt concentrați, cu precădere, pe propriile nevoi și nu au ocazia să învețe cum să își manifeste empatia.

În acest context, se atestă actualitatea cercetării care evidențiază numărul mare de copii aflați în situație de risc la nivel național, impactul negativ al acestor situații de risc asupra dezvoltării copiilor și necesitatea unor modalități de dezvoltare a empatiei la copiii aflați în situație de risc, determinând astfel **problema cercetării.**

N. Sillamy consideră empatia un fenomen de rezonanţă, de comunicare afectivă cu altul, ea aflându-se la baza identificării şi înţelegerii psihologiei altuia [apud 3, p. 180].

M. Hoffman sugerează că rădăcinile empatiei se află în vârsta prunciei. Practic, din ziua în care se nasc, sugarii suferă când aud alt copil plângând – o reacție pe care unii o consideră un precursor timpuriu al empatiei. Chiar din primele clipe ale existenței sale, nou-născutul este apt să manifeste empatie. S-a constatat că bebelușul plânge mai tare atunci când aude cum plânge alt copil [apud 1, p. 41].

Capacitatea de a manifesta empatia este esențială pentru copiii aflați în situație de risc și este extrem de important ca un copil să-și însușească empatia ca aptitudine social pozitivă. A înțelege punctul de vedere al celorlalți ne oferă acces la gândurile lor, la felul în care privesc și definesc o situație și la ceea ce au de gând să facă [2, p. 31].

Conceptul de **situaţie de risc** este legat de dezvoltarea copilului şi de condiţiile în care aceasta se petrece. El corespunde identificării acelor situaţii în care procesul de dezvoltare poate fi împiedicat sau deformat [4, p. 74].

Pentru elucidarea copiilor aflați în situație de risc, vom face referință la prevederile *Legii nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.* Potrivit acestui document, copilul aflat în situaţie de

risc este considerat copilul în privința căruia, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute în art. 8, printre care enumerăm: copiii sunt supuși violenței, copiii sunt neglijați, copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția, copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute, părinții copiilor au decedat, copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă, părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului, copiii au fost abandonați de părinți, părinții copiilor au fost declarați ca fiind incapabili printr-o hotărâre judecătorească, copiii sunt victime ale infracțiunilor [5].

În cadrul demersului experimental, ne-am propus să determinăm nivelul de manifestare a empatiei la copiii aflați în situație de risc. În acest context, a fost utilizat Chestionarul de empatie Toronto (TEQ), propus de Spreng N., McKinnon M., Mar R. și Levine B. (2009).

Baza experimentală o constituie următoarele instituții: Centrul Gavroche, mun. Chișinău; Centrul Brânduşa, or. Hîncești; Centrul Căldura Casei, or. Drochia; Centrul de Reabilitare și Integrare Socială din or. Anenii Noi și Centrul ProSperare din s. Bocșa, Fălești, cu un **lot experimental** compus din 32 de copiii aflați în situație de risc cu vârste cuprinse între 11-17 ani.

Datele obținute în urma aplicării instrumentului de cercetare, reflectă nivelul general al empatiei la copiii aflați în situație de risc (Figura 1.).

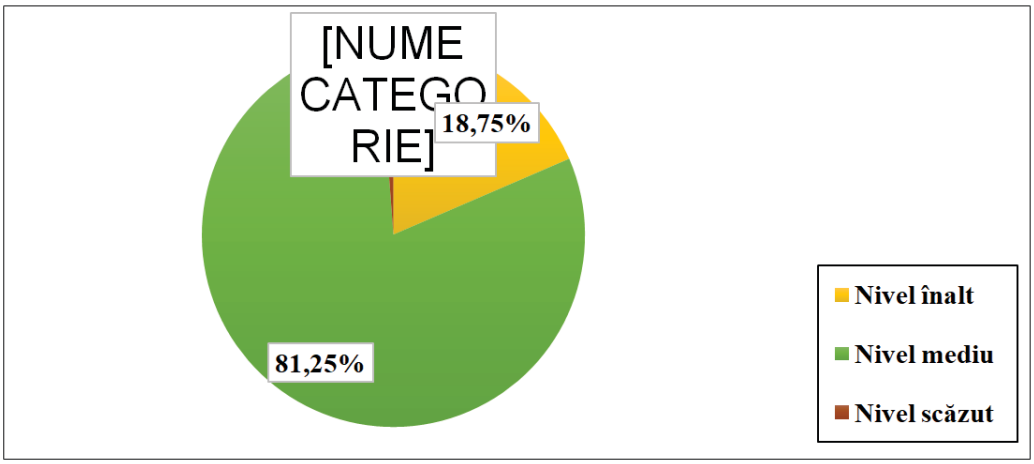

Figura 1. Rezultatele chestionării privind nivelul de empatie la copiii aflați în situație de risc

Analizând datele reflectate în figura 1, observăm că: 18,75% dintre respondenți atestă nivel înalt al empatiei, manifestat prin înțelegerea profundă de către subiecți a ceea ce simt ceilalți, ca și cum ar trăi emoțiile acestora, fără a le impune propriile nevoi, dorințe și stări; 81,25% dintre respondenți prezintă un nivel mediu al empatiei, care scoate în evidență faptul că acești subiecți înțeleg ce simt ceilalți, însă, această atitudine, depinde uneori de propria lor stare emoțională; 0% dintre respondenți

au nivel scăzut al empatiei, fapt îmbucurător, care relevă că în rândul subiecților chestionați niciun copil nu prezintă dificultăți în recunoașterea emoțiilor celorlalți.

În **concluzie,** copiii aflați în situație de risc pot manifesta empatia în mod diferit, în funcție de experiențele lor de viață și de sprijinul emoțional primit. Deși unii copii dezvoltă o sensibilitate crescută față de emoțiile celorlalți, alții pot avea dificultăți în recunoașterea și exprimarea empatiei din cauza stresului și a nesiguranței. Totuși, prin intervenții adecvate, un mediu suportiv și modele pozitive de comportament, empatia poate fi cultivată, contribuind la dezvoltarea unor relații sociale armonioase și la o mai bună adaptare emoțională.

Referințe:

1. CABAC, D. Dezvoltarea empatiei în ontogeneză. În: *Probleme actuale ale ştiinţelor umanistice: Analele ştiinţifice ale doctoranzilor şi competitorilor*, Ed. 15, 10 ianuarie 2016, Chişinău. Chișinău: CEP UPS „I.Creangă", 2016, Vol.15, Partea 2, pp. 39-45. ISBN 978-9975-46-235-8. ISSN 1857-0267.
2. MAURICE, J. ș. a. *Inteligența emoțională în educația copiilor.* București: Curtea Veche Publishing, 2019, 288 p. ISBN 978-606-44-0271-4.
3. POTÂNG, A., BOLOCAN, L. Empatie şi creativitate. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe ale Educaţiei)*, 2009, nr. 9(29), pp. 180-184. ISSN 1857-2103.
4. VRASMAŞ, E. *Intervenţia socio-educaţională ca sprijin pentru părinţi.* Bucureşti: Editura Aramis, 2002. 176 p.

- *Site-uri:*

5. Legea nr. 140 din 14 iunie 2013 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situații de risc şi a copiilor separați de părinți. [accesat: 15 februarie 2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110518&lang=ro
6. Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2023 [accesat: 10 martie 2025]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2023-9578_61275.html

Recomandat
***Nadejda BUTNARI,** dr., lector univ.*

RELAȚIA DINTRE INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI ANXIETATE LA STUDENȚI – VIITOARE CADRE DIDACTICE

Irina RUTCOVSCHI,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.942:616.89-008.441-057.87 E-mail: rutcovschiirina.1@gmail.com

În contextul educațional actual, provocările psihologice și emoționale la care sunt nevoiți să facă față cadrele didactice devin din ce în ce mai evidente. Așadar, legătura dintre inteligența emoțională și anxietate la studenți, mai ales la cei care urmează să devină cadre didactice, obține o importanță majoră în calitate de subiect de cercetare.

Importanța temei de cercetare, mai exact a *Relației dintre inteligența emoțională la studenți-viitoare cadre didactice,* este sprijinită de un număr mare de studii ce evidențiază rolul major al inteligenței emoționale în generarea și menținerea unui climat educațional pozitiv și funcțional, în special în prevenirea arderii profesionale ale cadrelor didactice. Într-un secol în care persoanele ce activează în domeniul educației se pot confrunta din ce în ce mai des cu cerințe mai complexe, printre care ar fi: adaptarea la noile tehnologii, diversitatea elevilor în grupurile școlare, gestionarea diferitelor comportamente ale elevilor, precum și a propriilor emoții, arată cât de importantă devine capacitatea de a face față acestora și anxietății totodată.

Cercetările cu referire la inteligența emoțională și anxietate la studenți-viitoare cadre didactice sunt încă într-o perioadă de dezvoltare. Interesul pentru domeniul dat a sporit în ultimii ani, fiind focusat îndeosebi pe importanța pregătirii psihologice, nu doar profesionale, a cadrelor didactice. Necătând la acest fapt, corelația propusă spre cercetare, nu a fost abordată atât de complex în literatura de specialitate.

Studiului inteligenței emoționale, ca variabilă cu importanță semnificativă, s-au dedicat numeroși psihologi și pedagogi, din diferite țări, inclusiv și Republica Moldova, printre care se regăsesc: O. Paladi, Racu Iu. [10], Rusu E. [12], Losîi E. [7], Rocco M. [11], John D. Mayer şi P. Salovey [8], Armstrong T. [1], Goleman D. [3].

Anxietatea a fost observată ca fiind o problemă de importanță majoră, așadar a fost studiată de mai mulți psihologi și pedagogi din România și Republica Moldova, printre aceștia fiind: I. Racu [10], I. Racu, Toma N., Racu J., Şaitan V., Pleşca M., Otomega I. M., I. Dafinoiu, I. Holdevici. Printre cercetătorii de peste hotare care și-au dedicat cercetările stării de anxietate se regăsesc: V. Frankl, O. Fenichel, A. Adler, C. G. Jung, A. Beck, K. Horney [4], A. Ellis, C. Rogers, E. Fromm [13], L. Lampe, A. Page.

În cercetarea realizată am stabilit ***scopul cercetării*** care constă în determinarea

relației dintre inteligența emoțională și anxietate la studenți-viitoare cadre didactice. Ipoteza de cercetare vizează existența unei corelații între inteligența emoțională și anxietate la studenți-viitoare cadre didactice. Prin urmare, studenții-viitoare cadre didactice care au inteligența emoțională înaltă, manifestă un nivel scăzut de anxietate.

T. Armstrong susține că „Abilitatea de a înțelege și de a gestiona emoțiile stă la baza conștientizării de sine, autoreglării, empatiei și diverselor abilități sociale necesare în toate domeniile vieții sociale, inclusiv în activitatea profesională", [1, p.54]. Pe când D. Goleman definește inteligența emoțională ca fiind capacitatea de a fi în stare să se motiveze și persevereze în fața frustrărilor; de a-și regla stările de spirit și de a împiedica necazurile să-i întunece gândirea; de a fi stăruitor și de a spera [3, p.50].

Termenul de „anxietate" provine din latinescul *anxietas*, care semnifică stare de neliniște, nesiguranță și agitație [5, p.63]. Semnificația dată presupune aceeași esență precum cea oferite de Marele Dicționar al Psihologiei, acesta menționând anxietatea ca „stare afectivă caracterizată printr-un sentiment de insecuritate, de tulburare, difuz" [6, p. 57]. P. Popescu-Neveanu definește termenul de anxietate ca fiind un o stare sau un proces cu conotație emoțională negative care presupune trăirea neliniștii, insecurității, alarmării, agitației, împreună cu tendința de evitare ce se reflectă asupra pericolului iminent sau îndepărtat [9, p. 57.]. În literatura de specialitate starea de anxietate este împărțită în diferite tipuri, în funcție de numeroase criterii, printer care se regăsesc: *cauzele, simptomele* și *durata manifestării.*

Diagnosticul nivelului de inteligență emoțională și a gradului de anxietate la studenți-viitoare cadre didactice a fost realizat prin aplicarea *Testului de Inteligență emoțională* (D. Goleman, adaptat de M. Rocco, (Varianta adulți) și *Scalei de anxietate* (J.Taylor), rezultatele fiind analizate calitativ și cantitativ, iar corelația a fost stabilită cu ajutorul Coeficientului de corelație Pearson.

Rezultatele obținute în urma aplicării testului de inteligență emoțională demonstrează că subiecții manifestă un nivel sub medie a inteligenței emoționale, media relultatelor obținute fiind de 87,03, iar scorul pentru nivelul mediu al inteligenței fiind de 100-125 puncte. De asemenea, în urma analizei datelor colectate cu ajutorul scalei de anxietate am constatat că studenții implicați în studiu manifestă un grad mediu, dar cu tendința spre un grad ridicat de anxietate, media scorurilor fiind de 21,03 puncte.

Așadar, în urma analizei datelor statistice, am constatat că există corelație semnificativă între inteligența emoțională și anxietate la studenți-viitoare cadre didactice, deoarece $r = -0{,}510$, $p=0{,}007$, iar $df=27$, fiind o corelație negativă și invers proporțională, ceea ce semnifică faptul că atunci când inteligența emoțională la studenți-viitoare cadre didactice crește, anxietatea scade, și invers, când nivelul de inteligență emoțională este mai scăzut, gradul de anxietate crește, confirmându-se astfel că studenții manifestă un nivel sub medie al inteligenței emoționale, și un grad mediu, dar cu tendința spre un grad crescut de anxietate.

Concluzionând, analiza teoretică a inteligenței emoționale și a stării de anxietate evidențiază importanța acestora în procesul formării pedagogilor, deoarece inteligența emoțională permite studenților să dețină resurse necesare în gestionarea eficientă a emoțiilor și în depășirea provocărilor ce pot apărea în mediul educațional, în timp ce starea de anxietate poate să devină un obstacol major în obținerea succesului în carieră. Iar, analiza rezultatelor obținute în urma aplicării instrumentelor de măsurare oferă o imagine clară cu privire la corelația dintre cele două variabile cercetate, precum și informații de valoare ce se referă la competențele emoționale care îi caracterizează, alături de competențele și capacitatea de gestionare a anxietății pe acei studenți care se pregătesc pentru a deveni cadre didactice.

Referințe:

1. ARMSTRONG, T. *Eşti mai inteligent decât crezi: un ghid al inteligenţelor multiple, pentru copii* / Dr. Thomas Armstrong; traducere din limba engleză de Laura Dana Boga.- Ed. a 2-a. Bucureşti: Curtea Veche, 2019. 223 p
2. FREUD, S. *Problematica anxietății,* 1923.
3. GOLEMAN, D. *Inteligenţa emoţională.* Bucureşti: Curtea Veche Publishing, 2001. 411p.
4. HORNEY, K. *Personalitatea nevrotică a timpului nostru,* 1997.
5. KIERKEGAARD, S. *Conceptul de anxietate.* tr. de A. Arsinevici. Timișoara: AMARCORD, 1998. 247 p.
6. *Larousse. Marele dicţionar al psihologiei.* Bucureşti: Trei, 2006. 878 p.
7. LOSÎI, E. Inteligenţa emoţională şi activitatea profesională În: *Psihologie, revista ştiinţifico-practică*, 2009, nr. 3, pp. 43-48.
8. MAYER, J. D. SALOVEY, P. *Emotional Development and Emotional Intelligence.* 1997.
9. POPESCU–NEVEANU, P. Dicţionar de psihologie. Bucureşti: Albatros, 1978.
10. RACU, I. *Anxietatea la preadolescenţii contemporani şi modalităţi de diminuare. Teza de doctor.* Chișinău, 2011. 328 p.
11. ROCO, M. *Creativitate şi inteligenţă emoţională*.Iaşi: Polirom, 2004. 248 p.
12. RUSU, E. *Abordări conceptuale în studiul inteligenţei emoţionale: autoreferat,* Tiraspol, 2016. 10 p.
13. ФРОММ, Э. *Искусство любить,* пер. с анг.. Д. Леонтьева, Санкт-Петербург, Издательство Азбука-классика, 2004. 224 с.

Recomandat
***Irina CARAUȘ**, asist.univ.*

PARTICULARITĂȚI ALE STILULUI DE ATAȘAMENT LA ELEVI

Violeta SICORSCHI,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie, Științe ale educației, Sociologie și Asistență socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.923.2:159.928:37.035-057.87 E-mail: violetasicorschi1@gmail.com

Atașamentul se află la baza relațiilor umane și de calitatea lui depinde calitatea relațiilor cu persoanele importante din viața noastră. Conduitele de atașament îndeplinesc funcția de socializare – atașamentul deplasându-se de-a lungul vieţii de la mamă (sau alt adult) înspre alte persoane, spre grup, devenind un factor important în structura personalităţii.

Stilul de atașament reprezintă diferențele individuale privitor la tendința de a căuta și a simți confortul și suportul emoțional de la persoanele cu care avem o legătură de atașament, împreună cu presupunerile pe care le facem privitor la capacitatea figurii de atașament de a răspunde prompt și exact la cererile noastre pentru suport și alinare [2].

J. Bowlby, autorul Teoriei atașamentului, dezvoltată ulterior de M. Ainsworth, a scos în evidență trei tipuri de atașament: *sigur/securizant*, *anxios* și *evitant* [1, p. 78].

În continuare, vom prezenta particularități ale stilurilor de atașament, deduse în baza acestei teorii (tabele 1-3).

Tabelul 1. Particularități ale stilului de atașament securizant/sigur

Stilul de atașament	Particularități ale stilului de atașament
Stilul de atașament securizant/ sigur	• Capacitate de a-şi defini limitele propriei stări de confort afectiv; • Capacitate de lider; • Abilități sociale dezvoltate; • Încredere în sine optimă; • Capacitatea de autoreglare emoțională; • Imagine de sine pozitivă; • Capacitate de a-și stabili obiective și de a controla parcursul acestora până la obținerea rezultatelor.

Tabelul 2. Particularități ale stilului de atașament anxios-ambivalent

Stilul de atașament	Particularități ale stilului de atașament
Stilul de atașament anxios-ambivalent	• Stimă de sine scăzută; • Frică de abandon; • Necesitatea de a se afla în proximitatea figurii de atașament; • Incoerență în acțiuni; • Autoblamarea fără un motiv real; • Sensibilitate sporită; • Predispunere la compromisuri.

Tabelul 3. Particularități ale stilului de atașament evitant

Stilul de atașament	Particularități ale stilului de atașament
Stilul de atașament evitant	• Tendință excesivă de timiditate; • Prioritizarea autonomiei în detrimentul relațiilor intime; • Neîncredere în forțele proprii și în alte persoane; • Tendințe contradictorii (de a se apropia de alte persoane și, concomitent, de a păstra distanța față de ele); • Disponibilitate minimă pentru comunicare; • Limite emoționale și fizice bine stabilite; • Tendință de a se retrage și inhiba în sine în cazul unui conflict.

În vederea stabilirii stilului de atașament la elevi, am utilizat Chestionarul pentru identificarea stilului de atașament, elaborat de N. L. Collins și S. J. Read (1990).

Baza experimentală a cercetării o constituie Colegiul Pedagogic „Alexei Mateevici" din mun. Chișinău, cu un **lot experimental** compus din 30 de elevi, cu vârste cuprinse între 16-17 ani.

Aplicarea instrumentului de cercetare evidenţiază următoarele date (fig. 1):

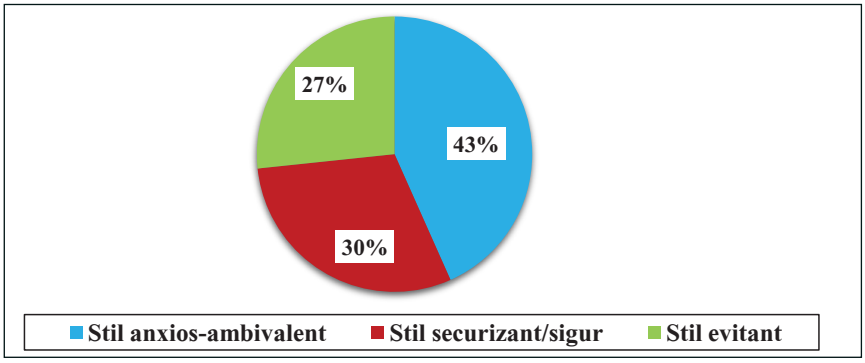

Figura 1. Rezultatele chestionării privind stilul de atașament la elevi

Astfel, atestăm că majoritatea respondenţilor (43%) au stil de atașament anxios-ambivalent, manifestat prin reacții imprevizibile la stări de frustrare și agresivitate; 30% dintre respondenți posedă stil de atașament securizant/sigur, exprimat printr-un grad înalt de independență și autonomizare și 27% dintre respondenți atestă stil de atașament evitant, caracterizat prin inflexibilitate şi atitudine de evitare din partea elevilor.

În **concluzie,** stilul de atașament are o influență semnificativă asupra dezvoltării socio-emoționale a elevilor, determinând modul în care aceștia gestionează relațiile interpersonale și diverse situații în context școlar. Prevalența ridicată a stilurilor de atașament nesecurizante (anxios-ambivalent și evitant) reflectă abilități socio-emoționale precar dezvoltate, ce pot afecta negativ adaptarea școlară și socială la elevi. Astfel, aceste date evidențiază necesitatea determinării unor modalități de eficientizare a stilurilor de atașament la majoritatea respondenților, care să contribuie la devoltarea unui stil de atașament securizant/ sigur.

Referințe:

1. AINSWORTH, M. *Patterns of Attachment: A psychological study of the strange situation.* Hillsdale/Lawrence Erlbaum, 1978. p.78.
2. RHOLES, W. S., SIMPSON, J. A. Attachment Theory: Basic Concepts and Contemporary Questions. In: *W. S. Rholes & J. A. Simpson (Eds.), Adult attachment: Theory, research, and clinical implications.* Guilford Publications, 2004. pp. 3–14.

Recomandat
***Nadejda BUTNARI**, dr., lector univ.*

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ

Илона ВИЗИТИУ,
студентка, III курс, Факультет Психологии, Педагогических наук,
Социологии и социальной помощи,
Молдавский государственный университет

CZU: 376.4:616.896-053.2 E-mail: lonavizitiu@gmail.com

Введение

Расстройства аутистического спектра (РАС) — глобальная проблема, затрагивающая значительное число детей по всему миру. В Молдове, как и в других странах, число диагностируемых случаев аутизма растет, что делает важным разработку стратегий поддержки. Согласно последним данным, в стране зарегистрировано более тысячи детей с диагнозом РАС, что требует срочных мер по их социальной адаптации [3]. Аутизм, характеризующийся трудностями в коммуникации и взаимодействии, ставит задачи, которые требуют научного подхода и конкретных решений.

Понятие аутизма и его виды

Аутизм — это расстройство нейроразвития, характеризующееся нарушениями в социальном взаимодействии, коммуникации и поведении. Эволюция понимания аутизма прошла через научные открытия, начиная с работы Лео Каннера и Ганса Аспергера, которые впервые описали синдромы, связанные с аутизмом. В настоящее время выделяются следующие формы аутизма [1; 2]:

- **Синдром Каннера:** глубокие трудности в коммуникации и социальном взаимодействии;
- **Синдром Аспергера:** сохранённые когнитивные способности при наличии сложностей в социальной сфере;
- **Атипичный аутизм:** симптомы проявляются позже трех лет или не соответствуют всем диагностическим критериям;
- **Синдром Ретта:** редкое генетическое расстройство, встречающееся преимущественно у девочек, сопровождающееся утратой ранее приобретённых навыков.

Особенности развития детей с РАС

Дети с РАС имеют уникальные характеристики, которые могут варьироваться от умственной отсталости до проявления выдающихся способностей в отдельных областях. Основные особенности включают:

- Трудности с распознаванием эмоций и взаимодействием с другими;

- Нарушения речи и способности к невербальному общению;
- Сенсорная чувствительность: повышенная реакция на звуки, свет или текстуры;
- Стереотипное поведение и стремление к рутине.

Эти особенности требуют индивидуального подхода и адаптации образовательных программ для создания комфортной среды.

Социальные навыки детей с РАС включают способность к зрительному контакту, распознаванию эмоций, поддержанию беседы и пониманию норм поведения. Эти навыки часто развиваются с трудом, что делает необходимым использование *специальных методов,* таких как [2]:

- *Прикладной анализ поведения (ABA):* обучение конкретным социальным навыкам через повторения и поощрения;
- *Ролевые игры:* практика социальных взаимодействий в смоделированных ситуациях;
- *Социальные истории:* визуальные материалы, помогающие детям понимать социальные нормы;
- *Групповые занятия:* развитие навыков сотрудничества через совместные игры.

Выводы

Аутизм представлен как многоаспектное расстройство, влияющее на социальные и когнитивные навыки детей. Рассмотрены методы работы, которые помогают детям с РАС развивать навыки взаимодействия и интеграции в коллектив. Подчеркивается значимость раннего вмешательства и индивидуализированного подхода.

Литература:

1. КАННЕР, Л. *Аутистические нарушения аффективного контакта.* Nervous Child, 2, 1943. с. 217-250.
2. ЛОВААС, О. И. Поведенческое лечение и нормальное образовательное и интеллектуальное функционирование у детей с аутизмом. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 55(1), 3, 1987.
3. Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ). Рекомендации по работе с детьми с РАС [accesat: 10 februarie 2025]. Disponibil: https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders

Recomandat
***Nadejda BUTNARI**, dr., lector univ.*

INTERVENȚIA ASISTENTULUI SOCIAL ÎN DIMINUAREA ABANDONULUI ȘCOLAR ÎN RÂNDUL COPIILOR DIN MEDIILE DEFAVORIZATE

Geta-Alexandra GRUIA,
studentă, anul III, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 364.446:37.091.52:316.344.7-053.2 E-mail: a.alexandragruia@gmail.com

Abandonul școlar reprezintă o problemă majoră la nivel global, cu implicații profunde asupra dezvoltării individuale și colective a copiilor. Acesta limitează accesul la educație și generează efecte negative pe termen lung, atât din punct de vedere social, cât și economic [5]. În acest context, intervenția asistentului social devine esențială, având rolul de a identifica factorii determinanți ai abandonului școlar și de a implementa măsuri de sprijin adaptate nevoilor copiilor aflați în risc.

Scopul cercetării este de *a analiza dimensiunea abandonului școlar în Republica Moldova, cu accent pe rolul asistentului social în prevenirea și reducerea acestui fenomen între copiii din medii defavorizate*. Studiul are la bază o cercetare calitativă, realizată prin interviuri semi-structurate cu specialiști în domeniu asistenței sociale, profesori, părinți și copii și analiza unui studiu de caz. Obiectivele cercetării au vizat identificarea cauzelor abandonului școlar, examinarea intervențiilor asistenței sociale implementate și formularea unor recomandări pentru politici sociale mai eficiente.

Potrivit datelor Ministerului Educației și Cercetării din Republica Moldova, rata cumulativă pe cele două semestre din anul de studiu 2023-2024 a fost de 0,163%, capitala Chișinău înregistrând cele mai multe cazuri (circa 70), urmată de raioanele Nisporeni și Sîngerei [4].

Fenomenul abandonului școlar este generat de o multitudine de factori interconectați: individuali, familiali, instituționali și socio-economici. La nivel individual, dificultățile de învățare, tulburările de comportament și lipsa motivației educaționale sunt cauze frecvente. Unii copii percep școala ca inutilă sau dificilă: *„La început, se plângea că nu-i place la școală, că e greu și că nu înțelege lecțiile. Pe urmă, a început să stea tot mai mult acasă, să ajute la treburile gospodăriei. Apoi, când a lipsit prea mult, i-a fost rușine să se întoarcă”* (I_11); *„Nu îmi place școala, nu mi-a plăcut niciodată... și după aia am renunțat de tot”* (I_15). Factorii familiali sunt legați de nivelul scăzut de educație al părinților, sărăcia, lipsa implicării sau a sprijinului emoțional: *„Nici*

mama nu m-a împins prea mult să continui ..." (I_15); *„Familiile aflate în dificultăți financiare nu consideră educația o prioritate"* (I_5); *„Lipsa sprijinului emoțional și educațional în familie face ca unii copii să nu vadă școala ca o prioritate ..."* (I_1). La nivel instituțional, calitatea slabă a învățământului și lipsa resurselor conduc la demotivare*: „Nu aveam mereu caiete și profesoara mă certa"* (I_13); *„Unii colegi mă întrebau de ce port aceleași haine în fiecare zi ..."* (I_14). Sistemul de învățământ, dacă nu este incluziv sau adaptat nevoilor elevilor, poate amplifica riscul abandonului: *„Îmi plăcea să merg la sport și la orele unde nu trebuia să scriu mult. Dar la matematică și la română nu mă descurcam bine, iar unii colegi făceau mișto de mine. Nu aveam mereu caiete și profesoara mă certa"* (I_13). Factorii socio-economici, în special sărăcia și migrarea părinților, afectează participarea la educație: *„Am încetat să merg la școală anul trecut, când mama nu a mai avut bani ..."* (I_13); *„Părinți plecați la muncă în străinătate, iar copiii rămân în grija rudelor ..."* (I_3).

Conform definiției general acceptate, abandonul școlar reprezintă părăsirea prematură a sistemului educațional formal înainte de finalizarea unui ciclu de învățământ [4, p.26]. Din perspectiva asistenței sociale, este un fenomen complex influențat de factori economici, sociali, culturali și educaționali [2, p.241-258].

Intervenția asistentului social constă în mai multe etape: identificarea cazurilor prin sesizări sau autosesizări, evaluarea situației copilului și familiei prin anchete sociale, consilierea copilului și a părinților, medierea relației familie-școală și facilitarea accesului la servicii educaționale și sociale [1, p.137-152]. Acesta elaborează un plan individual de intervenție în colaborare cu echipa multidisciplinară și monitorizează constant evoluția cazului. Asistentul social acționează ca un liant între copil, familie și instituțiile implicate, având rolul de a mobiliza resurse și a coordona sprijinul necesar. Intervenția implică, de asemenea, consiliere psihosocială pentru copii care se confruntă cu dificultăți emoționale, sociale sau educaționale, cauzate de contexte familiale instabile sau traumatice. În astfel de situații, colaborarea cu psihologul școlii sau cu specialiștii din centrele de zi este esențială. Asistentul social încurajează participarea copiilor la activități extracurriculare, identifică posibilități de sprijin material și se asigură că aceștia au acces la rechizite, îmbrăcăminte adecvată și alimentație corespunzătoare. Un alt aspect important al intervenției este consilierea părinților. Multe familii nu sunt conștiente de obligațiile lor legale privind educația copilului. Asistentul social informează, sensibilizează și responsabilizează părinții prin discuții directe, notificări oficiale și, acolo unde este cazul, prin includerea acestora în programe de educație parentală. În cazurile grave de neglijare, se colaborează cu autoritățile tutelare sau se propun măsuri de protecție specială a copilului. Monitorizarea este o etapă esențială a procesului de intervenție. Asistentul social efectuează vizite regulate la domiciliu și în instituția de învățământ, menține legătura cu cadrele didactice și urmărește îndeplinirea măsurilor stabilite în planul de intervenție. În funcție de evoluția cazului, planul este revizuit și ajustat. Această monitorizare susținută asigură continuitatea procesului educațional și prevenirea recidivei.

Un caz ilustrativ este cel al fetiței D. A., în vârstă de 10 ani, din Chișinău, aflată în risc de abandon școlar. Aceasta trăia în condiții precare, fără spațiu pentru studiu și fără susținerea paternă, iar mama, copleșită de probleme, nu își mai exercita responsabilitățile parentale. D. A. lipsea frecvent de la școală și manifesta comportamente deviante. După sesizarea cazului de către școală, asistentul social a constituit echipa multidisciplinară, a elaborat un plan de intervenție, a inclus mama într-un program de parenting, iar copilul a beneficiat de consiliere psihologică și a fost orientat către un centru de zi. Ca rezultat, fetița a fost reintegrată în procesul educațional, iar relația cu mama s-a îmbunătățit.

Pe baza cercetării realizate, considerăm că ***eficiența intervenției sociale poate fi crescută prin următoarele măsuri concrete***: a) crearea unor protocoale clare de colaborare între școală și serviciile sociale pentru intervenția timpurie în cazurile de absenteism; b) dezvoltarea de programe de consiliere parentală adaptate contextului socio-educațional al familiilor vulnerabile; c) implementarea unor baze de date comune între școală, asistență socială, primării și ONG-uri pentru urmărirea cazurilor; d) extinderea accesului gratuit la centre de zi și programe „școală după școală" pentru copiii din medii defavorizate; e) actualizarea formării continue a asistenților sociali cu module aplicate privind educația și medierea familială; f) introducerea mentoratului educațional prin implicarea voluntarilor în sprijinirea elevilor cu dificultăți.

Concluzionând, intervenția socială în domeniul abandonului școlar trebuie să fie una coordonată, continuă și centrată pe nevoile reale ale copilului. Rolul asistentului social este fundamental în prevenirea excluziunii educaționale și în asigurarea echității în accesul la educație pentru toți copiii, în special cei proveniți din medii defavorizate.

Referințe:

1. BUZDUCEA, D. *Aspecte contemporane în asistența socială*. Iași: Polirom, 2005. ISBN: 973-46-0055-9, 232 p.
2. NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003. ISBN: 973-681-263-4, 1024 p.
3. TUȘA, E. Fenomenul abandonului școlar în România - o vulnerabilitate socială. În: *Litua Studii și Cercetări XXVI*, Târgu-Jiu: Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu". ISSN-P:1582-7151, ISSN-E:2971-87592024, pp.26.
4. Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova. *Date statistice privind abandonul școlar în semestrul I și II al anului de studii 2023–2024* [Accesat:12.03.2025]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/mec_raport_cu_privire_la_abandonul_scolar_sem_ii_2023-2024.pdf
5. UNICEF. *Out of school children: Country profiles and regional overviews*, 2020 [Accesat:12.03.2025]. Disponibil: https://www.unicef.org/education

Recomandat
Stela MILICENCO, *dr., conf.univ*

РОЛЬ ЧАСТНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СЕТЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ БИЛИНГВИЗМА

Мария КЫВЫРЖИК,
мастерант, I курс, Факультет Психологии, Педагогических наук, Социологии и социальной помощи,
Молдавский государственный университет

CZU: 316.614.5:373.2:81'246.2 E-mail: maria.kivirjik01@mail.ru

Актуальность исследования. В современном мире билингвизм играет важную роль в социальной интеграции детей, особенно в условиях глобальных миграционных процессов. Страны всего мира внедряют билингвальные образовательные программы, помогая детям адаптироваться в новом языковом и культурном пространстве. Это особенно актуально в периоды кризисов, вызванных войнами и конфликтами, когда миллионы семей вынуждены покидать свои дома и искать убежище в других странах. Частыми причинами вынужденной миграции, как утверждают ряд ученых, являются вооруженные конфликты, этнические и религиозные преследования, экономическая нестабильность и социальные проблемы [1, p.7].

Война в Украине, начавшаяся 24 февраля 2022 года, привела к крупнейшему миграционному кризису в Европе за последние десятилетия. Молдова, являясь соседним государством, приняла значительное число украинских беженцев, включая детей дошкольного возраста, которым необходимо не только базовое образование, но и полноценная интеграция в общество. В этом процессе важную роль играют частные образовательные сети, предлагающие гибкие программы, в том числе с упором на билингвальное обучение. Развитие билингвизма в дошкольном возрасте способствует не только быстрому усвоению языка, но и формированию социальных связей, что значительно облегчает процесс адаптации. Согласно недавнему исследованию, проведенному Всемирным банком, более 80% мигрантов, переселяющихся в другие страны, сталкиваются с трудностями при освоении нового языка, что напрямую влияет на их социальную интеграцию [2].

Частные образовательные сети могут сыграть важную роль в создании гибких программ, направленных на поддержку билингвального обучения детей-беженцев.

Методология исследования. В исследовании использован **метод анкетирования**, направленный на выявление проблем адаптации детей дошкольного возраста среди украинских беженцев. Анкетирование проводилось среди

15 родителей детей-беженцев в возрасте от 27 до 45 лет, чьи дети посещают частные образовательные учреждения. Опрос включал вопросы, связанные с языковыми трудностями, социальными проблемами и уровнем вовлеченности детей в образовательный процесс.

Результаты

Опираясь на результаты проведенного автором данной статьи анкетирования, удалось выявить ряд проблем, с которыми сталкиваются дети. Среди наиболее часто названных **проблем,** с которыми сталкиваются дети, была трудность в освоении румынского языка, что значительно замедляет процесс интеграции детей в коллектив и усвоение учебного материала. В ответах родителей прозвучали предложения по организации дополнительных занятий для детей, испытывающих трудности с языком: *"Например, занятия с логопедом или маленькие группы для практики румынского языка. Это помогло бы детям быстрее включиться в общий процесс"* (I_C1).

Еще одной значимой темой, поднимавшейся родителями, является необходимость более активной социальной и психологической поддержки: *"Проведение встреч с другими родителями, чтобы они могли обменяться опытом и поддержать друг друга. Это не только поможет детям, но и нам, родителям, понять, как лучше поддерживать наших детей"* (I_C2). Организация групп поддержки для родителей, где они смогут обменяться опытом, выслушать советы специалистов и получить необходимую информацию, может оказать значительное влияние на общий уровень адаптации.

Также важным аспектом является психологическая поддержка детей. *"Нужно больше внимания уделить психологической поддержке детей. Понимание того, что они не одни, что есть и другие дети с похожими проблемами, может помочь им быстрее адаптироваться"* (I_C3). Психологическая поддержка является важной составляющей успешной адаптации, особенно в контексте пережитых ими травм и стрессов, связанных с переселением и адаптацией в новой стране.

Успешная адаптация детей-беженцев в румынских детских садах требует комплексного подхода, который включает как языковую, так и психологическую и социальную поддержку. Важно, чтобы учебный процесс был направлен не только на усвоение учебного материала, но и на развитие личных и межличностных навыков, которые необходимы для успешной социализации в новом обществе.

Важным аспектом адаптации билингвальных детей в новом обществе является интеграция культурного компонента в обучение [3, p.219]. Когда дети переезжают в другую страну, они сталкиваются не только с языковым барьером, но и с культурными различиями, которые могут повлиять на их восприятие себя и окружающих. Это особенно актуально для детей-беженцев, которые

пережили стрессовые ситуации и могут испытывать чувство отчужденности. Культурная интеграция помогает детям легче воспринимать и понимать различия в поведении, традициях и образе жизни, а также снижает риск возникновения чувства изоляции. **Культурная интеграция в образовательном процессе** может включать в себя несколько направлений:

- Образовательные мероприятия, направленные на ознакомление с культурой принимающей страны**.** Например, обсуждение местных праздников, традиций, истории и культурных особенностей, что поможет детям почувствовать себя более комфортно в новом обществе и понять ценности и обычаи своей новой страны.
- Праздники и мероприятия, отражающие культурное разнообразие. Это может быть участие детей в культурных мероприятиях, где они могут делиться своими традициями, что способствует взаимному уважению и обмену культурными особенностями.
- Использование мультимедийных ресурсов и литературы, отражающих разнообразие культур. Это позволяет детям не только узнать о разных культурах, но и увидеть их в контексте искусства, музыки, литературы, что делает процесс обучения более увлекательным и глубоким [4].

В **заключение** следует подчеркнуть, что билингвизм и изучение румынского языка помогут детям-беженцам более успешно интегрироваться в молдавское общество. Известно, что часть семей беженцев с детьми намерены остаться жить в Молдове, уже устроились на работу, открыли собственные компании и активно включаются в жизнь страны. Таким образом, знание румынского языка становится жизненно необходимым как для родителей, так и для их детей, обеспечивая им функциональное будущее.

Литература:

1. BULGARU, M. (coord.) *Probleme de integrare a persoanelor refugiate*. Chișinău: CEP USM 2005.
2. *World Bank Migration Report, 2024* [Accesat pe 20.03.2025]. Disponibil: https://www.worldbank.org/404_response.htm
3. Baker, C. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Bristol: Multilingual Matters, 2011.
4. *Дети-билингвы: особенности, преимущества и проблемы.* [Accesat pe 20.03.2025]. Disponibil: https://solncesvet.ru/blog/psihologiya-i-vospitanie/deti-bilingvy/?utm_source=chatgpt.com#8

Recomandat
***Maria BULGARU**, dr. hab., prof.univ.*

FACTORI DETERMINANȚI AI SCĂDERII INTERESULUI PENTRU SOCIOLOGIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: O ANALIZĂ A PERCEPȚIILOR PĂRINȚILOR, STUDENȚILOR ȘI ELEVILOR[1]

Tatiana CANTARJI,
studentă, anul II, Facultatea Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.1:303.4:37.013(478) E-mail: cantarjii.tatiana@gmail.com

Sociologia joacă un rol crucial în înțelegerea societății și dezvoltarea gândirii critice, dar în Republica Moldova interesul pentru acest domeniu scade. Numărul studenților la programul de studii Sociologie, Ciclul I Licență, s-a redus drastic, de la 34 în anul 2000 la doar 6 în 2020. Acest declin este influențat de slaba cunoaștere a specificului disciplinei, percepția limitată a oportunităților de angajare și orientarea tinerilor spre domenii mai pragmatice.

În acest context, scopul cercetării realizate a constat în înțelegerea factorilor care determină scăderea interesului pentru sociologie în rândul elevilor și studenților din Republica Moldova. Studiul sociologic s-a desfășurat utilizând o metodologie combinată, care include atât *metode cantitative*, cât și *metode calitative*. Pentru realizarea ***cercetării cantitative*** a fost aplicat chestionarul sociologic, prin platforma Google Forms, participând două categorii distincte de respondenți: elevi din clasele 10-12 și studenți de la diferite facultăți și universități. În total au participat 56 de elevi din clasele 10-12 și 40 de studenți. Pentru realizarea ***cercetării calitative***, s-a utilizat metoda interviului aprofundat, fiind realizate 7 interviuri individuale cu 3 studenți și 3 elevi, pentru a surprinde perspective diverse și complementare.

Datele statistice disponibile ilustrează evoluția numărului de absolvenți ai programului de licență în Sociologie din 1999 până în 2024, care relevă *o perioadă de creștere* (1999-2011): se observă o tendință ascendentă până în 2011, cu vârfuri semnificative în 2010 (36 absolvenți) și 2011 (33 absolvenți); și *declinul constant* (2012-2024): după 2011, numărul absolvenților a început să scadă progresiv, cu o reducere semnificativă după 2014. Din 2020, numărul se stabilizează la un nivel foarte scăzut, ajungând la doar 5-6 absolvenți pe an între 2021 și 2024.

---

[1] Cercetarea a fost realizată de către: Cantarji T., Arseni V., Ildir M., Constantinovici N., studentele anului II, specialitatea Sociologie.

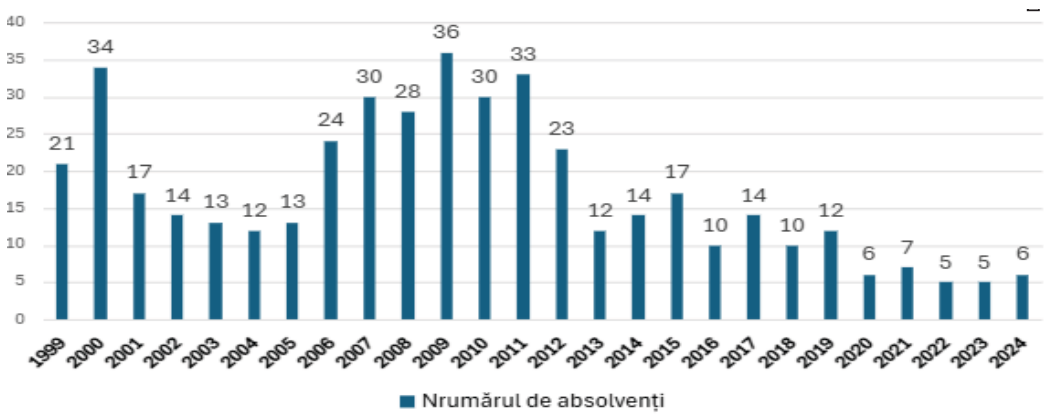

Figura 1. Numărul absolvenților licențiați la Specialitatea Sociologie

Dezinteresul elevilor pentru sociologie este cauzat, în principal, de lipsa informațiilor despre disciplină (51,8% – 29 respondenți) și de percepția inutilității acesteia pentru carieră (48,2% – 27 respondenți). De asemenea, 21,4% (12 respondenți) o consideră dificilă sau plictisitoare, iar 7,2% (4 respondenți) preferă alte domenii.

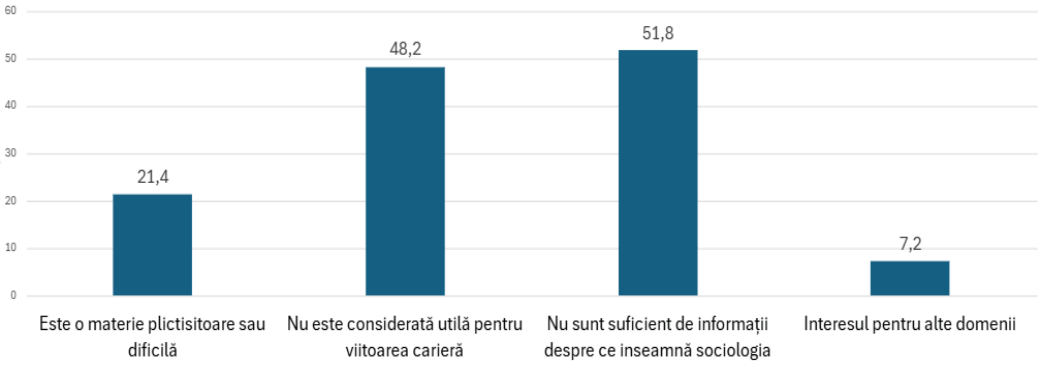

Figura 2. Motivele de dezinteres a elevilor cu privier la Sociologie

Datele calitative confirmă aceste tendințe. Unii elevi recunosc că nu primesc suficiente informații: *„Unii elevi nu sunt interesați pentru că nu au suficientă informație despre sociologie sau nu li se explică de ce este importantă."* Alții subliniază lipsa de conștientizare a relevanței sociologiei: *„nu mulți știu că există și că fără ea noi multe nu am ști, puțini se interesează de așa domeniu și nu li se pare interesant și folositor."* Un alt aspect important este percepția sociologiei ca fiind nepractică și neprofitabilă pentru viitor: *„Elevii aleg domenii mai sigure pentru carieră."* Aceste date sugerează nevoia de promovare activă a sociologiei și a aplicabilității sale profesionale.

Figura 3. Motivele de dezinteres pentru Sociologie la studenți

Dezinteresul studenților pentru sociologie este determinat de faptul că cei mai mulți respondenți (59,4% – 19 respondenți) nu au ales sociologia din cauza altor interese, iar 43,8% (14 respondenți) au preferat domenii cu mai multe oportunități de angajare de piața muncii. De asemenea, 40,6% (13 respondenți) nu au considerat-o suficient de relevantă, 34,4% (11 respondenți) au fost descurajați de salarii, iar 25% (8 respondenți) au menționat lipsa de informații.

Răspunsurile calitative confirmă aceste motive. Unii au fost influențați de percepția negativă a familiei: *„Lipsa de informare și vizibilitatea redusă a profesiei i-au determinat pe părinți să mă descurajeze.”* Alții au subliniat oportunitățile limitate de angajare: *„Nu văd oportunități bune pentru sociologi.”*; *„Nu ar deschide multe posibilități de carieră.”* Prestigiul social joacă, de asemenea, un rol: *„Dacă îi spuneam tatălui că vreau sociologie, nu cred că ar fi fost încântat”.* Aceste răspunsuri sugerează nevoia de promovare a domeniului și a perspectivelor sale profesionale.

Analiza rezultatelor cercetării confirmă faptul că dezinteresul elevilor pentru sociologie este determinat de lipsa de informații, percepția inutilității profesionale și incertitudinea privind oportunitățile de carieră. Preferința pentru domenii mai profitabile și percepția negativă asupra sociologiei accentuează această tendință. Promovarea activă, activitățile interactive și exemplele de succes ar putea crește interesul pentru acest domeniu.

Recomandat
Oxana ISAC, *dr., conf.univ.*
Anastasia OCERETNÎI, *dr., conf.univ.*

ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ – O PROVOCARE PENTRU O VIAȚĂ MAI ÎNDELUNGATĂ ȘI MAI PROSPERĂ

(cazul Centrului de zi „Răsărit”, mun. Strășeni)

Mariana BADIA,

studentă, anul 4, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 364.046.42-053.9

E-mail: marianna.badia1@gmail.com

Actualitatea temei. Îmbătrânirea populației este o tendință globală ireversibilă. Conform datelor *World Population Prospects: The 2017 Revision* [1], este de aşteptat ca numărul persoanelor vârstnice de 60 de ani şi peste să se dubleze până în anul 2050, iar până în anul 2100 – să se tripleze. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, la începutul anului 2024 în Republica Moldova locuiau 610,7 mii persoane cu vârsta de 60 ani şi peste, ceea ce constituie 25,2% din totalul populației cu reședință obișnuită. Coeficientul de îmbătrânire a populației din țara noastră este într-o creștere permanentă, constituind 25,2% la 1 ianuarie 2024 [2], ceea ce corespunde unui nivel înalt de îmbătrânire. În municipiul Strășeni, persoanele vârstnice reprezintă **26,06%** din totalul populației de **14 514 locuitori** (3782 pers. cu vârsta 60+).

Tendinţa de îmbătrânire a populaţiei are un profund impact asupra tuturor generaţiilor, precum şi asupra domeniilor de activitate economică şi socială: piaţa muncii, protecţia socială, educaţie, cultură, politică etc., ceea ce impune necesitatea identificării soluțiilor privind oportunitatea rămânerii în muncă a vârstnicilor, pentru a reduce raportul de dependență și valorificarea potențialului persoanelor vârstnice în beneficiul tuturor. În acest context a fost aprobat în 2023 *Programul privind îmbătrânirea activă și sănătoasă pentru anii 2023-2027* [3] **(**în continuare – **Programul**), care descrie obiectivele și acțiunile necesare de a fi întreprinse pentru integrarea și implementarea principiului îmbătrânirii active, având ca impact sporirea șanselor populației Republicii Moldova de a îmbătrâni activ și sănătos.

Scopul cercetării realizate constă în studirea problemelor cu care se confruntă persoanele vârstnice și elucidarea rolului activităților desfășurate în Centrul de zi „Răsărit” în susținerea îmbătrânirii active pentru a obține o viață mai îndelungată și prosperă.

Metodologia cercetării este axată pe aplicarea metodelor calitative (realizarea interviurilor, analiza dosarelor beneficiarilor, analiza datelor statistice), prin care au fost explorate percepțiile și nevoile vârstnicilor în raport cu îmbătrânirea activă. Au fost realizate 10 interviuri cu beneficiarii și 3 – cu specialiștii Centrului de zi „Răsărit”.

Rezultate teoretice și practice. În calitate de suport al cercetării temei a servit *Programul privind îmbătrânirea activă și sănătoasă pentru anii 2023-2027***,** care

este orientat spre realizarea angajamentelor asumate de Republica Moldova, în anul 2002, prin aderarea la *Planul internațional de acțiune pentru îmbătrânire de la Madrid.* **Programul** își propune să ofere mai multe oportunități pentru persoanele vârstnice, valorificând potențialul acestora prin implementarea mai multor activități la nivel de comunitate, care vor crea oportunități de a îmbătrâni sănătos, activ și productiv pentru toate persoanele din Republica Moldova, contribuind astfel la creșterea indicelui de îmbătrânire activă, preconizat a fi în anul 2027 cu 8,1 puncte mai mare, adică crescând de la 28,7 puncte în anul 2020 la 36,8 puncte.

Implementarea principiului îmbătrânirii active necesită colaborarea între guverne, autorități publice locale, ONG-uri, comunități și familii. În contextul dat, **Asociația pentru Educație Neoumanist din mun. Strășeni** este un prestator privat de servicii sociale, care gestionează trei servicii sociale destinate persoanelor vârstnice: ***Serviciul social de plasament „Spectru”***, ***Centrul de zi ”Răsărit” și Serviciu de îngrijire la domiciliu.*** Centrul de zi pentru persoane vârstnice „Răsărit”, prestează servicii sociale vârstnicilor care se află în situație de dificultate. Centrul reprezintă un exemplu de bune practici în promovarea îmbătrânirii active, oferind o gamă variată de servicii care încurajează sănătatea, participarea socială și menținerea independenței persoanelor în etate. Prin inițiativele sale, acest centru demonstrează cum o abordare holistică în prestarea serviciilor poate avea un rol esențial în promovarea îmbătrânirii active și sănătoase, deoarece ***vizează toate dimensiunile vieții persoanelor vârstnice*** – fizică, psihologică, socială și emoțională.

Cercetarea realizată a permis să fie stabilite cele mai importante ***probleme cu care se confruntă persoanele vârstnice*** din mun. Strășeni, precum: problemele economice și financiare (pensii mici și insuficiente pentru acoperirea nevoilor de bază, lipsa unor surse suplimentare de venit, Costurile ridicate ale îngrijirii medicale și medicamentelor); Probleme de sănătate și acces limitat la servicii medicale, dificultăți în procurarea medicamentelor; Probleme sociale și psihologice: singurătatea și izolarea socială, discriminare și marginalizare; Probleme legate de îngrijire și asistență socială: servicii sociale adaptate nevoilor vârstnicilor; dificultăți în obținerea sprijinului din partea autorităților.

Din interviurile realizate cu beneficiarii și specialiștii am constatat că Centrul de zi „Răsărit” oferă o gamă variată de servicii menite să asigure *o bătrânețe decentă, precum serviciile de alimentație, spălătorie și asistență pentru igiena personală, consiliere psihologică, agrement, reabilitare și ajutor pentru perioada rece a anului sub formă de lemne și cărbuni pentru încălzirea locuinței ș.a.*, fără de care, după cum menționează beneficiarii, *„mi-ar fi foarte greu – nu știu cum aș trăi iarna.”* (IIA_10).

Centrul nu doar acoperă necesitățile vitale dar și promovează conceptul de îmbătrânire activă și sănătoasă prin diverse activități, inclusiv cele de agrement adaptate vârstei, oferindu-le beneficiarilor oportunități de socializare, recreere și stimulare cognitivă. Un serviciu important, oferit este consilierea psihologică și emoțională,

care îi ajută pe vârstnici să gestioneze mai ușor provocările acestei etape a vieții, să combată singurătatea și să își mențină echilibrul emoțional.

Beneficiarii centrului de zi adoptă un stil de viață activ, fiind implicați în diverse activități organizate de centru, precum: *gimnastică, ora de creație, cluburi de interes, jocuri de masă, excursii, studierea limbii engleze etc.* Toate acestea le oferă oportunități de socializare și dezvoltare personală, dar și îi motivează să se implice în activități de voluntariat, prin care își valorifică experiența și sprijinul pentru cei din jur. După cum a menționat o beneficiară, concomitent cu „*toate activitățile interesante”,* desfășurate în Centru*, „îi place să ajute alți beneficiari”: „fac voluntariat de trei ori pe săptămână, livrez prânzul acasă vecinei mele, care este bolnavă și nu poate veni la centru*”, (IIA_1).

Menționăm **în concluzie**, că centrul de zi „Răsărit” nu este doar un loc de sprijin pentru vârstnici, ci un spațiu vital în care aceștia își regăsesc bucuria de a trăi prin activitățile zilnice desfășurate în cadrul centrului, prin conectarea la comunitate. „*Aici găsesc căldură, înțelegere și oameni alături de care pot petrece timpul frumos. Activitățile desfășurate îmi dau energie, iar fiecare zi petrecută aici îmi aduce bucurie și îmi alină singurătatea. Simt că fac parte dintr-o mare familie!*” (IIA_7). Prin activitățile desfășurate la Centru, vârstnicii își construiesc o viață mai prosperă și mai satisfăcătoare, demonstrând că vârsta nu trebuie să fie un obstacol în drumul lor spre împlinire personală. Prin activitățile desfășurate de Centrul de zi „Răsărit” și celelalte servicii, Asociația pentru Educație Neoumanist demonstrează că îmbătrânirea activă nu este doar un concept teoretic, ci o realitate posibilă prin implementarea unui sistem de servicii bine structurat, care contribuie la creșterea bunăstării vârstnicilor prin oferirea oportunităților de participare și dezvoltare.

Referințe:

1. *World Population Prospects: The 2017 Revision.* [Accesat 13.03.2025]. Disponibil: https://desapublications.un.org/publications/world-population-prospects-2017-revision
2. *Vârstnicii în Republica Moldova, în anul 2023.* [Accesat 18.03.2025]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/varstnicii-in-republica-moldova-in-anul-2023-9578_61476.html
3. *Programul privind îmbătrânirea activă și sănătoasă pentru anii 2023-2027.* [Accesat 20.03.2025]. Disponibil: https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programul_national_imbatranire_activa_si_sanatoasa_2023_-_2027.pdf

Recomandat
***Maria BULGARU**, dr. hab., prof.univ.*

ASISTENȚA PERSONALĂ PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI: SPRIJIN ȘI INDEPENDENȚĂ

Maria DURLESCU,
masterandă, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației,
Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 364.65-056.26 E-mail: mariadurlescu175@gmail.com

Actualitatea cercetării. În societățile moderne o atenție deosebită se acordă sprijinirii persoanelor cu dizabilități, asigurării integrării acestora în mediul social și îmbunătățirii calității vieții. Un domeniu cheie al unui astfel de sprijin este asistență personală, care ajută la satisfacerea nevoilor individuale, adaptarea socială și independența persoanelor cu dizabilități. Asistență personală este un sistem de servicii sociale care vizează sprijinirea persoanelor cu nevoi speciale în viața de zi cu zi. Ea include acordarea de asistență fizică, emoțională și casnică, precum și sprijin în procesul de educație, angajare și activitate socială. Această formă de sprijin joacă un rol important în reducerea izolării sociale și creșterea nivelului de autonomie a acestor indivizi. În Republica Moldova Serviciul social „Asistența Personală" a fost instituit prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23 mai 2012 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistenta personală" și a Standardelor minime de calitate [1].

Metodologie. În scopul studierii impactului serviciului de asistență personală asupra persoanelor cu dizabilități în lunile octombrie-noiembrie 2024 a fost realizată o cercetare sociologică în raionul Cimișlia, Republica Moldova, prin 2 metode: ***sondaj sociologic*** printre persoanele cu dizabilități cu aplicarea instrumentului de măsurare a calității vieții WHOQOL-BREF [2] și ***interviul semistructurat*** cu experți în domeniu și cu persoane cu dizabilități, beneficiare ale serviciului de asistență personală.

Rezultate. În raionul Cimișlia în luna februarie 2025 numărul total de persoane cu grade de dizabilitate era de 2039: persoane adulte – 1917, copii – 122. Dintre acestea aveau un grad sever de dizabilitate 387 de adulți și 60 copii, grad accentuat de dizabilitate – 1073 de adulți și 38 copii, grad mediu de dizabilitate – 457 de adulți și 24 de copii.

Serviciul de asistență personală din raionul Cimișlia a fost instituit în ianuarie 2014, fiind destinat persoanelor cu dizabilități severe, care necesită sprijin constant pentru desfășurarea activităților zilnice. Potrivit datelor furnizate de către Șefa Serviciului Social „Asistență Personală", „*…în raion sunt admiși în Serviciu AP 113 beneficiari și 176 de solicitanți eligibili, aflați în lista de așteptare... Asistentul personal oferă servicii de asistență și îngrijire flexibile, centrate pe persoană, care contribuie la îmbunătățirea calității vieții și independența persoanelor cu dizabilități*

severe; facilitează accesul la educație și încadrare în câmpul muncii; previne instituționalizarea persoanelor cu dizabilități; sprijină beneficiarii să mențină și să dezvolte relații sociale în familie și comunitate."

Sondajul printre 116 persoane cu dizabilități a demonstrat, că respondenții care beneficiază de serviciul de asistență personală își apreciază calitatea vieții ca fiind mai bună (*fig. 1*).

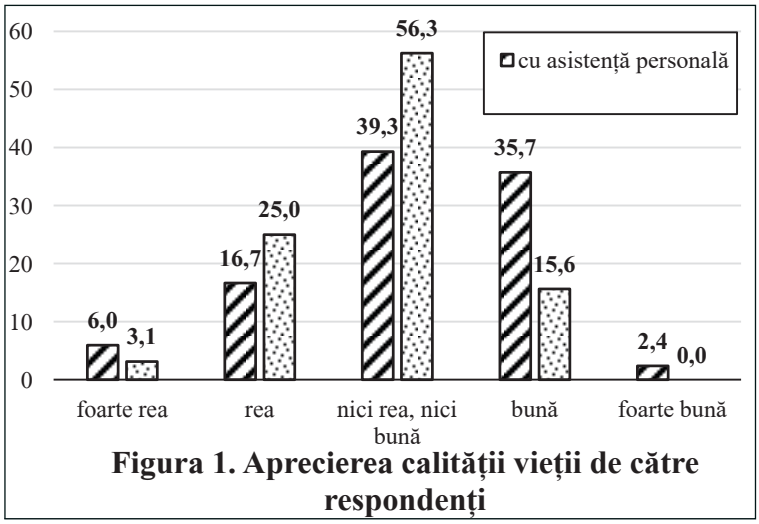

Figura 1. Aprecierea calității vieții de către respondenți

Din cele 4 dimensiuni ale calității vieții, măsurate cu instrumentul WHOQOL-BREF (fizică, psihologică, relații sociale și socială) s-a obținut că dimensiunile psihologică și socială în medie au o calitate mai înaltă la persoanele care dispun de îngrijire personală decât la cele care nu dispun de acest serviciu (tab. 1).

Tabelul 1. Scorurile medii ale calității vieții în funcție de îngrijirea personală

	Dispune respondentul de îngrijire personală?					
	da			**nu**		
	Media	**Abaterea standard**	**Coeficient de variație**	**Media**	**Abaterea standard**	**Coeficient de variație**
Scor dimensiunea fizica	34	18	0,52	34	19	0,55
Scor dimensiunea psihologica	**49**	16	0,33	**46**	10	0,22
Scor dimensiunea relatii sociale	40	21	0,52	40	22	0,56
Scor dimensiunea sociala	**54**	14	0,27	**47**	15	0,32

Interviurile realizate cu beneficiarii serviciului de asistență personală confirmă beneficiile semnificative ale acestuia. De exemplu, un beneficiar cu dizabilitate locomotorie afirmă că *„...asistentul personal mă ajută zilnic cu activitățile esențiale*

– igienă personală, pregătirea mesei, deplasarea în afara casei. Acest serviciu mi-a oferit mai multă independență și mi-a ușurat mult viața…". Un alt beneficiar, diagnosticat cu artrită severă, ceea ce îi îngreunează mult deplasarea, confirmă că „*…de când primesc acest ajutor viața mea s-a îmbunătățit semnificativ, iar independența mea a crescut considerabil."* Remarcăm aici, că asistența personală aduce, de asemenea, beneficii familiilor beneficiarilor, reducând povara îngrijirii acestora.

Concluzii. În concluzie se poate menționa că serviciul asistență persoană joacă un rol crucial în îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități, oferindu-le sprijin în activitățile zilnice și contribuind integrarea lor socială. În același timp, serviciul de asistență personală se confruntă cu un șir de provocări, menționate de experții intervievați, precum resurse financiare insuficiente, număr redus de asistenți personali, lipsa infrastructurii accesibile etc., în rezultat – limitând impactul său asupra beneficiarului. În vederea îmbunătățirii acestui serviciu, ținând cont și de sugestiile experților intervievați, se propune:

- implicarea APL de nivelul I și II, nu numai a ONG-urilor, în dezvoltarea diferitor servicii pentru persoanele cu nevoi speciale;
- majorarea volumului de mijloace financiare pentru acoperirea unui număr mai mare de solicitanți ai asistenței personale;
- extinderea serviciilor de reabilitare: crearea unor centre locale de recuperare pentru a reduce dependența de instituții din alte localități;
- orientarea serviciilor sociale asupra unor dimensiuni concrete ale vieții beneficiarilor, ținând cont de scorurile particulare și medii obținute în urma aplicării chestionarului WHOQOL-BREF.

Referințe:

1. *HOTĂRÂRE Nr. 314 din 23-05-2012 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală" și a Standardelor minime de calitate.* [Accesat 22.03.2025]. Disponibil: *https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=103165&lang=ro*
2. BULGARU, O., BULGARU, M., DURLESCU, M. Aspecte ale calității vieții persoanelor cu dizabilități (cazul raionului Cimișlia, Republica Moldova). În: *Protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități: abordări multidisciplinare.* Materialele conferinței naționale cu participare internațională, 28 noiembrie 2024. Chișinău, 2025, p.107-115. ISBN 978-9975-3686-0-5.

Recomandat
***Oleg BULGARU**, dr., conf.univ.*

ABORDĂRI MODERNE ÎN RECUPERAREA KINETOTERAPEUTICĂ A GENUNCHIULUI ENDOPROTEZAT

***Valeria POLȚCHI*,**
studentă, anul 3, Facultatea Kinetoterapie și Terapie Ocupațională, IEFS / USM

CZU: 615.825:616.728.3-77 E-mail: valeria.polchi003@gmail.com

Abstract: Genunchiul este una dintre cele mai complexe articulații, având rol atât în susținerea greutății corporale, cât și în asigurarea mobilității prin mișcări, precum flexia, extensia și rotația. Datorită solicitării în activitățile zilnice, genunchiul este predispus la afecțiuni degenerative. În cazurile avansate, endoprotezarea genunchiului reprezintă o soluție eficientă, corectând deformările, reducând durerea și îmbunătățind funcționalitatea articulară. Împreună cu un program kinetic personalizat, aceasta contribuie semnificativ la sporirea calității vieții pacienților.

Cuvinte-cheie: endoprotezare, recuperare, program kinetoterapeutic, exercițiu, sistematizare, artoplastie totală, osteoartroză.

Introducere. Endoprotezarea genunchiului este una dintre cele mai frecvente intervenții chirurgicale ortopedice, efectuate într-o stare avansată de boală, atunci când metodele nechirurgicale nu au fost eficiente. Succesul endoprotezării genunchiului depinde și de un protocol eficient de recuperare, contribuind la recăpătarea mobilității, forței, echilibrului și stabilității.

Actualitatea temei. Gonartroza ocupă primul loc printre procesele artrozice ale articulaţiilor mari. Proteza de genunchi permite în 90% din cazuri înlăturarea sindromului algic şi îmbunătăţirea calităţii vieţii. Conform unui studiu publicat în *The Journal of Bone and Joint Surgery*, peste 700.000 de intervenții de înlocuire a genunchiului sunt realizate anual la nivel mondial. Un studiu al National Institutes of Health (NIH) arată că 90% dintre pacienții care urmează un program de recuperare individualizat după endoprotezare își îmbunătățesc semnificativ mobilitatea și calitatea vieții [1].

Scopul cercetării este de a analiza metodele moderne de recuperare kinetoterapeutică după endoprotezarea genunchiului, în vederea optimizării reabilitării postoperatorii. Sunt vizate identificarea cauzelor care impun intervenția, măsurile de prevenție, precum și prezentarea unui studiu de caz axat pe evaluarea funcțională a genunchiului și aplicarea unui program terapeutic.

Metodele de cercetare aplicate. Pentru realizarea acestei lucrări s-au aplicat următoarele metode de cercetare: studiul bibliografic, analiza și sinteza informațiilor, metoda generalizării teoretice și studiul de caz.

Motivul principal pentru inserarea unei articulații protetice este durerea persistentă, care este cauzată de un genunchi uzat şi care adesea nu încetează nici măcar noaptea. Durerea este frecvent însoțită de mobilitate limitată și instabilitate în timpul mersului, provocând probleme în activitățile de zi cu zi. Artroplastia totală de genunchi presupune îndepărtarea suprafețelor articulare deteriorate ale genunchiului și înlocuirea acestora cu componente din metal și polietilenă. Pentru mai mult de 95% din operațiile totale de artroplastie a genunchiului, cauza degenerării este osteoartroza a cărei consecință este deteriorarea cartilajului articular [2], ce devine incapabil să absoarbă forțele cauzate de mișcare. În 2018, 90,4% din toate procedurile chirurgicale efectuate la nivel mondial au fost din cauza diagnosticului de osteoartrită (OA). Dezvoltarea osteoartritei este influențată de stilul de viață, în special de activitatea fizică, alimentație și greutatea corporală [3].

Artroplastia totală a genunchiului este mai complicată decât cea de înlocuire a şoldului. Datele statistice între anii 2002 şi 2018, arată o incidență mai mare (14,4%) a instabilității și scăderea amplitudinii de mișcare după operația de protezare a genunchiului, comparativ cu protezele de șold (0%). Deși proteza poate înlocui suprafețele articulare uzate, aceasta nu poate înlocui complet structurile periarticulare, care sunt implicate în mișcarea naturală și stabilitatea genunchiului.

Pentru a evita toate complicațiile ce pot surveni, se aplică metode moderne de recuperare:

1. Exerciții de mobilizare activă și pasivă – stimulează mișcarea articulației, previn rigiditatea și susțin reflexele musculare.
2. Exerciții de forță – vizează tonifierea musculaturii coapsei și gambei, în special a cvadricepsului, esențial pentru stabilitatea genunchiului.
3. Stimulare neuromusculară – previne atrofia musculară și facilitează activarea musculară.
4. Kinesiotaping – reduce inflamația, durerea și susține stabilitatea articulară.
5. Exerciții de proprioceptie și echilibru – dezvoltă controlul și stabilitatea genunchiului, folosind suprafețe instabile.
6. Reabilitare prin realitate virtuală (VR) – oferă exerciții interactive pentru motivare, coordonare și eficiență crescută.
7. Ultrasunete și electroterapie – contribuie la reducerea durerii și inflamației, accelerând vindecarea.
8. Terapie acvatică – reprezintă exerciții cu impact redus asupra articulației.

Pentru a evita afecțiunile genunchiului care pot necesita intervenții chirurgicale, este esențială adoptarea unor măsuri de prevenție. Acestea includ menținerea unei greutăți corporale sănătoase, exerciții fizice regulate, evitarea suprasolicitării, precum și tratarea precoce a leziunilor și urmarea unui program de recuperare adecvat.

Studiu de caz. Conform protocolului, o recuperare completă are loc în 4 faze:

- **Faza I (0–2/3 săptămâni):** Se urmărește reducerea durerii și a edemului, evitarea flexiei genunchiului peste 90° și menținerea extensiei complete.

Exercițiile includ mișcări pentru circulație și izometrie pentru cvadriceps.

- **Faza II (4–6 săptămâni):** Se lucrează pentru normalizarea mersului și recăpătarea forței musculare prin exerciții progresive, adaptate în funcție de evoluția pacientului.
- **Faza III (6–8 săptămâni):** Se introduc exerciții pentru control unipodal, mișcări laterale și creșterea rezistenței, pacientul ar trebui să poată merge fără a șchiopăta.
- **Faza IV (8–12 săptămâni):** Se reintegrează treptat activitățile zilnice și cele fizice fără contact, evitând pivotările sau rotațiile pe piciorul operat [4].

În cazul pacientei noastre, rezultatele postoperatorii au fost sub așteptări din cauza lipsei unui program de recuperare adecvat. La aproape 4 luni de la endoprotezare, prezenta un deficit funcțional sever (flexie – 80°, extensie – 8°). Recuperarea a început pe 17 februarie 2025 în Spitalul de Traumatologie și Ortopedie, iar, în urma terapiei de 10 zile, s-au obținut îmbunătățiri vizibile.

Metodele utilizate sunt mișcări de drenaj limfatic, mobilizări ale genunchiului, posturări, exerciții pentru mobilitate, forță, rezistență, coordonare și echilibru, FNP (Hold-Relax), variații de mers și deprinderea paternului corect de mișcare, exerciții pentru stabilizare și proprioceptie.

Toate acestea, ne-au ajutat să îmbunătățim starea pacientei și să obținem un patern corect de mișcare, sporind forța și rezistența. Astfel, la final am reușit să obținem 110° de flexie și 5° de extensie. Totodată, pacienta a căpătat curaj să se deplaseze fără baston.

Concluzie. Menținerea sănătății genunchiului presupune activitate fizică regulată, dietă echilibrată și prevenirea leziunilor prin protecție și tratament adecvat. Endoprotezarea de genunchi este o soluție eficientă pentru procesele degenerative ale genunchiului, oferind corectarea diformităților, reducerea durerii și îmbunătățirea calității vieții. Recuperarea post – operatorie, individualizată și bine planificată este esențială pentru restabilirea funcției și mobilității genunchiului.

Referințe:

1. Articole: Zink, Thomas M.; Gonzalez, Alexis G.; Coden, Gloria „The Journal of bone & Joint Surgery” https://journals.lww.com/jbjsjournal/pages/results.aspx?txtKeywords=knee
2. Articole„ National Institutes of Health” accesate în data de 15.03.2025 https://search.nih.gov/search?utf8=%E2%9C%93&affiliate=nih&query=knee+endoprotesis&commit=C%C4%83utare
3. Articol: Alexander Muacevic , John R Adler „ Rehabilitation Techniques Before and After Total Knee Arthroplasty for a Better Quality of Life”
4. Site Medicofit „Total endoprosthesis of the knee” https://medicofit.si/en/total-endoprosthesis-of-the-knee/ accesat la 20.03.2025

Recomandat
***Eugeniu AGAPII**, dr., conf.univ.*

ASIGURAREA ORDINII PUBLICE ÎN CADRUL UNUI MECI DE FOTBAL

***Anatolie MALÎI*,**
student, anul I, Facultatea Științe ale Securității, IEFS / USM.

CZU: 796.332.093:351.75 E-mail: anatolmalii611@gmail.com

Introducere. Fotbalul este cel mai popular sport la nivel mondial, atrăgând mase de suporteri și generând provocări majore în materie de ordine publică. În Republica Moldova, acest sport a cunoscut o creștere semnificativă după 1991, iar între 2024–2025 au fost organizate cel puțin 7 meciuri internaționale [6]. Deși nu au fost înregistrate incidente grave, riscul rămâne prezent, necesitând măsuri preventive eficiente pentru protejarea suporterilor, a jucătorilor și a oficialilor.

Scopul cercetării. Această cercetare are ca scop să identifice și să propună măsuri moderne pentru prevenirea comportamentului violent la meciurile de fotbal, contribuind la un climat sigur și civilizat în sport.

Obiective:

- Analiza nivelului actual de securitate și a vulnerabilităților;
- Investigarea soluțiilor tehnologice (camere, recunoaștere facială);
- Evaluarea legislației și propunerea de sancțiuni mai eficiente;
- Îmbunătățirea cooperării dintre autorități, forțele de ordine și organizatori.

Meciurile de fotbal atrag mase mari de oameni, care sunt expuși riscului de violență, huliganism și vandalism. Deși libertatea de exprimare este garantată de lege, aceasta nu trebuie să pericliteze ordinea publică. Conceptul de *ordine publică* include normele de siguranță a cetățenilor, care sunt protejați prin implicarea forțelor de ordine: stewarzi, polițiști și agenți privați.

Factori de risc:

- Consumul de alcool și droguri, asociat cu comportamente agresive;
- Accesul facil pe stadion, care poate permite intrarea persoanelor cu interdicții;
- Rivalitățile dintre suporteri, care pot degenera în conflicte;
- Trecerea la dezordine în masă și acte de vandalism;
- Vătămarea sănătății suporterilor, a sportivilor și a altor persoane.

Măsuri recomandate:

- Control riguros la intrare (bilete, acte, control corporal);
- Coridoare de acces organizate și turnichete pentru evitarea îmbulzelii;
- Separarea fizică a suporterilor și accesuri distincte pentru grupuri rivale;
- Supraveghere video constantă în zonele critice;
- Implicarea stewarzilor pentru menținerea ordinii publice în timpul meciului.

Un caz concret este meciul *DACIA BUIUCANI – FC ZIMBRU* din 22.10.2022, unde s-au scandat mesaje ofensatoare. Clubul FC ZIMBRU a fost amendat cu 10 000 lei de către FMF [4].

Tehnologiile și legislația joacă un rol primordial în asigurarea securității în cadrul meciurilor de fotbal.Implementarea sistemelor moderne permite identificarea rapidă a persoanelor implicate în acte de violență și poate oferi probe video pentru sancționarea acestora.

Sancțiuni aplicabile:

- Amenzi pentru vandalism și materiale pirotehnice;
- Interdicții de participare la evenimente sportive;
- Răspundere directă a cluburilor pentru faptele suporterilor proprii [5, Art.5.2].

Exemple de încălcări:

- Furtul de identitate folosit pentru acces fraudulos la meciuri, sancționat conform Art. 260/7 [3];
- Huliganismul – comportament violent, provocator sau indecent [2, Art.354];
- Vandalismul – pângărirea edificiilor sau a altor încăperi, precum și nimicirea bunurilor în locuri publice [3, Art.288].

Pentru a garanta un climat sigur în cadrul meciurilor de fotbal, este esențială aplicarea strictă a legislației și modernizarea infrastructurii de securitate.

Recomandări-cheie:

- Majorarea numărului de camere video și utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială;
- Colaborare strânsă între poliție, organizatori și autorități;
- Reglementarea statutului stewarzului și instruirea acestuia;
- Interdicții clare pentru suporterii violenți;
- Campanii informaționale pentru prevenirea comportamentului antisocial în rândul suporterilor de fotbal.

Prin implementarea acestor măsuri, putem contribui la un mediu mai sigur și mai plăcut în cadrul meciurilor de fotbal, protejând astfel prestigiul acestui sport.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994.
2. Codul Contravențional al Republicii Moldova, Nr. 218 din 24-10-2008 Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100
3. Codul Penal al Republicii Moldova, Nr. 985 din 18-04-2002. Nr. 985 din 18-04-2002 Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195
4. Deciziile Comisiei de Disciplină FMF. Disponibil : [https://fmf.md/noutate/6367] [accesat 20 martie 2025]
5. Codul de Disciplină și Etică al FMF, ediția 2023. Disponibil : [https://fmf.md] [accesat 21 martie 2025]
6. Wikipedia – Euro Beach Soccer League 2024. Disponibil: [https://en.wikipedia.org/wiki/2024_Euro_Beach_Soccer_League] [accesat 23 martie 2025] https://www.moldfootball.com/ro/news/opredelilos-raspisanie-matchejj-sbornojj-moldovy-v-lige-nacijj-2024-25.

Recomandat

Anatol *BREDINSCHI*, *asist.univ.*

IMPACTUL PRACTICĂRII ÎNOTULUI ASUPRA NIVELULUI PREGĂTIRII FIZICE ȘI A IMUNITĂȚII COPIILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Ecaterina STEPANOV,
masterandă, anul II, Facultatea Educație Fizică și Sport, IEFS/USM

CZU: 797.2:373.3.037.1 E-mail: ecaterina.stepanov@gmail.com

Actualitatea. În conformitate cu curriculumul la disciplina *Educație Fizică,* precum și în funcție de necesitățile socioeconomice ale societății moderne, dar și de direcțiile de dezvoltare ulterioară a acesteia, și, totodată, luând în considerare principiile fundamentale ale învățământului primar, educația fizică, ca componentă a procesului educațional al elevilor, trebuie să contribuie la dezvoltarea armonioasă a copiilor și tineretului. Potrivit Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, aproximativ 35% din copiii de vârstă școlară suferă de diverse boli cronice, tulburări de postură, boli ale sistemului cardiorespirator. Așadar, în prezent, sunt foarte relevante cercetările ce vizează identificarea unor noi modalități de îmbunătățire a stării fizice generale a copiilor. Potrivit multor specialiști din domeniul educației fizice și sportului, implementarea mijloacelor din diferite probe de sport, pentru îmbunătățirea stării de sănătate, în special a înotului, care să combine elemente de fortificare a sănătății cu cele din antrenamentul sportiv, poate fi foarte promițătoare în domeniul educației fizice a elevilor din ciclul primar de învățământ [6, 7].

Metodologia. În cadrul cercetării au fost aplicate următoarele metode: analiza literaturii de specialitate referitoare la tema studiului, observația pedagogică a activității de antrenament a înotătorilor, determinarea nivelului de pregătire psihomotrice, precum și metode de statistică matematică și cea grafică.

Aspecte teoretice. În teoria și practica educației fizice vârsta școlară mică este considerată o perioadă în care se pun bazele pregătirii fizice multilaterale a elevilor, care este fundamentul pentru formarea abilităților motorii vitale, necesare pentru activitatea profesională, educația fizică activă, precum și cea sportivă [5, 6, 7].

În urma analizei rezultatelor testelor privind nivelul pregătirii psihomotrice a elevilor claselor primare, preluate din cercetările constatative desfășurate anterior cu elevii din mai multe raioane ale Republicii Moldova, în care au fost testați în total circa 4800 de subiecți (aproximativ 600 băieți și 600 fete din fiecare grupă de vârstă), în cadrul a 6 probe, incluse în curriculumul școlar pentru această grupă de vârstă, a fost constatat faptul că aceștia au un nivel foarte scăzut al motricității [1].

Luând în calcul cele menționate mai sus, noi am luat decizia de a studia impactul înotului asupra nivelului dezvoltării capacităților motrice și funcționale ale elevilor din ciclul primar, precum și nivelul imunității acestora. În acest context, argumentele care motivează alegerea în favoarea înotului sunt următoarele: acesta reprezintă un mijloc deosebit de valoros de fortificare și consolidare a sănătății copiilor, favorizând creșterea și întărirea țesutului osos. Datorită faptului că, practic, corpul se află în poziție orizontală în apă și în stare de alungire, cu ajutorul înotului adesea sunt corectate diferite afecțiuni ale coloanei vertebrale. Înotul este unul dintre puținele genuri de sport care nu are practic nicio contraindicație pentru a fi practicat la orice vârstă și cu orice stare de sănătate, fiind permanent o activitate care sporește fondul emoțional, ceea ce este important atunci când se desfășoară ore monotone în băncile școlii [5, 6]. De asemenea, exercițiile în bazin obișnuiesc la un anumit regim de mișcare, disciplină și organizare. Organismul în dezvoltare al copilului prezintă o necesitate de activitate fizică zilnică, care, în viitor, se transformă într-un mod de viață obișnuit pentru acesta.

Aspecte practice. În scopul determinării impactului înotului asupra organismului elevilor din ciclul primar, s-au efectuat cercetări asupra copiilor cu vârsta de 7-8 ani din Liceul cu Profil Sportiv nr. 2 și din Școala Sportivă Specializată de Înot și Fotbal nr. 11. **Grupa de control** a fost compusă din elevi ai Liceului Sportiv cu predarea aprofundată a înotului. **Grupa experimentală** a fost formată din sportivi începători ai Școlii Sportive, din cadrul secției de înot, anul I de pregătire. Copiii din grupa de control s-au antrenat de 5 ori pe săptămână în bazin (cu scopul de a deprinde abilitățile fundamentale de înot și de comportament în mediul acvatic), în timp ce copiii din grupa experimentală s-au antrenat de 6 ori pe săptămână în bazin și de 3 ori pe săptămână - în sală (cu accent pe însușirea tehnicii tuturor celor 4 procedee de înot). Cercetarea s-a efectuat în 2 etape după cum urmează:

- **etapa I:** octombrie 2023 – mai 2024. În cadrul acesteia s-a efectuat studiul surselor literaturii de specialitate referitoare la tema studiului, precum și dus observații pedagogice ale activității de antrenament al înotătorilor [2,3]. De asemenea, au fost selectate testele pentru determinarea nivelului pregătirii psihomotrice.
- **etapa a II-a:** octombrie 2024 – martie 2025. La etapa dată, s-a realizat evaluarea nivelului pregătirii fizice și funcționale al subiecților supuși cercetării.

Elementul inovativ constă în faptul că, pentru prima dată în Republica Moldova, s-a realizat o analiză comparativă între metodologia învățării înotului conform curriculumului școlar și cea aplicată în școlile sportive, de orientare preponderent sportivă, pentru această grupă de vârstă (rezultatele sunt prezentate pe Figurile 1 și 2).

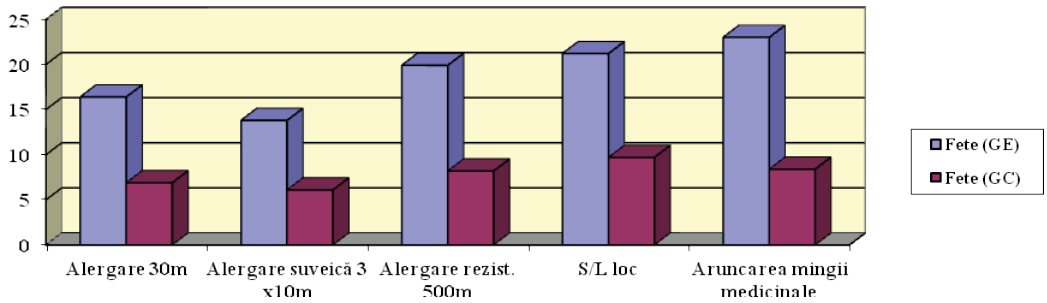

Figura 1. Analiza comparativă a dinamicii indicilor capacităților psihomotrice ale elevilor din grupele experimentală și de control pe parcursul anului școlar (%, fete)

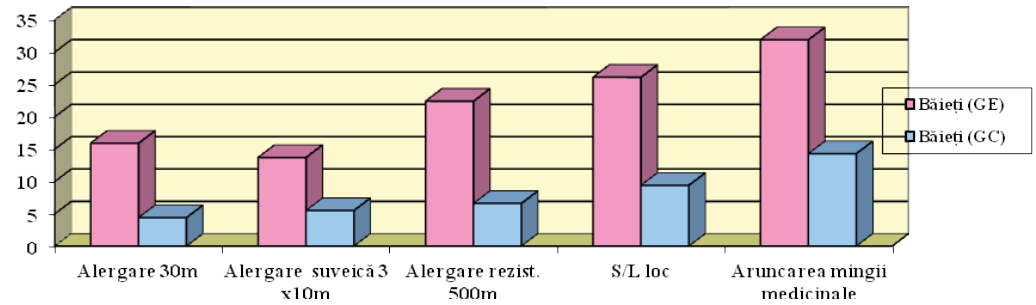

Figura 2. Analiza comparativă a dinamicii indicilor capacităților psihomotrice ale elevilor din grupele experimentală și de control pe parcursul anului școlar (%, băieți)

Concluzii

1. Programul complex, aplicat în cadrul experimentului pedagogic, a avut un efect pozitiv asupra stării de sănătate a elevilor, a sporit rezistența organismului acestora la bolile infecțioase și la răceală. Acest lucru a fost confirmat prin reducerea numărului de absențe nemotivate de la lecții, din cauza răcelii, a elevilor grupei experimentale (băieți și fete) cu 32,6% și doar cu 16,4% - a celor din grupa de control.
2. Practicarea sistematică a orelor de înot contribuie eficient la gestionarea dificultăților de dezvoltare a calităților și capacităților motrice ale elevilor, precum și, în funcție de starea de sănătate și de caracteristicile individuale ale organismului acestora, la diminuarea morbidității și la îmbunătățirea stării de sănătate (dezvoltarea și călirea organismului, sporirea rezistenței sistemelor cardiovascular și respirator la factorii nocivi, stimularea proceselor metabolice, fortificarea sistemului musculo-scheletic, optimizarea sistemului de termoreglare, creșterea performanțelor intelectuale, normalizarea masei corporale și, nu în ultimul rând, creșterea nivelului de psihomotricitate) [4].
3. În prezent, în țările cu o infrastructură sportivă bine dezvoltată, înotul ocupă

primul loc printre celelalte sporturi și exerciții fizice aplicate pentru fortificarea stării de sănătate.

Recomandări

1. Efectul optim de îmbunătățire a stării de sănătate poate fi obținut numai prin aplicarea rațională a mijloacelor de antrenament, atât din punctul de vedere al direcționării acestora, cât și al intensității și volumului lor, în concordanță cu caracteristicile individuale ale organismului copiilor.
2. Realizarea sarcinilor de antrenament va depinde de metodele și tehnicile aplicate, de selecția rațională a mijloacelor de pregătire, precum și de modul de perfecționare a motricității în apă. Selectarea și aplicarea direcționată a mijloacelor și metodelor de antrenament vor depinde de experiența, măiestria pedagogică, imaginația creatoare a cadrului didactic, care gestionează procesul de pregătire în proba de natație [4].

Referințe:

1. CIORBĂ, C., CIORBĂ, S. *Analiza nivelului pregătirii motrice a elevilor claselor primare la nivel național.* În: Probleme ale ştiinţelor socioumanistice şi modernizării învăţământului, Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”, Vol. 2, Seria 17, Chișinău, 2015, p. 298-302. ISBN 978-9975-46-240-2.
2. MAGLISCHO, E. *Să înotăm mai repede.* Centrul de Cercetări pentru Educaţie Fizică şi Sport, Bucureşti, 1993. 288 p.
3. SOLONENCO, G., STEPANOVA, N., RÎȘNEAC, B. *Înotul. Tehnologii teoretico-metodice în pregătirea înotătorilor*. Editura Totex-Lux, Chișinău, 2021. 217 p.
4. БАЛЬСЕВИЧ, В. *Теория и технология спортивно-ориентированного физического воспитания в массовой общеобразовательной школе.* В: Физическая культура: воспитание, образование, тренировка, № 5, Москва, 2005, с. 50-53.
5. БУЛГАКОВА, Н.Ж. *Оздоровительное, лечебное и адаптивное плавание: Учебное пособиедля студентов ВУЗов.* Москва: Академия, 2005. 429 с.
6. *Плавание. Примерная программа спортивной подготовки для ДЮСШ, СДЮСШОР*/ Под. общ. ред. А. А. КАШКИНА. Москва: Советский спорт, 2004. 216 с.
7. УИЛМОР Дж. Х., КОСТИЛЛ Д. Л. *Физиология спорта и двигательной активности*. Киев: Олимпийская литература, 1997. 503с.

Recomandat
***Natalia STEPANOVA**, dr., conf.univ.*

SESIUNEA NAŢIONALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINŢIFICE STUDENŢEŞTI

Ediţia a XXIX-a

24 martie - 10 aprilie 2025

Volumul II

ŞTIINŢE UMANISTICE

ŞTIINŢE JURIDICE

ŞTIINŢE SOCIALE ŞI ALE EDUCAŢIEI

Asistenţă computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 2025. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 30,5. Comanda.

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009
e-mail: *editurausm@gmail.com*